

GİRİŞ

1930 yılında, Almanya'nın savaş tazminatı ödemelerinin yönetimi amacıyla kurulmuş olan Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) bünyesinde 1974 yılı sonunda kurulan Basel Komitesi'nin, son yıllarda önem verdiği konuların başında sermaye yeterliliği gelmektedir. Komite bu doğrultuda, sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelerin birbirine yakınlaştırılması amacıyla 1988 yılında Basel I'i yayımlamıştır. Basel I ile banka sermayelerinin riskli aktiflere oranının yüzde 8'den az olamayacağını ifade eden sermaye yeterliliği rasyosu tanımlanmıştır. Zamanla mali piyasaların gelişmesi ve işlemlerin giderek karmaşıklaşması sonucunda Basel I yetersiz kalmış ve Komite tarafından son şekli verilerek, 2004 yılında "Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı" Basel II yayımlanmıştır. Üç yapısal blok üzerine kurulu bir düzenleme olan Basel II, sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında kredi riski ve piyasa riskinin yanında operasyonel riski de dikkate almaktadır. Ülkelerin bankacılık sektörleri ve dolaylı olarak ekonomileri üzerinde önemli etkiler yaratması beklenen Basel II, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de özellikle bankacılık sistemi açısından, önemli gündem maddelerinden birini oluşturmaktadır.

Basel II'nin Türk bankacılık sistemine etkilerini incelemek amacıyla hazırlanmış olan çalışmanın birinci bölümünde, Basel I ile ilgili genel bilgilere ve eleştirilere yer verilmiştir. İkinci bölümde, Basel II kapsamlı bir biçimde açıklanmış ve Uzlaşısı'nın muhtemel etkilerine ve Uzlaşısı'ya yönelik eleştirilere yer verilmiştir. Ayrıca faydalı olması açısından, mortgage piyasalarına yönelik etkilerden de kısaca bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde, gelişmekte olan ülkelerin Basel II'ye geçiş süreçlerine yer verilerek, Basel II'nin bu ülkeleri hangi alanlarda ve ne boyutta etkileyeceği açıklanmıştır. Tezin dördüncü bölümünde ise Türk bankacılık sektörü ile ilgili genel değerlendirmeler, Basel II'ye geçiş sürecinde yürütülen çalışmalar ve bu süreçte karşılaşılan sorunlar dikkate alınarak, Basel II'nin Türk bankacılık sistemine etkileri incelenmiştir. Ayrıca BBDK, yabancı bankalar ve KOBİ'ler ile ilgili genel değerlendirmelere ve 2003 yılında gerçekleştirilen QIS-TR çalışmasında elde edilen sonuçlara da yer verilmiştir.

BÖLÜM 1. BASEL I

1.1. Basel I'in Ortaya Çıkış Süreci ve Kapsamı

Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements - BIS) temel olarak; uluslararası bankalar, yerel bankalar ve yerel otoritelerle çalışarak, onların da görüş ve önerileri doğrultusunda bankacılık sektörü için ortak standartların belirlenmesi, uygulanması ve test edilmesini amaçlamaktadır. Düzenlemeleri tavsiye niteliği taşımakta, ancak düzenlemelerine uymayan ülkelerin bankacılık sistemleri uluslararası platformda dışlanmakta, risk primleri de olumsuz yönde etkilenmektedir.¹

1970'li yılların ilk yarısında sabit kur sisteminin terk edilmesi (Bretton Woods sözleşmesinin sona erdirilmesi), 1974 yılında yaşanan petrol krizi ve Batı Almanya'daki Bankhaus Herstatt'ın iflası sonucunda, uluslararası döviz ve bankacılık piyasalarında büyük dalgalanmalar yaratan sorunlara ortak bir çözüm bulmak amacıyla, 1974 yılı sonunda BIS nezdinde "Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulaması Komitesi" adında bir komite oluşturulmuştur. Basel Komitesi olarak da bilinen Komite, resmi olarak kanun ve kurallar koyma yetkisine sahip olmamakla birlikte, bankacılık sektörü düzenlemeleri ile ilgili tasarı ve teklifler üreterek bunları tartışmaya açabilir. Basel Komitesi'ne üye ülkeler, komitede hem kendi merkez bankaları hem de bankacılık denetiminden resmi olarak sorumlu olan kurumlar tarafından temsil edilirler.² Komite'ye üye ülkeler; Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre, İspanya*, İngiltere ve ABD'dir.

* İspanya, Komite'ye 1 Şubat 2001'de davet edilmiştir.

¹ Mustafa Atiker, (2005): "Basel – I ve Basel – II", Konya Ticaret Odası Etüd – Araştırma Servisi, Sayı: 2005 – 41/08, s. 1, Erişim: <http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/BASEL.pdf>

² Suat Teker, K. Evren Bolgün ve M. Barış Akçay, (2005): *Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması, Uluslararası Piyasalarda Finansal Entegrasyon*, Geleneksel Finans Sempozyumu, SPK Yayınları, Yayın No: 178, Cilt: 1, Ankara: s. 111

Son yıllarda Basel Komitesi'nin en çok önem verdiği konu, sermaye yeterliliğidir. Komite 1980'li yılların başında, uluslararası aktif bankaların ağır borç yükü altındaki ülkelerden kaynaklanan risklerindeki artışın, bu bankaların sermaye yeterliliklerini düşürdüğü yönünde endişeler duymaya başlamış ve G-10 ülkeleri Governörleri'nin talebi üzerine bankacılık sistemlerinde geçerli olan sermaye standartlarındaki erozyonun durdurulması ve sermaye yeterliliği ölçümlerinin uyumlaştırılması sorununu çözmeye karar vermiştir. Komite, uluslararası bir uzlaşımın, uluslararası bankacılık sisteminin istikrarını artıracığı ve ulusal düzeydeki farklı sermaye gereksinimlerinden kaynaklanan rekabet eşitsizliğini ortadan kaldıracığı görüşünü taşımaktadır.³

Bu görüşten hareketle Basel Komitesi, sermaye yeterliliği konusundaki düzenlemelerin birbirine yakınlaştırılması amacıyla 1988 yılında sermaye yeterliliği standardını yayımlamıştır. Taslak, incelenmesi ve yorumların Basel Komitesi'ne iletilmesi amacıyla G-10 ülkelere ve diğer ülkelere gönderilmiş ve Komite'ye iletilen yorumlar sonucunda yapılan birtakım değişikliklerden sonra metne son hali verilmiştir. Standartta ilk olarak, sermaye standardının uluslararası bankaların güvenilirliğini ve istikrarını sağlamak için getirilmiş olduğu ve yerel bankaların sermaye yeterlilik standartlarına ilişkin bir bağlayıcılığının bulunmadığı vurgulanmış; ayrıca ülkeler arasındaki uygulama farklılıklarını minimuma indirmeyi amaçlayan böyle bir standardın uygulanmasında adalet ve tutarlılığın önemine değinilmiştir.⁴

³ Bank for International Settlements, (2006): "History of Basel Committee and its Membership", July, s. 2, Erişim: <http://www.bis.org/bcbs/history.pdf>

⁴ Nihal Değirmenci, (2003): *Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamaların Değerlendirilmesi*, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara: s. 14-15
Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/uzmanliktezin.pdf>

1988 tarihli Basel Sermaye Uzlaşısı ile uluslararası alanda faaliyette bulunan bankaların riskli faaliyetleri ile tuttıkları sermaye arasında bir ilişki kurulmaya çalışılmış ve Cooke Rasyosu olarak da bilinen sermaye yeterliliği tanımı yapılmıştır. Buna göre Sermaye Yeterliliği Rasyosu şu şekilde hesaplanır;

$$\text{Sermaye Yeterliliği Rasyosu (SYR)} = \frac{\text{Toplam Sermaye}}{\text{Kredi Riski}} \geq 8 \%$$

Basel I' e göre SYR'nin nasıl hesaplanacağı Tablo 1'de gösterilmektedir.

TABLO 1: 1988 BASEL STANDARDINA GÖRE SYR'İN HESAPLANMASI

A. Ana Sermaye (Birinci Kuşak)

- Ödenmiş sermaye
- Yedek akçeler
- Kamuya açıklanmış rezervler (dağıtılmamış karlar)

B. Katkı Sermaye (İkinci Kuşak)

- İhtiyari rezervler
- Yeniden değerlendirme
- Genel karşılıklar
- Sermaye benzeri krediler

C. Sermaye = (A+B)

D. Sermayeden İndirilen Kalemler

- Şerhiye
- Mali iştirakler

E. Sermaye Tabanı = (C - D)

F. Toplam Risk Ağırlıklı Varlıklar

- Risk ağırlığı yüzde 0 olanlar
- Risk ağırlığı yüzde 20 olanlar
- Risk ağırlığı yüzde 50 olanlar
- Risk ağırlığı yüzde 100 olanlar

Minimum SYR = E/F = Toplam Sermaye / Kredi Riski ≥ 8 %

(Kaynak: Değirmenci, 2003: 23)

1.2. Sermayenin Bileşenleri

Basel I'e göre sermaye, ana sermaye ve katkı sermaye olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Ana sermaye (birinci kuşak), sermayenin temel bileşenidir ve esas olarak banka hissedarlarının tamamı ödenmiş ortaklık sermayeleri ile tüm vergi yükümlülüklerinden arındırılmış ve kamuya açıklanmış, dağıtılmamış kârlardan oluşmaktadır. Ana sermaye bileşenlerinin, bankanın karşı karşıya kalacağı acil durumlarda kayıpları hemen karşılamaya hazır kaynaklar olmaları gerekmektedir. Standarda göre, bir bankanın sermayesinin yüzde 50'si ana sermaye formunda olmalıdır. Katkı sermaye (ikinci kuşak), ana sermaye bileşenleri dışında kalmasına rağmen taşıdığı nitelikler nedeniyle sermaye kapsamına alınabilecek kalemlerden oluşmaktadır. Standarda göre katkı sermaye kapsamına; ihtiyari rezervler, varlıkların yeniden değerlendirilmesi sonucu elde edilen fonlar, genel karşılıklar, hem sermaye hem de borç niteliği taşıyan ortak araçlar (sermaye benzeri kredi) ile sınırlı da olsa ikincil borçlar alınmıştır. Katkı sermaye kapsamına alınan bu bileşenlerden hangilerinin banka sermayesine dâhil edileceğine ülkeler, muhasebe uygulamaları ve bankacılık düzenlemeleri doğrultusunda karar verebilmektedirler.

Standart, sermayenin bileşenlerini ana ve katkı sermaye olarak inceledikten sonra sermayeden düşülmesi gereken kalemleri de ele almış ve risk ağırlıklı bir sermaye oranının hesaplanabilmesi için gerekli bir adım atmıştır. Bankanın itibarı ve banka çalışanlarının sağlamış olduğu tüm iş ilişkileri, müşteri potansiyeli banka için görünmeyen bir varlık olarak kabul edilmektedir. Standartta, "şerefiye" olarak adlandırılan bu kalemin ana sermayeden düşülmesi gerekmektedir. Konsolide bazda ele alınamayan tüm şubelerden, finansal aracılık faaliyetleri ile ilgilenenlerine yapılan yatırımların da aynı sermaye tutarının grup içinde birden fazla kullanılmasını engellemek amacıyla toplam sermayeden düşülmesi gerekmektedir. Sermayeden düşülmesi gereken son kalem ise bankaların sermayesi içinde yer alan diğer bankalar ya da diğer mevduat toplayan kuruluşlara ait hisse senetleri ve başka enstrümanlardır. Basel Komitesi, bu tür kalemlerin sermayeden düşürülmesi yönündeki kararı ülke otoritelerine bırakmıştır. Eğer diğer bankalardan sağlanan sermaye, otoriteler tarafından sermayeden düşülemeyecek bir kalem olarak

saptanırsa, Komite bu kalemler için yüzde 100 risk katsayısının kullanılmasını şart koşmaktadır.⁵

1.3. Bilânço Aktiflerine Uygulanan Risk Katsayıları

Bankaların karşı karşıya kaldıkları birçok risk söz konusudur. Fakat bu risklerden en önemlisi, bankaların en çok maruz kalabileceği kredi riskidir. Basel Komitesi de yayınlamış olduğu ilk Uzlaşma ile kredi riskine odaklanmıştır. Ancak denetleyici otoriteler; yatırım riski, kur riski, faiz oranı riski, yoğunlaşma riski gibi diğer riskler konusunda düzenleme yapma inisiyatifine sahiptir. Komite, yayınlamış olduğu ilk metin ile bu tür riskler konusunda herhangi bir düzenleme getirmemiştir.⁶

Basel I'e göre; bilânço içinde ve dışında yer alan tüm varlıklar, taşıdıkları riske göre bir katsayı ile ağırlıklandırılarak, Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR) içinde ifade edilmektedir. Komite beş adet risk ağırlığı saptamıştır. Bunlar; yüzde 0, 10, 20, 50 ve 100'dür. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) üyesi olan veya olmayan ülkeler ayrımı da gözetilerek, her risk kategorisine bilânçoda yer alan hangi varlıkların girdiği aşağıda ele alınacaktır.

- Yüzde 0 risk ağırlığı uygulanacak bilânço kalemleri:

Banka bilânçosunda yer alan nakit değerler, ulusal para cinsinden merkez bankalarına ve merkezi hükümetlere verilen ve tahsili ulusal para ile yapılacak borçlar bu sınıfa dâhil edilmektedir. OECD'ye üye ülkelerin merkez bankalarına ve merkezi hükümetlerine verilen tüm diğer borçlar ile OECD ülkelerinin merkezi hükümetleri tarafından teminat altına alınan aktif kalemleri, Sermaye Yeterliliği Rasyosu hesaplanırken risksiz kabul edilerek, yüzde 0 risk katsayısı ile ağırlıklandırılmaktadır.

⁵ Değirmenci, 2003: 16–19

⁶ Basel Committee On Banking Supervision, (1988): "International Convergence Of Capital Measurement And Capital Standarts", July, s. 8–9, Erişim: <http://www.bis.org/publ/bcbs04a.pdf>

- Yüzde 20 risk ağırlığı uygulanacak bilânço aktifleri:

Basel I'e göre; uluslararası kalkınma bankalarından olan veya bu bankalar tarafından teminat altına alınan varlıklar, OECD içinde yerleşik bankalardan olan ya da bu bankalar tarafından teminat altına alınan aktifler, OECD dışındaki ülkelerde yerleşik bankalara kullanılan veya bu bankalar tarafından garanti altına alınan vadesi bir yıla kadar olan krediler, OECD içinde yer alan yerel yönetim ve KİT'lere borçlar ve tahsil edilmekte olan nakit aktifler, yüzde 20 risk katsayısı ile ağırlıklandırılmaktadır.

- Yüzde 50 risk ağırlığı uygulanacak bilânço aktifleri:

Sahibi tarafından kullanılan veya kiraya verilen bir gayrimenkul ile teminat altına alınan banka kredileri, yüzde 50 risk katsayısı ile ağırlıklandırılmaktadır.

- Yüzde 100 risk ağırlığı uygulanacak bilânço aktifleri:

Özel sektöre kullanılan krediler, OECD dışındaki bankalara kullanılan vadesi bir yıldan daha uzun krediler, OECD dışındaki ülkelerin merkezi hükümetlerine yabancı para cinsinden kullanılan krediler, mülkiyeti kamu kuruluşlarına ait ticari firmalara kullanılan krediler, bankanın kullandığı binalar, araziler, tüm araç-gereç ve diğer sabit varlıklar, gayrimenkul yatırımları, diğer bankalardan sağlanan sermaye araçları ile tüm diğer varlıklar, yüzde 100 risk katsayısı ile ağırlıklandırılmaktadır.

1.4. Bilânço Dışı Aktiflere Uygulanan Risk Katsayıları

Basel Komitesi'nin bilânço dışı aktifler ile ilgili yaklaşımı, bu kalemlerin öncelikle uygun kredi dönüşüm katsayıları ile daha sonra da bilânço içi kalemler gibi karşı tarafın niteliği dikkate alınarak, uygun risk katsayıları ile çarpılması şeklindedir. Standartta, bilânço dışı enstrümanlar için sekiz farklı kategori oluşturulmuş; bu kategorilerle yüzde 0, 20, 50 ve 100 oranlarından biri kredi dönüşüm katsayısı olarak eşleştirilmiştir. Üye ülkeler,

kendi bankacılık sistemlerinde kullanılan bilanço dışı kalemleri dikkate alarak, hangi enstrüman için hangi kredi dönüşüm katsayısının kullanılacağını belirleyeceklerdir.⁷

1.5. Basel I'in Piyasa Riskini Kapsayacak Şekilde Değiştirilmesi

Kredi riski temel alınarak düzenlenmiş olan sermaye yeterliliği rasyosunun %8 olarak uygulanmaya başlamasının üzerinden uzun süre geçmeden, Uzlaşî'nin geliştirilmesi yönünde adımlar atılmaya başlanmıştır. Basel Komitesi, Nisan 1993'de bankaların piyasa fiyatlarında meydana gelen değişimler sebebi ile bilanço ve bilanço dışı pozisyonları dolayısıyla üstlendikleri piyasa riskleri için yeterli sermaye tutulmasını sağlayacak bir düzenlemenin gerekli olduğunu bildiren bir rapor yayınlamıştır. Ocak 1996'da ise standart metoda veya içsel modellere dayanılarak hesaplanacak piyasa riskini sermaye yeterliliği uzlaşısına dâhil etmiştir.⁸

Piyasa riskinin SYR'nin hesaplanmasına dâhil edilmesiyle yeni bir sermaye bileşeni tanımlanmaktadır. Üçüncü kuşak sermaye (piyasa riski için ayrılmış toplam ana sermayenin yüzde 250'si ile sınırlandırılmıştır) olarak adlandırılan bu bileşen, kısa vadeli sermaye benzeri kredilerden oluşmaktadır. Kullanılması ülkenin denetim otoritesine bağlı olan üçüncü kuşak sermaye, bankanın yükümlülüklerini yerine getirememesi durumunda, banka sermayesinin sağlaması gereken kayıpları karşılama fonksiyonunu üstlenebilecek nitelikler taşımaktadır.⁹

⁷ Gülcan Çağlı, (2006): *Sermaye Yeterliliği Açısından Operasyonel Risk ve Bankacılık Sektöründe Uygulanması*, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Doktora Programı, Doktora Tezi, İstanbul: s. 36–38

⁸ M. Ayhan Altıntaş, (2006): *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği*, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara: s. 62–63

⁹ Değirmenci, 2003: 35

1996 yılında yapılan değişiklik ile Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun hesaplanmasında, 1997 yılından itibaren aşağıdaki yöntem uygulanmaktadır;

$$\text{Sermaye Yeterliliği Rasyosu (SYR)} = \frac{\text{Toplam Sermaye}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski}} \geq 8 \%$$

Piyasa riskinin dâhil edildiği SYR, Tablo 2'de gösterildiği şekilde hesaplanmaktadır.

TABLO 2: PİYASA RİSKİNİN DÂHİL EDİLDİĞİ SYR'İN HESAPLANMASI

A. Ana Sermaye (Birinci Kuşak)

- Ödenmiş sermaye
- Yedek akçeler
- Kamuya açıklanmış rezervler (dağıtılmamış karlar)

B. Katkı Sermaye (İkinci Kuşak)

- İhtiyari rezervler
- Yeniden değerleme
- Genel karşılıklar
- Sermaye benzeri krediler

C. Üçüncü Kuşak Sermaye

- Kısa vadeli sermaye benzeri krediler *

D. Sermaye = (A+B+C)

E. Sermayeden İndirilen Kalemler

- Şerefiye
- Mali iştirakler

F. Sermaye Tabanı = (D - E)

G. Toplam Kredi Riskine Göre Ağırlıklandırılmış Varlıklar

H. Toplam Piyasa Riskine Maruz Varlıklar

$$\text{Minimum SYR} = F / [G + (12,5^{\dagger} \times H)] = \text{Toplam Sermaye} / \text{KR} + \text{PR} \geq 8 \%$$

(Kaynak: Değirmenci, 2003: 35)

* Üçüncü kuşak sermaye adı altında değerlendirilen sermaye benzeri krediler kısa vadeli ve yalnızca piyasa risklerinin hesaplanmasında kullanılabilecek bir sermaye bileşenidir. Katkı sermaye içinde yer alan sermaye benzeri krediler daha uzun vadeli.

† Piyasa riski için hesaplanan tutar, yüzde 8'in tersi olan 12,5 ile çarpılır. Bu, kredi ve piyasa riski için hesaplanan tutarlar arasında sayısal bir ilişki yaratmak amacıyla yapılmaktadır.

1.6. Basel I'e Yönelik Eleştiriler

Basel I, uluslararası bankacılık sisteminin sağlamlığının ve istikrarının artırılmasına önemli katkılarda bulunmuş ve uluslararası alanda faaliyette bulunan bankalar arasında rekabete dayalı eşitliği güçlendirmiştir. Ancak zaman içinde bankacılık, risk yönetimi yaklaşımları, finansal piyasalar ve gözetim uygulamalarında önemli değişimler meydana gelmiş, finansal araçlardaki çeşitlilik artmış, finansal sistem daha dinamik ve karmaşık hale gelmiştir. Zamanla yaşanan bu gelişmeler doğrultusunda, Basel I'in yetersiz kaldığı görülmüş ve Uzlaş ı çeşitli açılardan eleştirilere maruz kalmıştır.

Basel I'e yöneltilen başlıca eleştiriler şunlardır:

- Risk Temelli Sermaye yaklaşımında kullanılan sermaye kavramı, bir bankanın beklenen ya da beklenmeyen kayıplarını karşılama kapasitesini yeterince ifade edememektedir. Örneğin; kredi karşılıkları, konjonktürün iyi olduğu dönemlerde karşılaşılan riskin gerektirdiğinin üstüne çıkmakta, tersi gelişmeler olduğunda da yetersiz kalmaktadır.
- Kullanılan risk ölçütü doyurucu değildir. Varlıkların riskleri değerlendirilirken, kredi riskindeki farklılıklar yeterince dikkate alınmamıştır. Bunun neticesinde, bankalar Risk Temelli Sermaye Oranlarını tutturabilmek için mali araç değişikliği yaparak "arbitraj" yoluna gidebilmişlerdir.¹⁰
- Sermaye yeterliliği standart oranı "risk bazlı" olmaktan çok, "likidite bazlı"dır. Ayrıca rasyo, bankaları iflase götüren temel bir risk olan kredi kullandırımında "yoğunlaşmayı" dikkate almamaktadır.
- Bütün firma kredilerine öngörülen risk ağırlığı, teminata göre yapılan farklılaştırma dışında aynı olduğundan, bankalar yüksek getirili fakat yüksek riskli alanlara girmeye teşvik edilmektedirler.
- Basel I ile ilgili bir diğer eleştiri de asgari sermaye oranının neye dayanarak %8 olarak belirlendiğidir. Asgari oranın niçin %6 ya da %10 olmadığı sorusuna verilecek net bir yanıt yoktur. Detaylı bir değerlendirmeye girilmeksizin, %8 oranında sermaye yeterliliği oranına sahip her bankanın sermayesinin yeterli olduğu yönünde mutlak bir kanıya varmak ya da

¹⁰ Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi, Türkiye Bankalar Birliği (TBB), s. 2, Erişim: <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/bis.doc>

sermaye yeterliliği %6'ya düşen bir bankanın battığını veya batmak üzere olduğunu varsaymak sağlıklı değildir.¹¹

- Basel I, bazı faaliyetlerde riskleri hafife alırken, belli banka faaliyetlerini vergilendirmesi nedeniyle banka faaliyetlerinde çarpıklıklara yol açmıştır.¹²
- Finans dünyası son on yıl içinde önemli gelişme kaydederek, bir bankanın Mevcut Anlaşma (Basel I) kullanılarak hesaplanmış sermaye oranının, her zaman o bankanın mali durumunun iyi bir göstergesini oluşturmadığı bir noktaya ulaşmıştır.
- Uzlaşımın eleştirildiği bir diğer konu ise, bazı tür işlemler için risk hafifletme tekniklerine ilişkin teşvikler öngörmemesidir. Örneğin; munzam teminat için yalnızca minimum düzeyde sermaye telafisi vardır ve bazı durumlarda Anlaşma'nın yapısı, kredi riski hafifletme tekniklerinin kullanılmasını teşvik etmemektedir.¹³
- Sadece beş farklı risk ağırlığı kullanılmasından dolayı risk duyarlılığı düşük olan Basel I, farklı faaliyet alanları olan bütün bankalara aynı şekilde uygulandığı için “herkese tek beden elbise” (one-size-fits-all) şeklinde tanımlanabilecek bir sermaye düzenlemesi olması sebebi ile de eleştirilmektedir.¹⁴
- Risk duyarlılığının düşük olması, alınan ekonomik kararların geçerliliğini yitirmesine neden olabilmektedir.¹⁵
- “OECD klüp kuralı” (club rule) olarak tanımlanan uygulama nedeniyle OECD üyesi ülkelerin hükümetlerine yüzde 0, bankalarına olan borçlara ise yüzde 20 risk ağırlığı verilmektedir. Buna karşılık, OECD'ye üye olmayan ülkeler için yüzde 100 risk ağırlığı öngörmesi, düzenlemenin eleştiri alan bir diğer noktasıdır. Yapılan çalışmalarda bu yaklaşımın, OECD üyesi ülkelerin borçlanma seçeneklerini geliştirirken, OECD üyesi olmayan ülkelerin kaynak maliyetini artırarak, kredi olanaklarını sınırlandırdığı ifade edilmektedir. Bu durum, ülkelerde OECD üyesi olma eğiliminin artmasına neden olmuştur.

¹¹ Altıntaş, 2006: 76

¹² William L. Rutledge, (2005): “Basel I'in Sınırları ve Mevcut Gözetim Yaklaşımı”, Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri Konferansı, TCMB, İstanbul, s. 66, Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr>

¹³ TBB, (1999): “Yeni Bir Sermaye Yeterliliği Çerçevesi”, Basel Bankacılık Denetim Komitesi Tarafından Hazırlanmış İstişari Rapor, s. 8

Erişim: <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/capital%20accord.doc>

¹⁴ Münür Yayla ve Yasemin Türker Kaya, (2005): “Basel-II, Ekonomik Yansımaları Ve Geçiş Süreci”, Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu, ARD Çalışma Raporları, No: 2005/3, s. 2

Erişim: http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/calismaraporu_2005_3.pdf

¹⁵ Sabahattin Demir, (2005): *Effects of Basel II on Turkish Banking System*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme A.B.D., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: s. 7

Basel Komitesi tarafından 1988 yılında yayımlanan Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel I), uluslararası bankalar için sermaye yeterliliği hesaplanması ve asgari standardın belirlenmesinin çerçevesini çizmektedir. Standarda göre, sermaye yeterlilik oranı yüzde 8'den az olamaz. Yalnızca kredi riskini dikkate alan Standart öncelikle sermayeyi tanımlamakta, ayrıca aktif ve bilânço dışı varlıklara uygulanacak risk ağırlıklarını vermektedir. Standart, sermayeyi ana sermaye (birinci kuşak) ve katkı sermaye (ikinci kuşak) olarak ikiye ayırmaktadır. Ana sermaye, sermayenin temel bileşeni olarak değerlendirilmektedir ve sermayenin en azından yarısının ana sermaye şeklinde olması öngörülmektedir. Varlıklar ve bilânço dışı pozisyonlar; taşıdıkları risklere göre yüzde 0, yüzde 10, yüzde 20, yüzde 50 ve yüzde 100 olmak üzere beş ağırlık oranı ile ağırlıklandırılmaktadır. OECD üyesi olan ülkelerle (yüzde 0) OECD üyesi olmayan ülkelere (yüzde 100) farklı risk katsayıları uygulanmaktadır. Komite 1996 yılında, sermaye yeterlilik rasyosunun hesaplanmasında piyasa riskini de kapsayacak bir düzenleme yapmış ve bu konudaki eksikliği gidermiştir. Ancak Basel I, zaman içinde yetersiz kalmış ve çeşitli açılardan eleştirilmiştir.

BÖLÜM 2. BASEL II

2.1. Basel II'nin Ortaya Çıkış Süreci

1988 tarihli Basel Uzlaşısı (Basel I), bankalar açısından sermaye standartlarının uluslararası yakınsaması (consistency) yönünde atılmış önemli bir adımdır. Fakat zamanla meydana gelen teknolojik ve finansal yenilikler, kredi riski yönetim sistemlerindeki ve mali piyasalardaki gelişmeler, arbitraj uygulamaları;¹⁶ bunun yanı sıra, büyük uluslararası bankaların ve finansal kuruluşların zamanla daha fazla gelişmeleri ve bazı bankaların Basel I'in önerdiği basit risk anlayışından daha karmaşık risk yönetim ve ölçüm yöntemlerini benimsemeye başlamaları,¹⁷ Basel I'in gözden geçirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Komite tarafından 1999 yılında yayımlanan ve yeni sermaye yeterliliğine ilişkin önerileri kapsayan ilk İstişare Metni (Consultative Paper – CP-1) ile Basel II'ye giden yolun yönü belirlenmeye başlanmıştır. Alınan eleştiriler ve önerilerden hareketle ilk Metni, Ocak 2001 ve Nisan 2003'de yeni İstişare Metinleri (CP-2 ve CP-3) izlemiş ve Basel Komitesi tarafından, Basel II'ye geçilmesi durumunda meydana gelebilecek olası değişimleri tahmin edebilmek amacıyla birkaç kez Sayısal Etki Çalışması (Quantative Impact Study – QIS) yapılmıştır. Bu gelişmeler ışığında Basel Komitesi, 2004 yılının Haziran ayında, sermaye yeterliliği hesaplamasında Basel I'in “herkese tek beden elbise” yönteminin terk edilmesi anlamını taşıyan “Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı” Basel II'yi yayımlamıştır.

¹⁶ Carlos Trucharte Artigas, (2004): “A Review of Credit Registers and Their Use for Basel II”, FSI Award 2004 Wining Paper, Financial Stability Institute, September, s. 1

Erişim: <http://www.bis.org/fsi/awp2004.pdf>

¹⁷ Andrew Yeh, James Twaddle ve Mike Frith, (2005): “Basel II: A New Capital Framework”, Financial Stability Department, Reserve Bank of New Zealand Bulletin, Vol. 68, No. 3, s. 5

Erişim: http://www.rbnz.govt.nz/research/bulletin/2002_2006/2005sep68_3yehtwaddlefrith.pdf

Komite, Basel II'ye geçiş amacını, risk yönetimi konusuna daha fazla önem vermek ve bankaların risk değerlendirme kapasitelerinde devam eden gelişmeleri desteklemek olarak belirtmektedir. Sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında Basel I'e göre önemli değişiklikler önermesinin yanında, "denetim otoritesinin incelemesi" ve "piyasa disiplini" konularına verdiği önem nedeniyle Basel II, hem bankalar hem de düzenleme/denetleme otoriteleri açısından özel çaba gerektiren bir alan ve yeni bir süreçtir.¹⁸ Tablo 3, Basel I ve Basel II'yi, kapsadıkları riskler ve risk ölçüm yöntemleri ile yapısal özellikleri bakımından karşılaştırmaktadır.

TABLO 3: BASEL I – BASEL II KARŞILAŞTIRMASI

BASEL I	BASEL II
<ul style="list-style-type: none"> • Yalnızca kredi ve piyasa risklerinin dikkate alınması 	<ul style="list-style-type: none"> • Kredi riskinin daha kapsamlı biçimde ele alınmasına ek olarak operasyonel riskin de dikkate alınarak SYR'nin riske daha duyarlı hale getirilmesi
<ul style="list-style-type: none"> • Kredi riskine ilişkin katsayıların belirlenmesinde OECD üyesi olan ve olmayan ülke ayrımı 	<ul style="list-style-type: none"> • Kredi riskinin ölçülmesinde kredi derecelendirme kuruluşlarının ülke ve kuruluş için verdiği derecelerin kullanılması
<ul style="list-style-type: none"> • Tek bir risk ölçüm yönteminin kullanılması 	<ul style="list-style-type: none"> • Her bir risk kategorisi için alternatif yöntemlerin varlığı nedeniyle sağlanan esneklik yanında, bankaların içsel risk ölçüm yöntemlerinin kullanılmasının özendirilmesi
<ul style="list-style-type: none"> • Tüm finansal kuruluşlara aynı yaklaşım 	<ul style="list-style-type: none"> • Risk yönetiminin önemine yapılan vurgu ve banka yetkililerinin risk yönetiminden sorumlu tutulması
<ul style="list-style-type: none"> • Yalnızca minimum SYR'ye yapılan vurgu 	<ul style="list-style-type: none"> • SYR yanında üçlü yapı, gözetim ve denetimin önemi ile piyasa disiplininin gerekliliğine yapılan vurgu ve ilgili düzenlemeler

(Kaynak: Değirmenci, 2003: 37)

¹⁸ Yayla ve Kaya, 2005: 3-5

Gözden geçirilmiş yeni düzenlemenin, uluslararası alanda faaliyette bulunan bankalar için asgari sermaye seviyelerini saptamak için tasarlandığı vurgulanmalıdır. 1988 Uzlaşısı'nda olduğu gibi, ulusal otoriteler, daha yüksek asgari sermaye seviyelerini öngören düzenlemeleri benimseme konusunda serbest olacaklardır. Ayrıca, kuruluş ruhsatı verdikleri bankacılık kuruluşları için sermaye yeterliliğine ilişkin ek ölçütler uygulama konusunda da serbest olacaklardır.¹⁹

Basel II, yalnızca sermaye yeterliliğinin hesaplandığı bir hesaplama süreci değil; aynı zamanda risklerin ölçümünün yanında, büyük oranda risklerin yönetimine de odaklanan bir düzenlemeler standardıdır. Basel II bankaların risklerini daha kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Yeni Uzlaşısı ile kredi riskine yaklaşım önemli ölçüde değiştirilirken, önemli bir risk olan operasyonel risk için de ilk kez bir sermaye yükümlülüğü getirilmiştir.

Basel I'den daha kapsamlı hedef ve amaçlara sahip olan Basel II'nin temel amaçları şunlardır:²⁰

- Finansal sistemin güvenilir ve sağlam bir şekilde işlemlerini sağlamak,
- Bulundurulmuş sermayenin, maruz kalınan risklerle daha sağlıklı bir biçimde ilişkilendirilmesini sağlamak,
- Bankaların risk yönetimi kabiliyetlerinin geliştirilmesini teşvik etmek,
- Rekabetçi eşitliği güçlendirmektir.
- Ayrıca düzenleme, uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalara odaklanmalıdır; ancak temelini oluşturan prensipler farklı karmaşıklık düzeylerindeki bankalarda da uygulanmaya uygun olmalıdır.²¹

¹⁹ Basel Committee on Banking Supervision, (2006): "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards", A Revised Framework, Comprehensive Version, June, s. 3

Erişim: <http://www.bis.org/publ/bcbs128.pdf>

²⁰ Ahmet Şirin, (2005a): "Denetim Otoritesi Perspektifinden Basel II ve Finansal İstikrar", Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri Konferansı, TCMB, İstanbul, s. 3

Erişim: <http://www2.tcmb.gov.tr/conference/present/Sirin.doc>

²¹ Basel Committee on Banking Supervision, (2001): "Overview of The New Basel Capital Accord", Consultative Document, January, s. 7, Erişim: <http://www.bis.org/publ/bcbsca02.pdf>

Komite, yeni düzenlemeyi, sermaye yeterliliğinin denetimi konusunda gelişme kapasitesine sahip olan, ileriye yönelik bir yaklaşım olarak tasarlamıştır. Bu, düzenlemenin piyasadaki ve risk yönetimi uygulamalarındaki gelişmelere ayak uydurmasını sağlamak için gerekli bir koşuldur ve Komite, bu gelişmeleri yakından izlemeyi ve gerektiğinde revizyonlar yapmayı amaçlamaktadır. Nitekim, Komite, Temmuz 2005’de, Uluslararası Sermaye Piyasası Kurulları Örgütü (International Organization of Securities Commissions – IOSCO) ile ortaklaşa olarak geliştirdikleri ek bir rehber olan, “The Application of Basel II to Trading Activities and the Treatment of Double Default Effects” başlıklı rehberi* yayımlamıştır.²² Bu da, düzenlemenin gelişme kapasitesine sahip olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

2.2. Uygulamanın Kapsamı

Düzenleme, uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankalara konsolide bazda uygulanacaktır. Düzenlemenin uygulama kapsamı, tüm bankacılık grubunun risklerini içine almasını sağlamak için bankacılık grubundaki ana şirket olan holding şirketini de tam konsolide bazda içerecektir. Bankacılık grupları, ağırlıklı olarak bankacılık faaliyetleriyle uğraşan gruplardır; fakat bazı ülkelerde bankacılık grubu, banka olarak tescil edilebilmektedir. Düzenleme aynı zamanda, bankacılık grubundaki her kademede yer alan uluslararası alanda faaliyette bulunan tüm bankalara da tam konsolide bazda uygulanacaktır. Böyle bir gerekliliğin henüz bulunmadığı ülkelere, tam alt-konsolidasyonun uygulanması için üç yıllık bir geçiş dönemi verilecektir.²³

* Bu rehber, 2004 yılında yayınlanmış olan düzenlemede belirtilen işlem defteri (trading book) tanımında değişiklik yapmamıştır.

²² Basel Committee on Banking Supervision, (2006): “International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards”, A Revised Framework, Comprehensive Version, June, s. 4

²³ Basel Committee on Banking Supervision, (2006): “International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards”, A Revised Framework, Comprehensive Version, June, s. 7

Bankaların diğer mali alanlardaki (sigorta vb.) ortaklıkları ile ticari şirketlerdeki ortaklıklar ise ayrıca göz önüne alınacaktır. Burada amaç, bu tür ortaklıklarla kurulan ilişkiler yoluyla bankaların yapay sermaye genişlemelerine gitmelerini engellemektir. Bu çerçevede iki yol önerilmektedir. Bunlardan biri, banka gruplarını konsolide bazda ele almaktır. Diğer ise, bir bankanın bütün bağlı kuruluşlarındaki yatırımları (subsidiary investments) ile önemli azınlık paylarının (stakes) defter değeriyle (book value) bankanın sermayesinden düşülerek, ulaşılan yalıtılmış (stand-alone) bankayı esas almaktır.²⁴

İçinde uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankanın yer aldığı bir grup tarafından yürütülen (yasalarla düzenlenmiş ve düzenlenmemiş) bankacılığa ilişkin ve diğer finansal tüm faaliyetler, konsolidasyon yoluyla mümkün olduğunca kapsam içine alınacaktır. Böylece, çoğunluk hissesine sahip olunan veya kontrol altında tutulan bankalar, menkul kıymet kuruluşları (daha geniş kapsamlı bir mevzuata tâbi ise veya menkul kıymet faaliyetleri de bankacılık faaliyeti sayılmakta ise) ve diğer mali kuruluşlar, genel olarak tam konsolidasyona tâbi tutulmalıdır. Denetim otoriteleri, tamamına sahip olunmayan bankalar, menkul kıymet şirketleri veya diğer mali kuruluşların konsolidasyonundan kaynaklanan azınlık paylarının konsolide sermayede muhasebeleştirilmesinin uygun olup olmadığını değerlendireceklerdir.

Denetim otoriteleri, azınlık paylarının grup içinde yer alan diğer şirketlerinin kullanımına açık olmaması halinde, sermayeye dahil edilebilecek olan azınlık payının tutarını ayarlayacaklardır. Bazı menkul kıymet şirketlerini veya denetime tabi diğer mali kuruluşları konsolide etmenin anlamlı olmadığı veya istenmediği durumlar söz konusu olabilmektedir. Bu durum, ortaklık paylarının bankanın alacakları dolayısıyla iktisap edildiği, geçici süreyle elde tutulduğu ve farklı yasal düzenlemelere tâbi olduğu hallerde ya da başka bir nedenle yasal sermaye kapsamında konsolide etmemenin yasal gereklilik oluşturduğu hallerde söz konusu olabilir. Bu gibi durumlarda, banka denetim otoritesinin, bu kuruluşlardan sorumlu denetim otoritelerinden yeterli bilgi alması şarttır.

²⁴ Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi, Türkiye Bankalar Birliği (TBB), s. 2

Çoğunluğuna sahip olunan menkul kıymet şirketleri ve diğer mali iştirakler sermaye kapsamında konsolidasyona tâbi tutulmadığı takdirde, grubun bu şirketlerdeki tüm sermaye yatırımları bankanın sermayesinden indirilecek ve şirketin aktif ve pasifi ile üçüncü şahıs sermaye yatırımları banka bilançosundan düşülecektir. Denetim otoriteleri, konsolide edilmeyerek sermaye indirilmiş olan kuruluşların, yasal sermaye gereklerine uymasını sağlayacaktır. Denetim otoriteleri; iştirakin sermaye açığını kapatmak için aldığı tedbirleri izleyecek ve açığın zamanında kapatılmaması halinde sermaye açığı, ana şirket konumundaki bankanın sermayesinden indirilecektir.²⁵

2.3. Basel II'nin Bileşenleri

Basel II üç yapısal blok (pillar) üzerine kurulu bir standarttır. Birinci yapısal blok, **minimum sermaye gerekliliğidir**. Basel II'de piyasa riski hesaplama yöntemleri aynen korunurken, kredi riski konusunda değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca, Basel I'den farklı olarak Yeni Uzlaşma'ya operasyonel risk kavramı eklenmiştir.²⁶ Birinci yapısal bloğun amacı, mali kuruluşların ve piyasaların genelinde kredi riski ve operasyonel riskin değerlendirmeye alınmasının önemini vurgulamaktır.²⁷ Bu blokta, bankaların maruz kaldıkları risklerin ölçülmesinde kullanılacak farklı risk duyarlılığına sahip yaklaşımlar önerilmekte ve sermaye yeterliliği tanımlanmaktadır.

²⁵ BDDK, "Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)", Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), s. 20,

Erişim: http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Basel%20II%20Cevirisi-14102005-16_19.pdf

²⁶ Bernie Egan, (2003): "Basel II", s. 1, Erişim: http://www.apra.gov.au/Speeches/03_15.cfm

²⁷ Marc Saldenberg ve Til Schuermann, (2003): "The New Basel Capital Accord and Questions for Research", The Wharton Financial Institutions Center, s. 7

Erişim: <http://fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/03/0314.pdf>

İkinci yapısal blok, **denetim otoritesinin incelemesi sürecidir**. Bu bileşen, bankaların sermaye yeterlilik pozisyonlarını değerlerken tüm riskleri dikkate almalarını ve denetçilerin bu değerlemeleri gözden geçirmelerini ve uygun önlemleri almalarını gerektirmektedir.²⁸ Denetçiler tarafından gerçekleştirilen gözden geçirme işlemi, banka yönetimi hususunda bir disiplin oluşmasını ve denetçilerin risk konusundaki anlayışlarının gelişmesini sağlayacaktır.

Üçüncü yapısal blok ise, **artırılmış şeffaflık yoluyla piyasa disiplini teşvik etmeye yöneliktir**. Risk ve sermayenin temel unsurları hakkında daha fazla açıklama yapılması, bankanın profili ile ilgili güvenilir ve doğru bilgiye ihtiyaç duyan karşı taraflara ve yatırımcılara bu bilgiyi sağlayacaktır.²⁹

2.3.1. Birinci Yapısal Blok: Minimum Sermaye Gerekliliği

Birinci yapısal blokta, sermaye yeterliliği tanımlanmış ve sermaye yeterlilik rasyosunun hesaplanmasına yer verilmiştir. Yeni düzenlemede, mevcut sermaye tanımı ve asgari sermaye yeterlilik oranının minimum yüzde 8 olması koşulu korunmuştur. Fakat risk ağırlıklı kalemler değişmiş, rasyonun hesaplanmasında formülün paydasına operasyonel (faaliyet) risk eklenmiştir. Piyasa riski hesaplama yöntemleri aynı kalırken; kredi riskinin hesaplanmasına ilişkin önemli değişikliklere gidilerek, daha detaylı bir tanımlama yapılmıştır.³⁰ Basel II kapsamında önerilen risk ölçüm yöntemleri Tablo 4'te yer almaktadır.

²⁸ Egan, 2003: 2

²⁹ Saldenberg ve Schuermann, 2003: 7

³⁰ Güler Aras, (2005): "Basel II Uygulamasının KOBİ'lere Etkileri ve Geçiş Süreci", Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: s. 7

Erişim: <http://www.sbe.yildiz.edu.tr/BASEL%20II.pdf>

TABLO 4: BASEL II KAPSAMINDA KULLANILABİLECEK YAKLAŞIMLAR

GELİŞMİŞLİK DÜZEYİ	PİYASA RİSKİ	KREDİ RİSKİ	OPERASYONEL RİSK
Basit		Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım	Temel Gösterge Yaklaşımı
Orta	Standart Yaklaşım	Standart Yaklaşım	Alternatif Standart Yaklaşım
			Standart Yaklaşım
İleri	Riske Maruz Değer (RMD) Yaklaşımı	Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	İleri Ölçüm Yaklaşımları
		Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	

(Kaynak: BDDK, Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, s. 16)

Tablodan da görüldüğü gibi, Basel Komitesi, piyasa riskinin hesaplanmasına ilişkin 1997 yılından beri uygulanan yaklaşımda herhangi bir değişiklik önermemektedir. Komite, kredi riskinin hesaplanmasına yönelik olarak bankalara, Standart Yaklaşım ve İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım olmak üzere iki ana yaklaşım önermektedir. Sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında paydaya yeni eklenmiş olan operasyonel risk konusunda ise bankalarca Temel Gösterge Yaklaşımı, Standart Yaklaşım veya İleri Ölçüm Yaklaşımları kullanılabilir.

Sermaye yeterlilik rasyosu hesaplanırken payda veya risk ağırlıklı varlıklar toplamı, piyasa riski ve operasyonel risk sermaye gereklerinin 12,5 (yani, yüzde 8 minimum sermaye oranının tersi) ile çarpılması ve bulunan sonucun kredi riskine ilişkin risk ağırlıklı varlıklar toplamına eklenmesi ile bulunur. Sermaye yeterlilik oranı, yasal sermaye pay olarak kullanılarak ve risk ağırlıklı varlıklar ele alınarak hesaplanır. Uygun yasal sermaye tanımı, 1988 tarihli Uzlaşım'da belirtilen ve 27 Ekim 1998 tarihli "Ana Sermaye Kapsamına Alınabilir Nitelikteki Araçlar" hakkındaki metinde açıklık getirilen tanım ile aynıdır.

Toplam sermaye yeterlilik oranı, yüzde 8'den daha az olamaz. Katkı Sermaye için ise Ana Sermayenin %100'ünü aşamaz şekildeki kısıtlama aynen geçerlidir.³¹

Basel II'ye göre Sermaye Yeterliliği Rasyosu şu şekilde hesaplanır:

$$\text{Sermaye Yeterliliği Rasyosu (SYR)} = \frac{\text{Toplam Sermaye}}{\text{Kredi Riski + Piyasa Riski + Operasyonel Risk}} \geq 8 \%$$

2.3.1.1. Kredi Riski

Kredi riski; kredi müşterisinin veya bir anlaşmanın tarafı olan kişinin, yükümlülüklerini anlaşma koşullarına uygun bir şekilde yerine getirmeyerek temerrüde düşmesi halindeki kayıptır. Yani kredi riski; kredi müşterisinin veya kefilinin krediyi zamanında ödememesi, sözleşme hükümlerine uygun davranmaması ve/veya eksik ödemede bulunması halinde bankanın karşılaştacağı zarardır.³²

Basel Komitesi, kredi risklerine dair sermaye gereksinimlerini hesaplamaları için bankalara iki ana yöntem arasında seçim yapma imkânı vermektedir. Standart Yaklaşım (Standardised Approach) olarak adlandırılan ilk alternatif, kredi riskinin bağımsız kredi derecelendirmelerine dayanılarak standart biçimde ölçülmesidir. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (Internal Ratings Based Approach – IRB) olarak adlandırılan diğer alternatif ise denetim otoritelerinin kesin onayına tabi olarak bankaların kredi riski için kendi içsel derecelendirme sistemlerini kullanmalarına fırsat verilmesidir.³³

³¹ Basel Committee on Banking Supervision (2003): “Basel II – Third Consultative Package, Pillar One”, April, s. 6, Erişim: <http://www.bis.org/bcbs/cp3part2.pdf>

³² Nuri Burak Ünlü, “Bankacılıkta Modern Risk Yönetimi”, s. 1

Erişim: http://www.ba.metu.edu.tr/~manclub/yayinlar/glokal/para_banka/parabanka.html

³³ Basel Committee on Banking Supervision, (2006): “International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards”, A Revised Framework, Comprehensive Version, June, s. 19

2.3.1.1.1. Standart Yaklaşım – Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım

Standart yaklaşım, 1988 tarihli düzenlemedeki mevcut uygulama ile içerik bakımından aynıdır; fakat risk hassasiyeti daha yüksektir. Bireysel risk ağırlıkları hâlihazırda borçlunun dâhil olduğu kategoriye (ülkeler, bankalar ya da kurumlar) dayanmakta iken, Basel II ile uluslararası bir derecelendirme kuruluşunun (daha katı) kriterlerine göre belirlenecektir.³⁴

Basel II'deki standart yaklaşımın Basel I'e göre getirdiği en önemli yenilik, ilgili risk ağırlıklarının saptanmasında Standard&Poor's, Moody's ve Fitch gibi Bağımsız Derecelendirme Kuruluşları (External Credit Assessment Institutions – ECAI) tarafından ülkelere, bankalara ve şirketlere verilen derecelendirme notlarının kullanılmasıdır. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (Simplified Standardised Approach) ise risk ağırlıklarının saptanmasında, İhracat Kredi Kuruluşları (Export Credit Agencies – ECA) tarafından verilen notlar kullanılmaktadır. Basitleştirilmiş standart yaklaşım, yapısı itibarıyla standart yaklaşımdan çok farklı değildir. Fakat derecelendirme notlarında İhracat Kredi Kuruluşlarının (İKK) dikkate alınmasının yanı sıra, diğer bazı noktalarda da standart yaklaşımdan farklılaşmaktadır. Başlıca farklılık noktaları; bankalardan alacaklar için yalnızca 1 numaralı seçeneğe izin verilmesi, şirketlere verilen borçların tamamının yüzde 100 risk ağırlığına tabi tutulması ve kredi türevlerinin risk azaltma teknikleri kapsamında değerlendirilmemesidir.³⁵

³⁴ TBB (2002): “Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi”, Özet Sunum, s. 4 Erişim:[http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Basel%20Komite%20Yeni%20Sermaye%20Yeterlili%F0i%20D%FCzenlemesi\(Ekim%202002\).doc](http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Basel%20Komite%20Yeni%20Sermaye%20Yeterlili%F0i%20D%FCzenlemesi(Ekim%202002).doc)

³⁵ Yayla ve Kaya, 2005: 6–8

Standart yaklaşımda, bankalar risk ağırlıklarını belirlerken, sermaye yeterliliği hususunda ulusal denetim otoriteleri tarafından uygun bulunan bağımsız kredi derecelendirme kuruluşlarının derecelendirmelerini kullanabilirler. Risk ağırlıkları, karşılıklar düşüldükten sonraki net tutarlar üzerinden uygulanacaktır.³⁶ Standart Yaklaşımdaki risk ağırlıkları ana başlıklar halinde aşağıda ele alınacaktır.

A. Münferit Alacaklar

1. Hazine ve Merkez Bankalarına Verilen Krediler

Hazine ve merkez bankalarına verilen krediler, Tablo 5’te gösterildiği şekilde riskle ağırlıklandırılacaktır. Ulusal tercihler kapsamında, bankaların kurulu buldukları ülkenin hazinesine (ya da merkez bankasına) ulusal para cinsinden verdikleri ve yine ulusal para cinsinden fonladıkları kredileri için daha düşük risk ağırlığı uygulanabilir. Bu tercihin uygulanması halinde diğer ulusal denetim otoriteleri de kendi bankalarına, o ülkenin hazinesine (ya da merkez bankasına) ulusal para cinsinden verdikleri ve yine ulusal para cinsinden fonlanan kredileri için aynı risk ağırlığını uygulamaları yönünde izin verebilirler.

Hazine ve merkez bankalarına verilen kredilerin risk ağırlığı için denetim otoriteleri, İhracat Kredi Kuruluşları tarafından belirlenen ülke risk notlarının kullanılmasını kabul edebilirler. Bir İhracat Kredi Kuruluşunun kabul görmesi için, risk notlarını ilan etmesi ve OECD’nin kabul edilmiş yöntemini uygulaması gerekir. Uluslararası Ödemeler Bankası, Uluslararası Para Fonu, Avrupa Merkez Bankası ve Avrupa Birliği’nden alacaklar için risk ağırlığı yüzde 0 kabul edilebilir.

³⁶ BDDK, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)”, Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), s. 28

TABLO 5: HAZİNE VE MERKEZ BANKALARINA VERİLEN KREDİLERİN RİSK AĞIRLIKLARI

Kredi Değerlendirmesi	AAA ile AA- arası	A+ ile A- arası	BBB+ ile BBB- arası	BB+ ile B- arası	B-'nin altı	Derecelendirilmemiş
Risk Ağırlığı	%0	%20	%50	%100	%150	%100

(Kaynak: Basel Committee on Banking Supervision, International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 2006, s. 19)

2. Bankalara Verilen Krediler

Bankalardan alacaklar için iki seçenek vardır. Ulusal denetim otoriteleri, tek bir seçeneği yetkileri alanları içinde bulunan tüm bankalara uygulayacaklardır. Derecelendirilmemiş bir bankaya verilen kredi için uygulanan risk ağırlığı, bu bankanın kurulu bulunduğu ülkenin hazinesine verilen krediler için uygulanan risk ağırlığından daha düşük olamaz.³⁷

Birinci seçeneğe göre; belirli bir ülkede kurulmuş tüm bankalardan alacaklara, o ülkenin hazinesine verilen kredilere uygulanan risk ağırlığından bir kategori daha yüksek risk ağırlığı verilecektir. Ancak, derecelendirme notu BB+ ile B- arasında olan ülkelerle derecelendirme notu olmayan ülkelerdeki bankalar için risk ağırlığı azami yüzde 100 ile sınırlandırılacaktır.

³⁷ Basel Committee on Banking Supervision, (2006): "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards", A Revised Framework, Comprehensive Version, June, s. 19–21

İkinci seçenekte risk ağırlığı, ilgili bankanın bağımsız derecelendirme notuna dayandırılmaktadır; derecelendirme notu bulunmayan bankalara verilen krediler için uygulanacak risk ağırlığı ise yüzde 50'dir. Bu seçeneğe göre, başlangıç vadesi üç ay veya daha kısa olan krediler için asgari yüzde 20 olmak koşuluyla, bir kategori daha düşük risk ağırlığı uygulanabilecektir. Bu uygulama, hem derecelendirme notu bulunan hem de bulunmayan bankalar için uygulanacak; ancak yüzde 150 risk ağırlığına tabi bankalar için geçerli olmayacaktır. Ulusal denetim otoritesi, hazine kredileri için ayrıcalıklı uygulamayı tercih etmiş ise hem birinci hem de ikinci seçenekte, ulusal para biriminden verilen ve fonlanan; orijinal vadesi üç ay veya daha kısa olan banka kredileri için asgari yüzde 20 olmak koşuluyla, hazine ve merkez bankasına verilen kredileri için uygulanandan bir kategori daha düşük risk ağırlığı öngörebilecektir.³⁸

TABLO 6: BANKALARA VERİLEN KREDİLERİN RİSK AĞIRLIKLARI

Seçenek 1

Hazinenin ve Merkez Bankasının Derecelendirme Notu	AAA ile AA- arası	A+ ile A- arası	BBB+ ile BBB- arası	BB+ ile B- arası	B-'nin altı	Derecelendirilmemiş
1. Seçenekte Risk Ağırlığı	%20	%50	%100	%100	%150	%100

Seçenek 2

Bankalar İçin Kredi Değerlendirmesi	AAA ile AA- arası	A+ ile A- arası	BBB+ ile BBB- arası	BB+ ile B- arası	B-'nin altı	Derecelendirilmemiş
2. Seçenekte Risk Ağırlığı	%20	%50	%50	%100	%150	%50
2. Seçenekte Kısa Vadeli Alacaklar* İçin Risk Ağırlığı	%20	%20	%20	%50	%150	%20

*2. seçenekteki kısa vadeli alacaklar, başlangıç vadesi üç ay veya daha kısa olan kredi alacakları olarak tanımlanmaktadır.

(Kaynak: BDDK, Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, Türkçe Çeviri, s. 32)

³⁸ BDDK, "Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)", Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), s. 31-32

3. Menkul Kıymet Şirketlerine Verilen Krediler

Menkul kıymet şirketlerinin Yeni Uzlaşım'daki düzenlemelere benzer denetleyici ve hukuki düzenlemelere (özellikle risk tabanlı sermaye gerekliliği) tabi olmaları koşuluyla bu şirketlerden alacaklar, bankalardan alacaklar gibi ele alınabilir. Aksi takdirde, söz konusu alacaklar, kurumsal krediler için geçerli olan kurallara tabi olacaktır. Düşük risk taşıyan menkul kıymet şirketleri (kendi adına işlem yapmayan, hakla arzlarda yüklenim yapmayan) için operasyonel risk hesabında esneklik sağlanabilecektir.

4. Kurumsal Krediler

Derecelendirilmemiş kurumsal krediler için standart risk ağırlığı yüzde 100'dür. Derecelendirme notu olmayan bir şirkete kullandırılan kredi için o firmanın bulunduğu ülkenin hazinesine verilene göre ayrıcalıklı bir risk ağırlığı verilemez. Denetim otoriteleri, yetki alanları içindeki genel temerrüt deneyiminin daha yüksek bir risk ağırlığı gerektirdiğine karar vermeleri halinde, derecelendirilmemiş krediler için verilen standart risk ağırlığını yükseltmelidirler. Denetleyici inceleme sürecinin parçası olarak denetim otoriteleri, münferit bankaların kurumsal kredilerinin nitelikleri nedeniyle yüzde 100'den daha yüksek bir standart risk ağırlığı gerektirip gerektirmeyeceğini de dikkate alabilirler.

Ulusal tercih kapsamında denetim otoriteleri; bankaların, bağımsız derecelendirme notlarına bakmadan, tüm kurumsal krediler için yüzde 100 risk ağırlığı uygulamalarına izin verebilirler. Bu tercihin uygulanması halinde denetim otoritesi, bankaların tek bir tutarlı yaklaşımı, yani derecelendirme notlarını her durumda kullanmak ya da hiçbir şekilde kullanmamak gibi, uygulamalarını sağlamalıdır. Bankalar, tüm kurumsal krediler için yüzde 100 risk ağırlığı uygulama seçeneğini kullanmadan önce denetim otoritesinin onayını almalıdır.³⁹ Tablo 7'de, sigorta şirketleri de dâhil olmak üzere, derecelendirilmiş kurumsal kredilere ilişkin risk ağırlıkları yer almaktadır.

³⁹ Basel Committee on Banking Supervision, (2006): "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards", A Revised Framework, Comprehensive Version, June, s. 22-23

TABLO 7: KURUMSAL KREDİLERE İLİŞKİN RİSK AĞIRLIKLARI

Kredi Değerlendirmesi	AAA ile AA- arası	A+ ile A- arası	BBB+ ile BB- arası	BB-'nin altı	Derecelendirilmemiş
Risk Ağırlığı	%20	%50	%100	%150	%100

(Kaynak: Basel Committee on Banking Supervision, International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 2006, s. 23)

5. Perakende Krediler

Perakende portföye dâhil edilen krediler için tahsili gecikmiş alacaklar hariç, yüzde 75 risk ağırlığı kullanılacaktır. Kredilerin yasal perakende portföy içinde yer alabilmeleri için şu dört kriteri karşılamaları gerekmektedir:

- Borçlu kriteri: Maruz olunan risk, gerçek kişi(ler) veya küçük işletmeden alacakla ilgili olmalıdır.
- Ürün kriteri: Söz konusu krediler; rotatif krediler (kredi kartları ve kredili mevduat hesapları dâhil), vadeli bireysel krediler ve bireysel nitelikteki finansal kiralama işlemleri (örneğin; taksitli krediler, otomobil kredileri ve finansal kiralama, öğrenci ve eğitim kredileri, ihtiyaç kredileri) ve küçük işletmelere kullanılan krediler ve verilen garantiler biçiminde kullanılmış olmalıdır. Menkul kıymetler ve gayrimenkul ipotekli konut kredileri bu kategorinin dışında tutulmuştur.
- Çeşitlendirme kriteri: Denetim otoritesi, yasal perakende portföyün, riskleri azaltan ve yüzde 75 risk ağırlığı uygulamasını gerektiren derecede çeşitlendirilmiş olduğuna kanaat getirmelidir. Bunu sağlamanın bir yolu, herhangi bir borçluya* kullanılan kredi tutarının toplamının, yasal perakende toplamının yüzde 0,2'sini aşmayacağını öngören sayısal bir limit belirlemek olabilir.

* Toplaştırılmış kredi riski, diğer üç kritere münferiden uyan maruz kalınan tüm risklerin (örneğin, krediler veya taahhütler) brüt toplamı (yani, kredi riski azaltma teknikleri dikkate alınmadan oluşan toplam tutar) anlamına gelir. Ayrıca, "tek bir borçluya" açılan krediler, tek lehdar olarak kabul edilebilecek bir veya birkaç kuruluşa açılan krediler anlamına gelir.

- Kredilerin düşük tutarlı olması kriteri: Tek bir borçluya kullandırılan perakende kredilerin toplam tutarı 1 milyon Euro'dan fazla olamaz.

6. Konut İpoteği Teminatlı Krediler

Borçlunun oturduğu veya oturacağı ya da kiralanmış olan ikamet amaçlı gayrimenkul ipoteği ile tam teminat altına alınmış krediler için risk ağırlığı yüzde 35 olacaktır.

7. Ticari Gayrimenkul İpoteği Teminatlı Krediler

Birçok ülke açısından, ticari gayrimenkul ipoteği teminatlı kredilerin, bankacılık sektöründeki sön dönem sorunlu aktiflerin en önemli kaynağını oluşturmasından hareketle Basel Komitesi, ticari gayrimenkul ipoteği teminatlı krediler için Basel II kapsamında uygulanacak risk ağırlığının, esas itibariyle yüzde 100'den farklı olamayacağı yönündeki görüşünü sürdürmektedir.

8. Tahsili Gecikmiş Alacaklar

İkamet amaçlı gayrimenkul ipotek kredileri hariç, herhangi bir kredinin tahsili 90 günden fazla gecikmiş olan teminatsız kısmının, özel karşılıklar düşüldükten (zarar kaydedilen kısımlar da dâhil) sonra kalan net tutarı için uygulanacak risk ağırlığı şu şekilde belirlenecektir:

- Özel karşılıkların kredinin ödenmemiş kısmının yüzde 20'sinden az olması durumunda, yüzde 150 risk ağırlığı;
- Özel karşılıkların kredinin ödenmemiş kısmının yüzde 20'sinden az olmaması durumunda, yüzde 100 risk ağırlığı;
- Özel karşılıkların kredinin ödenmemiş kısmının yüzde 50'sinden az olmaması durumunda, yüzde 100 risk ağırlığı uygulanacak; fakat denetim otoritesi, ulusal uygulama tercihi kapsamında bu risk ağırlığı oranını yüzde 50'ye indirebilecektir.

İkamet amaçlı krediler, tahsili 90 günden fazla geciktiği takdirde, özel karşılıklardan sonra kalan net tutar üzerinden yüzde 100 risk ağırlığına tabi tutulacaktır. Ulusal tercih kapsamında vadesi geçmiş olan ikamet amaçlı kredilerde, özel karşılıkların bakiyenin yüzde 20'sinin altında olmaması koşuluyla kalan tutara uygulanacak risk ağırlığı yüzde 50'ye düşürülebilir.⁴⁰

9. Yüksek Risk Kategorileri

Yüzde 150 veya daha yüksek risk ağırlığı uygulanacak krediler şunlardır:

- B–'nin altında derecelendirilmiş hazine ve merkez bankaları, kamu kuruluşları, bankalar ve menkul kıymet şirketlerinden alacaklar;
- BB–'nin altında derecelendirilmiş şirketlerden alacaklar;
- Tahsili gecikmiş alacaklar (özel karşılıklar kredinin ödenmemiş kısmının yüzde 20'sinden az ise);
- BB+ ile BB– arasında derecelendirilen menkul kıymetleştirme dilimleri

Ulusal denetim otoriteleri, risk sermayesi ve özel sermaye yatırımları gibi diğer bazı aktiflerle ilgili alacaklar için yüzde 150 veya daha yüksek risk ağırlığı uygulamaya karar verebilirler.

10. Diğer Aktifler

Diğer aktiflerin tümü için standart risk ağırlığı yüzde 100 olacaktır.

⁴⁰ BDDK, "Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)", Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), s. 34–36

11. Bilânço Dışı Kalemler

Standart yaklaşımda bilânço dışı kalemler, kredi dönüştürme oranlarının (KDO) uygulanması yoluyla kredi eşdeğerlerine dönüştürülecektir. Tezgâh üstü türev işlemler için borçlunun risk ağırlığı özel bir üst sınıra tabi olmayacaktır. Başlangıç vadesi bir yıla kadar olan taahhütler için yüzde 20, bir yılın üzerinde olan taahhütler için ise yüzde 50 oranında KDO kullanılacaktır. Bununla birlikte; banka tarafından önceden bir ihbarda bulunmaksızın, herhangi bir anda kayıtsız ve şartsız iptal edilebilir olan ya da borçlunun kredi itibarındaki azalmaya bağlı olarak, otomatik iptale etkin olarak imkân sağlayan taahhütler için yüzde 0 KDO uygulanacaktır. Repo-tipi (repo-style) işlemler (örneğin; repo/ters repo ve menkul kıymet ödünç verme/menkul kıymet ödünç alma işlemleri) nedeniyle meydana gelenler de dâhil olmak üzere, bankaların menkul kıymet ödünç vermeleri veya menkul kıymetlerin bankalar tarafından teminat olarak alınması şeklindeki işlemler için yüzde 100 KDO uygulanacaktır. Malların dolaşımından ileri gelen, kısa vadeli emtia kredilerini finanse etmeye yönelik ticari akreditifler (örneğin; yükleme – shipment ile teminatlandırılan vesikalı kabul kredileri) için amir bankaya ve onaylayan bankaya yüzde 20 KDO uygulanacaktır.

B. Bağımsız Kredi Derecelendirmeleri

1. Tanınma Süreci

Ulusal denetim otoriteleri, bağımsız bir kredi derecelendirme kuruluşunun (BKDK) karşılaması gereken kriterleri yerine getirip getirmediğinin belirlenmesinden sorumludurlar. BKDK'ların değerlendirmelerinin tanınmasına yönelik, örneğin; alacak türleri ya da yetki alanı temelinde bir sınırlama getirilebilir. Piyasaya girişlerin önündeki gereksiz engelleri önlemek için, BKDK'ların tanınmasına yönelik denetime ilişkin sürecin kamuoyuna açıklanması gerekmektedir.⁴¹

⁴¹ Basel Committee on Banking Supervision, (2006): "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards", A Revised Framework, Comprehensive Version, June, s. 25–27

2. Uygunluk Kriterleri

Bir BKDK, Şu altı kriteri sağlamalıdır.⁴²

- Nesnellik: Kredi derecelendirme metodolojisinin tutarlılığı sağlanmalıdır.
- Bağımsızlık: Kredi derecelendirme kuruluşu, ekonomik ve siyasi olarak bağımsız olmalıdır.
- Uluslararası erişim/Şeffaflık: Değerlendirme yerli ve yabancı kurumlara açık olmalı, kullanılan metodoloji şeffaf olmalıdır.
- Bilgilendirme gerekliliği: Kuruluş, hesaplama metodolojisini açıklamak durumundadır.
- Yeterli kaynaklara sahip olma: Kuruluş, yksek kaliteli bir kredi değerlemesi yapabilmek için gerekli kaynaklara sahip olmalıdır. Derecelendirme kuruluşu tarafından değerlendirilen Şirketin ynetici ve operasyonel dzyeydeki çalıŐanlarına ulaŐım mkmkn olmalıdır.
- Gvenilirlik: Komite, yukarıda belirtilen kriterlerin aslında gvenilirliğe iŐaret ettiğini belirtmektedir. Bağımsız kurumların, bu derecelendirme kuruluşunun hizmetine baŐvurması da gvenilirliğe iŐaret etmektedir. Bunların yanında, gizli bilgilerin ktzye kullanımını engelleyecek mekanizmaların bulunması da firmanın gvenilirliğini destekler.

C. Uygulamaya İlişkin Hususlar

Denetim otoriteleri, uygun BKDK'ların standart risk ağırlığı çerçevesinde yer alan risk ağırlıklarına ynelik derecelendirmelerinin tespit edilmesinden, yani hangi derecelendirme kategorilerinin hangi risk ağırlıklarına karşılık geldiğine karar verilmesinden sorumludurlar. Bu srye nesnel olmalı ve tm risk ağırlıklarını kapsamalıdır. Bankaların, seçilmiş olan BKDK'ları ve onların derecelendirmelerini hem risk ağırlıklarının saptanması hem de risk ynetimi amacıyla her turlu alacak için tutarlı Şekilde kullanmaları gerekmektedir.

⁴² Myslum Demirbilek, (2005): "Basel II: Yeni Sermaye Yeterliliği Standardı", *Sermaye Piyasasında Gndem Dergisi*, Sayı 31, Erişim: <http://www.tspakb.org.tr>

Belirli bir alacak için bankaca seçilen bir BKDK tarafından yapılan sadece tek bir derecelendirme söz konusu ise alacağın risk ağırlığının tespit edilmesinde bu derecelendirme kullanılmalıdır. Bankaca seçilen BKDK'lar tarafından yapılan, farklı risk ağırlıklarına eşlenen iki derecelendirme söz konusu ise daha yüksek olan risk ağırlığı uygulanacaktır. Farklı risk ağırlıklarına denk gelen üç ya da daha fazla derecelendirme söz konusu olduğunda ise en düşük iki risk ağırlığına tekabül eden derecelendirmeler ele alınmalı ve bu iki risk ağırlığından daha yüksek olanı uygulanmalıdır.

Derecelendirilmemiş risklerin risk ağırlığının söz konusu borçluya ilişkin eşdeğer bir riske verilen dereceye dayanılarak belirlenmesi durumunda genel kural, yabancı para cinsinden riskler için yabancı para derecelerinin kullanılmasıdır. Ulusal para dereceler ise yalnızca ulusal para cinsinden alacakların risk ağırlığının belirlenmesinde kullanılacaktır. Derecelendirilmemiş kısa vadeli bir krediye yüzde 50 oranında risk ağırlığı uygulanıyorsa, derecelendirilmemiş kısa vadeli alacaklara yüzde 100'den daha düşük risk ağırlığı uygulanamaz. Bir grup içindeki şirket için yapılan bağımsız derecelendirme, aynı grup içindeki diğer şirketlerin risk ağırlığının belirlenmesinde kullanılamaz. Bankalar genel kural olarak, uygun BKDK'lardan talep edilen dereceleri kullanmalıdırlar. Fakat ulusal denetim otoriteleri, bankaların talep edilmemiş dereceleri, talep edilen derecelerle aynı şekilde kullanmalarına izin verebilirler.

D. Kredi Riski Azaltımı

Bankalar, maruz kaldıkları riskleri azaltmak için bir takım teknikler kullanmaktadırlar. KRA tekniklerinin kullanıldığı hiçbir işlem, bu tekniklerin kullanılmadığı benzer işlemlerin gerektirdiğinden daha yüksek bir sermaye ihtiyacı gerektirmemelidir. KRA tekniklerinin kullanımı, kredi riskini azaltır ya da transfer ederken, aynı zamanda diğer riskleri (artık risk) artırabilir. Artık (residual) riskler; yasal, operasyonel, likidite ve piyasa risklerini içermektedir. Bu nedenle, söz konusu riskleri kontrol etmek için bankaların; strateji, baz (underlying) kredinin dikkate alınması, değerlendirme (kıymet takdiri), politika ve kurallar, sistemler, roll-off risklerin kontrolü ve bankanın KRA tekniklerini kullanmasından ve genel kredi risk profili ile etkileşiminden

ileri gelen yoğunlaşma riskinin yönetimi gibi sağlam prosedür ve süreçler kullanmaları gerekmektedir.⁴³

1. Kredi Riski Azaltım Teknikleri

• Teminatlı İşlemler

Teminatlı işlem; bankaların kullanılmış veya potansiyel bir kredi nedeniyle maruz kaldıkları ve o kredi riskinin veya potansiyel kredi riskinin, karşı tarafın* ya da karşı taraf namına üçüncü şahsın sağladığı bir teminatla tamamen ya da kısmen güvence altına alındığı işlemidir.

Bankalar, 1988 Uzlaşısı'na benzer şekilde, mevcut kredi riskinin teminatlandırılmış kısmı için karşı tarafın risk ağırlığı yerine, teminatın risk ağırlığının esas alındığı basitleştirilmiş yaklaşımı (genellikle yüzde 20 oranında bir taban değere tâbidir) uygulamayı seçebilirler. Ya da diğer bir yaklaşım olan ve kredi riski tutarını teminata atfedilen değer kadar düşürerek, teminatın kredi riskine mahsup edilmesine olanak sağlayan kapsamlı yaklaşımı uygulamayı seçebilirler.

Basit yaklaşımda, teminatın kabul edilmesi için kredi riski süresince rehnedilmiş olması ve minimum altı aylık aralarla piyasa değerine göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Alacağın kabul edilen teminatın piyasa değeriyle teminatlandırılan kısmı, o teminata uygulanan risk ağırlığını alacaktır. Teminatlandırılan kısım üzerindeki risk ağırlığı, yüzde 20 oranında bir taban değere tâbi olacaktır. Alacağın kalan kısmına ise borçluya uygun risk ağırlığının uygulanması gerekir.

* “Karşı taraf” terimi, bankanın bilançoda veya bilanço dışında fiili ya da potansiyel kredi riskine maruz kaldığı taraf anlamında kullanılmaktadır. Kredi riski, örneğin; nakdi kredi ya da menkul kıymet kredisi şeklinde (bu durumda karşı taraf, geleneksel olarak borçlu olarak anılır) ya da teminat olarak verilen menkul kıymetler formunda veya tezgâh üstü türev sözleşmesinden doğan bir taahhüt veya kredi riski biçiminde olabilir.

⁴³ Basel Committee on Banking Supervision, (2006): “International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards”, A Revised Framework, Comprehensive Version, June, s. 28–32

Kapsamlı yaklaşımda, karşı taraftan olan alacağın tutarında ve alınan teminatın değerinde, piyasa hareketleri nedeniyle meydana gelebilecek değişimleri (volatilité) yansıtmak için iskontolar uygulamak suretiyle hem alacağın hem de teminatın tutarı düzeltilecektir. Böylece, volatilitéye göre ayarlanmış kredi ve teminat tutarları belirlenmiş olacaktır.

Bankalar, bankacılık portföyünde bu yaklaşımlardan herhangi birini, alım-satım portföyünde ise yalnızca kapsamlı yaklaşımı uygulayabilirler. Her iki yaklaşım da kısmi teminatın kabul edilmesine olanak sağlamaktadır. Kredi ile teminatın vadesi arasındaki uyumsuzluklara yalnızca kapsamlı yaklaşımda izin verilmektedir. Teminatlı işlemin her iki tarafında da bankalara sermaye yükümlülüğü uygulanır. Örneğin; hem repo hem de ters-repo işlemleri sermaye yükümlülüğüne tabidir. Bankanın müşterisi ile üçüncü bir şahıs arasındaki repo-tipi bir işlemde (yani, repo/ters-repo ve menkul kıymet ödünç verme/ödünç alma işlemleri) aracı sıfatıyla hareket etmesi ve üçüncü şahsın yükümlülüklerini yerine getireceği konusunda müşteriye garanti vermesi halinde bankanın üstlendiği risk, bankanın o işleme asıl taraf olarak girmiş olsaydı üstlenecek olduğu riskle özdeştir.

İlke olarak bankalar, iskonto hesaplamalarını iki şekilde yapacaklardır. Bunlar: (i) komite tarafından belirlenen parametrelerin esas alındığı standart resmi iskontolar ve (ii) bankaların piyasa volatilitésine ilişkin içsel tahminlerini kullandıkları, kendi tahminlerine dayanan iskontolardır. Denetim otoriteleri, belirli nitel ve nicel kriterleri yerine getirmeleri durumunda bankalara, kendi tahminlerine dayanan iskintoları kullanmaları yönünde izin verebilirler. Bankaların, kendi tahminlerine dayanan iskintoları kullanmayı seçmeleri halinde kendi tahminlerini esas alma hakkına sahip oldukları tüm enstrümanlar için bu iskintoları uygulama zorunlulukları vardır. Bunun tek istisnası, standart resmi iskintoların kullanılabileceği önemsiz portföylerdir. Standart resmi iskintolar ve kendi tahminlerine dayanan içsel iskintolara alternatif olarak bankalar, repo-tipi işlemlerde potansiyel fiyat volatilitésini hesaplamak için Riske Maruz Değer (RMD) modellerini de kullanabileceklerdir.

Teminatlı krediler risk sermayesini azaltmaktadır. Denetim işlemi de teminat üzerinden yapıldığından, kredi genişlemesi mümkün değildir.

- **Bilânço İçi Netleştirme**

Bankalar, yasal geçerliliğe sahip netleştirme anlaşmalarına konu kredi ve mevduatlar için sermaye yükümlülüklerini, koşullara uygun olmak şartıyla net kredi tutarı üzerinden hesaplayabileceklerdir.

- **Garantiler ve Kredi Türevleri**

Garantilerin veya kredi türevlerinin doğrudan, açık, gayri kabili rücu (geri alınamaz) ve koşulsuz olduğu durumlarda ve bankaların risk yönetim süreçleriyle ilgili minimum operasyonel koşulları yerine getirdiklerine kanaat etmeleri halinde denetim otoriteleri tarafından, sermaye yükümlülüğü hesaplamalarında bu tür işlemlerin risk azaltım aracı olarak dikkate alınmasına izin verilebilir. Bu düzenleme çerçevesinde, karşı taraftan daha düşük bir risk ağırlığı bulunan hazine ve merkez bankaları*, yerel kamu kuruluşları, bankalar†, menkul kıymet şirketleri ve A– veya daha yüksek derecelendirilen diğer kuruluşlar garantör ve koruma sağlayıcılar olarak kabul edilmiştir.

Burada, 1988 tarihli Uzlaşım’da olduğu gibi ikame yaklaşımı uygulanacaktır. Böylece, sadece borçludan daha düşük bir risk ağırlığı bulunan kuruluşlarca sağlanan garanti veya korumalar, sermaye gereksiniminin azalmasını sağlayacaktır; çünkü kredinin korunan kısmına garantörün veya koruma sağlayıcının risk ağırlığı uygulanırken, teminatsız kısmına karşı tarafın risk ağırlığı uygulanmaktadır.

- **Vade Uyumsuzluğu**

Risk ağırlıklı varlıkların hesaplanmasında, teminatın kalan vadesinin ilgili kredinin kalan vadesinden daha kısa olması halinde vade uyumsuzluğu oluşur. Vade uyumsuzluğu, mevcut ve KRA'nın başlangıç vadesi bir yıldan az ise KRA sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında dikkate alınmaz. Başlangıç vadeleri bir yıldan kısa olan riskler için yapılan finansal koruma işlemlerinin vadesinin kabul edilebilmesi için uyumlaştırılması gerekmektedir. Vade uyumsuzluğunun bulunduğu diğer durumlarda, KRA yasal sermaye hesaplamalarında kısmi olarak dikkate alınacaktır. Basit yöntemde vade uyumsuzluklarına izin verilmeyecektir.⁴⁴

2.3.1.1.2. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım

İçsel Derecelendirmeye Dayalı (İDD) Yaklaşım, Basel II'nin en yenilikçi yönünü ortaya koymaktadır. Son on yıl içinde bankalar, maruz kaldıkları riskleri belirlemek, ölçmek ve yönetmek hususunda kendilerine yol gösterecek daha iyi ekonomik sermaye modellerine ve sistemlerine yönelik önemli yatırımlar yapmışlardır. Modelleme tekniklerinin kapasiteleri o kadar gelişmiştir ki; bankalar bu teknikleri dâhili sermaye hedeflerini belirlemede, riskleri değerlendirmede ve ekonomik katma değeri belirlemede kullanır hale gelmişlerdir. Basel Komitesi de bu gelişmelerin farkına varmış ve minimum sermaye gerekliliğinin saptanmasında kullanılmak üzere İDD yaklaşımlarını önererek, bu yöntemlerin gelişmesine ve kullanımlarının artmasına katkıda bulunmuştur.⁴⁵ İDD yaklaşımlarını kullanan bankalar, minimum sermaye yeterliliklerini kendi ekonomik sermaye modelleri ve sistemleri üzerinden hesaplayacaklardır. İDD Yaklaşımı, standart yaklaşıma göre risklere daha duyarlı bir yaklaşım olduğundan maruz kalınan riskler ile bulundurulması gereken asgari sermaye miktarı daha paralel olmaktadır.

* Bu terim, Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)'ni, Uluslararası Para Fonu'nu, Avrupa Merkez Bankası'nı, Avrupa Topluluğu'nu ve yüzde 0 risk ağırlığı uygulanacak çok taraflı kalkınma bankalarını içermektedir.

† Bu terim, diğer çok taraflı kalkınma bankalarını içerir.

⁴⁴ BDDK, "Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)", Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), s. 45-71

⁴⁵ Yeh v.d., 2005: 7

İDD yaklaşımı, bankaların temel risk bileşenlerine ilişkin içsel derecelendirmelerinin, sermayenin hesaplanmasında birincil veri olarak kullanılması itibarıyla standart yaklaşımdan oldukça farklıdır. Yaklaşım, beklenen kayıp (BK) ve beklenmeyen kayıp (BmK) parametrelerinin ölçülmesine dayanmaktadır. Risk ağırlığı fonksiyonları, beklenmeyen kayıplara ilişkin sermaye ihtiyacını ortaya koymaktadır. Yaklaşımın bankaların içsel derecelendirmelerine dayalı olması nedeniyle sermaye gerekliliğinin riske daha duyarlı olma potansiyeli yüksektir. Bununla birlikte İDD yaklaşımı, bankaların kendi sermaye gerekliliklerini hesaplamak için gerekli olan tüm unsurları her durumda kendilerinin saptamalarına olanak tanımamaktadır. Bunun yerine, risk ağırlıkları ve bu suretle sermaye kullanım maliyetleri (capital charges), bazı durumlarda Komitece belirtilen formüllerin ve bankalarca sağlanan nicel girdilerin bileşimi vasıtasıyla saptanmaktadır.⁴⁶

Basel Komitesi, İDD yaklaşımını, bankaların belirli koşulları sağlayabilme düzeyleri doğrultusunda tercih edebilecekleri, daha az karmaşık olan Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (Foundation Internal Ratings Based Approach) ve daha esnek; ancak daha fazla dikkat ve çaba gerektiren Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (Advanced Internal Ratings Based Approach) olarak ikiye ayırmıştır.⁴⁷

İDD yaklaşımları çerçevesinde, kapsam içine alınan her bir varlık sınıfı için üç temel unsur söz konusudur. Bu unsurlar şunlardır:

- Risk bileşenleri; bazıları denetim otoritesine ait olan, bankalarca sağlanan risk parametrelerine ilişkin tahminlerdir.
- Risk ağırlık fonksiyonları; risk bileşenlerinin risk ağırlıklı varlıklara ve dolayısıyla sermaye gerekliliğine dönüştürülmesinde kullanılan fonksiyonlardır.
- Asgari koşullar; bankanın belirli bir varlık sınıfına yönelik İDD yaklaşımını kullanabilmesi için karşılaması gereken minimum standartlardır.

⁴⁶ Basel Committee on Banking Supervision, (2003): "Overview of The New Basel Capital Accord", Consultative Document, July, s. 4, Erişim: <http://www.bis.org/bcbs/cp3ov.pdf>

⁴⁷ Laurence H. Meyer, (2001): "The New Basel Capital Proposal", Remarks At Annual Washington Conference of the Institute of International Bankers, Washington, D.C., March, s. 4 Erişim: <http://www.federalreserve.gov/BoardDocs/speeches/2001/20010305/default.htm>

Temel yaklaşımda, genel kural olarak bankalar, kendi temerrüde düşme olasılığı (TO) tahminlerini kendileri belirler ve diğer risk bileşenleri için denetim otoritesinin tahminlerini dikkate alırlar. Gelişmiş yaklaşımda, minimum standartları karşılamaları kaydıyla bankalar kendi TO, temerrüt halinde kayıp yüzdesi (THK) ve temerrüde düşme durumunda risk tutarı (TT) tahminlerini kendileri belirler ve efektif vade (V) hesaplamalarını kendileri yaparlar. Hem temel hem de gelişmiş yaklaşımda, sermaye gerekliliğinin elde edilmesi amacıyla bankaların, daima Uzlaşî'da öngörölmüş olan risk ağırlık fonksiyonlarını kullanmaları gerekmektedir.⁴⁸

A. Kredilerin Sınıflandırılması

İDD yaklaşımında bankaların, bankacılık portföyü risklerini aşağıda belirtilen tanımlara bağılı olarak, farklı risk özelliklerine sahip geniş varlık sınıflarına ayırmaları gerekmektedir. Bu varlık sınıfları; (a) kurumsal krediler, (b) hazine ve merkez bankalarına kullandırılan krediler, (c) bankalara kullandırılan krediler, (d) perakende krediler ve (e) sermaye yatırımlarıdır.

Kredilerin bu şekilde sınıflandırılması, genel olarak bankacılık teamüllerine (bank practice) uygunluk göstermektedir. Bununla birlikte; bazı bankalar, içsel risk ölçüm ve yönetim sistemlerinde farklı tanımlar kullanabilirler. Komite, bankaların faaliyet ve risklerini yönetme şekillerini değıştirmelerini şart koşmak yönünde bir amaç taşımamaktadır; ancak her bankanın minimum sermaye gereksinimini elde etmek amacıyla her bir risk türü için uygun bir yaklaşım uygulaması gerekmektedir. Bankaların farklı sınıflara ilişkin risk tahsis yöntemlerinin uygun ve zaman içinde tutarlı olduğunu, denetim otoritelerine kanıtlamaları gerekmektedir. İDD yaklaşımlarında açıkça belirtilmeyen diğer tüm varlıklar için standart risk ağırlığı yüzde 100 olacaktır.

⁴⁸ Basel Committee on Banking Supervision, (2006): "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards", A Revised Framework, Comprehensive Version, June, s. 59

B. Risk Bileşenleri

İDD yaklaşımındaki risk bileşenleri; temerrüt olasılığı (TO), temerrüt halinde kayıp (THK), temerrüt anındaki risk tutarı (TT) ve efektif vade (V) ölçütlerini içermektedir.⁴⁹

1. Temerrüt Olasılığı (TO)

Temerrüt olasılığı tahminleri, içsel derecelendirme sistemi kapsamında tanımlı her bir kredi derecesine (rating notuna) sahip kredi borçlularından bir yıllık sürede yüzde, binde ya da onbinde kaçının temerrüde düşeceğini gösteren tahminlerdir.

Aşağıda belirtilen iki durumdan birisinin varlığı söz konusu olduğunda borçlu temerrüde düşmüş sayılmaktadır:

- Borçlunun, borcunun vadesini 90 günden fazla geçirmesi; kırmızı bakiyeye izin verilen mevduat hesaplarında ise limitin aşılması;
- Bankanın, teminatlara başvurulmadan, kredi borcunun tasfiyesinin artık mümkün olamayacağına kanaat getirmesi.

Basel Komitesi tarafından belirlenen minimum temerrüt olasılığı oranı yüzde 0,03'tür. Bankalar tarafından tahmin edilen temerrüt olasılığının yüzde 0,03'ten küçük olduğu durumlarda, risk ağırlıklı fonksiyonlarda kullanılacak temerrüt oranı yüzde 0,03 olacaktır.⁵⁰

⁴⁹ Basel Committee on Banking Supervision, (2006): "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards", A Revised Framework, Comprehensive Version, June, s. 52–53

⁵⁰ Altıntaş, 2006: 435–436

Kurumsal krediler ve bankalara kullandırılan kredilerin TO'su, kredinin dâhil edilmiş olduğu içsel borçlu derecesine ilişkin bir yıllık TO ile yüzde 0,03'ten büyük olanıdır. Hazine ve merkez bankası kredileri için TO, kredinin dâhil edilmiş olduğu içsel borçlu derecesine ilişkin bir yıllık TO'ya eşit olacaktır. Temerrüt tanımına uygun olarak, temerrüt derece(ler)sine dâhil edilen borçlulara ilişkin TO yüzde 100 olacaktır.⁵¹

Bankalar her derecelendirme notu için ortalama TO tahmini yaparken, uzun süreli deneyimi yeterince hesaba katan bilgi ve teknikler kullanmalıdırlar. Bir bankanın, TO tahminleri için dışsal verileri mi, içsel verileri mi, ortak veri tabanında tutulan verileri mi yoksa bu üçünün belirli bir kombinasyonunu mu kullandığına bakılmaksızın, kullanılan tarihsel gözlem süresinin uzunluğu minimum olarak bir veri kaynağı için en az beş yıl olmalıdır. Mevcut gözlem süresi, herhangi bir veri kaynağı için daha uzun bir süreyi kapsıyorsa ve bu veriler önemli ve amaca uygun ise daha uzun süreli olan bu veriler kullanılmalıdır.⁵²

2. Temerrüt Halinde Kayıp (THK)

Temerrüt halinde kayıp (THK) oranları, temerrüde düşen bir kredinin zarara dönüşmesi beklenen kısmını ifade eder. Basel Komitesi, temel yaklaşım altında kullanılacak temerrüt halinde kayıp oranlarını standart olarak belirlemiştir.⁵³ Buna göre;

- Kurumlar, hazine ve merkez bankaları ve bankalardan olan ve kredi riski azaltımında dikkate alınması kabul edilen enstrümanlar ile teminat altına alınmamış öncelikli alacaklara yüzde 45 THK oranı uygulanır.
- Tasfiye durumunda talep ve tahsil edilebilirlik yeteneği kısıtlanmış tüm kurumsal alacaklar, hazineden alacaklar ve bankalardan alacakların THK değeri yüzde 75'tir. Kısıtlanmış alacaklar, talep ve tahsil edilebilirlik yeteneği başka alacaklar lehine açık biçimde kısıtlanmış olan alacaklardır.

⁵¹ BDDK, "Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)", Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), s. 91

⁵² BDDK, "Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)", Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), s. 134–135

⁵³ Altıntaş, 2006: 437

Temel İDD yaklaşımında, standart yaklaşımda kredi riski azaltımında dikkate alınması kabul edilen finansal teminatlara ilave olarak İDD teminatları olarak anılan diğer bazı teminat türlerinin de dikkate alınabilmesi mümkün olmaktadır. Söz konusu teminatlar; alacakları, belirli bir ticari ve konut amaçlı gayrimenkulleri ve belirli asgari koşullara uygun olmaları koşuluyla diğer teminatları içermektedir.⁵⁴ Uzlaşısı kapsamında, hem bu türden teminatların özellikleri detaylı olarak açıklanmış hem de asgari ve azami teminatlandırma oranları da dikkate alınarak minimum THK seviyeleri belirlenmiştir.

Temel yaklaşımda, garanti ve kefaletlerin THK hesaplamasında dikkate alınması, kredinin teminatlolu kısmı için garantör tipine uygun bir risk ağırlığı fonksiyonu ve garantörün kredi derecesine uygun bir TO değeri kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Kredinin teminatsız kısmına ilgili borçluya ait risk ağırlığı uygulanacaktır. Gelişmiş İDD yaklaşımını kullanma hakkına sahip bankaların THK oranlarını, kredi teminatlarının etkilerini de dikkate alarak TT tutarının belli bir yüzdesi olarak tahmin etmeleri gerekmektedir. THK hesaplamalarında kullanılacak tarihi gözlem süresi, ekonomideki devresel iniş çıkışların tamamını içine alacak kadar uzun olmalıdır. Bu çerçevede belirlenen asgari tarihi gözlem süresi kurumsal alacaklar, hazine ve merkez bankaları kredileri için 7 yıl; perakende krediler için ise 5 yıldır.⁵⁵

3. Temerrüt Tutarı (TT)

Temerrüt tutarı (TT), hem bilânço içi hem de bilânço dışı hesaplar için borçlunun temerrüde düştüğü tarihteki beklenen brüt risk tutarındır. Temel yaklaşım kapsamında TT, kredi riskinin tamamı aktiften silindiğinde yasal özkaynaklarda meydana gelecek azalma ve kredi riski için hâlihazırda tesis edilmiş özel karşılıkların toplam tutarından daha az olmamalıdır. Bilânço dışı hesaplarda temerrüt anındaki risk hesaplaması yapılırken, gayrinakdi işlemlerin nakit kredi eşdeğerlerinin bulunması; diğer bir ifadeyle, diğer yaklaşımlarda olduğu gibi çeşitli krediye dönüştürme oranlarının (KDO) kullanılması

⁵⁴ BDDK, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)”, Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), s. 91–92

⁵⁵ Altıntaş, 2006: 438

gerekmektedir. Temel yaklaşım kapsamında kullanılacak KDO'lar aşağıda verilen istisnalar hariç, standart yaklaşımdaki KDO'lar ile aynıdır.

- Vadelerine bakılmaksızın gayrinakdi taahhütler, menkul kıymet ihraçlarıyla ilgili bilanço dışı krediler ile rotatif yüklenim kredileri için KDO yüzde 75'tir.
- Koşulsuz olarak cayılabilen taahhütler için KDO yüzde 0'dır.

Gelişmiş yaklaşımı kullanacak bankalar, bilanço dışı işlemler için uygulayacakları KDO'ları kendileri tahmin etmelidirler. Standart yaklaşım kapsamında yüzde 100 KDO uygulanan bilanço dışı kalemler için hem temel hem de gelişmiş İDD yaklaşımında yüzde 100 KDO kullanılacaktır. Gelişmiş İDD yaklaşımına tabi bankaların TT tahminleri, ekonominin iniş ve çıkışlarıyla konjonktürel tüm evrelerini kapsayacak şekilde minimum 7 yıllık bir tarihi gözlem süresine dayalı olmalıdır. Perakende krediler için bu süre 5 yıldır.⁵⁶

4. Efektif Vade (V)

Kurumsal kredilere yönelik Temel İDD yaklaşımını kullanan bankalar için efektif vade (V), efektif vadenin 6 ay olduğu repo-tipi işlemler hariç 2,5 yıl olacaktır. Efektif vade 5 yıldan fazla olamaz.⁵⁷

C. Asgari Koşullar

İDD yaklaşımını kullanabilmek için bankalar, hem başlangıçta hem de ilerleyen süreçlerde devamlı olarak belirli asgari koşullara uyduklarını denetim otoritelerine kanıtlamalıdır. Bu koşulların pek çoğu, bankaların risk derecelendirme sistemlerinin ulaşması gereken hedefleri ve yerine getirmesi gereken koşulları içermektedir.

⁵⁶ Altıntaş, 2006: 436–437

⁵⁷ Basel Committee on Banking Supervision, (2006): "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards", A Revised Framework, Comprehensive Version, June, s. 74–75

Koşulların altında yatan en önemli prensip, derecelendirme ve risk tahmin sistem ve süreçlerinin borçlu ve işlemin özellikleri ile ilgili anlamlı bir değerlendirme, anlamlı bir risk farklılaştırması ve makul sınırlar içinde doğru ve tutarlı nicel risk tahminlerine ulaşabilecek bir nitelik taşımasıdır. Ayrıca söz konusu sistem ve süreçlerin, bu tahminlerin dâhili kullanımına uyumlu ve uygun olması da gerekir. Uzlaşa kapsamında belirtilen asgari koşullar, tersi açıkça belirtilmedikçe tüm varlık sınıflarına ve ayrıca hem temel hem de gelişmiş yaklaşıma uygulanır. Genel olarak, bütün İDD bankalarının kendi TO tahminlerini yapmaları ve derecelendirme sisteminin tasarımı, işleyişi, kontrolleri ve kurumsal yönetim ile ilgili genel koşullara ve TO tahminleri ve ölçümlerinin doğrulanmasıyla ilgili gereklere uymaları gerekmektedir.⁵⁸

D. Varlık Sınıfları İtibariyle İDD Yaklaşımının Kullanılması

Bir banka, varlıklarının bir kısmı için İDD yaklaşımını benimsediğinde, bankadan bunu bankacılık grubunun bütününe yayması beklenmektedir. Bununla birlikte Komite, birçok banka için İDD yaklaşımını tüm önemli varlık sınıfları ve iş birimleri (business unit) için aynı zamanda uygulamanın çeşitli nedenlerden ötürü mümkün olamayabileceğinin farkındadır. Bu bakımdan denetim otoriteleri, bankaların, bankacılık grupları içinde İDD yaklaşımına kademeli bir geçişi benimsemelerine izin verebilirler. Kademeli geçiş, (i) İDD yaklaşımının aynı iş birimi içerisindeki varlık sınıfları (ya da söz konusu olan perakende krediler ise münferit alt-sınıfları) için uygulanması, (ii) İDD yaklaşımının aynı bankacılık grubu içindeki iş birimleri için uygulanması ve (iii) belirli risk bileşenleri için temel yaklaşımdan gelişmiş yaklaşıma geçilmesi süreçlerini içermektedir. Bununla birlikte; banka, belirli bir iş birimi içerisindeki varlık sınıfı (ya da söz konusu olan perakende krediler ise münferit alt-sınıfı) için İDD yaklaşımını uyguladığı zaman, bu yaklaşımı o birimdeki varlık sınıfları (ya da alt-sınıf) içerisindeki tüm kredilere uygulamak durumundadır. İDD yaklaşımlarından birini benimseyen bankaların, bu yaklaşımı kullanmayı sürdürmeleri beklenmektedir. İsteğe bağlı olarak standart ya da gelişmiş yaklaşıma dönüş, yalnızca bankanın kredi faaliyetlerinin büyük bir kısmını elden

⁵⁸ BDDK, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)”, Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), s. 116

çıkarması gibi olağanüstü durumlarda mümkün olabilir ve denetim otoritesinin onayına tâbidir.

E. Geçiş Süreci Düzenlemeleri

1. Paralel Hesaplama

Temel ya da gelişmiş yaklaşımları benimseyen bankaların sermaye gerekliliklerini, standartta belirtilen süre içinde 1988 tarihli Uzlaşî'ya ek olarak bu yaklaşımları kullanarak hesaplamaları gerekmektedir. Kredi riski için Temel İDD yaklaşımını benimseyen bankalara yönelik paralel hesaplama 2006 yılının başından itibaren geçerlidir. Kredi riski ve/veya operasyonel risk için 1988 tarihli Uzlaşî'dan doğrudan gelişmiş yaklaşıma geçen bankalar, 2006 yılının başından itibaren paralel hesaplamalar veya sayısal etki çalışmaları yükümlülüğüne tâbidirler ve 2007 yılının başından itibaren paralel hesaplama yükümlülüğüne tâbi olacaklardır.

2. Kurumsal Krediler, Hazine ve Merkez Bankalarına Kullandırılan Krediler, Bankalara Kullandırılan Krediler ve Perakende Krediler

Geçiş süreci, çerçeve anlaşmanın uygulamaya girdiği tarihte başlayacak ve bu tarihten itibaren 3 yıl devam edecektir. Geçiş süreci zarfında, ulusal denetim otoritesinin takdir yetkisine bağlı olarak aşağıda belirtilen asgari gerekler konusunda esneklik sağlanabilir:

- Temel yaklaşım kapsamında bankaların; kurumsal, hazine ve merkez bankası ve banka kredilerine ilişkin TO tahminleri için veri kaynaklarına bakılmaksızın en az 5 yıllık veri kullanmaları gerekmektedir.
- Bankaların perakende kredilere ilişkin kayıp parametrelerini tahmin etmeleri için (TT, BK veya TO ve THK) veri kaynaklarına bakılmaksızın en az 5 yıllık veri kullanmaları gerekmektedir.

- Kurumsal krediler, hazine ve merkez bankası kredileri, banka kredileri ve perakende krediler için bankanın, standartta ifade edilen asgari gereklere genel anlamda uyumlu bir derecelendirme sistemini gereklerine uygun olarak en az 3 yıldır kullanıyor olduğunu kanıtlaması gerekmektedir.
- Sözü edilen geçiş süreci düzenlemeleri, sermaye yatırımlarına yönelik TO/THK yaklaşımı için de geçerlidir. Sermaye yatırımları için piyasaya dayalı yaklaşımlara yönelik olarak geçiş süreci düzenlemeleri söz konusu değildir.

Söz konusu geçiş süreci düzenlemeleri kapsamında bankaların, anlaşmanın uygulamaya girdiği tarih itibariyle minimum 2 yıllık veriye sahip olmaları gerekmektedir. Bu koşul, 3 yıllık geçiş sürecinin her yılı için 1 yıl artırılabacaktır.

3. Sermaye Yatırımları

Maksimum 10 yıllık bir süre için denetim otoriteleri, Uzlaşî'nın yayımlandığı tarihte bulundurulmuş belirli sermaye yatırımlarını İDD uygulamasından muaf tutabilirler. Muafiyet durumu; o tarih itibariyle sahip olunan hisse sayısı ve bankalar, yatırım yapılan şirketteki sahipliklerinin oransal payını artırmadıkları sürece, bu yatırımlara sahip olmanın doğrudan bir sonucu olarak elde edilen ilave hisseler için söz konusudur. Eğer iktisap (acquisition) nedeniyle belirli bir ortaklıktaki sahiplik oransal olarak artarsa (örneğin; Uzlaşî'nın yayımlanmasından sonra yatırımcı şirketin yaptığı sahiplik payı değişikliğinden dolayı), yatırımın aşan kısmı muafiyete tâbi değildir. Başlangıçta muafiyete tâbi iken satılmış ve geri alınmış yatırımlar için de bu muafiyet geçerli değildir.⁵⁹

⁵⁹ Basel Committee on Banking Supervision, (2006): "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards", A Revised Framework, Comprehensive Version, June, s. 61–63

F. İçsel Derecelendirme Sistemi

1. Derecelendirme Sisteminin Yapısı

“Derecelendirme sistemi” terimi, kredi riskinin değerlendirilmesini, içsel risk derecelerinin saptanmasını ve temerrüt ve zarar tahminlerinin ölçülmesini destekleyen tüm yöntemler, süreçler, kontroller, veri toplama ve bilgi teknolojisi sistemlerini kapsamaktadır. Banka, her varlık sınıfı içerisinde birden çok derecelendirme yöntemleri/sistemleri kullanabilir. Örneğin; banka, derecelendirme sistemlerini belirli sektörler veya piyasa segmentleri (mesela; aracı piyasası ve büyük şirketler) için uyarlamış olabilir. Banka, birden çok sistemi aynı anda kullanmayı tercih ederse, bir borçluya yönelik belli bir derecelendirme sisteminin uygulanmasının gerekçeleri belgelendirilmeli ve borçlunun risk düzeyini en iyi yansıtacak şekilde uygulanmalıdır. Bankaların, yasal sermaye gereksinimini minimize etmek için borçlulara uygun olmayan derecelendirme sistemleri uygulamaları gerekir. Bankaların, İDD amacına yönelik olarak kullandıkları her sistemin başlangıçta ve sonraki aşamalarda sürekli olarak asgari gereklere uygun olduğunu kanıtlamaları gerekmektedir.

2. Derecelendirme Boyutları

Kurumsal krediler, hazine ve merkez bankası kredileri ve banka kredileri için standartlar ele alındığında, gerekli nitelikleri taşıyan bir İDD derecelendirme sisteminin iki ayrı ve belirgin boyutu olmalıdır: (i) borçlunun temerrüde düşme riski ve (ii) işleme özgü faktörler. İlk boyut, borçlunun temerrüde düşme riskini yansıtmalıdır. Aynı borçluya yönelik ayrı kredi risklerine, her spesifik işlemin niteliklerindeki farklılıkları hesaba katmadan aynı borçlu derecesi tayin edilmelidir. İkinci boyut; teminat, öncelik (seniority), ürün tipi, vb. gibi işleme özgü faktörleri yansıtmalıdır. Temel İDD yaklaşımını kullanan bankalar için bu koşul, hem borçluya ilişkin hem de işleme özgü faktörleri yansıtan bir boyutun varlığı ile yerine getirilebilir. Perakende krediler için standartlar ele alındığında ise derecelendirme sistemleri, hem borçlu hem de işlem riskini yansıtmalı ve ilgili borçlu ve işlem özelliklerinin tümünü kapsamalıdır.

3. Derecelendirme Kriterleri

Derecelendirme sistemi kapsamında bir bankanın kredilere derece tayin etmeye yönelik belirli derece tanımları, süreçleri ve kriterleri bulunmalıdır. Derece tanımları ve kriterleri, hem makul ve sezgisel olmalı hem de anlamlı bir risk farklılaştırması meydana getirmelidir. Derece tanımları ve kriterleri, derece tayin etmekle görevlendirilenlerin benzer risklere sahip borçlulara ya da kredilere sürekli olarak aynı dereceyi tayin etmesine fırsat verecek kadar ayrıntılandırılmalıdır. Bu süreklilik; tüm iş birimleri, departmanlar ve coğrafik yerleşimlerde mevcut olmalıdır. Derecelendirme kriterleri ve prosedürleri farklı türdeki borçlulara veya kredilere yönelik olarak farklılaşıyorsa bankanın olası tutarsızlıkları izlemesi ve gerektiğinde sürekliliği sağlamak amacıyla derecelendirme kriterlerini değiştirmesi gerekmektedir.

Yazılı derecelendirme tanımları, iç denetim birimi ya da eşit derecede bağımsız bir birim ve denetim otoriteleri gibi üçüncü şahısların derece tayinlerini anlaması ve derece/havuz tayinlerinin uygunluğunu değerlendirmesi için yeterince net ve ayrıntılı olmalıdır. Kriterler ayrıca, bankanın içsel kredilendirme standartlarına ve sorunlu borçlularla ve kredilerle başa çıkmaya yönelik politikalarına da uygun olmalıdır. Bankaların mevcut bilgiyi sürekli olarak hesaba katmak için borçlulara ve kredilere yönelik derece tayininde tüm ilgili ve önemli bilgileri kullanmaları gerekmektedir. Banka ne kadar az bilgiye sahipse risklerin borçlulara ve kredi derecelerine veya havuzlarına tayininde o kadar ihtiyatlı olmalıdır. İçsel derece tayininin gerçekleştirilmesinde dışsal bir derece esas faktör olabilir. Bununla birlikte, bankanın ilgili diğer bilgileri de dikkate alması gerekmektedir.⁶⁰

⁶⁰ Basel Committee on Banking Supervision, (2006): "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards", A Revised Framework, Comprehensive Version, June, s. 90-92

4. Modellerin Kullanılması

Kredi puanlama modelleri ve diğer mekanik derecelendirme prosedürleri, genellikle mevcut bilginin sadece bir alt setini kullanmaktadır. Mekanik derecelendirme prosedürleri, derecelendirme sistemlerinde yapılan ve insan yargılarının önemli rol oynadığı kişisel hataları bazen önlemesine rağmen, sınırlı bilginin mekanik yöntemlerle kullanımı da derecelendirme hatalarının kaynağı olabilir. Kredi puanlama modelleri ve diğer mekanik yöntemlere derecelendirme tahsislerinin asli veya kısmi temeli olarak izin verilebilir ve bu modeller ve prosedürler kayıp özelliklerinin tahmininde de rol oynayabilir. Modelin kapsamı dışındakiler de dâhil olmak üzere ilgili tüm önemli bilgilerin de dikkate alınmasını ve modelin uygun bir şekilde kullanılmasını sağlamak için yeterli insan yargısı ve denetimi gerekmektedir.

- Banka, bir modelin veya prosedürün öngörü gücünün yeterli olduğu ve kullanılmasının yasal sermaye gerekliliğini bozmayacağı konusunda ilgili denetim otoritesini ikna etmekten sorumludur. Modele girdi olarak kullanılan değişkenler makul bir öngörü setinden oluşturulmalıdır. Modelin, bankanın ilişki kurduğu borçlular veya kullandığı krediler için ortalama olarak uygun ve doğru sonuçlar vermesi gerekmektedir ve modelde bilinen herhangi önemli bir yanlışlık bulunmamalıdır.
- Banka, mevcut verilerini onaylanmış bir dereceye özgü verilerin doğruluğu, tamlığı ve uygunluğu ile ilgili bir değerlendirmeyi de kapsayan bir istatistikî temerrüt veya kayıp öngörü modeline uygulamak amacıyla yönelik bir süreç uygulamalıdır.
- Banka, modeli kurmak için kullandığı verinin borçlu veya kredi popülasyonunu temsil edici nitelikte olduğunu göstermelidir.
- Model sonuçlarının insan yargısıyla birleştirilmesinde insan yargısı, modelin dikkate alınmadığı bütün önemli ve ilgili bilgileri dikkate almalıdır. Bankanın, insan yargısının ve model sonuçlarının nasıl birleştirileceğini gösteren yazılı bir talimatnamesi bulunmalıdır.
- Banka, modele dayalı atamalarının insan gözüyle incelenmesine ilişkin prosedürlere sahip olmalıdır. Bu prosedürler, bilinen model zayıflıklarından kaynaklanan hataları tespit etmek ve sınırlandırmak üzerine odaklanmalı ve modelin performansını geliştirmek amacıyla yönelik olarak devamlı ve güvenilir çabaları da içermelidir.

- Banka; model performansı ve stabilitesinin izlenmesini, model ilişkilerinin gözden geçirilmesini ve model çıktılarının genel sonuçlarla karşılaştırılarak test edilmesini içeren düzenli bir model doğrulama süreci uygulamalıdır.

5. Derecelendirme Sistemi Yapısının Dokümantasyonu

Bankaların, kullandıkları derecelendirme sistemlerinin tasarımını ve işleyişe ilişkin ayrıntıları yazılı olarak muhafaza etmesi gerekmektedir. Bu dokümantasyon; bankaların asgari standartlara uyumunu göstermeli ve portföy farklılaştırma, derecelendirme kriterleri, borçluları ve kredileri derecelendiren tarafların sorumlulukları, derecelendirme istisnasının tanımı, istisnaları onaylama yetkisine sahip tarafların kimliği, derecelendirme denetimlerinin sıklığı ve derecelendirme sürecinin yönetim tarafından denetlenmesi gibi konuları içermelidir. Banka, içsel derecelendirme kriterleri seçiminin gerekçelerini yazılı hale getirmeli ve derecelendirme kriter ve prosedürlerinin riskleri anlamlı bir şekilde farklılaştıran derece tayini ile sonuçlandığını gösteren analizler yapabilmelidir. Derecelendirme kriter ve prosedürleri, mevcut portföye ve harici koşullara tam uygunluğun sürdürülüp sürdürülmediğini belirlemek amacıyla periyodik olarak gözden geçirilmelidir. Ayrıca banka, risk derecelendirme sürecinde yaptığı önemli değişikliklerin tarihçesini kaydetmeli ve belgelendirmeli ve bu dokümantasyon, son kamu denetiminden sonra risk derecelendirme sürecinde yapılan değişikliklerin belirlenmesine destek olmalıdır. İç kontrol yapısı da dâhil, derecelendirme organizasyonu da belgelendirilmelidir.

Derecelendirme sürecinde istatistikî modeller kullanan bankaların, bunların metodolojilerini belgelendirmesi gerekmektedir. Bu belge:

- Yapılan tahminlerin derecelere, münferit borçlulara, kredi risklerine veya kredi havuzlarına dağılım ve tayininin teorisini, varsayımları ve/veya matematiksel ve deneysel temellerini ve ayrıca, modelin tahmininde kullanılan veri kaynak(lar)ını ayrıntılı bir biçimde açıklamalı;
- Modelin doğrulanması için katı ilkelere dayanan bir istatistikî süreç (zaman dışı ve örneklem dışı performans testleri de dâhil) oluşturmalı ve
- Modelin verimli çalışmadığı durum ve koşulları göstermelidir.

6. Risk Derecelendirme Sisteminin İşleyişi

a. Derecelendirmenin Kapsamı

Kurumsal krediler, hazine ve merkez bankası kredileri ve banka kredileri için her borçluya ve başlıca kefil ve garantörlerinin her birine derece verilmeli ve her kredi için kredi onay sürecinin bir parçası olarak bir kredi derecesi tayin edilmelidir. Benzer şekilde, her perakende kredi de kredi onay sürecinin bir parçası olarak bir havuza dâhil edilmelidir. Bankanın kredi riski üstlendiği her tüzel kişi ayrıca derecelendirilmelidir.

b. Derecelendirme Sürecinin Bütünlüğü ve Güvenilirliği

(i) Kurumsal krediler, hazine ve merkez bankası kredileri ve banka kredileri için standartlar

Gerçekleştirilen derecelendirme notu tahsisleri ve periyodik derecelendirme incelemeleri, kredinin açılmasında doğrudan bir menfaat bulunmayan kişiler tarafından gerçekleştirilmeli veya onaylanmalıdır. Derecelendirme notu tahsisi sürecinin bağımsızlığı, denetim otoritelerinin dikkatle gözden geçireceği bir dizi uygulamayla sağlanabilir. Bu operasyonel süreçler, bankanın prosedürlerinde yazılı hale getirilmeli ve banka politikalarına dâhil edilmelidir. Kredi politikaları ve aracılık yüklenimi prosedürleri, mevcut derecelendirme sürecinin bağımsızlığını güçlendirmelidir. Borçluların ve kredilerin dereceleri, asgari olarak yılda bir kez yenilenmelidir. Belirli krediler ve özellikle daha yüksek risk taşıyan borçlular veya sorunlu krediler daha sık aralıklarla incelemeye tâbi tutulmalıdır. Ayrıca, bir borçlu veya kredi hakkında önemli yeni bilgilerin ortaya çıkması durumunda, bankanın yeni bir derecelendirme süreci başlatması gerekmektedir. Banka, borçlunun mali durumu ve kredi özellikleri hakkında THK ve TT tahminlerini etkileyen önemli ve ilgili bilgileri (teminatın durumu gibi) toplamak ve güncellemek için etkin ve verimli bir sürece sahip olmalıdır. Bankanın bu tür bilgileri aldıktan sonra ilgili borçlunun derecesini zamanında güncelleyebileceği bir prosedürü bulunmalıdır.

(ii) Perakende krediler için standartlar

Bir bankanın, tanımlanmış her risk havuzunun ilgili kayıp özelliklerini ve borçların vadesinin geçmesi durumunu asgari olarak yılda bir kez gözden geçirmesi gerekmektedir. Bankanın, ilgili kredilerin doğru havuza konulmaya devam edilmesini sağlamak amacıyla her havuz içindeki münferit borçluların durumunu da gözden geçirmesi gerekmektedir. Bu koşul, havuz içindeki kredileri temsil eder nitelikteki bir örneklemin incelenmesi yoluyla yerine getirilebilir.

c. Sapmalar

Uzman değerlendirmelerine dayanan derecelendirme notu tahsislerinde bankaların; bu sapmaların nasıl, ne ölçüde ve kim tarafından kullanılabileceği de dâhil olmak üzere, ilgili banka görevlilerinin derecelendirme süreci çıktılarında sapmaların meydana gelebileceği durumları açıkça belirlemeleri gerekmektedir. Modele dayalı derecelendirmeler için bankaların; insan yargısının modelin yaptığı derecelendirmeden saptığı, değişkenlerin kapsam dışı tutulduğu veya girdilerin değiştirildiği durumların izlenmesine yönelik rehberlere ve süreçlere sahip olmaları gerekmektedir. Bu rehberler, bu tür sapmalara onay vermekten sorumlu personelin kimliğini de içermeli ve göstermelidir. Bankalar, sapmaları açıkça tanımlamalı ve bunların uygulanmasını özel olarak izlemelidirler.

d. Verilerin Muhafazası

Bir bankanın; kendi içsel kredi ölçüm ve yönetim sürecine etkin destek sağlamak, bankanın standartta belirtilen diğer yükümlülüklerini yerine getirebilmek ve denetim otoritesine yapılan raporlamaya bir temel oluşturmak amacıyla temel borçlu ve kredi özelliklerine ilişkin bilgi ve verileri toplaması ve saklaması gerekmektedir. Bu veriler, örneğin; içsel derecelendirme sisteminin artan karmaşıklık düzeyi, portföyler arasında daha ince ve detaylı bir bölümlenimin yapılabileceğini gösterdiği takdirde, ilgili borçlulara ve kredilere yönelik derecelerin geçmişe dönük olarak tekrar tahsisine olanak sağlayacak kadar detaylandırılmış olmalıdır.

(i) Kurumsal kredilere, hazine ve merkez bankası kredilerine ve banka kredilerine ilişkin verilerin muhafazası

Bankaların; bir borçlu/garantöre içsel bir derecenin verilmesinden sonra yapılan derecelendirme, derecelendirme notlarının tahsis edildiği tarihler, derecelendirmeyi yapmak için kullanılan yöntem ve derecenin elde edildiği temel veriler ve ilgili sorumlu kişi/model de dâhil, borçluların ve kabul için gerekli niteliklere sahip kefil ve garantörlerin derecelendirme tarihçelerini tutmaları gerekmektedir. Temerrüde düşen borçluların ve kredilerin kimliği ve bu temerrütlerin zamanı ve koşullarına ilişkin bilgilerin de tutulması gerekmektedir. Bankalar, borçlu derecelendirme sisteminin tahmin ve öngörü gücünü izlemek amacıyla derecelendirme düzeylerine ve dereceler arasında geçişlere ilişkin TO'lar ve gerçekleşen temerrüt oranları hakkındaki verileri de tutmalıdırlar.

Gelişmiş İDD yaklaşımını kullanan bankaların ayrıca, her krediyle ilgili THK ve TT tahminlerine ilişkin veriler ve tahminlerde kullanılan temel veriler ve sorumlu kişi/model hakkında veriler de toplamaları ve bunların tam bir tarihçesini tutmaları gerekmektedir. Bankalar, temerrüde düşülen her krediyle ilgili tahmin edilen ve gerçekleşen THK ve TT'lere ilişkin verileri de toplamalıdırlar. Garanti/kredi türevlerinin kredi riskini azaltma etkilerini THK aracılığıyla yansıtan bankaların, garanti/kredi türevinin etkilerinin incelenmesi ve değerlendirilmesinden önce ve sonra, kredinin THK'sı hakkında veriler tutmaları ve saklamaları gerekmektedir.

Temerrüde düşülen her krediyle ilgili olarak tahsil edilebilen tutarlar; tahsilât kaynağı (yani; teminat, tasfiye gelirleri ve garantiler), tahsilât/telafi için gerekli olan süre ve idari giderler de dâhil, kayıp unsurları veya tahsilât hakkında bilgiler de toplanmalı ve saklanmalıdır. Temel yaklaşım kapsamında denetim otoritesinin öngördüğü tahminleri kullanan bankaların, ilgili verileri (yani; temel yaklaşımda, kurumsal kredilere ilişkin kayıp ve tahsilât deneyimi hakkında veriler ve ihtisas kredileri – İK için denetim otoritesi sınıflama kriterlerini kullanan bankalar için gerçekleşmiş kayıplar hakkında veriler) tutmaları teşvik edilmektedir.

(ii) Perakende kredilere ilişkin verilerin muhafazası

Bankaların, doğrudan doğruya ya da bir model kullanılarak borçlunun ve işlemin risk özellikleri hakkında veriler ve vadesi geçmiş/tahsili gecikmiş alacaklarla ilgili veriler de dâhil, kredilerin havuzlara dağılımı sürecinde kullanılan verileri saklamaları gerekmektedir. Bankalar, kredi havuzlarına ilişkin olarak tahmin edilen TO'lar, THK'ler ve TT'ler hakkındaki verileri de saklamalıdır. Bankalar, temerrüde düşülen krediler için temerrütten önceki yıl içinde kredinin tahsis edildiği havuzlar ve gerçekleşen THK ve TT sonuçları hakkındaki verileri de saklamalıdır.

e. Sermaye Yeterliliği Değerlendirmesinde Kullanılan Stres Testleri

Bir İDD Bankasının, sermaye yeterliliği değerlendirmesi için kullanabileceği sağlam stres testi prosedürleri ve süreçleri bulunmalıdır. Stres testi, bir bankanın kredi riskleri üzerinde olumsuz etkiler yapabilecek olası olayların ve ekonomik koşullardaki olası değişikliklerin belirlenmesi ve bankanın bu değişikliklere dayanma gücünün ve yeteneğinin değerlendirilmesini içermelidir. Bu amaçla kullanılacak senaryo örnekleri; (i) ekonomik durgunluk veya ilgili sektörde durgunluk, (ii) piyasa riski olayları ve (iii) likidite sorunlarıdır.

Bir banka, yukarıda belirtilen daha genel testlere ilave olarak belirli özel koşulların İDD yasal sermaye yükümlülüğü üzerindeki etkilerini değerlendirmek amacıyla kredi riski stres testi yapmalıdır. Yapılacak olan test, denetim otoritesinin incelemesine tabi olarak banka tarafından seçilir. Yapılacak testin anlamlı ve makul sınırlar içinde ihtiyatlı olması gerekir. Münferit bankalar kendi koşullarına bağlı olarak, bu stres testi yükümlülüğünü yerine getirmek amacıyla farklı yaklaşımlar geliştirebilirler. Bu çerçevede amaç, bankalardan en kötü durum senaryolarını dikkate almalarını istemek değildir. Ancak, bankanın uygulayacağı stres testinde asgari olarak hafif ekonomik durgunluk ve gerileme senaryolarının etkileri değerlendirilmelidir.

Hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın banka, aşağıda belirtilen bilgi kaynaklarını dikkate almalıdır. İlk olarak; bir bankanın kendi verileri, kredilerinin en azından bir kısmı için dereceler arasındaki geçişlerin tahmin edilmesine imkân sağlamalıdır. İkinci olarak; bankalar kredi ortamındaki daha küçük bir bozulmanın, bankanın derecelendirme sistemi üzerindeki etkileri hakkında olan ve daha büyük stres koşullarının olası etkileri ile ilgili bazı bilgiler de içeren bilgileri değerlendirmelidirler. Üçüncü olarak; bankalar, dış derecelendirmede dereceler arasındaki geçişle ilgili bulguları değerlendirmelidirler. Bu, bankanın kredi sepetlerini derecelendirme kategorilerine genel olarak eşlemesini de içerir. Bir banka birden fazla ülke piyasasında faaliyet gösteriyorsa, bu piyasaların hepsinde aynı koşulları test etmesi gerekmez; fakat toplam kredilerinin büyük çoğunluğunu içeren portföyler üzerinde stres testi yapılmalıdır.

7. İçsel Derecelerin Kullanımı

İçsel dereceler; temerrüt ve kayıp tahminleri, İDD yaklaşımını kullanan bankaların kredi onayı, risk yönetimi, içsel sermaye tahsisleri ve kurumsal yönetim fonksiyonları ve süreçlerinde önemli bir role sahip olmalıdır. Sadece ve münhasıran İDD yaklaşımını yasal sermaye tahsisinde kullanabilmek amacıyla tasarlanan ve uygulanan ve sadece İDD girdilerini sağlamak için kullanılan derecelendirme sistemleri ve tahminleri kabul edilemez. Bankaların hem İDD amaçlarıyla hem de bütün dâhili amaçlarla tamamen ayrı tahminleri kullanmalarının gerekli olmadığı bilinmektedir. Örneğin; fiyatlandırma modellerinde, muhtemelen varlığın ömrüyle ilgili TO ve THK'ler kullanılır. Bir banka; bu tür farkların olması durumunda, bu farklılıkları yazılı hale getirmeli ve bunların uygun olduğunu ilgili denetim otoritesine göstermelidir.

Bir bankanın, içsel derecelendirme bilgilerinin nasıl kullanıldığını gösteren güvenilir bir izleme kayıt sistemi bulunmalıdır. Böylece bankanın Uzlaşısı'da tanımlanan ve öngörülen asgari yükümlülüklerle genel olarak uygun olan bir derecelendirme sistemini, yasal sermayenin hesaplanması için gerekli izni almadan önce en az 3 yıl süreyle kullandığını göstermesi ve kanıtlaması gerekmektedir. Gelişmiş İDD yaklaşımını kullanan bir banka, THK'leri ve TT'leri kendi THK ve TT tahminlerini kullanması için öngörülen asgari yükümlülüklerle genel olarak uygun olan bir tarzda ve kullanım izninden önce en az

3 yıl süreyle kullandığını göstermeli ve kanıtlamalıdır. Bir bankanın derecelendirme sisteminde yapılan geliştirme ve iyileştirmeler, bankayı söz konusu 3 yıl süreyle kullanma koşuluna aykırı hale getiremez.⁶¹

⁶¹ BDDK, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)”, Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), s. 122–130

Tablo 8, Basel II ile birlikte önemli değişiklikler getirilen kredi riskinin hesaplanmasında kullanılan yaklaşımların ve bu yaklaşımların çeşitli açılardan etkilerinin özetini sunmaktadır.

TABLO 8: KREDİ RİSKİNE İLİŞKİN ÖNERİLERİN ÖZETİ

KREDİ RİSKİ YAKLAŞIMININ ETKİLERİ	Standart Yaklaşım	İçsel Derecelendirmeye Dayalı Temel Yaklaşım	
		İçsel Derecelendirmeye Dayalı Temel Yaklaşım	İleri Yaklaşım
Asgari sermaye yeterliliği	<ul style="list-style-type: none"> İyi derecelendirilmiş borçlar için yararlıdır. Risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları kullanılır. Kredi riskini azaltmak için kullanılan tekniklerin sayısı artmıştır. 	Standart yaklaşımdaki kriterlere ilave olarak, <ul style="list-style-type: none"> Kendi borç ödememe (default) olasılıklarının kullanılması 2004'e kadar iki yıllık veri seti oluşturulması İlave veri toplanması ve saklanması Menkul kıymetleştirme üzerinde ters yönlü etki yaratması Standart teminatlarda iskonto yapılması 	Önceki yaklaşımlardaki kriterlere ilave olarak, <ul style="list-style-type: none"> Banka verilerinin geniş kullanımı (zarar oranları, borç ödememe durumunda maruz kalınacak risk, teminat durumu vb.) vardır, Gayrimenkul teminatların değişen niteliği dikkate alınmaktadır. Muhtemel vade birleşmeleri Tahminler için "back test" yapılması Proje finansmanının yönetimi öngörülmektedir.
Sermaye yeterliliğinin denetimi	<ul style="list-style-type: none"> Mevcut uygulamada olduğu gibidir. 	<ul style="list-style-type: none"> Denetim otoritesi ile nitel testlere ilişkin anlaşma sağlanacaktır. Yönetim Kurulu ve üst yönetim derecelendirme işlevinden sorumludur. 	<ul style="list-style-type: none"> Denetim otoritesi tüm zarar değişkenlerini inceler.
Kamuoyunu bilgilendirme (Piyasa Disiplini)	<ul style="list-style-type: none"> Standart yaklaşımın kullanıldığına dair kamuoyu bilgilendirmesi yapılmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Portföy yapısı ve borç ödememe olasılıkları kamuoyuna duyurulacaktır (3 yıllık veri). Risk modellerinin ve tekniklerinin açıklanması gerekmektedir. 	<ul style="list-style-type: none"> Default durumundaki maruz kalınan risk tahminleri Default durumundaki zararlara ilişkin veriler Derecelendirmedeki değişikliklerin dağılımı Ekonomik sermaye verisi Kredi türevlerine karşılık risk transferi ve menkul kıymetleştirme
SERMAYE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	<ul style="list-style-type: none"> Pozitif (ancak operasyonel riske bağlı sermaye ihtiyacı doğması bu etkiyi dengeleyecektir). 	<ul style="list-style-type: none"> Basel Komitesi, tüm bankacılık sistemi toplam sermayesinde %2-3'lük bir azalma beklemektedir. 	Temel yaklaşımın altında %10'a kadar gerekçeli olarak değişebilir.

(Kaynak: TBB, 2002: "Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi", Özet Sunum, s. 6)

2.3.1.2. Piyasa Riski

Yeni Uzlaşî'da, piyasa riski konusunda Basel I'e göre önemli değişiklikler yapılmamıştır. Piyasa riski genel anlamda, bankaların bilânço içi ve bilânço dışı hesaplarında takip ettikleri varlık ve pozisyonların cari piyasa (pazar) değerinin düşmesi nedeniyle zarara uğraması ihtimali olarak tanımlanmaktadır. Ancak sermaye yeterliliği düzenlemeleri, piyasa riskini daha özel olarak bankaların "alım-satım hesapları" ile sınırlamaktadır. Dolayısıyla, sermaye yükümlülüğü açısından piyasa riskini, bankaların alım-satım hesaplarında takip ettikleri varlık ve pozisyonların cari piyasa değerinin düşmesi nedeniyle zarara uğraması ihtimali olarak daha dar bir çerçevede ele almak daha uygundur. Basel II ile ticari portföy tanımında yapılan değişiklikle, piyasa riski sermaye tanımına tabi olacak varlık ve pozisyonlar üzerinde istenildiği zaman alım-satımı engelleyici herhangi bir kısıtlama (teminata verme, rehin vb.) olmaması; ayrıca portföyün çok sıkı bir şekilde ve doğru olarak değerlenmesi şartı getirilmiş ve ayrıca portföyün değerlemede esas alınan fiyatların doğru olup olmadığının bağımsız kaynaklardan da teyidi talep edilmiştir.⁶²

Uzlaşî'ya göre, piyasa riskinin ölçülebilmesi için öncelikle ticari defterlerde bulunan tüm kalemlerin piyasa değerleri ile ifade edilmeleri gerekmektedir. Kur riski için sermaye gerekliliğinin hesaplanmasında, bankanın yapısal olandan arındırılmış toplam yabancı para pozisyonu esas alınmaktadır. Piyasa riskinin hesaplanmasında bankalar konsolide bazda değerlendirilirler.⁶³ Basel I Sermaye Uzlaşîsı'nda 1996 yılında yapılan değişiklikle piyasa riski, o tarihe kadar sadece kredi riskini dikkate alan standart sermaye yeterliliği hesaplamalarına dâhil edilirken, piyasa riskinin ölçümünde tercih edilebilecek iki yaklaşım belirlenmiştir. Bunlardan biri standart yaklaşım, diğeri ise içsel modellerin kullanılması yaklaşımıdır.

⁶² Altıntaş, 2006: 241–242

⁶³ Değirmenci, 2003: 24–25

2.3.1.2.1. Standart Yaklaşım

Piyasa riskinin ölçümünde içsel modelleri kullanmayan veya kullanmak istedikleri içsel modellere denetim otoritesi tarafından onay verilmeyen bankalar, taşıdıkları piyasa riski için yasal sermaye yükümlülüğünü standart yöntemle göre hesaplayacaklardır. Piyasa riski sermaye yükümlülüğü esas olarak, “genel piyasa riski” ve “spesifik risk” için hesaplanan sermaye yükümlülüklerinin toplamından oluşmaktadır. Genel piyasa riskinin hesaplanmasında kullanılan iki temel yöntem, vadeye kalan gün sayısı yöntemi ve yeniden fiyatlamaya kalan gün sayısı yöntemidir. Basel Komitesi, genel piyasa riskini ayrı ayrı hesaplanacak dört fiyat riskinin toplamı olarak düzenlemiştir. Bunlar; piyasa faiz riski, hisse senedi piyasa fiyat riski, kur riski ve emtia fiyat riskidir. Basel Komitesi düzenlemelerine göre, piyasa faiz riski için standart yöntemle sermaye yükümlülüğü hesaplanırken bankalar; vade dilimleri ve risk ağırlıkları (fiyat duyarlılıkları) standart bir biçimde belirlenmiş “vade merdiveni”ni veya alternatif olarak, eğer yeterli kapasiteye sahip ve denetim otoritesi tarafından da uygun görülüyorsa, standart vade dilimleri için vade merdivenindeki fiyat duyarlılıklarının kendilerince hesaplandığı “durasyon metodu”nu kullanabilirler.

Piyasa riski ile ilgili sermaye yükümlülüğü düzenlemelerinin genel piyasa riskine ilave olarak ayrıntılı biçimde düzenlediği en önemli artık risk, spesifik risktir. Piyasa riskine tabi menkul kıymetleri ihraç edenlerin veya bu kıymetlere kefil olanların kredibilitésinden ve içinde buldukları özel koşullardan kaynaklanabilecek zararı karşılamayı amaçlayan spesifik risk; sermaye yükümlülüğünün, hisse senetleri, faiz getirili borçlanma kağıtları ve opsiyonlar için ayrı ayrı hesaplanması gerekmektedir.

2.3.1.2.2. İçsel Risk Ölçüm Modellerinin Kullanılması Yaklaşımı

İçsel modellerin kullanılması yaklaşımı; gerekli yetkinliğe sahip bankaların piyasa riski ölçümlerini, riske maruz değer (VaR – RMD) metodolojisini kullanan modeller ile yapmalarına imkân sağlamaktadır. Basel Komitesi'nin 1996 yılında piyasa riski ölçümünde RMD yaklaşımlarının kullanımını uygun görmesi, o zamana kadar çokuluslu gelişmiş bankalarda risk ölçümünde zaten endüstri pratiği haline gelmiş RMD yöntemlerinin, ülke denetim otoritelerince de resmen tanınmasının önünü açmış; ancak içsel model kullanımı, bir takım nitel ve nicel şartlara bağlanmıştır.⁶⁴

Buna göre; modelin, minimum 10 günlük elde tutma süresi olan bir portföy için riske maruz değeri yüzde 99 güvenilirlik düzeyinde, günlük olarak hesaplayabilmesi gerekmektedir. Modelin kullandığı gözlem periyodunun minimum 1 yıl olması, veri setinin en az 3 ayda bir; piyasa fiyatlarında değişiklikler meydana gelmesi halinde ise daha sık aralıklarla güncellenmesi gerekmektedir.⁶⁵ Bankanın risk ölçüm modeli, günlük risk yönetim sürecinin bir parçasını teşkil etmeli, risk ölçüm modellerinden elde edilen bulgular; bankanın piyasa riski profilinin planlanmasında, takibinde ve kontrolünde fiilen kullanılmalıdır. Bankalar, RMD hesabında, maruz kaldıkları piyasa risklerini doğru bir şekilde ölçebilmesi kaydıyla üç farklı model kullanabilirler.⁶⁶

- **Varyans/Kovaryans Modeli;** bu modelde öncelikle normal dağılıma sahip olduğu varsayılan tarihi verilerden hareketle risk faktörlerinin volatilité ve korelasyonları hesaplanır ve daha sonra hesaplanan bu volatilité ve korelasyonlarla finansal pozisyonun değerinde beklenen değişimler tahmin edilir.
- **Tarihi Simülasyon Yöntemi;** mevcut pozisyonun, geçmiş günlerdeki koşullar (tarihi piyasa hareketleri) altında ürettiği kâr veya zararın bire bir ortaya konulması esasına dayanmaktadır. RMD yöntemleri arasında kullanımı en kolay olanıdır.
- **Monte Carlo Simülasyon Yöntemi;** bu yöntem, RMD yöntemleri içinde en kompleks, uygulaması en zor, en maliyetli; ancak muhtemelen en güvenilir yöntemdir. Geleceğe dair

⁶⁴ Altıntaş, 2006: 243–289

⁶⁵ Değirmenci, 2003: 32

⁶⁶ Altıntaş, 2006: 302

rastsal olarak üretilmiş çok sayıda senaryo altında doğrusal olmayan fiyatlama yöntemleri kullanarak, muhtemel en çok kaybın bulunması esasına dayanmaktadır.

Standart, bankaların piyasa riskinin hesaplanmasında kendi modellerini kullanmayı tercih etmeleri durumunda, tekrar standart yönteme dönmelerine izin vermemektedir. Modelin piyasa riskinin tüm bileşenlerini kapsayacak şekilde uygulanması gerekmektedir. Standart, bankalara bu konuda bir takvim getirmemektedir. Bankalar, piyasa riskinin ölçülmesinde standart yöntem ile içsel modelleri belli koşullara uymaları halinde aynı anda kullanabileceklerdir. Buna göre bankalar, bir risk kategorisi için yalnızca bir yaklaşımı kullanmaları, gözetim otoritelerinin onayı olmaksızın kullandıkları yaklaşımlarda değişiklik yapmamaları, piyasa riskini etkileyecek hiçbir bileşeni göz ardı etmemeleri kaydıyla iki yaklaşımı aynı anda kullanabilirler. Her iki yaklaşımı birlikte kullanan bankaların elde tutması gereken sermaye tutarı, her iki yaklaşım ile hesaplanan sermaye tutarının toplamı kadardır.⁶⁷

⁶⁷ Değirmenci, 2003: 34

2.3.1.3. Operasyonel Risk

Operasyonel risk, bankaların karşılaştıkları en eski risk türüdür. Yeni kurulmuş olan bir banka, kredi işlemleri veya piyasa pozisyonuyla ilgili karar vermeden önce operasyonel risklere maruz kalmaktadır. Son yıllarda, bankalar açısından operasyonel riskin öneminin artması; özellikle uluslararası finansal piyasalarda kullanılmakta olan ürünler, yöntemler ve teknolojinin oldukça karmaşık bir düzeye ulaşmasından kaynaklanmaktadır. Bankaların risk yönetimi konusundaki ilgi ve yeteneklerinin gelişmesi, işlemlerin karmaşıklığının ve hızının artması ve verilere duyulan ihtiyacın artan önemi, finansal kurumların teknolojik sistemlere ve kilit personele olan bağımlılığını daha da belirgin hale getirmiştir. Bu gelişmeler denetim otoritelerinin operasyonel risk konusundaki ilgilerini artırmış ve operasyonel risk yönetimi, kredi ve piyasa riski dışında ayrı bir disiplin olarak görülmeye başlanmıştır. Bunun önemli bir diğer nedeni de son yıllarda çok sayıda bankanın operasyonel riskin neden olduğu büyük boyutlu zararlara maruz kalmalarıdır. Bu konuda en bilinen örnekler; 1977 Credit Suisse Chiasso, 1995 Barings, 1995 Daiwa, 1996 Deutsche Morgan Grenfell ve 1996 Sumitomo olaylarıdır.⁶⁸

Basel Komitesi Eylül 1998’de, “Komite’nin operasyonel risk alanındaki gelişmeleri izlemeye devam edeceği” ifadesine yer veren, operasyonel risk ile ilgili bir başlangıç raporu yayınlamıştır. Haziran 1999’daki Yeni Sermaye Yeterliliği Çerçevesi’nde operasyonel risk için ayrıca sermaye ayrılması ve birinci esasta değerlendirilmesi önerilmiş; Kasım 1999’da yapılan güncelleme ile de “Risk Yönetim Grubu’nun, operasyonel riski karşılamak amacıyla sermaye tahsisi hususunda bir çerçeve çalışması geliştirdiği” ifadesi kullanılarak, operasyonel riskin artan önemi nedeniyle sermaye çerçeve anlaşmasında yer alması niyeti açıkça vurgulanmıştır. Komite tarafından Ocak 2001’de yayımlanan ve Basel II olarak bilinen Yeni Sermaye Uzlaşısı ile de operasyonel risk, sermaye yeterliliği hesaplanmasında dikkate alınması gereken riskler içerisine dâhil edilmiştir. Eylül 2001’de yayımlanan “Regulatory Treatment of Operational Risk” adlı çalışmada, Ocak 2001 tarihli İkinci İstişare Paketi’nin sonuçları analiz edilerek,

⁶⁸ Atakan Yücel, (2003): *Bankacılık Sektöründe Risk Ölçümü ve Yönetimi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Endüstri Mühendisliği A.B.D., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: s. 74

operasyonel risk sermayesi tahsisinin hesaplanmasında kullanılmak üzere bir dizi yaklaşım önerilmiştir.⁶⁹

Komite, yayımladığı ilk metinde, operasyonel riskler için ayrılması gereken sermaye tutarını banka sermayesinin yüzde 20'si olarak belirlemiş; ancak bankalardan ve denetim otoritelerinden gelen eleştiriler üzerine bu oran yüzde 12 düzeyine çekilmiştir.⁷⁰

Komite tarafından yayımlanan Uzlaşma'ya göre operasyonel risk, yetersiz veya başarısız iç süreçler, insanlar ve sistemlerden ya da dışsal olaylardan kaynaklanan kayıp riski olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım hukuki riski* de içermekte; fakat stratejik risk ve itibar (reputational) riskini içermemektedir.

2.3.1.3.1. Operasyonel Risk Ölçüm Yöntemleri

Basel II kapsamında, operasyonel risk için yasal sermaye yükümlülüklerini hesaplamak amacıyla yönelik olarak üç yöntem önerilmektedir. Bu yöntemler: (i) Temel Göstergeler Yaklaşımı, (ii) Standart Yaklaşım ve (iii) İleri Ölçüm Yaklaşımları (İÖY) dır.

Bankalar, daha karmaşık operasyonel risk ölçüm yöntemleri ve uygulamaları geliştirdikçe, mevcut yaklaşımlar yelpazesi içerisinde yeni yaklaşımlara geçmeleri yönünde teşvik edilmektedirler. İlk yaklaşımdan son yaklaşıma geçildikçe riske duyarlılık artmakta, ayrılması gereken sermaye tutarı azalmaktadır. Bankaların bu yaklaşımları kullanabilmeleri için asgari koşulları sağlamaları şart koşulmuştur.

* Hukuki risk; bunlarla sınırlanılmaksızın, denetim otoritesinin faaliyetlerinden kaynaklanan para cezaları, cezalar veya cezai tazminatları ve bunların yanında özel sulh bedellerini içermektedir.

⁶⁹ Alişan Ateş, (2003): *Bankalarda Üstlenilen Riskler ve Türk Bankacılık Sisteminin Basel Kriterlerine Uyumu*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme A.B.D., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: s. 136

⁷⁰ Değirmenci, 2003: 43

Uluslararası olarak faaliyette bulunan bankaların ve operasyonel riskleri önemli seviyelerde olan bankaların (örneğin; uzmanlaşmış işlem bankaları), temel gösterge yaklaşımından daha gelişmiş ve kuruluşun risk profiline uygun olan bir yaklaşım kullanmaları beklenmektedir. Belirli asgari kriterleri karşılamaları koşuluyla, bir bankanın faaliyetlerinin belli kısımları için temel gösterge ve standart yaklaşımı ve diğer kısımları için İÖY'yi kullanmasına izin verilecektir.

Daha gelişmiş bir yaklaşım için onay aldıktan sonra bankanın, denetim otoritesinin onayı olmadan daha basit bir yaklaşıma dönmesine izin verilmez. Bununla birlikte; denetim otoritesi, daha gelişmiş bir yaklaşımı kullanan bir bankanın, bu yaklaşımın gerektirdiği kabul kriterlerini artık karşılamadığını belirler ise bankanın daha gelişmiş bir yaklaşıma dönmek için denetim otoritesince belirtilen koşulları karşılayana kadar faaliyetlerinin bir kısmı ya da tümü için daha basit bir yaklaşıma dönmesini şart koşabilir.

2.3.1.3.1.1. Temel Gösterge Yaklaşımı

Temel Gösterge Yaklaşımını kullanan bankaların, operasyonel risk için pozitif yıllık brüt gelirin sabit bir yüzdesinin (alfa ile gösterilir), son 3 yıl içindeki ortalamasına eşit tutarda sermaye bulundurmaları gerekmektedir. Yıllık brüt gelirin eksi ya da sıfır olduğu herhangi bir yılla ilgili rakamların, bu ortalamanın hesaplanmasında hem pay hem de paydanın dışında tutulması gerekmektedir. Bu yükümlülük aşağıdaki denklemle ifade edilmektedir:

$$\mathbf{K_{BIA} = [\Sigma(GI_{1...n} \times \alpha)]/n}$$

Bu denklemde:

K_{BIA} = Temel Gösterge Yaklaşımı uyarınca bulundurulacak sermaye

GI = son üç yılın yıllık brüt geliri (pozitif ise)

n = son üç yıl içinde brüt gelirin pozitif olduğu yılların sayısı

α = sektör çapında gereken sermaye seviyesinin sektör çapında gösterge seviyesine oranı olarak Komite tarafından tespit edilen %15

Brüt gelir, net faiz geliri + net faiz dışı gelir olarak tanımlanır. Bu ölçütün; (i) karşılıkları (örneğin, ödenmemiş faizler için ayrılan karşılıklar) içermesi, (ii) dış hizmet sağlayıcılarına ödenen ücretler de dâhil faaliyet giderlerini içermesi, (iii) bankacılık hesaplarında izlenen menkul kıymetlerin satışından gerçekleşen kârları/zararları içermemesi ve (iv) sigortadan elde edilen gelirlerin yanında, olağandışı veya düzensiz kalemleri içermemesi amaçlanmaktadır.

2.3.1.3.1.2. Standart Yaklaşım

Standart yaklaşımda, bankaların faaliyetleri sekiz farklı faaliyet koluna bölünür: kurumsal finansman, alım-satım ve satış, perakende bankacılık, ticari bankacılık, ödeme ve takas (settlement), acentelik hizmetleri, varlık yönetimi ve perakende aracılık hizmetleri.

Her faaliyet kolu içinde brüt gelir, ticari faaliyetlerin ölçeğini ve dolayısıyla her faaliyet kolu içerisindeki operasyonel risklerin olası ölçeğini gösteren bir gösterge (proxy) görevi görür. Her faaliyet kolu için sermaye yükümlülüğü, brüt gelirin o faaliyet koluna tahsis edilen bir faktörle (beta ile gösterilir) çarpılması yoluyla hesaplanır. Beta, belirli bir faaliyet kolundaki operasyonel risk kayıp deneyimi ile o faaliyet kolu için toplam brüt gelir seviyesi arasında sektör çapındaki ilişkiyi göstermektedir. Standart yaklaşımda, brüt gelirin kuruluşun tümü için değil, her faaliyet kolu için ayrıca ölçüldüğü not edilmelidir. Örneğin; kurumsal finansmanda kullanılan gösterge değeri, kurumsal finansman kolunda yaratılan brüt gelirdir.

Toplam sermaye bulundurma yükümlülüğü, faaliyet kollarının her birinde her yıla ilişkin hesaplanan yasal sermaye bulundurma yükümlülüklerinin basit toplamının üç yıllık ortalaması olarak hesaplanır. Herhangi belirli bir yılda, herhangi bir faaliyet kolunda (eksi brüt gelirden kaynaklanan) negatif sermaye bulundurma yükümlülükleri, sınırlama olmaksızın diğer faaliyet kollarındaki pozitif sermaye bulundurma yükümlülüklerini ortadan kaldırılabılır. Bununla birlikte; belirli bir yılda tüm faaliyet kolları için toplam sermaye bulundurma yükümlülüğü negatif ise o yıl için kesrin pay kısmına yazılması gereken değer sıfır olacaktır.

Toplam sermaye bulundurma yükümlülüğü aşağıdaki denklemle ifade edilmektedir:

$$K_{SY} = \{\sum_{\text{yıl } 1-3} \text{maksimum}[\sum(BG_{1-8} \times \beta_{1-8}), 0]\} / 3$$

Bu denklemde:

K_{SY} = Standart Yaklaşımına göre sermaye bulundurma yükümlülüğü

BG_{1-8} = sekiz faaliyet kolunun her biri için, belirli bir yılda yıllık brüt gelir; yukarıda Temel Gösterge Yaklaşımında tanımlandığı gibi

β_{1-8} = sekiz faaliyet kolunun her biri için, gereken sermaye seviyesini brüt gelir düzeyine bağlayan, Komite tarafından belirlenen sabit bir orandır.

TABLO 9: BETA DEĞERLERİ

İş Kolları	Beta Faktörleri
Kurumsal Finansman (β_1)	%18
Alım-satım ve satış (β_2)	%18
Perakende Bankacılık (β_3)	%12
Ticari Bankacılık (β_4)	%15
Ödeme ve takas (β_5)	%18
Acentelik hizmetleri (β_6)	%15
Varlık yönetimi (β_7)	%12
Perakende aracılık (β_8)	%12

(Kaynak: Basel Committee on Banking Supervision, International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 2006, s. 147)

Alternatif Standart Yaklaşım

Ulusal denetim otoritesinin tercihi kapsamında denetim otoritesi; bir bankanın, bu alternatif yaklaşımın örneğin; risklerin çifte hesaplamasını engelleyerek daha gelişmiş bir temel sağladığı konusunda kendisini ikna etmesi şartıyla, o bankanın Alternatif Standart Yaklaşımı (ASY) kullanmasına izin verebilir. Bir bankanın, ASY'yi kullanmasına izin verildikten sonra denetim otoritesinin izni olmadan standart yaklaşıma dönmesine izin verilmeyecektir. Büyük piyasalarda faaliyet gösteren, risklerini çeşitlendirmiş büyük bankaların ASY'yi kullanmaları öngörülmemektedir. ASY'de operasyonel risk sermaye yükümlülüğü/yöntemi, iki faaliyet kolu – perakende bankacılık ve ticari bankacılık – dışında, standart yaklaşım ile aynıdır. Söz konusu faaliyet kolları için maruz kalınan risk göstergesi olarak brüt gelirin yerine krediler ve avanslar – bir 'm' sabit faktörü ile çarpılarak – kullanılır. Perakende ve ticari bankacılık faaliyet kolları için beta (β) değerleri, standart yaklaşımdaki değerlerle aynıdır. Perakende bankacılık için ASY operasyonel risk sermaye bulundurma yükümlülüğü (ticari bankacılık için kullanılan aynı temel formül ile) aşağıdaki denklemle ifade edilebilir:

$$\mathbf{K_{PB} = \beta_{PB} \times m \times K_{TPB}}$$

Bu denklemde:

$\mathbf{K_{PB}}$ = perakende bankacılık faaliyet kolu için sermaye bulundurma yükümlülüğü

$\mathbf{\beta_{PB}}$ = perakende bankacılık faaliyet kolu için beta değeri

$\mathbf{K_{TPB}}$ = toplam bakiye perakende krediler ve avanslar tutarının (risk ağırlığı hesaplanmadan ve karşılıklar da dâhil brüt olarak) son üç yıl içindeki ortalaması

$\mathbf{m = 0,035}$ 'dir.

ASY'de, bankalar isterlerse, perakende ve ticari bankacılık sonuçlarını %15 beta değeri kullanarak toplayabilirler. Benzer şekilde, brüt gelirlerini diğer altı faaliyet koluna ayıramayan bankalar, bu altı faaliyet koluna ilişkin toplam brüt gelirlerini %18 beta değeri kullanarak toplayabilirler.

2.3.1.3.1.3. İleri Ölçüm Yaklaşımları (İÖY)

İÖY’yi kullanan bir banka, faaliyet gösterdiği ülkenin denetim otoritelerinin onayı ve kendi ülkesinin denetim otoritesinin desteği ile genel banka grubuna kıyasla önemli sayılmayan; fakat kendileri Bölüm 1’e uygun olarak bu Çerçeve anlaşmaya tabi olan, uluslararası faaliyet gösteren banka iştirakleri için yasal sermaye gerekliliğini belirlemek amacıyla bir tahsis mekanizması kullanabilir. Denetim otoritesinin onayı, bankanın bu iştirakleri için uyguladığı tahsis mekanizmasının uygun olduğunu ve ampirik olarak desteklenebileceğini, ilgili denetim otoritelerini tatmin edici biçimde göstermesi şartına bağlı olacaktır. Her iştirakin yönetim kurulu ve üst yönetimi, iştirakin operasyonel riskleri ve kontrolleriyle ilgili kendi değerlendirmesini yapmaktan ve iştirakin bu risklere karşı yeterli sermayeye sahip olmasını sağlamaktan sorumludurlar.⁷¹

İleri Ölçüm Yaklaşımında, bir bankanın operasyonel risk sermaye bulundurma yükümlülüğü, aşağıdaki prosedürler kullanılarak belirlenecektir:⁷²

- Bankanın faaliyetleri bir takım faaliyet kollarına bölünür ve operasyonel kayıp türleri tanımlanır ve faaliyet kollarına uygulanır.
- Her bir faaliyet kolu/zarar türü kombinasyonu için denetim otoritesi tarafından, her faaliyet kolunun maruz kaldığı operasyonel riskin boyutunun (ya da miktarının) bir göstergesi olan zarara maruz kalma göstergesi (Exposure Indicator – **EI**) belirlenir.
- Zarara maruz kalma göstergesine ek olarak, her bir faaliyet kolu/zarar türü kombinasyonu için bankalar tarafından kendi içsel zarar verilerine dayalı olarak zararın gerçekleşme olasılığını (Probability of Loss Event – **PE**) temsil eden bir parametre ve bunun yanında, olayın gerçekleşmesi durumunda maruz kalınabilecek zararı (Loss Given that Event – **LGE**) temsil eden bir parametre hesaplanır.

⁷¹ Basel Committee on Banking Supervision, (2006): “International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards”, A Revised Framework, Comprehensive Version, June, s. 189–194

⁷² Basel Committee on Banking Supervision, (2001): “Operational Risk”, Supporting Document to the New Basel Capital Accord, January, s. 8–9, Erişim: <http://www.bis.org/publ/bcbsca07.pdf>

EI, PE ve LGE parametreleri çarpılarak, her bir faaliyet kolu/zarar türü kombinasyonu için beklenen zarar (Expected Loss – **EL**) hesaplanır.

$$\boxed{\mathbf{EL = EI \times PE \times LGE}}$$

- Denetim otoritesi tarafından, her bir faaliyet kolu/zarar türü kombinasyonu için beklenen zararı (EL) sermaye bulundurma yükümlülüğüne dönüştüren bir faktör (Gama faktörü – γ) belirlenir. Belirli bir banka için toplam sermaye bulundurma yükümlülüğü, her bir faaliyet kolu/zarar türü kombinasyonu için hesaplanan sermaye bulundurma yükümlülüklerinin basit toplamına eşittir.

Bu hesaplama aşağıdaki formülle ifade edilebilir:

$$\boxed{\mathbf{K = \sum_i \sum_j [\gamma(i,j) \times EI(i,j) \times PE(i,j) \times LGE(i,j)]}}$$

i = faaliyet kolu, j = risk türü

2.3.1.3.2. Operasyonel Risk Kayıp Olayları

Basel II kapsamında operasyonel risk kayıp olayları şu şekilde sınıflandırılmaktadır:⁷³

- **Banka İçi Hile ve Dolandırıcılık:** Banka içinden en az bir tarafın karıştığı farklı davranma/ayırmıcılık olayları hariç; dolandırıcılık, zimmetine geçirme ya da ilgili yönetmelikleri, kanunlar veya şirket politikasını ihlal etme gibi eylemlerden kaynaklanan zararları ifade eder.
- **Banka Dışı Hile ve Dolandırıcılık:** Üçüncü kişilerin dolandırıcılık, zimmetine geçirme ya da ilgili yönetmelikleri, kanunları ihlal etme gibi eylemlerinden kaynaklanan zararları ifade eder.
- **İstihdam Uygulamaları ve İşyeri Güvenliği:** Çalışma, sağlık veya emniyet kanunları ya da sözleşmelerine aykırı eylemler; bedensel yaralanma tazminat taleplerinin ödenmesi veya farklı davranma/ayırmıcılık eylemlerinden kaynaklanan zararları ifade eder.
- **Müşteriler, Ürünler ve İş Uygulamaları:** Belirli müşterilere karşı üstlenilen mesleki yükümlülüklerin (güvene dayanan ilişkiden doğan görevler ve uygunluk koşulları da dahil) bilmeden veya ihmalle yerine getirilmemesinden ya da bir ürünün niteliği veya tasarımından kaynaklanan zararları ifade eder.
- **Fiziksel Varlıklara Verilen Zararlar:** Doğal afetler veya başka olaylar nedeniyle fiziksel mal ve varlıkların kaybolması ya da hasar görmesinden kaynaklanan zararları ifade eder.
- **İşin Kesintiye Uğraması ve Sistem Hataları:** İşin kesintiye uğramasından ya da sistem hatalarından kaynaklanan zararları ifade eder.
- **İcra, Teslimat ve Süreç Yönetimi:** İşlemlerin hatalı yapılmasından veya hatalı süreç yönetiminden ya da alım-satım işleminin karşı taraflarıyla ve satıcılarla ilişkilerden kaynaklanan zararları ifade eder.

⁷³ BDDK, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)”, Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), s. 300–303

2.3.1.3.3. Kısmi Kullanım

Bir bankanın; faaliyetlerinin bir kısmı için İÖY'yi, diğer faaliyetleri için de Temel Gösterge Yaklaşımını veya Standart Yaklaşımı kullanmasına (kısmi kullanım), aşağıda belirtilen yükümlülüklerle uyması şartıyla izin verilecektir:⁷⁴

- Bankanın global ve konsolide operasyonlarının bütün operasyonel riskleri kapsamalıdır;
- Bankanın İÖY kapsamı içindeki bütün operasyonları, İÖY'nin kullanılmasına ilişkin nitel kriterlere uygun olmalı; diğer daha basit yaklaşımlardan birinin kullanıldığı operasyonları ise o yaklaşımla ilgili kabul edilebilirlik kriterlerine uygun olmalıdır;
- İÖY uygulama tarihinde, bankanın operasyonel risklerinin önemli bir kısmının İÖY kapsamında olması gereklidir ve
- Banka, İÖY'yi, operasyonlarının önemsiz bir kısmı hariç hepsine uygulamayı hedeflediği zaman programını da içeren bir planı ilgili denetim otoritesine ibraz etmelidir. Bu plan, zaman içinde İÖY'ye geçmenin fizibilitesi ve uygulanabilirliğine dayanmalı ve başka hiçbir sebebe dayanmamalıdır.

Denetim otoritesinin iznine tabi olarak kısmi kullanımı seçen bir banka, operasyonlarının hangi kısmında İÖY'yi uygulayacağına; ilgili faaliyet kolları, hukuki yapı, coğrafi veya başka içsel faktörlere göre karar verebilir.

⁷⁴ BDDK, "Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)", Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), s. 205

2.3.1.3.4. Operasyonel Riskin İzlenmesi ve Kontrolü

Operasyonel riskin ölçülmesinden sonra izlenmesi sürecinde bankanın işlem hacmi, personel devir hızı ve hatalar gibi operasyonel performans ölçümlerine bakılmakta; operasyonel riskle ilgili bilgilerin elde edilmesi ve raporlanmasına yönelik sistemler incelenmektedir. Bu süreç, operasyonel risk yönetimi ile ilgili politikalarda, süreçlerde ve prosedürlerdeki yetersizliklerin saptanması ve gerekli düzeltmelerin yapılmasını sağlamaktadır.⁷⁵

Operasyonel riskin kontrolü ve azaltılmasına yönelik çok sayıda teknikten yararlanılmaktadır. Bu tekniklerden en önemli olanları, iç kontrol ve iç denetim süreçleridir. İç kontrol teknikleri kapsamında; personelin özenli bir biçimde seçilmesi, yetiştirilmesi ve izlenmesi, görevlerin ayrımı, çıkar çatışmalarına yol açabilecek sorumlulukların personele devredilmemesi, açık bir yönetim raporlama hattı ve uygun faaliyet prosedürleri sayılabilir.⁷⁶

Operasyonel risk yönetiminde yararlanılan diğer bir önemli araç da iç denetimdir. İç denetim; özellikle potansiyel problemlerin saptanması, yönetimin kendi kendini değerlendirmesinin bağımsız olarak onaylanması ve problem teşkil eden durumları izleme yöntemleri ile gerçekleştirilebilmektedir. Operasyonel riskin azaltılmasında kullanılan diğer araçlar, operasyonel riskin sigortalanması ve reasüransıdır.

⁷⁵ Melek Acar Boyacıoğlu, (2002): “Operasyonel Risk ve Yönetimi”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 43, s. 59, Erişim: <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi43/Melek.doc>

⁷⁶ Yücel, 2003: 83

Keck ve Jovic (1999), operasyonel risk yönetimi kapsamında sekiz anahtar faktörün öneminden söz etmektedir. Söz konusu faktörler şunlardır:⁷⁷

- İlk aşamada, operasyonel riske ilişkin açık bir biçimde tanımlanmış bir politikanın geliştirilmesi gerekmektedir.
- Riskin saptanmasında en önemli koşul, kurum içinde tekdüze bir risk kavramının kullanımı için temel oluşturularak, münferit riskleri ve risk gruplarını tanımlamak ve sınırlandırmaktır.
- Operasyonel risk yönetiminin etkinliği için en önemli anahtar, kurumun işleyişi ve içsel süreçler konusunda kesin ve tam bilgi sahibi olmaktır.
- Riskin ölçümü, bankanın maruz kaldığı operasyonel riskin saptanmasına imkan tanıyan risk kütesi hususunda kurumsal bir çerçeve taslağın geliştirilmesini gerektirmektedir.
- Riskin ölçülmesi aşamasından sonra, maruz kalınan riskin aktif biçimde yönetilmesi gerekmektedir (örneğin; sigortalama yoluyla belirli risklere karşı korunma sağlanması – hedging gibi).
- Diğer bir anahtar faktör raporlamadır. İç ve dış raporlama çerçevesinde, maruz kalınan operasyonel riske ve bu riskin yönetimi için alınan önlemlere ilişkin nitel ve nicel açıklamalar yapılmaktadır.
- Banka tarafından, yeni ürünlerin ve yeni iş akışlarının tanıtımını değerlendirmeye imkân tanıyan bir risk analiz süreci oluşturulmalıdır. Bu tür bir risk analizinin en önemli parçası, stres testlerinin kullanılması olabilir.
- Son aşamada, operasyonel riske yönelik sermaye tahsisi için çerçeve şartların oluşturulması gerekmektedir. Bu şekilde, risk-getiri ilişkisine dayalı banka yönetim kararlarının alınabilmesi imkânı doğacaktır.

⁷⁷ Boyacıoğlu, 2002: 60

2.3.1.3.5. Operasyonel Risklerin Ölçümünde Karşılaşılan Sorunlar

Operasyonel risklerin ölçülmesinde karşılaşılan başlıca sorunlar şu şekilde sıralanabilir:⁷⁸

- Nadir meydana gelen olaylara ait verilerin yetersiz olması: Deprem, sel, afet, savaş, salgın hastalık vb. gibi etkisi büyük, oluşma sıklığı (frekans) düşük olan olaylara ilişkin veriler yetersiz olduğu için genellikle risk ölçümünde bu tür verilerden yararlanılamamaktadır.
- Dışarıdan alınan verilerin uyumsuz olması: Hiçbir bankanın yapısı ve maruz kaldığı riskler diğer bankalar ile tamamen örtüşmemektedir. Aynı zamanda, farklı ülkelerdeki bankacılık sektörlerinin özellikleri de birbirlerinden farklı olabilmektedir. Yabancı veri bankaları, genellikle elde edilen ortalama bilgileri vermekte; fakat veri bankasına katkı sağlayan bankaların profilleri hakkında bilgi vermemektedir. Bu değerlendirme ve farklılıklar ışığında, dışarıdan alınarak banka bünyesine entegre edilecek yabancı kayıp veri tabanlarının ne kadar faydalı olabileceğini ve bankaların bu veri tabanlarının kendi organizasyonlarına uygun olup olmadığını belirlemeleri mümkün olmamaktadır.
- İç ve dış verilerin entegre edilmesindeki zorluklar: Birçok uzman tarafından, dış kaynaklı verilerin sahip oldukları problemlerden dolayı iç ve dış verilerin birlikte değerlendirilmesinin daha faydalı olacağı düşünülmektedir. Ancak, entegrasyon sürecinde hangi yöntemlerin kullanılacağı ve sağlıklı bir şekilde nasıl entegre edileceği halen sektörde tartışılmaktadır.
- Bazı kayıpların paylaşılmasında zorluklar: Bazı operasyonel kayıplar ile ilgili veriler, banka içi dengeler ve banka dışı şartlardan dolayı zaman zaman politik risk ve itibar riskini artırıcı özellikler taşıyabilmektedir. Operasyonel Risk Yönetimi Bölümü, bu tip verileri elde etmek, kullanmak ve gerektiğinde paylaşılması hususunda çeşitli baskı ve zorluklarla karşılaşabilecektir.
- Operasyonel risk yönetiminde insan faktörü: İnsan davranışlarının ve psikolojisinin önceden tahmin edilememesi, Operasyonel Risk Yönetiminin karşılaştığı problemlerin başında gelmektedir. Motivasyon eksikliği, stres, psikolojik ve ailevi sorunlar ve bunun

⁷⁸ Uğur Akbaş, "Operasyonel Riskin Ölçümü", s. 13,
Erişim: <http://www.riskyonetimi.com/Operasyonel%20Risk-Ugur%20Akbas.doc>

gibi birçok faktörün tahmin edilememesi, geliştirilen ölçüm tekniklerini olumsuz etkilemektedir.

- Organizasyon ve risklerin değişimi: Organizasyonlar ve riskler yaşayan kavramlar olup, zaman içinde bu kavramlarda çeşitli değişimler meydana gelmektedir. Bazı değişimlerin etkileri göreceli olarak düşük, bazılarının ise iş süreçlerini ve organizasyonları etkileyecek kadar yüksek olabilmektedir. Bu değişimler zaman zaman yavaş, zaman zaman ise oldukça hızlı gerçekleşebilmektedir. Bu sebeple, operasyonel risk yönetimi kapsamında kritik öneme sahip riskler ve faaliyet kollarında meydana gelen değişimlerin çok yakından takip edilerek, değişime paralel olarak gerekli önlemlerin alınması, risk yönetiminin başarısını etkileyen faktörlerin başında gelmektedir.

Tablo 10’da, Basel II kapsamında önerilen operasyonel riske ilişkin yaklaşımlar ve yaklaşımların çeşitli etkileri özet olarak yer almaktadır.

TABLO 10: OPERASYONEL RİSKE İLİŞKİN ÖNERİLERİN ÖZETİ

OPERASYONEL RİSK YAKLAŞIMININ ETKİLERİ	Temel Gösterge Yaklaşımı	Standart Yaklaşım	İleri Ölçüm Yaklaşımı
Asgari sermaye yeterliliği	Önkoşul bulunmamaktadır. Bu yaklaşımın uluslararası faaliyet gösteren bankalara ve önemli operasyonel riski bulunan bankalara uygulanması beklenmemektedir.		İlk iki yaklaşımdaki kriterlere ilave olarak; - Operasyonel risk ölçüm metodunun tanımlanması - Operasyonel risk ile ilgili kadronun yeterli bilgi ve donanımda olması - Konsolide zararın tanımlanması, raporlama uygulamalarının en iyi uygulamalarla uyumlu olması - Önemli iş kollarına ilişkin zarar verilerinin belirli bir zaman için tutulması - Harici zarar verilerinin ilave edilmesi için uygun işlevin olması - Test ölçüm modellerinin kullanımı - Sermaye hesaplamasında zarar verilerinin ve anahtar girdilerin geçerli sayılması
Sermaye yeterliliğinin denetimi	Bankalar kendi operasyonel risklerinin yönetimine ilişkin düzenlemeleri gözden geçirmektedir.	Denetim otoritesi bankanın iş akışını gözden geçirmektedir.	Denetim otoritesi zarar verilerinin toplanmasına ilişkin işlevi inceler.
Kamuoyuna Bilgilendirme (Piyasa Disiplini)	Bankalar aşağıdaki kamuoyu bilgilendirmelerini yapmaya teşvik edilmektedir: - tercih edilen yaklaşımın hangisi olduğu, - operasyonel risk yönetiminin temel unsurları, - iş akışına göre maruz kalınacak riskler, - operasyonel risk sermaye hesaplaması (asgari sermaye toplamının yüzde kaç?) ve - nitel olan ilave bilgilerin kamuoyuna duyurulması gerekmektedir.		Bankalardan tüm temel bilgileri kamuoyuna açıklamalarına ek olarak faaliyet zararlarına ilişkin bilgileri de açıklamaları beklenmektedir.
SERMAYE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	Düzenleyici sermayenin %20’si oranında operasyonel risk için sermaye ayrılması beklenmektedir.	Bankaların iş akışlarındaki riskleri daha iyi yansıtmak üzere sermaye gereğinde ince bir ayar (bir artış ya da azalma) yapılması söz konusu olabilir.	İyi yönetilen bankalarda sermaye azalması beklenmektedir.

(Kaynak: TBB, 2002: “Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi”, Ekim, s. 8)

2.3.2. İkinci Yapısal Blok: Denetim Otoritesinin İncelemesi

İkinci yapısal blok, denetim otoritesinin bankanın risk yönetim yaklaşımını inceleme sürecini içermektedir. Bu süreç, bankanın sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesi, asgari sermaye sınırının gerektiğinde yukarı çekilmesi ve riskin artması durumunda sermaye sınırı dışında diğer önlemlerin alınmasının sağlanması temeline dayanmaktadır. Diğer yandan, bu süreçte; bankanın iç kontrol sistemi, yönetsel yapısı ve kurumsal yönetim ilkelerine uyumu açısından denetimin yapılması ve bu alanlarda güçlendirici önlemlerin alınması da amaçlanmaktadır.⁷⁹

Denetim otoritesi temel olarak iki veri kaynağına sahiptir. Otorite, yerinde denetim veya uzaktan izleme aracılığı ile toplanan verileri temel alarak bankanın standart yaklaşımlarını kontrol etmektedir. Bunun yanında; denetim otoritesi, bankanın içsel yöntemleri kullanmak istemesi durumunda, söz konusu bankanın kapasitesini değerlendirerek içsel ve gelişmiş yaklaşımlara uygun (eligible) olup olmadığına karar vermektedir. Diğer yandan, düzenleyici otorite; bankalara ve müşterilere dış derecelendirme notu veren kuruluşlara, kuruluş ve faaliyet izni vermektedir.⁸⁰

⁷⁹ Aras, 2005: 10

⁸⁰ Yayla ve Kaya, 2005: 13

2.3.2.1. Denetim Otoritesinin İncelemesinin Önemi

Denetimsel inceleme süreci, içsel bir sermaye değerlendirme süreci geliştirilmesini ve bankanın risk profiline ve kontrol ortamına uygun sermaye hedeflerinin belirlenmesinde banka yönetiminin sorumluluğunu benimsemektedir. Denetim otoritelerinden, riskleri ile orantılı olarak bankaların kendi sermaye ihtiyaçlarını ne kadar iyi belirlediklerini değerlendirmeleri ve gerekli durumlarda müdahalede bulunmaları beklenmektedir. Bu etkileşimin, eksikliklerin belirlenmesi halinde risklerin azaltılması veya sermayenin tekrar yeterli seviyeye gelmesinin sağlanması amacıyla yönelik, acil ve kararlı eylemlerin gerçekleştirilmesi şeklinde bankalar ile denetim otoriteleri arasındaki diyalogu geliştirmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla, denetim otoriteleri risk profillerine veya operasyonel tecrübelerine dayalı olarak, bu tür tedbirlerin alınmasını gerektirecek bankalara daha fazla odaklanmayı isteyebilirler.

Komite, bankanın riskleri için bulundurduğu sermaye miktarı ile bankanın risk yönetimi ve iç kontrol süreçlerinin gücü ve etkililiği arasındaki ilişkiyi benimsemektedir. Bununla birlikte, sermayenin artırılması, bankanın maruz kaldığı risklerdeki artışın karşılanmasında tek yöntem olarak görülmemelidir. Risklerin karşılanması ile ilgili olarak risk yönetiminin güçlendirilmesi, içsel limitlerin uygulanması, karşılıkların ve yedeklerin seviyesinin güçlendirilmesi ve iç kontrollerin düzeltilmesi gibi araçlar da dikkate alınmalıdır. Ayrıca sermaye, temel olarak yetersiz iç kontrol veya risk yönetimi süreçlerine bir alternatif olarak görülmemelidir.

İkinci Yapısal Blok kapsamında özellikle değerlendirilebilecek başlıca üç alan bulunmaktadır: Birinci Yapısal Blok kapsamında ele alınan; ancak bu süreçte tamamıyla ele alınamayan riskler (örneğin; kredi yoğunlaşması riski*), Birinci Yapısal Blok süreci içerisinde dikkate alınamayan faktörler (örneğin; bankacılık hesaplarındaki faiz oranı riski, iş riski ve stratejik risk) ve banka için dışsal olan faktörler (örneğin; konjonktür dalgalanmalarının etkileri). İkinci yapısal Bloğun diğer bir önemli yönü, Birinci Yapısal Bloktaki daha ileri yöntemlerin, özellikle kredi riski için İDD yaklaşımlarının ve operasyonel risk için ileri ölçüm yaklaşımlarının, asgari standartlara ve kamuya açıklama yükümlülüklerine uyumunun değerlendirilmesidir. Denetim otoriteleri, gerekli yükümlülüklerin bankalarca yerine getirilmesini sağlamalıdır.

2.3.2.2. Denetim Otoritesinin İncelemesinin Dört Temel Prensipleri

Komite; kendisi tarafından geliştirilmiş olan, yapı taşı Etkin Bankacılık Denetiminin Temel Prensipleri ve Temel Prensipler Yöntemi'nin oluşturduğu denetim otoriteleri için kapsamlı rehberlerin tamamlayıcısı niteliğinde ve denetim otoritesinin incelemesine ilişkin olarak dört temel prensip belirlemiştir.

Prensip 1: Bankalar, risk profilleri ile ilişkili olarak genel sermaye yeterliliklerini değerlendirmeye yönelik bir sürece ve sermaye seviyelerinin korunmasına yönelik bir stratejiye sahip olmalıdırlar.

Sermaye yeterliliğini değerlendirmeye yönelik etkili bir sürecin beş temel özelliği bulunmaktadır. Bu özellikler şunlardır:

- Yönetim kurulu ve üst yönetimin gözetim ve denetimi
- Sağlam sermaye değerlendirmesi
- Risklerin kapsamlı bir biçimde değerlendirilmesi

* Risk yoğunlaşması, bir risk tutarının veya grup halindeki risk tutarlarının bankanın sağlığını veya esas faaliyetlerini yürütebilme kabiliyetini tehdit edebilecek derecede yüksek (bankanın sermayesi, toplam aktifleri veya bütüncül risk seviyesi ile orantılı olarak) zararlara neden olabilme potansiyelidir.

- İzleme ve raporlama
- İçsel kontrol sistemi tarafından gözden geçirilmesi-yeniden incelenmesi

Prensip 2: Denetim otoriteleri, bankaların kendi içsel sermaye yeterliliği değerlendirmeleri ve stratejilerinin yanı sıra; yasal sermaye yeterlilik oranlarına uygunluklarını izleme ve sağlama kabiliyetlerini de incelemeli ve değerlendirmelidirler. Denetim otoriteleri, bu sürecin sonuçlarından tatmin olmadıklarında gerekli tedbirleri almalıdırlar.

Düzenli aralıklarla gerçekleştirilen incelemeler, aşağıda belirtilen unsurların kombinasyonundan oluşabilir:

- Yerde denetim (on-site examinations) veya incelemeler (inspections)
- Uzaktan inceleme (off-site review)
- Banka yönetimi ile görüşmeler
- Bağımsız denetçilerin çalışmalarının incelenmesi ve gözden geçirilmesi (gerekli sermaye konularına yeterli derecede odaklanmaları koşuluyla)
- Düzenli aralıklarla raporlama yapma

Denetim otoritesinin yapacağı değerlendirmenin; yerinde denetlemek (on-site examination), uzaktan izlemek ve değerlendirmek (off-site review), banka yönetimiyle görüşmeler yapmak, sermaye yeterliliğine ilişkin bağımsız denetim raporlarını dikkate almak ve periyodik raporlamalar istemek gibi bileşenlerden oluşması öngörülmüştür.

Prensip 3: Denetim otoriteleri, bankaların minimum yasal sermaye oranlarının üzerinde sermaye ile faaliyette bulunmalarını istemeli ve bankaların minimum gerekliliğin üzerinde sermaye bulundurmalarını gerektirecek güce sahip olmalıdır.

Birinci Yapısal Blok sermaye gereklilikleri, bankacılık kesimini tümüyle etkileyen ve Birinci Yapısal Blok rejimini çevreleyen belirsizlikler için bir tampon görevi görecektir. Bankalara özgü belirsizlikler, İkinci Yapısal Blok kapsamında ele alınacaktır. Birinci Yapısal Blokta yer alan bu tür sermaye tamponlarının, sağlam içsel sistemlere ve kontrollere, iyi bir şekilde çeşitlendirilmiş risk profiline ve Birinci Yapısal Blok rejimi tarafından tamamen kapsanan bir iş profiline sahip bir bankaya makul düzeyde bir güvence sağlayacağı ve Birinci Yapısal Blok gerekliliklerine eşit düzeyde sermaye ile faaliyette bulunan bir bankanın, Birinci Yapısal Blokta ortaya konulan sağlamlığa yönelik minimum hedeflere ulaşacağı beklenmektedir. Bununla birlikte, denetim otoriteleri, sorumlu oldukları piyasaların belirli özelliklerinin yeterli düzeyde kapsam kapsamadığını göz önünde bulundurma ihtiyacı duyacaklardır. Denetim otoriteleri, bankaların Birinci Yapısal Blok standartlarının üzerinde ve ötesinde bir tampon sermaye ile faaliyette bulunmalarını gerekli kılacaklar ya da bankaları bu konuda teşvik edeceklerdir.

Prensip 4: Denetim otoriteleri, belirli bir bankanın risk profiline göre belirlenen sermayesinin, minimum seviyenin altına düşmesini önlemek için erken müdahalede bulunabilmelidirler. Sermaye korunmadığında ya da tekrar yerine konulmadığında, bankadan hızlı düzeltici tedbirlerin alınmasını istemelidirler.

Denetim otoriteleri, bankanın yukarıda ana hatları çizilen prensiplerle ortaya konulan yükümlülükleri yerine getiremediği yönünde bir kaygı taşımaları durumunda, bir dizi tedbir seçeneğini göz önünde bulundurmalıdırlar. Bu tedbirler; bankanın izlenmesinin ve denetiminin artırılması, temettü ödemelerinin kısıtlanması, bankanın tatmin edici bir sermaye yeterliliğini eski haline geri getirme planı hazırlamasını ve uygulamasını ve bankanın derhal sermaye artırımına gitmesini gerekli kılar gibi tedbirleri içerebilir.⁸¹

⁸¹ Basel Committee on Banking Supervision, (2006): "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards", A Revised Framework, Comprehensive Version, June, s. 204–212

Dört temel prensibin bir sonucu olarak, İkinci Yapısal Blok ile aslında uluslararası faaliyet gösteren finansal kuruluşların birkaç yıldır kullandığı ‘ekonomik sermaye’ kavramı resmen Yeni Uzlaş’ya yerleştirilmiş bulunmaktadır. Ekonomik sermaye, bankanın faaliyetlerinden kaynaklanabilecek potansiyel (beklenmeyen) kayıplara karşı tampon görevi görmesi için ayrılan sermayeyi ifade etmektedir. Yasal sermayenin seviyesi düzenleyici otorite tarafından tanımlanmakta ve finansal sistemin sağlığının ve mevduat sahiplerinin korunması amaçlanmaktadır. Oysa ekonomik sermaye, risklerin toplulaştırılması eğiliminin bir sonucu olarak ortaya çıkan ve farklı tipteki riskleri tek bir ölçütle (metric) ifade etmeye çalışan bir yaklaşımdır.⁸²

2.3.2.3. Denetim Otoritesinin İncelemesi Sürecinin Diğer Unsurları

A. Denetim Otoritesinin Şeffaflığı ve Hesap Verebilirliği

Bankaların denetimi, kesin sonuçları olan bir bilim değildir. Dolayısıyla, denetim otoritesinin incelemesi süreci içerisinde ihtiyari unsurların olması kaçınılmazdır. Denetim otoriteleri, sorumluluklarını şeffaf ve hesap verebilir bir şekilde yerine getirmeye dikkat etmek zorundadır. Denetim otoritelerinin, bankaların içsel sermaye değerlendirmelerinin gözden geçirilmesinde kullanacakları ölçütleri, kamuya açıklamaları gerekmektedir.

B. Sınır Ötesi İletişim ve İşbirliğinin Geliştirilmesi

Büyük bankacılık işletmelerinin etkili denetimi, sektör katılımcıları ve denetim otoriteleri arasında yakın ve sürekli bir diyalogun bulunmasını gerektirmektedir. Buna ilave olarak Uzlaş, özellikle karmaşık uluslararası bankacılık gruplarının sınır ötesi denetimi için denetim otoriteleri arasında güçlü bir işbirliğini gerektirecektir. Ana ülke denetim otoritesi, Uzlaş’ının bankacılık grubuna konsolide bazda uygulanmasının gözetiminden; ev sahibi ülke denetim otoriteleri ise kendi ülkelerinde faaliyette bulunan kuruluşların denetiminden sorumludur. Uzlaş’ının uygulanmasında denetim otoriteleri,

⁸² Yayla ve Kaya, 2005: 12

birden fazla ülkede faaliyet gösteren ve önemli düzeyde sınır ötesi faaliyeti bulunan bankacılık gruplarına, ana ülke ve ev sahibi ülke denetim otoritelerinin her birinin rolünü bildirmelidirler. Ana ülke denetim otoritesi, bu koordinasyon çalışmalarına, ev sahibi ülke denetim otoritesi ile koordinasyon halinde liderlik edecektir. Komite, denetim otoriteleri arasındaki işbirliği için önemli bir temel olarak, uluslararası aktif bankalar için karşılıklı tanıma konusunda pragmatik bir yaklaşımı desteklemektedir. Bu yaklaşım, uluslararası aktif bankaların ülkelerdeki bağlı kuruluşları söz konusu olduğunda, ortak sermaye yeterliliği yaklaşımlarının tanınmasını ve aynı zamanda bağlı ortaklıkların aşırı düzenleme yüküyle karşı karşıya kalmaması için ana ülke ve ev sahibi ülkenin ulusal sermaye yeterliliği düzenlemeleri arasındaki farklılıkların en aza indirilmesinin arzu edilebilirliğini ima etmektedir.⁸³

2.3.3. Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini

Üçüncü Yapısal Blok – Piyasa Disiplininin amacı, minimum sermaye gerekliliği (Birinci Yapısal Blok) ve denetim otoritesinin incelemesi sürecini (İkinci Yapısal Blok) tamamlamaktır. Komite; piyasa katılımcılarının uygulamanın kapsamı, sermaye, maruz kalınan riskler, risk değerlendirme süreci ve böylece kurumun sermaye yeterliliği hakkındaki temel bilgileri değerlendirmelerine imkân sağlayacak bir takım kamuyu bilgilendirme yükümlülükleri oluşturarak, piyasa disiplinini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Komite; bu tür açıklamaların, içsel yöntemlere olan güvenin sermaye gereksiniminin belirlenmesinde bankalara daha fazla inisiyatif tanıdığı durumlarda daha önemli olduğu inancındadır.

⁸³ BDDK, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)”, Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), s. 230–231

Prensip olarak; bankaların açıklamaları, üst düzey yönetim ve yönetim kurulunun bankanın risklerini değerlendirme ve yönetme biçimleriyle tutarlı olmalıdır. Bankalar, Birinci Yapısal Blok kapsamında karşı karşıya buldukları çeşitli risklerin ölçülmesi ve sermaye gereksiniminin belirlenmesine yönelik olarak belirli yaklaşımlar/yöntemler kullanmaktadırlar. Komite; bu genel çerçeveye dayalı olarak yapılacak açıklamaların, bir bankanın maruz kaldığı riskler hakkında piyasayı bilgilendirmenin etkin bir aracı olduğu ve karşılaştırılabilirliği artıran tutarlı ve anlaşılabilir bir bilgilendirme çerçevesi sağladığı inancındadır.⁸⁴

2.3.3.1. Uygun Bilgilendirmenin Sağlanması

Komite, denetim otoritelerinin, bankaların bilgi açıklamalarının sağlanması konusunda farklı yetkilere sahip olduklarının farkındadır. Piyasa disiplini, güvenilir ve sağlam bir bankacılık ortamına katkıda bulunabilir ve denetim otoriteleri bankaların güvenilir ve sağlam bir şekilde faaliyette bulunmalarını isteyebilir. Güvenilir ve sağlam bankacılık temelinde denetim otoriteleri, bankalardan bilgi açıklamalarında bulunmalarını isteyebileceklerdir. Alternatif olarak, denetim otoriteleri, bankaların kendisine yasal raporlamada bulunmalarını isteme yetkisine sahiptir. Bazı denetim otoriteleri, bu raporlardaki bilgiler kısmi olarak veya bilgilerin tamamını kamuya açık hale getirebilirler. Bunun da ötesinde, hali hazırda denetim otoritelerinin, bu yükümlülüklerin uygulanmasını sağlamak için kullanabilecekleri birçok mekanizma mevcuttur. Bu mekanizmalar ülkeden ülkeye farklılık göstermekte ve davranışlarını değiştirmelerinin temini için banka yönetimiyle diyalog kurulması suretiyle, ahlaki iknadan (moral suasion) bankanın uyarılmasına veya bankaya para cezası verilmesine kadar uzanabilmektedir. Uygulanan tedbirin niteliği, denetim otoritelerinin yasal yetkilerinin kapsamına ve açıklamaya ilişkin yetersizlik ve kusurlarının ciddiyet derecesine bağlı olacaktır. Ancak aşağıda belirtilenlerin dışında, bilgi açıklamasında bulunulmamasına doğrudan ilave sermaye yükümlülüğü getirilmesi önerilmemektedir.

⁸⁴ Basel Committee on Banking Supervision, (2006): "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards", A Revised Framework, Comprehensive Version, June, s. 226

Yeni Uzlaş, yukarıda ana hatları çizilen genel müdahale araçlarına ek olarak, özel tedbirlere de yer verilmesini beklemektedir. Bilgi açıklamasında bulunmanın, Birinci Yapısal Blok kapsamında daha düşük risk ağırlıkları almak ve/veya belirli yöntemleri kullanabilmek için yeterlilik ölçütü olduğu durumlarda, bunun doğrudan bir yaptırım olmalıdır (düşük risk ağırlıkları veya özel yöntemlerin kullanılmasına izin verilmemesi gibi).⁸⁵

Yeni Uzlaş'ta açıklanması gereken bilgiler detaylı olarak belirtilmiştir. Bu bilgiler ana başlıklar itibariyle şunlardır:⁸⁶

- Genel niteliksel açıklamalar
- Genel niceliksel açıklamalar
- Sermayeye ilişkin açıklamalar
- Sermaye yeterliliğine ilişkin açıklamalar
- Risk miktarı ve değerlendirmesi
- Kredi riski açıklamaları
- Piyasa riski açıklamaları
- Operasyonel risk açıklamaları
- Sermaye katılımları için açıklamalar
- Bankacılık faaliyetlerine ilişkin faiz oranı riski açıklamaları

⁸⁵ BDDK, (2004): "Sermaye Ölçümünün ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı), Üçüncü Yapısal Blok – Piyasa Disiplini", s. 1–2
Erişim: <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Pillar3-TR.pdf>

⁸⁶ Şenol Babuşcu, (2005): *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, 4C Basım Hizmetleri, Ankara: s. 294

2.3.3.2. Muhasebe Açıklamaları İle Etkileşim

Komite, Üçüncü Yapısal Blok kamuyu bilgilendirme çerçevesinin, daha geniş kapsamlı olan muhasebe standartları paralelinde yapılacak açıklama gereksinimleriyle çelişmemesi gereğini benimsemiştir. Komite, amacı bankaların sermaye yeterlilikleri hususunda kamunun bilgilendirilmesi olan Üçüncü Yapısal Bloğun görece dar odaklı perspektifinin, daha geniş kapsamlı olan muhasebe yükümlülükleri ile çelişmemesini sağlamak için önemli ölçüde çaba göstermiştir. Bunun da ötesinde, Komite; muhasebe otoritelerinin devam etmekte olan çalışmalarının, Üçüncü Yapısal Blok kapsamındaki bildirim gereksinimleri üzerinde bir takım etkiler yaratacağını da göz önünde bulundurarak, ilgili otoritelerle halen yürütmekte olduğu ilişkileri devam ettirme niyetindedir. Komite, bu alanda yapacağı gözlem ve değerlendirmeler ile sektörde meydana gelecek gelişmelerin ışığı altında, Üçüncü Yapısal Bloкта gerekli değişikliklerin yapılması hususunu göz önünde bulunduracaktır.

Banka yönetimi, bilgilerin hangi araçlar vasıtasıyla ve hangi ortamda açıklanacağını belirlerken inisiyatiflerini kullanabilmelidir. Bankaların, muhasebe raporları kapsamındaki yükümlülüklerini veya sermaye piyasası otoriteleri tarafından yürürlüğe konan kayıt yükümlülüklerini karşılamak üzere bilgi açıklamasında bulunmuş olmaları durumunda; üçüncü bankalar, uygulanabilir nitelikteki beklentilerini karşılamada bu bildirimlere dayanabileceklerdir. Bu gibi durumlarda bankalar, muhasebe veya diğer bilgi açıklamaları ile bilgi açıklamanın denetimsel temelleri arasındaki önemli farklılıkları açıklamalıdır. Bu açıklama, tüm bilgilerin kalem kalem mutabakatına bakılması şeklinde olmak zorunda değildir.

Muhasebe ve diğer yükümlülükler kapsamında zorunlu kılınmamış bilgi açıklamaları için banka yönetimleri, Üçüncü Yapısal Blok çerçevesinde açıklanacak bilgileri, ulusal denetim otoritelerinin düzenlemeleriyle uyumlu olan diğer araçlar (kamunun erişimine açık internet web siteleri veya banka denetim otoriteleriyle birlikte doldurulacak kamusal denetim raporları gibi) yoluyla sunabileceklerdir. Ancak bankalar, ilgili tüm bilgileri mümkün olduğunca aynı nokta üzerinden sunma konusunda teşvik edilmektedirler. Ayrıca bankalar, bilgi açıklamasının finansal raporlar vasıtasıyla

yapılmamış olduğu durumlarda, bu ek bilgilerin nereden temin edildiğini de göstermek durumundadırlar.

Finansal raporları veya diğer zorunlu bilgi açıklamalarını geçerli olarak tanımının, açıklanan bilgilerin doğruluğunun nasıl sağlanacağı konusuna da açıklık getirilmesine yardımcı olması beklenmektedir. Örneğin; yıllık finansal raporlarda yer alan bilgiler genellikle denetimden geçmiş bilgiler olmaktadır ve bu tip açıklamalarla birlikte yayımlanan ek bilgilerin de denetlenen bu bilgilerle uyumlu olması gerekmektedir. Ayrıca, diğer bilgilendirme yükümlülüklerini (sermaye piyasası otoriteleri tarafından zorunlu kılınmış kayda alma ve kayıta kalma yükümlülükleri gibi) yerine getirmek amacıyla yayımlanan ek bilgiler de (Yönetimin Görüş ve Değerlendirmeleri gibi) geçerlilik şartlarını karşılayabilmeleri amacıyla genellikle oldukça sıkı incelemelere tabi tutulmaktadır (iç kontrol değerlendirmeleri gibi). Bir bilginin, geçerlilik incelemesinden geçmeksizin açıklanmış olması durumunda, internet sitesinde yayımlanan münferit bir rapor veya bir bölüm gibi, banka yönetimi derhal bilginin kamuyu bilgilendirme genel prensiplerine uygun biçimde tasdik edilmesini sağlamalıdır. Buna göre; muhasebe standartları kuralları, sermaye piyasası otoriteleri veya diğer otoriteler tarafından ortaya konulan yükümlülükler çerçevesinde aksi öngörülmediği sürece, Üçüncü Yapısal Blok çerçevesinde açıklanan bilgilerin dış denetimden geçmesi gerekmeyecektir.

2.3.3.3. Bildirim Sıklığı

İstisnai durumlar dışında, Üçüncü Yapısal Blokte ortaya konan bilgi açıklamaları, altı aylık dönemler itibariyle yapılacaktır. Bankanın risk yönetim amaç ve politikaları, raporlama sistemleri ve tanımlar hakkında genel bir özet sunan nitel bilgiler yıllık bazda yayımlanabilecektir. Uzlaşımın riske duyarlılığının artırılmış olmasının ve sermaye piyasalarında daha sık raporlama yönündeki eğilimlerin bilinci içerisinde, uluslararası düzeyde aktif büyük bankaların ve diğer önemli bankaların (ve bunların önemli bankacılık iştiraklerinin) ana sermayeleri (birinci kuşak sermaye) ile toplam sermaye yeterlilik rasyolarını ve bunların bileşenlerini üçer aylık dönemler itibariyle açıklamaları gerekmektedir. Ayrıca, risk tutarları ve diğer hususlarla ilgili bilgilerin hızlı değişim

gösterme eğiliminde olduğu durumlarda, banka bu bilgileri de üçer aylık dönemlerde açıklayacaktır. Her durumda banka, tüm önemli bilgileri elverişli olduğu anda ve ulusal mevzuatta öngörölmüş süreler içerisinde açıklamalıdır.

2.3.3.4. Bankaya Ait Özel ve Gizli Bilgiler

Bankaya ait özel bilgiler (ürünler ve sistemler hakkındaki bilgiler gibi) rakiplerle paylaşıldığı takdirde, bankanın bu sistem ve ürünler için yapmış olduğu yatırımların değerinin düşmesine neden olabilecek ve bu yoldan bankanın rekabetçi gücünü zayıflatabilecek bilgilerdir. Üçüncü Yapısal Blok çerçevesinde açıklanması gereken bilgilerin bazı bölümlerinin özel veya gizli bilgi niteliğinde olduğu istisnai durumlarda, bu bilgilerin kamuya açıklanması bankanın pozisyonuna önemli ölçüde zarar verebilecektir. Bu gibi hallerde, bankanın, bilginin bu nitelikteki bileşenlerini açıklaması zorunlu değildir; ancak banka ilgili konuda daha genel bilgiler sunarak ve bazı hususların açıklanmadığını belirterek, bunun gerekçesini açıklamak zorundadır.⁸⁷

2.3.3.5. Üçüncü Yapısal Blok Gereklere Uygunluğun Sağlanması

Her denetim otoritesi, Üçüncü Yapısal Bloğun uygulanmasına ilişkin olarak, denetim bölgesindeki yasal alt yapıya uygun olarak şekillendirilmiş bir uygulama planı geliştirmelidir. Bu plan; bankacılık sisteminin büyüklüğü, bankaların gelişmişlik düzeyi, muhasebe standartları ve borsalara kotasyon şartlarının gelişmişlik düzeyi, denetim fonksiyonunun gücü ve kapasitesi ile bankaların uygulamayı planladıkları Basel II seçeneklerini dikkate almalıdır. Söz konusu plan; Üçüncü Yapısal Blok gereklere belirlenmesine, temel eksikliklerin ve çözümlenmesi gereken hususların saptanmasına, önemli gerekliliklerin yazılı hale getirilmesine ve aşamalı bir yol haritası geliştirilerek yükümlülüklerin, bankalar ve kamuoyu ile istişare edilmesine yönelik olmalıdır. Denetim otoriteleri, Üçüncü Yapısal Blok çerçevesinde isteyecekleri bilgilendirme yükümlülüklerinin yerine getirilmesini sağlayacak güçleri olup olmadığını değerlendirmek

⁸⁷ BDDK, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)”, Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), s. 240–242

zorundadırlar. Bazı denetim otoriteleri için Üçüncü Yapısal Blok gereklerinin yerine getirilmesi, genel olarak sistemin güvenilirlik ve sağlamlığının sağlanması görevi kapsamında mümkün olmakla birlikte; bazı denetim otoriteleri ek kanun ve düzenlemelere ihtiyaç duyabileceklerdir. Denetim otoritelerinin, aynı zamanda Üçüncü Yapısal Bloğun uygulanmasına ilişkin olarak kendi örgütsel yetenek ve uzmanlıklarını geliştirmeleri gerekmektedir. Bunlar; açıklanan bilgilerin analiz edilmesi, değerlendirilmesi ve bir denetim aracı olarak etkin bir biçimde kullanılmasını da içerecektir. Bu çabalar, yeni insan kaynakları ve teknoloji yatırımlarını gerekli kılacaktır.⁸⁸

Denetim otoritelerinin, bankaları açıklama yükümlülüklerine uymaya zorlayacak bir süreç geliştirmeleri de gerekebilecektir. Söz konusu süreç:⁸⁹

- Açıklanan bilgilerin değerlendirilmesi ve banka yönetimini değerlendirmek amacıyla kullanılması,
- Bilgilendirme yükümlülüklerine uyumun gözetiminin daha kolay hale getirilmesi için söz konusu bilgilerin edinilmesinde denetsel raporlara dayanılması,
- Çeşitli kamusal bilgilendirme girişimlerine bankacılık endüstrisi arasında ne düzeyde uyum sağlanmış olduğunun ortaya konulması amacıyla yapılmış, Basel Komitesi “Public Disclosures By Banks: Results of the 2001 Disclosure Survey” gibi araştırmaları yayımlayarak, piyasanın bankaların uyum derecesini izlemesinin teşvik edilmesi,
- Resmi yetkililerce kamuya yapılacak açıklamaların öneminin vurgulanması,
- Açıklama yükümlülüklerine uyumun sağlanması amacıyla standart denetim araçları (acil düzeltici eylem de dâhil olmak üzere) kullanılması ve
- Piyasa katılımcılarının açıklanan bilgileri anlayabilmeleri ve bu bilgilerin olmadığı durumda nasıl tepki verecekleri hususunda bilgilendirilmesi gibi hususları kapsamalıdır.

⁸⁸ BDDK, (2004): “Basel II’nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar”, s. 29–30, Erişim: http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel_uygulama.pdf

⁸⁹ BDDK, (2004): “Basel II’nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar”, s. 30

2.4. Basel II'nin Muhtemel Olumsuz Etkileri ve Basel II'ye Yönelik Eleştiriler

2.4.1. Ekonominin Devresel Hareketleri Üzerindeki Etkileri

Geleneksel olarak, bankaların, ekonomilerin genişleme devrelerinde sermayelerine göre daha fazla kredi açtıkları; dolayısıyla ekonomideki genişleme eğilimini daha da körükledikleri, buna karşın ekonomilerin daralma dönemlerinde kredilerini kısmak suretiyle ekonomik beklentilerin daha da kötüleşmesine neden oldukları bilinmektedir. Basel II ile yasal olarak da uygulanması gündeme gelecek standart yaklaşım ve içsel yöntemlerin bu etkileri daha da kötüleştireceği iddia edilmektedir.

Basel II kapsamındaki standart yaklaşımda esas alınacak uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilen notların, ne ölçüde öncü gösterge oldukları hususu tartışmalıdır. Nitekim, 1997 yılında Güney Asya'da patlak veren kriz öncesinde, uluslararası derecelendirme kuruluşlarının bu ülkelere yüksek notlar vermeleri ve verdikleri notları kriz çıktıktan sonra düşürerek krizin derinliğinin daha da artmasına neden oldukları yaygın bir görüştür. Dolayısıyla, olayların önünde gitmesi gerektiği halde; ancak arkadan takip etme yeteneğine sahip kuruluşlarca verilen notlara göre hareket edecek bankaların, kriz dönemlerinde krizin daha da derinleşmesine veya krizden çıkışın gecikmesine neden olabilecekleri düşünülmektedir. Benzer etkinin içsel modelleri kullanan bankalarda da ortaya çıkabileceği, arkadan gelen tarihi veriye göre şekillenecek temerrüt hesaplamalarının bankaları ekonomik devresel hareketleri takip etmeye mecbur bırakacağı, sonuç itibarıyla hesaplanan sermaye gereğinin devresel hareketlerle yöndeş olmasının, devresel hareketlerin hem süresini uzatacağı hem de şiddetini artıracacağı düşünülmektedir.⁹⁰

⁹⁰ Altıntaş, 2006: 97

Basel II'nin sermaye gereksinimlerinin konjonktürel dalgalanmayı artıracığına inanılmasına karşın; bu etkinin standart yaklaşımda mı yoksa İDD yaklaşımında mı daha fazla olacağına ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Genel olarak, İDD yaklaşımının daha fazla konjonktürel etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir. Söz konusu yaklaşımda, borçlu kategorilerine risk ağırlıklarının tahsis edilmesi genel olarak temerrüde düşme olasılığına bağlıdır. Ekonomik canlanma dönemlerinde temerrüde düşme olasılığı azaldığından bankaların sermaye gereksinimleri de azalacaktır. Ekonominin kötüleştiği ve temerrüde düşme olasılıklarının yükseldiği dönemlerde ise bankaların sermaye gereksinimleri de artacaktır. Sermaye gereksiniminin artması, özellikle resesyon dönemlerinde bankaların daha az kredi vermelerine veya daha yüksek faizle kredi vermelerine yol açacaktır. Kredi ihtiyacı olanlar kredi almakta zorlanacaklar ve bu da resesyonun daha da uzamasına veya derinleşmesine yol açacaktır.⁹¹

Ancak, devresellik konusu sadece sermaye gereğinin iktisadi döngülerle birlikte iniş-çıkışlar gösterip göstermeyeceği sorusunu değil; aynı zamanda yeni yükümlülüklerin bankalara, denetçilere ve piyasa katılımcılarına değişen ekonomik ortam karşısında kendilerini uygun eylemlere yöneltecek yararlı bir takım sinyaller sağlayıp sağlamayacağı sorusunu da içermelidir. Nitekim, Basel II ile birlikte önem kazanan derecelerin bankalara, denetçilere ve pazara kredi kalitesinin ne zaman kötüleşip ne zaman iyileşeceği hususunda bir erken uyarı sinyali görevi göreceği yönünde bir takım düşünceler mevcut olsa da; bu konuda çeşitli olumsuz görüşler de vardır. Planlama ve risk analizi konularına yüklediği önemle Basel II, bankaların yükselişler esnasında, ileride yaşanması muhtemel düşüşleri geçiştirmek için ihtiyaç duyulacak sermaye düzeyi konusunda daha sistematik düşüncelerini gerektirecektir.⁹²

⁹¹ Lale Karabıyık ve Adem Anbar, (2006): "Basel II'nin Gelişmekte Olan Ülkelere Olası Etkileri", *MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ekim, Sayı:32, s. 46

⁹² Rutledge, 2005: 72

2.4.2. Finansal Kriz Olasılığını Artırması

Basel II, bankaları piyasaya duyarlı benzer risk yönetim sistemleri geliştirmeye teşvik etmektedir. Bu sistemlerde risk, dışsal bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Ancak, özellikle kriz zamanlarında bankaların benzer hareket etmeleri krizi içselleştirmekte ve şiddetini artırmaktadır. Örneğin; mali varlıkların fiyatında bir düşüş başladığında, bankaların bu varlığı satmaya başlamaları fiyatı daha da düşürmektedir. Bu durumda, bankaların verdikleri kararlar sektörün istikrarına yönelik olumsuz bir dışsallık yaratmaktadır. Bu bağlamda, özellikle kısa vadede piyasa duyarlı risk yönetimi metotlarının uygulanması, sürü psikolojisi ve bulaşma etkisi, piyasadaki oynaklığın ve/veya varlıklar arası korelasyonun artmasına neden olmakta ve bunun sonucunda bankaların potansiyel kayıpları artabilmektedir. Bu durumun sistemik riski ve buna bağlı oluşacak kriz olasılığını artırması mümkündür.⁹³

2.4.3. Derecelendirme Kuruluşları Ve Derecelendirme İle İlgili Olumsuzluklar

Basel II'nin getirdiği en önemli yeniliklerden biri de, risk ağırlıklarının saptanmasında bağımsız derecelendirme kuruluşlarının notlarının kullanılabilir olmasıdır. Fakat, derecelendirme kuruluşlarına verilen önemin bazı olumsuzluklar yaratacağı düşünülmektedir. Daha detaylı ve riske duyarlı bir risk katsayıları sistemi ortaya koyduğu, OECD üyesi olan ve olmayan ülkeler ayırımına göre daha sağlıklı bir ayırım olduğu ve alternatif olabilecek başka bir yaklaşım bulunmadığı halde; derecelendirme kuruluşlarının derecelerinin hangi kriterler temelinde saptandıkları, ne kadar rasyonel oldukları ve gerçeği ne ölçüde yansıttıkları hususunda bir takım tartışmalar mevcuttur ve bu derecelerin kullanımı eleştirilmektedir. Özellikle de bu kuruluşların gelişmekte olan ülkelerdeki tecrübelerinin sınırlı olduğu ve bundan dolayı derecelerin ülkeler arasında karşılaştırılabilir olmaktan uzak olduğu hususu vurgulanmaktadır.⁹⁴

⁹³ Yayla ve Kaya, 2005: 16

⁹⁴ Değirmenci, 2003: 40

Derecelendirme kuruluşları tarafından üretilen derecelerin sermaye yeterliliğinde esas alınması, bir anlamda kamu otoriteleri tarafından belirlenecek sermaye yeterliliklerinin derecelendirme kuruluşlar tarafından belirlenmesi anlamına gelmektedir. Yeni düzenleme ile derecelendirme kuruluşlarının, kamu düzenleyici ve denetçilerinin bir ölçüde yerine geçmiş olması ve rating kuruluşu seçmek için belirlenen kriterlerin büyük derecelendirme kuruluşlarını daha avantajlı duruma soktuğu ifade edilmektedir. Yeni düzenleme, bu açıdan pek çok eleştiriye maruz kalmaktadır. Her ne kadar yeni global derecelendirme kuruluşlarının kurulma ihtimali düşük olsa da, yerel küçük derecelendirme kuruluşları kurulabilir. Fakat bu yeni derecelendirme kuruluşları çalışma şartlarını çok zor bulabilirler, bunlar arasında çok başarılı olanlar ise sonunda “Büyük Üçlü” (Moody’s, S&P ve Fitch) tarafından satın alınırlar. Dolayısıyla yeni düzenleme, “Büyük Üçlü”nün tekel konumunu daha da güçlendirip, “Büyük Üçlü” ve piyasadaki diğer derecelendirme kuruluşları arasındaki uçurumun daha da açılmasına neden olabilir. S&P ve Moody’s, Basel Komitesi’nin derecelendirme kuruluşlarının tanınması için kriterler koyması yerine, piyasanın seçtiği derece ve derecelendirme kuruluşlarının tanınmasını önermektedir. Piyasa tarafından kabul edilen ve yargılanan derecelendirme kuruluşlarının, belirtilen asgari şartları zaten sağlayacağı düşünülmektedir.⁹⁵

Derecelendirme kuruluşlarının verdikleri notlar bazı durumlarda gerçeği yansıtmamaktadır. Enron olayı bu duruma iyi bir örnektir. Ayrıca, kredi notlarının yasal sermaye bulundurma yükümlülüklerinin belirlenmesinde kullanılması, piyasa katılımcılarının bu notların yalnızca bu amaca yönelik olduğunu düşünmelerine yol açabilir. Bu durumda, daha yüksek notlar daha düşük yasal sermaye bulundurma yükümlülüğü ile sonuçlanacağından, derecelendirme kuruluşları notlarını şişirmeye yönelik büyük bir baskı altına gireceklerdir.⁹⁶

⁹⁵ Pelin Çelik, (2004): *Bankaların Risk Derecelendirmesi*, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara: s. 56

Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/pelincelik.pdf>

⁹⁶ L. Jacobo Rodriguez, (2002): “International Banking Regulation, Where’s the Market Discipline in Basel II?”, *Policy Analysis*, October 15, No. 455, s. 16, Erişim: <http://www.cato.org/pubs/pas/pa455.pdf>

Derecelendirme konusunda ileri sürülen diğer bir eleştiri de düşük dereceye sahip ülke, banka ve kurumların risk ağırlığının, derecesiz olanlara göre daha yüksek olmasıdır. Bu durum, riskli olduklarını düşünen kurumların not almaktan kaçınmalarına neden olabilir. Örneğin; Seçenek 2’de, B– derecesi altında bulunan bankalar, derecesiz olanlara göre üç kat daha fazla risk ağırlığına sahiptirler. Dolayısıyla bu durum, derecelendirilen kurumları haksız olarak cezalandırmak anlamına gelmektedir ve özellikle yükselen piyasalarda kredi derecelendirmelerinin gelişmesini engelleyebilir. Derecesiz kurumların nasıl ağırlıklandırılacağı konusunda iyi bir çözüm yolu bulmak zor olsa da en azından derecesiz kurumlar, B– derecesi altında bulunan kurumlarla aynı risk ağırlığına sahip olmalıdırlar.⁹⁷

Ayrıca, derecelendirme kuruluşlarının firmalara muhtemel notlarını kamuya açıklanmayacak şekilde bildirmesine yönelik uygulamaların da riskli firmaları not almamaya teşvik edebileceği düşünülmektedir. Verilen notların farklı derecelendirme kuruluşları arasında tutarlı olması, güvenilirlik açısından önem taşımaktadır. Derecelendirme şirketlerinin artan potansiyel talebi kendilerine çekmek amacıyla ‘iyi’ not vermek için gerçekteki derecelendirme notlarını abartmaları gibi çeşitli politikalarla güvenilirliği sarsmaları ve artan talebi karşılayacak sayıda derecelendirme şirketinin olup olmaması, talep edilmeksizin not verilmesi, birden fazla not verilmesi standart yaklaşım kapsamında ortaya çıkabilecek sorunlardır.⁹⁸

Basel II’ye getirilen bir diğer eleştiri de bankaların derece vermek için kredi modelleme sistemine geçmeleriyle beraber, derecelendirme kuruluşlarının rolünün azalabilecek olmasıdır. Her ne kadar bu durum doğru olsa da kredi modellemesinin kullanılması piyasa açısından olumlu olacaktır. Söz konusu modellemeler, bankaları risk profilleri konusunda bilgilendirecek ve bu şekilde risk yönetim sistemleri güçlenecektir.

⁹⁷ Çelik, 2004: 57

⁹⁸ Yayla ve Kaya, 2005: 17

Derecelerin düzenleyici rolüne karşı derecelendirme kuruluşlarının endişeleri bulunsa da bazı derecelendirme kuruluşları Basel II'nin olumlu etkileri olacağına inanmaktadırlar. Örneğin; Moody's, Yeni Uzlaşım'ın, bankaların borçlu ve karşı tarafın kalitelerine önem vermeleri konusunda ekstra teşvik edici özelliğe sahip olacağını iddia etmektedir. Ayrıca, derecelendirme kuruluşlarının kriterlerinin, metodolojilerinin, işlemlerinin ve kredi kararlarının kamuoyuna duyurulduğu göz önüne alındığında; derecelendirme kuruluşlarının değerlendirmeleri, risk ayarlama işlemlerinde daha fazla şeffaflık ve karşılaştırma imkânı sağlayacaktır.

White (2001), kredi riskleri ve banka sermayelerinin düzenlenmesi için derecelendirme kuruluşlarının derecelendirmeleri yerine başka alternatifler önermektedir. Bunlardan ilki, piyasa bilgilerinin daha fazla kullanılması, piyasa spreadlerinin bankaların aktif risklerinin bir göstergesi olması gerektiği, genel kabul görmüş muhasebe standartları yerine bankaların tüm aktif, pasif ve bilanço dışı kalemleri için denetçiler tarafından ileriye yönelik stres testlerinin yapılmasını istemesi ve sermaye benzeri kredilerin sermaye yapısının bir parçası haline getirilmesidir. Kısaca, derecelendirme kuruluşlarının rolünün, yeni derecelendirme kuruluşlarının piyasaya girişini engelleyici ek düzenlemelerle değil de piyasa katılımcıları tarafından belirlenmesi gerektiği savunulmaktadır. Diğer alternatif ise dahili derecelendirme sisteminde derecelendirme kuruluşlarının not vermesi ya da bankaların dahili derecelendirme sistemlerini onaylamaları ve yaratmaları şeklindedir.⁹⁹

2.4.4. Uluslararası Bankaların Rekabet Avantajının Artması

Basel II'nin, sermaye gereksinimlerini gerçek riske daha duyarlı bir şekilde ayırması ve böylece bankacılık sisteminin sağlamlığını artırmayı amaçlamasına karşın; değişikliklerin çoğunlukla uluslararası bankaların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yapıldığı görülmektedir. Çünkü İDD yaklaşımı, çoğunlukla G-10 bankalarının cari uygulamalarına dayalıdır ve bundan dolayı uluslararası aktif bankalar için uygun olduğu ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanmasının oldukça zor olduğu söylenebilir. Standart yaklaşıma göre daha az sermaye gerektiren İDD yaklaşımının kullanılması, gelişmekte

⁹⁹ Çelik, 2004: 59

olan ülke bankalarıyla karşılaştırıldığında uluslararası bankaların rekabetçi pozisyonunu güçlendirecektir. Diğer bir deyişle, uluslararası bankalar, yerel ve küçük bankalara göre rekabet üstünlüğü elde edeceklerdir.¹⁰⁰ Bu durum, gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemlerini olumsuz etkileyecek ve uluslararası bankaların söz sahibi olduğu bir piyasa oluşmasına neden olabilecektir.

2.4.5. OECD ‘Klüp Kuralı’nın Kaldırılması

Basel II ile birlikte OECD üyesi olup olmama ayrımının kaldırılması, OECD üyesi düşük notlu ülkeler (Meksika gibi) için negatif sonuçlar yaratırken; OECD üyesi olmayan yüksek notlu ülkeler (Şili gibi) bu durumdan yararlanacaklardır. OECD üyeliği avantajını yitirecek ülkelerde bankaların sermaye gereklerinin artması beklenmektedir.¹⁰¹

2.4.6. Müşteri Piyasasının Bölünmesinin Belirginleşmesi

Basel II ile ilgili başka bir sorun da standart yaklaşım ve İDD yaklaşımının bir arada olması ve bunun düzenleyici arbitrajına yol açma olasılığıdır. İDD bankaları ve geri kalan bankalar arasındaki düzenleyici asimetrisi, sektörde iki farklı bankacılık sistemine yol açabilecektir.¹⁰² İçsel derecelendirme yaklaşımında düşük temerrüt olasılığına sahip müşterilerin (ülke, banka, şirket) fonlanması, yasal sermaye gereğini ciddi ölçüde azaltmakta; aksi durumdaki müşterilerin fonlanmasında ise yasal sermaye gereği artmaktadır. Bu nedenle, içsel derecelendirme yaklaşımlarını kullanan bankaların ‘kaliteli’ müşterilere kredi açmak istemeleri mümkün olabilecektir. Bunun sonucunda, düşük nota sahip müşteriler standart metodu kullanan yerli/yabancı bankalar tarafından fonlanacak ve müşteri piyasası belirgin bir şekilde bölünebilecektir. Düşük nota sahip müşteriler ya yüksek fonlama maliyetlerine ve muhtemelen daha düşük hizmet kalitesine katlanacaklar

¹⁰⁰ Karabıyık ve Anbar, 2006: 45

¹⁰¹ S. Griffith Jones ve S. Spratt, (2001): “Will the Proposed New Basel Capital Accord Have a Negative Effect on Developing Countries?”, Institute of Development Studies, University of Sussex, s. 5, Erişim: <http://www.ids.ac.uk/ids/global/pdfs/basel.pdf>

¹⁰² Karabıyık ve Anbar, 2006: 47

ya da notlarını yükseltme yönünde politikalara (şeffaflık, mali yapının güçlendirilmesi, iyi yönetim ve standartlara uygun raporlama yapılması gibi) ağırlık vereceklerdir.¹⁰³

2.4.7. Bankalara ve Denetim Otoritelerine İlişkin Sorunlar

Yeni Uzlaşım'ı Basel I'den ayıran en önemli özellikleri karmaşık ve ayrıntılı olmasıdır. Basel Komitesi, bu durumun finansal piyasalarda yaşanan gelişmelerin ve yeniliklerin ve riske daha duyarlı bir Uzlaşım'ya duyulan ihtiyacın doğal bir yansıması olduğunu savunmaktadır.¹⁰⁴ Basel II'de özellikle içsel ve ileri yöntemlerin teknik seviyesi çok yüksek olduğundan, hem bankaların hem de denetim otoritelerinin gerekli insan kaynağının temin edilmesi veya mevcut personelin eğitimi ve yetiştirilmesinde ciddi sorunlarla karşılaşmaları mümkündür.

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımların, özellikle uluslararası faaliyet gösteren bankalar grubunda olmayan bankalar açısından ciddi sorunlar yaratacağı beklenmektedir. Söz konusu bankaların, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım için gerekli geçmişe dönük veri setine sahip olmadıkları ve bu sorunun gelişmekte olan ülkelerde, gelişmiş ülkelere göre çok daha fazla sıkıntıya neden olacağı öne sürülmektedir. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları benimseyen bankaların önemli avantajlar sağlayacağı görüşü dikkate alındığında; gelişmekte olan ülkelerde bankaların zayıf yönetim ve sermaye yapısı nedeniyle içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımların kullanılmasının gelişmiş ülkelerin bankalarında beklenen aynı olumlu etkiyi göstermeyeceği düşünülmektedir. Birçok bankanın Yeni Uzlaşım'daki kredi riski ölçümünde içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanmak için hem veri seti hem insan kaynağı açısından hazır olmadıkları eleştiri konusudur. Az sayıda banka içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanırken; birçok bankanın hazır olmadığı için standart yaklaşımı kullanacak olmasının, Basel II ile birlikte aslında ortadan kaldırılmak istenen rekabet eşitsizliğini daha da artacağı ifade edilmektedir.¹⁰⁵

¹⁰³ Yayla ve Kaya, 2005: 18

¹⁰⁴ Rodriguez, 2002: 14

¹⁰⁵ TBB (2002): "Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi", Özet Sunum, Ekim, s. 12-13

Giese (2002)'ye göre, standart yaklaşımı kullanan bankalar (küçük bankalar) açısından riske uygun sermaye tahsisi, yakın gelecekte en azından ABD ve muhtemelen İngiltere dışında pek mümkün olmayacaktır. Buradan çıkan sonuç, Avrupa'da standart yaklaşımı kullananların, ABD'de İDD yaklaşımını kullananlara göre daha büyük bir rekabetçi dezavantaja katlanmak zorunda olduklarıdır. Örneğin; çok güvenilir, fakat ratingi olmayan bir işletmeye kredi verirken standart yaklaşımda yüzde 100 risk ağırlığı öngörülmektedir. Buna karşılık, İDD yaklaşımında, işletmenin kredibilitesinin yüksek olması nedeniyle risk ağırlığının yüzde 20'lerin altına düşmesi sağlanabilmekte, bu da dengelenmesi oldukça zor bir rekabet dezavantajına neden olmaktadır. Böylece, İDD yaklaşımına geçilmesi konusunda Avrupa bankaları üzerinde büyük baskılar oluşmaktadır.¹⁰⁶

Basel II'de en karmaşık risk yönetim modellerini kullanan ve en iyi biçimde yönetilen bankaların dahi sermaye bulundurma yükümlülüklerinin daha düşük olacağı konusunda henüz bir netlik yoktur. Bankaları bu maliyetli modelleri kullanmaya teşvik eden neden ise bu modelleri kullanmanın sermaye bulundurma yükümlülüğünü azaltacağını düşünmeleridir. Fakat denetim otoriteleri, operasyonel riskten kaynaklananlar da dâhil olmak üzere toplam sermaye bulundurma yükümlülüğünün, Basel II'nin uygulanmaya başlamasından sonraki birinci yılda mevcut asgari tutarın yüzde 90'ının ve ikinci yılda yüzde 80'inin altına düşmeyeceğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla, en iyi ihtimalle bile bankaların maliyetli risk yönetim sistemlerini kullanmaları ile gözetim ve katlandıkları uyum maliyetlerinin karşılığında, toplam sermaye bulundurma yükümlülüklerinde yüzde 10 ya da 20'lik bir azalma meydana gelecektir.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Guido Giese, (2002): "Basel II Uzlaşısı'na İlişkin Eleştiriler ve İyileştirme Önerileri", Çev. Melek Acar Boyacıoğlu, *Bankacılar Dergisi*, Haziran, Sayı 41, s. 71-79

Erişim: <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/pdf/41.pdf>

¹⁰⁷ Rodriguez, 2002: 16

Yeni Uzlaşımın karmaşıklığı ve anlaşılmasının zor olması, tüm yönetim bilgi sistemlerinin yenilenmesini ve bu konuya önemli kaynakların tahsis edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu durum özellikle küçük bankalar için gerçekleştirilmesi zor bir durumdur. Moody's tarafından yapılan bir açıklamaya göre, küçük bankaların hem kredi riski hem de operasyonel riske ilişkin yasal sermayenin optimal biçimde tahsis edilmesinde kullanılacak gelişmiş sistemlerin kurulması konusunda büyük rakiplerinin sahip oldukları mali kaynaklara, entelektüel sermayeye ve becerilere sahip olamayacakları düşünülmektedir.¹⁰⁸ Yine başka bir araştırmaya göre, Avustralya'da ileri düzey yaklaşımların uygulanabilmesi için banka başına ortalama 50 ile 100 milyon Avustralya Doları harcanması beklenmektedir. Dolayısıyla, ileri ve içsel yöntemlerin uygulanması için gerekli yatırım miktarı, özellikle küçük ve orta ölçekli bankalar açısından zorlayıcı olacak ve genel olarak bankaların önemli maliyetlere katlanmalarını gerektirecektir.¹⁰⁹

Basel II ulusal otoritelere, özellikle de bankaların sermaye yükümlülüklerini belirlemede kullanacakları içsel sistemlere onay verme ve gerekli bilgilendirme yükümlülüklerini değerlendirme konusunda çok fazla inisiyatif vermektedir. Ayrıca Yeni Uzlaşım, denetim otoritelerinin bir dizi kurallar bütününe ihtiyari biçimde yorumladıkları ve uyguladıkları belirsiz bir sistem yaratmaktadır. Bu durum, hem aşırı karmaşıklık ve belirsizlikle baş etmeye hazırlıklı olmayan; fakat modellere en az bankalar kadar hâkim olması gereken denetim otoriteleri için hem de çeşitli maliyetlere katlanmaları gereken piyasa katılımcıları için bir takım sorunlara yol açmaktadır.¹¹⁰

Birçok ülkede denetim otoriteleri, farklı bankalar için banka yönetim yapısını da dikkate alarak, banka bazında uygun bir denetim yaklaşımının benimsenmesi (özellikle sermaye yeterliliği konusunda) serbestisine sahip bulunmamaktadırlar. Dolayısıyla, söz konusu ülkelerdeki bankalar, gözetim ve denetim otoritelerinin yeni uygulamayı ne şekilde algılayacakları ve yorumlayacakları, yeni düzenlemedeki koşulların bankaların şube ve iştiraklerine ne şekilde uygulanacağı konularına açıklık getirilmesini beklemektedirler. Ev sahibi ülkelerde yerli sermayeye sahip bankalar, kredi riski ölçümünde standart yaklaşımı

¹⁰⁸ V. Leelahdar, (2005): "Basel II Accord and its Implications", Reserve Bank of India Bulletin, s. 319, Erişim: <http://rbidocs.rbi.org.in/sec2/62205.pdf>

¹⁰⁹ Yayla ve Kaya, 2005: 19

¹¹⁰ Rodriguez, 2002: 15

kullanırken; yabancı bankaların içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları tercih etmeleri, hem ulusal denetim otoritesinin hem de sınır-ötesi denetim otoritelerinin denetim işlevinin karmaşıklaşmasına ve otoriteler arası dayanışma-işbirliğinin güçleşmesine yol açabilecektir.¹¹¹

2.4.8. Operasyonel Riske İlişkin Sorunlar

Danielsson vd. (2001), Yeni Uzlaşımın, operasyonel riske ilişkin özelliklerin tanımlanması konusunda belirsizlikler taşıdığını öne sürmektedirler. Buna yönelik olarak da şu soruları gündeme getirmektedirler: “Ne tür kayıplar dikkate alınmalıdır?”, “Operasyonel riskler alt bölümlere nasıl ayrılacaktır?”, “Düzenleme ve denetim hangi operasyonel risk türleri ile ilgili olmalıdır?” ve “Operasyonel risk niçin düzenlemeye tabi tutulmalıdır?”. Birinci Yapısal Bloğa operasyonel bir risk yükümlülüğü eklenmek istenmesi durumunda, tanımlama çok dikkatli yapılmalı ve bileşenlerinin istatistiki nitelikleri üzerinde iyi düşünülmelidir. Danielsson vd. (2001)’e göre, yasal sermaye bulundurma yükümlülüğünün hesaplanması sürecine operasyonel riski dâhil etmek gereksizdir. Örneğin; kredi ve piyasa riski, tüm piyasa katılımcıları tarafından maruz kalınan risklerdir. Fakat operasyonel risk tamamen farklıdır ve çoğu durumda tamamen özel durumlarla ilgilidir. Dolayısıyla, operasyonel aksaklıkların neden olduğu zararlar; doğrudan sermayedarlara, yönetime ve tahvil sahiplerine tahakkuk eder, diğer kurumlara sıçramaz. Operasyonel risk yükümlülüğü yalnızca, İDD yaklaşımlarıyla ölçülen piyasa ve kredi riski yükümlülüklerinin kullanımının artması sonucu düşebilecek sermaye yükümlülüğüne kümülatif bir ilave faktör sağlaması amacıyla kullanılabilir.¹¹²

¹¹¹ TBB (2002): “Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi”, Özet Sunum, Ekim, s. 12

¹¹² Jón Danielsson, Paul Embrechts, Charles Goodhart, Con Keating, Felix Muennich, Olivier Renault ve Hyun Song Shin (2001): “An Academic Response to Basel II”, Financial Markets Group, ESRC Research Centre, Special Papers Series, No. 130, s. 13–14,

Erişim: <http://www.math.ethz.ch/~baltes/ftp/Responsev3.pdf#search=%22Basel%20II%20pdf%22>

Operasyonel risklerle ilgili veri toplama ve elde etme konusunda da ciddi problemler yaşanmaktadır. Basel Komitesi, kurumların Basel II’de belirtilen şartlara uymayı imkânsız olmamakla birlikte; çok zor bulduklarını belirtmiştir. Bankacılık sektörünün endişe ettiği birçok husus, yayımlanan araştırma ve eklerle tümüyle giderilmiş değildir.¹¹³

Operasyonel riskin sayısallaştırılması için önerilen yöntemlerin geleceğe dönük olmayıp geçmişe bakmaları ve risk ağırlıklarının çok sağlıklı olmayışı yönünde eleştiriler de vardır. Üç yöntemin ilk ikisinde operasyonel risk, bankanın veya birimlerin belli büyüklüklerine bir çarpan ile ilişkilendirilmektedir. Böyle bir ilişkinin doğrusal olması konusunda soru işaretleri mevcuttur. İçsel ölçümlere dayalı yöntemde ise, her bir birim için beklenen kayıplar hesaplanıp, beklenmeyen kayıplar için standart bir faktör (gamma) ile karşılık ayrılmaktadır. Beklenen ve beklenmeyen kayıplar arasında sabit bir ilişkinin kabul edilmesi, sektör tarafından kuşkuyla karşılanmaktadır.¹¹⁴

Bir diğer eleştiri konusu, temel gösterge yaklaşımında ve son zamanlarda standart yaklaşımda gösterge olarak brüt gelirin kullanılmasıdır. Böylece sermaye gerekleri, gelirin bir yüzdesi (yaklaşık yüzde 17–20) şeklinde hesaplanmaktadır. Fakat brüt gelirin kullanılması pek mantıklı değildir. Çünkü bu hesaplama metodu, bir finansal kurumun zarar ettiği yıllarda veya yapısal olarak kâr edemeyecek olan bankalarda (örneğin; kalkınma bankalarında) mantıklı sonuçlar vermemektedir.

¹¹³ Ateş, 2003: 161

¹¹⁴ Murat Beşinci, (2006): “Basel Sermaye Yeterliliği ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II’ye Uyum Süreci”, s. 14, Erişim: http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=4141

2.4.9. Piyasa Disiplinine İlişkin Sorunlar

Piyasa disiplini sağlanmasına yönelik kamuyu aydınlatma ile ilgili olarak öngörülen yükümlülüklerin aşırıya gittiği hususu, bankacılık dünyasında oldukça kabul gören bir görüştür. Bir taraftan bu yükümlülüklerle bağlantılı ek bürokratik maliyetler özellikle küçük ve orta büyüklükteki bankalar için neredeyse başa çıkılamayacak bir nitelik taşımakta, diğer taraftan rekabete zarar verme tehlikesi doğurmaktadır. Çünkü bankaların açıklamak zorunda oldukları teknik ve stratejik bilgilerin rekabet amaçlı kullanılabilme olasılığı mevcuttur.¹¹⁵

Diğer bir eleştiri konusu ise piyasa disiplini için yaratılacak şeffaflık ortamının ne kadar özel bilgi ve know-how içereceğidir. Denetim otoritelerinin elinde ne kadar gelişmiş teknik ve teknolojileri olsa da bankacılık sektörü sürekli gelişim içerisinde ve denetim fonksiyonu sürekli olarak sektörün arkasından gelmek durumundadır. Bu nedenle BIS, denetim fonksiyonunun aksatılmadan yerine getirilmesini ve bu sırada da sektörün kendi kendisini denetlemesini sağlamaya çalışmaktadır.¹¹⁶

2.4.10. Diğer Eleştiriler

Bankalar yaptıkları ampirik çalışmalar ile, İDD yaklaşımındaki risk ağırlıklarının hesaplanmasının ve risk ağırlıklarını azaltmak amacıyla teminatların dikkate alınmasının ekonomik risk maliyetini olduğundan yüksek gösterdiğini ve bu durumun Basel II'nin hedefine ulaşmasına gölge düşürdüğünü ortaya çıkarmışlardır. Basel II, bir talebin risk ağırlığını azaltmak için standart yaklaşım çerçevesinde çok sayıda teminatın (nakit, altın, BB- ve daha yüksek nota sahip menkul kıymetler, garantiler ve türev ürünleri) kullanılmasına izin vermektedir. Standart yaklaşım kapsamındaki kapsamlı yaklaşımda, talebin teminat altına alınan kısmının ağırlığı yüzde 15 oranındaki artık risk faktörü ile çarpılarak hesaplanır. İDD yaklaşımında da dile getirilen bu yüzde 15'lik artık risk, Basel II'nin en çok eleştirilen noktasıdır ve 'nedeni bilinmeyen faktör' (who knows why factor)

¹¹⁵ Giese, 2002: 71-79

¹¹⁶ Beşinci, 2006: 14

olarak bilinmektedir. Çünkü bu faktör, ekonomik olmayan miktarlardaki risk ağırlıklarına neden olabilmektedir.¹¹⁷

Griffith–Jones (2002), Yeni Uzlaşî'nın, portföylerin uluslararası çeşitlendirilmesinin sağladığı avantajları dikkate almamasının önemli bir eksiklik olduğunu ileri sürmektedir. Portföylerini sadece gelişmiş ülkeler arasında dağıtan yatırımcıların beklenmedik kayıplarla karşılaşma ihtimali, portföylerini gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında dağıtan yatırımcılara göre daha yüksektir. Gelişmekte olan ülkeler açısından daha avantajlı risk katsayılarının uygulanmasını gerektiren bu durum, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki karşı taraf riskine ilişkin korelasyonun, gelişmiş ülkeler arasındaki korelasyona oranla daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Uzlaşî mevcut haliyle, bu avantajları dikkate almamakta ve bu konuda riski yanlış değerlendirmektedir.¹¹⁸

Goodhart (2005), Basel II'nin önerdiği risk ölçümünün hala birçok sorun içerdiğini ve yalnızca tek bir risk faktörü varsayımı üzerine kurulmuş olduğunu ifade etmektedir. Bu varsayım genellikle, bir ülkenin kendi GSYİH'sinin ülke içindeki konjonktürel hareketidir. Bunun yanı sıra; uluslararası bankalarla ilgili olması gerektiği göz önünde bulundurulursa, Uzlaşî'nın ülkeler ve bölgeler arasındaki çeşitliliklerle ilgili hiçbir unsuru hesaba katmaması, yani uluslararası çeşitliliği uygun bir şekilde ele almaması, Basel II'nin eleştirilen yönlerinden biridir. Ayrıca, Basel II'nin düzenleyici arbitrajını engellemeyeceği, yalnızca azaltacağı ifade edilmektedir.¹¹⁹

Basel II'nin en çok eleştirildiği konulardan biri de kredi riski transferi konusudur. Daha çok yeni ve halen gelişmekte olmasına karşın yakın gelecekte çok fazla önem kazanacağı düşünülen kredi türevleri piyasasının, Yeni Uzlaşî'daki bazı konulardan dolayı olumsuz yönde etkileneceği tahmin edilmektedir. Kredi riskini yok etmek ya da bir başka kuruma devretmek amacıyla alınan teminat ve garantiler, kredi türevlerine tercih

¹¹⁷ Giese, 2002: 71–79

¹¹⁸ Değirmenci, 2003: 53

¹¹⁹ Charles Goodhart, (2005): “Basel II ve Finansal İstikrar Üzerindeki Etkilerine Genel Bir Bakış”, Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri Konferansı, TCMB, İstanbul, s. 80, Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr>

edilecekse bu türevlerin piyasa oyuncuları tarafından garanti ve teminatmış gibi yeniden düzenlenmesine ve asıl karakterlerinden uzaklaştırılmasına neden olunacaktır.¹²⁰

Hükümet notlarının fiili olarak derecelendirme tavanı olarak kullanılmasının ve bankaların kendi ulusal paraları cinsinden kendi devletlerinden (ya da merkez bankalarından) olan alacakları için yerel para derecelendirme notlarının tanınmamasının, ekonomik sıkıntı dönemlerinde kredileri sınırlandırabileceği ne sürülmektedir. Ayrıca standart yaklaşımda, kısa vadeli krediler için ( aydan kısa) ngrlen yararların oldukça sınırlı kaldığı düşünülmektedir.¹²¹

Bunların yanı sıra, gelişmekte olan ülkelerin Basel Komitesi'nde temsil edilmiyor olması da özellikle Komite'nin aldığı eleştirilerin başında gelmektedir. Basel Komitesi'ni oluşturan ülkeler (temel olarak G-10 lkeleri ve İsviçre), merkez bankaları ve bankacılık denetiminden sorumlu otoriteleri ile Komite'de temsil edilirler. Ancak Komite'de, dünyanın önemli bir kısmını oluşturan yükselen piyasa ekonomileri ve gelişmekte olan ülkelerin temsilcilerinin yer almaması, Basel Komitesi'nin önemli bir eksikliği olarak görülmektedir.¹²² Bu açıdan bakıldığında Basel II, Komite'de temsil edilen ülkelerin yararına, temsil edilmeyen gelişmekte olan ülkelerin ve yükselen piyasa ekonomilerinin zararına olan bir düzenleme olarak değerlendirilmektedir.

Basel II'nin para politikası açısından sonuçlarını inceleyen İspanya Merkez Bankası Eski Başkanı Jaime Caruana, Basel II'nin öncelikle mali dengesizliklerdeki artışları sınırlamaya ve böylece aşırı olumsuz/ters şokların (extreme adverse shocks) meydana gelme olasılığını azaltmaya; ikinci olarak da bunların, sistemin geneli için yarattığı olumsuz sonuçları hafifletmeye katkıda bulunacağını ifade etmektedir. Basel II, finansal istikrar artışının sağlanması amacıyla bankacılık risklerinin ve sermayesinin yönetilmesine oldukça fazla önem vermektedir; fakat Caruana, Uzlaşı'nın bu olumlu etkilerinin para

¹²⁰ Beşinci, 2006: 14

¹²¹ TBB (2002): "Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi", zet Sunum, Ekim, s. 13

¹²² Stephany Griffith-Jones, (2003): "How to Prevent the New Basel Capital Accord Harming Developing Countries", Institute of Development Studies, University of Sussex, s. 3

Erişim: http://www.wadmo.net/Basel2_GriffithJones.pdf

politikası alanında yeterince hissedileceği konusunda şüpheleri olduğunu ifade etmektedir.¹²³

2.5. Basel II'yi Uygulamada Karşılaşılabilecek Sorunlar

Bankalar, düzenleyici otoriteler ve şirketler açısından geliştirilmiş sermaye yeterliliği yapısını uygulamada karşılaşılabilecek belli başlı sorunlar şunlardır:¹²⁴

- **Belirsizlik:** Sermaye yeterliliği ölçütlerinde bir takım yenilikler öngören Yeni Uzlaşma konusunda en çok kuşku duyulan unsur, ilkelerin ve getirilen yeni ve daha karmaşık nitelikteki yöntemlerin uygulanabilirliğidir. Diğer bir belirsizlik kaynağı da kurumların Yeni Uzlaşma kapsamındaki farklı uygulamalar arasında seçim yapmaları konusudur. Yeni Uzlaşma'da, kredi riskinin ölçülmesinde standart ya da İDD yaklaşımların kullanılabilmesi belirtilmektedir. İDD yaklaşımı, diğer yaklaşıma kıyasla daha karmaşık ve detaylı hesaplamalar gerektirdiğinden dikkatle ele alınması gereken bir yaklaşımdır. Ayrıca, Basel II kapsamındaki yaklaşımların bankalara yükleyeceği maliyetlerin ne kadar olacağı, gerekli kriterlerin yerine getirilmesi durumunda dahi bankaların düzenleyici otoriteden gerekli onayı alıp alamayacakları gibi konular da belirsizlik yaratan unsurlar olarak ifade edilmektedir.

- **Karmaşıklık:** 1988 tarihli Basel Uzlaşması, risk unsuruna gereken önemi yeterince vermemiştir. Ancak, Basel II'de riske duyarlılık konusu oldukça ön planda tutulmaya çalışılmaktadır. Risk unsuruna verilen bu önemin sonucu olarak, gerek hesaplamaların gerekse yeni sistemlerin karmaşıklık yaratıp yaratmayacağı hususu gündeme gelmektedir. Diğer bir unsur da karmaşıklık ile esneklik arasındaki seçim zorluğudur. Basel II ile faaliyetlerin çok daha düşük risk taşıyan veya risklerin ölçülmesiyle gerekli önlemlerin alındığı bir finansal ortamda yürütülmesinin sağlanması amaçlandığından risklerin tamamen ölçülmesine yönelik faaliyetlerin, şirketlerin esnekliklerini engelleyip engellemeyeceği konusu ön plana çıkmaktadır.

¹²³ Jaime Caruana, (2005): "Monetary Policy and Basel II", Speech at the 33rd Economics Conference, Vienna, s. 7, Erişim: <http://www.bis.org/review/r050517b.pdf>

¹²⁴ Kevin Ryan, (2002): "İstenen Sermaye Düzeyi ile Risk Yönetiminin Uyumu", *Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi*, Ekim, s. 3-4, Erişim: <http://www.makalem.com>

- **Kurallara uyma ve tutarlılık sorunu:** Basel II kapsamında ortaya çıkan konulardan biri de hangi kurumların daha fazla sermaye bulunduracaklarıdır. Bu noktada bazı finansal kurumlar, Basel II'yi uygulamakla karlı çıkacaklardır; çünkü tam istedikleri veya gerekli miktarda sermaye bulunduracaklardır. Bazı kurumlar ise önerilen ilkeleri tam olarak uygulayamamaları durumunda, gereğinden fazla sermaye tutmak mecburiyetinde kalabileceklerdir. Kurallara uyma konusunda ön plana çıkan bir diğer sorun da Basel II'yi uygulayan farklı ülkelerdeki kurumların farklı uygulamaları olabileceği gibi aynı ülkede bulunan kurumlar arasında dahi tekdüze bir uygulamanın sağlanamaması hususudur. Bu durumda, düzenleyici otoritelerin zorlamaları ile uygulanan bir düzenleme ile bu düzenlemeyi uygulayan farklı kurumlar arasında tutarlılık sorunu ortaya çıkabilecektir.

2.6. Basel II'nin Mortgage Piyasalarına Etkileri

Basel II, banka ve kredi kuruluşlarının sermaye yeterliliğini, bilânçolarını ve bilânçodaki kalemlere ilişkin risk ağırlıklandırmasını etkilemesi nedeniyle ipotekli piyasaları da doğrudan etkilemektedir. Yeni Uzlaş ı ile ipotekli piyasa ürünlerindeki risk ağırlıkları da düşürülmektedir. Bu düşüş, banka minimum sermaye gerekliliğini azaltmaktadır. Neticede, bu olumlu etki de ipotekli piyasalarda fonlama/kredi maliyetinin azalması ve ipotekli ürün ihraçlarının artması ve daha gerçekçi risk ve sermaye sonucunu meydana getirmektedir. Basel II ayrıca, ipotekli piyasaların gelişmesine katkı sağlama yanında; yeni bilgi teknolojileri ve risk yönetim sistemleri başta olmak üzere, çeşitli potansiyel yatırım maliyetleri ile stratejik etkileri de beraberinde getirmektedir.

Genel olarak, Basel II kriterlerinin uygulanmaya başlaması ile banka dâhil ipotekli kredi kuruluşunun ve kullanılacak ipotekli kredinin (enstrümanın) risk seviyesi, doğrudan kredi maliyetini ve/veya fonlama maliyetini etkileyecektir. Bundan dolayı; kredi verenlerin derecelendirme notu düştüğçe, banka dâhil ipotekli kuruluşlar hem daha çok risk alacak, hem karşılık olarak daha çok sermaye tutacak ve dolayısıyla daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakmış olacaktır. Bu nedenle ipotekli ürünlere uygulanacak risk ağırlıkları ile kredi ve fonlama maliyeti arasında yakın ilişki bulunmaktadır.

Basel II'nin ipotekli piyasalardaki sermaye gerekliliği üzerinde yarattığı etkinin belirlenmesi için öncelikle krediler başta olmak üzere tüm bilanço içi varlıklar, belirlenen risk ağırlıklandırma oranı ile çarpılmakta, daha sonra bulunan rakam risk ağırlıklı aktifler içinde banka sermayesinin payı oranı (%8) ile çarpılarak sermaye gerekliliği ortaya konmaktadır. Neticede, Basel II tarafından önerilen yeni risk ağırlıkları, banka ve ipotekli kredi kuruluşlarının sermaye gerekliliğinde önemli oranlarda azalmaya neden olmaktadır.

AB ipotekli kredi kuruluşları da Basel II'nin ilk taslaklarının tartışmaya açılmasından itibaren ipotekli kredilerin bilançolarında ağırlıklı olması, risklerin bilançolarında taşınması ve bilanço-içi menkul kıymetleştirmenin söz konusu olması nedeniyle konuya yakın ilgi göstermişlerdir. AB ipotekli piyasalarının ABD piyasalarından çeşitli açılardan farklılık arz etmesi nedeniyle bu piyasalar Basel II'den farklı etkilenmektedir. ABD'ye kıyasla AB ipotekli piyasalarında faaliyet gösteren kurumların banka ağırlıklı olması (diğer finansal kuruluşlarla birlikte) ve özellikle ipotekli kredilerin banka bilançolarında tutulması nedeniyle AB ipotekli piyasaları Basel II'den doğrudan etkilenmektedir.

İpotekli konut finansman enstrümanlarına yönelik risk ağırlıklarının düşürülmesi, AB ipotek piyasalarının gelişimi açısından olumlu olmuştur. Bundan böyle, Basel II bağlamında, daha riskli kredilendirme için daha yüksek risk ağırlıklandırması gündeme gelecektir. Kredilendirmede risk düzeyi arttıkça, buna paralel olarak risk ağırlıklandırma oranı da artacaktır. Bu gelişmenin, kredi riski dâhil etkin ve gerçekçi bir risk yönetimini gündeme getirmesi açısından yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca Basel II; AB ipotekli piyasalarına yönelik daha büyük ve güçlü kurumların ortaya çıkması, desteklenmesi, risk bazlı fiyatlandırmanın artması, varlık portföylerinin düzenlenmesinin daha önemli hale gelmesi, uzmanlaşmanın artması, uluslararası engellerin azaltılmasına katkı ve risk transfer tekniklerinin daha geniş kullanımı gibi çeşitli stratejik etkileri de bünyesinde barındırmaktadır.

ABD’de ise ipotekli kredilerin büyük çoğunluğu bilanço dışında tutulmaktadır ve menkul kıymetleştirmenin İDMK ve ikincil piyasa yoluyla finanse edildiği bilanço-dışı menkul kıymetleştirme yöntemi hâkimdir. Bu yolla ABD’de kredi risklerinin büyük çoğunluğu banka olmayan kuruluşlara (sigortacılar ve hükümet/devlet destekli kurumlar) aktarılmaktadır. Dolayısıyla Basel II’nin, ABD ipotekli piyasasını, AB ipotekli piyasasına nazaran daha az etkilemesi beklenmektedir.¹²⁵

ABD’de, başta Federal Mevduat Sigorta Kuruluşu (FDIC – Federal Deposit Insurance Corporation) olmak üzere birçok kurum, Basel II’nin uygulanma tarihinin 2009’dan öteye ertelenmesini talep etmektedir. ABD’nin Basel II’ye geçmek istememesinin temel sebebi ise, Basel II’nin uygulanması durumunda birçok Amerikan bankasının sermayelerinin yüzde 31’e ulaşacak oranlarda azalacak olmasıdır.

Çeşitli ülkelerde, özellikle de ABD’de ileri sürülen bir başka gerekçe ise Basel II’den beklenen verimin, özellikle gelişen ülkelerde geç alınacağı yönündedir. Bunlara ek olarak, adil bir borçlanmanın gerçekleşmeyeceğine ilişkin eleştiriler de mevcuttur. Bunun nedeni, aynı miktarda borçlanan iki kuruluşun kredi notlarındaki farklılıktan ötürü anormal miktarda borç farkının ortaya çıkacak olmasıdır. Şirket denetimi konusunda katı düzenlemeler getiren ABD’de, irili ufaklı bankaların Basel II’nin yol açtığı maliyetlere katlanmak zorunda kalmak istememeleri de Basel II konusunda direnç oluşmasına neden olmaktadır.¹²⁶

¹²⁵ Tamer Aksoy, (2006): “Basel II Sermaye Yeterliliği Düzenlemesinin AB İpotekli Konut Finansman (Mortgage) Piyasalarına Etkisi: Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ocak, Sayı: 29, s. 92

¹²⁶ www.evrimerji.com.tr

ABD’de Basel II’nin uygulanmaya başlamasıyla minimum sermaye gerekliliği, Basel I’i ve Basel II’yi uygulayan bankalar arasında önemli derecede farklılaşabilecektir. Basel II’yi uygulayan bankalar, Basel I’i uygulamaya devam eden bankalara göre ikamet amaçlı gayrimenkul ipotekleri için yüzde 50 daha az; ancak ticari gayrimenkul ipotekleri için yüzde 25 daha fazla sermaye tutmak durumunda kalacaklardır. Dolayısıyla, Basel II’ye geçen bankalar, konut kredilerini Basel I’i uygulayan bankalardan daha ucuza fonlayabilecekler; fakat ticari krediler gibi diğer alanlarda daha az rekabetçi hale geleceklerdir.¹²⁷ Farklı sermaye gerekliliklerinden dolayı Basel I’i uygulayan bankalar ticari kredileri fonlamada rekabetçi bir avantaja sahipken; Basel II’yi uygulayan bankalar da mortgage kredilerini fonlamada önemli bir rekabet avantajı elde edeceklerdir.

Yapılan çalışmalar da Basel II’yi uygulayan bankaların, Basel I’i uygulayan bankalara göre ipoteye dayalı konut finansmanı için daha az yasal sermaye bulduracaklarını ortaya koymaktadır. Paul Calem ve James Follain tarafından 2005 yılında yapılan çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre; ipoteye dayalı konut finansmanı açısından Basel II’yi uygulayan bankaların yasal sermayeleri, Basel I’i uygulayan bankaların buldurmaları gereken minimum miktarın yarısından da az olacaktır.

Mevcut Basel I koşulları altında, ipoteye dayalı konut finansmanı kredilerinin risk ağırlığı yüzde 50’dir; bu da, söz konusu krediler için buldurulması gereken sermayenin yüzde 4 olduğu anlamına gelmektedir. Ancak, Basel II’yi uygulayan ve güçlü bir mortgage portföyüne sahip bankalar açısından, sermaye gerekliliği yüzde 1’den daha az olabilecektir.

Çalışma aynı zamanda, Basel II’yi uygulayan bankalar daha düşük sermaye gerekliliklerinden kaynaklanan bir rekabetçi avantaja sahip olacaklarından Basel I’i uygulamaya devam edecek olan bankaların, yaklaşık 1 milyar dolara yakın bir kayıpları olacağını da ortaya koymaktadır.¹²⁸

¹²⁷ William R. Emmons, Vahe Lskavyan ve Timothy J. Yeager, (2005): “Basel II Will Trickle Down to Community Bankers, Consumers”, Federal Reserve Bank of St. Louis

Erişim: <http://www.stlouisfed.org/publications/re/2005/b/pages/basel2.html>

¹²⁸ Paul Calem ve James Follain, (2005): “Basel II Study Shows Competitive Inequality”, Independent Community Bankers of America (ICBA)

Erişim: <http://www.icba.org/publications/NewsletterDetailWWR.cfm?ItemNumber=5965&sn.ItemNumber=13783#5>

Son dönemde ABD’de, büyüklüğü 10 trilyon doları bulan mortgage pazarında emlak kredilerine uygulanan değişken faiz oranları, batık kredi riskinin büyümesine neden olmaktadır. Bankalardan kredi alamayan düşük gelirlilere yönelik normalden daha yüksek faizli (subprime) kredilerde önemli artışlar meydana gelmekte; fakat geri ödeme oranı da giderek azalmaktadır.¹²⁹ ABD’de, başta Goldman Sachs ve HSBC’nin Amerika operasyonları yanında, New Century Financial gibi birçok konut finansmanı şirketi subprime kredi vermektedir. Ancak, bu tür kredi veren birçok şirket zor günler geçirmektedirler. 2006 yılında 40 milyar dolar risk faizli ipotek kredisi veren New Century Financial şirketi iflas etmek üzeredir.¹³⁰

Türkiye açısından bakıldığında; ülkemiz gibi, risk yönetimi açısından da farklı yaklaşımlar gerektiren uzun vadeli ikamet amaçlı gayrimenkul ipotegi karşılığı kredilerin yakın geçmişte yaygınlık kazandığı ülkelerde, söz konusu kredilere ilişkin temerrüt deneyimleri, anlamlı analiz ve karşılaştırmalar yapılabilmesi açısından sınırlı kalabilecektir. Bu bakımdan, denetim otoritelerinin, konuyla ilgili tercihin belirlenmesinde sadece temerrüt verilerini dikkate almaları, sağlıklı değerlendirmeler yapılabilmesi açısından yetersiz olabilecektir.

Bu çerçevede, denetim otoritelerinin kendi ulusal mevzuatlarını, cari değerlendirme/karşılık ayırma politikalarını, ulusal bankacılık sisteminin teamüllerini, tüketicilerin korunmasına ilişkin düzenlemeleri ve konunun sosyo-ekonomik boyutunu da göz önünde bulundurması yerinde olacaktır. Bu itibarla, ilgili ulusal mevzuat hükümlerinin kredi karşılığında temin edilen ipotegin, alacağın tahsil edilmeme riskini reel olarak azaltıyor olması ve bankacılık sektörü genelinde gayrimenkullerin ekspertiz değeri ile kullanılan kredi tutarı için uygulanan marjın yeterli olması halinde, bu tip alacaklar için yüzde 35 risk ağırlığı uygulanması yerinde olabilecektir.

¹²⁹ www.hurriyet.com.tr

¹³⁰ www.milliyet.com.tr

Sosyal açıdan değerlendirildiğinde; söz konusu kredilerin yaygınlaşmasının, ekonomik ve sosyal bir takım iyileşmeleri de beraberinde getireceği ve önerilen yüzde 35 risk ağırlığının, konut sahibi olunmasına aracılık etme konusunda bankaları teşvik edeceği düşünülmektedir. Ayrıca yerel bankaların, ulusal mortgage piyasasında faaliyet gösterecek yabancı ülke bankaları karşısında dezavantajlı konuma düşürülmemesi için de ulusal bankacılık sektörünün teamülleri ve söz konusu kredilere ilişkin sermaye maliyeti de göz önüne alınarak; konut ipoteği ile koruma altına alınmış alacaklar için yüzde 35'ten daha yüksek bir risk ağırlığının uygulanmaması, mortgage sisteminin teşvik edilmesi açısından uygun olabilecektir. Diğer taraftan benimsenmesi halinde, tercihli risk ağırlığının sadece gerekli kriterler yerine getirildiğinde uygulanmasını sağlamak için teminat olarak alınan ipoteğin değeri ile müşteriye kullanılan kredi tutarına ilişkin asgari bir oran ve/veya ipotek olarak alınan gayrimenkul ve/veya kredinin değerlemesine yönelik (örneğin değerlemenin sıklığı ve değerlemede kullanılacak yöntem) uyulması zorunlu kriterler tespit edilmesi düşünülebilecektir.¹³¹

Basel I'in eksikliklerinden hareketle, Komite tarafından son şekli verilerek 2004 yılının Haziran ayında yayımlanan Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı Basel II ile mekanik bir risk hesaplaması yöntemi yerine bir risk hesaplama felsefesinin oluşması amaçlanmaktadır. Yeni Uzlaşım, üç yapısal blok üzerine kuruludur. Birinci Yapısal Blok, bankanın risklerinin en doğru şekilde hesaplanmasını ve bu riskleri karşılayabilecek yeterli sermayeye sahip olmasını hedeflemektedir. Uzlaşım'da, kredi riskinin ölçülmesine yönelik olarak bankalar tarafından standart yaklaşım ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlar olmak üzere iki yaklaşım önerilmektedir. Piyasa riskinin ölçülmesinde, standart yaklaşım ve RMD yaklaşımı; yeni eklenen operasyonel risk için ise bankalarca temel gösterge yaklaşımı, standart yaklaşım ve ileri ölçüm yaklaşımlarının kullanılması önerilmektedir. Bununla birlikte, kredi riski için sermaye yükümlülüğü hesaplamalarında kullanılan OECD üyesi olan/olmayan ülke ayrımı yerine kredi derecelendirme kuruluşlarının notlarının veya gelişmiş yöntemlerde bankanın kendi risk hesaplamalarının kullanılması önerilmektedir. İkinci Yapısal Blok, banka denetim ve gözetimini ele almakta, merkezi düzenleyicilerin sorumluluklarını belirlemektedir. Üçüncü Yapısal Blok ise kamuyu aydınlatma esasları

¹³¹ Sedat Yetim ve Aslı Balcı, (2005): "Basel II Ulusal İnisiyatif Alanlarının Anlaşılmasına Yönelik Açıklayıcı Rehber", ARD Çalışma Raporları 2005/8, BDDK Araştırma Dairesi, s. 46
Erişim: <http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/12622005-8.pdf>

çerçevesinde, bankanın piyasa denetimi ve gözetimi altında faaliyet göstermesini amaçlamaktadır. Böylece banka, risk durumunu ve alınan önlemleri kamuoyu ile paylaşacak, piyasanın da banka üzerinde bir denetim kurması sağlanmış olacaktır. Finansal sistemin güvenilir ve sağlam bir şekilde işlemlerini sağlamak ve bankaların risk yönetimi kabiliyetlerinin geliştirilmesini teşvik etmek gibi önemli amaçları olan Basel II'ye getirilen eleştiriler de bulunmaktadır. Bunların en önemlisi, hesaplamalarda kullanılan katsayı ve formüllerin gelişmiş ülke standartlarına göre ayarlanmış olmasıdır. Uzlaş, hem insan kaynağı alanında hem de teknik anlamda önemli yatırımlar gerektirmektedir. Bu yatırım, hem bankalar hem de düzenleyici kuruluşlar tarafından önemli maliyetlere katlanılmasını gerekli kılmaktadır.

BÖLÜM 3. BASEL II VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER

3.1. Gelişmekte Olan Ülkelerde Bankacılık Sistemlerinin Durumu

Gelişmekte olan ülkelerde bankalar temel finansal araçlardır ve banka kredileri, finansmanın temel kaynağını oluşturmaktadır. Bu ülkelerdeki bankacılık düzenlemeleri, son on yıl içinde üç önemli akımın etkisiyle büyük bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu akımlar, özelleştirme, birleşmeler ve yabancı bankaların bu piyasalara giriş yapmalarıdır. Mihajek yaptığı bir çalışmada, bu akımların etkilerini incelemiş ve sonuçlarını ortaya koymuştur. Elde ettiği sonuçlar, tüm bankaların performanslarında önemli bir gelişme yaşandığı; vergi öncesi kârların arttığı ve kamu bankaları, özel ulusal bankalar ve yabancılara ait bankalarda işlem maliyetlerinin düştüğü yönündedir. Dolayısıyla, daha rekabetçi bir ortamın yaratılması, tüm bankaların performanslarının gelişmesini tetikleyici bir etki yapmıştır. Bununla birlikte, gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemlerindeki yapısal değişimlerin son beş yılda ivme kazandığı yönünde genel bir kanı söz konusudur. Bunun nedeni ise reformlardan kaynaklanan yavaşlama değil, kolay işlerin büyük bir kısmının daha önceden gerçekleştirilmiş olmasıdır. Ayrıca, yapısal reformlara yönelik yaklaşımlarda önemli değişiklikler de ortaya çıkmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerdeki genel anlamda yüksek olan makro ekonomik oynaklık, son dönemlerde önemli derecede azalmıştır. Bu piyasalarda 2004 ve 2005 yıllarında meydana gelen ilerlemelerin, güçlü küresel dünya ve yüksek emtia fiyatlarının birlikte yansımaları olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir. Fakat büyük bir kesim, söz konusu ilerlemelerin temel nedeninin çoğu gelişmekte olan ülkede uygulanan sıkı makro ekonomik politikalar olduğunu ifade etmektedir. Bazı ülkelerde elde edilen önemli başarılarından biri de ulusal para borç piyasasının (local currency debt market) gelişimidir. Söz konusu piyasaların gelişmesi, bankaların portföylerini şoklara karşı dengelemelerini kolaylaştırarak ve hükümete piyasa disiplini aşılayarak, finansal sistemin esnekliğini artırmıştır. Gelişmekte olan ülke bankaları tarafından kullanılan çeşitli kantitatif risk yönetim teknikleri de önemli derecede gelişmiştir. Yapılan değerlemeler önemli ölçüde piyasa fiyatlarına dayandırılmaya başlanmış, RMD hesaplamalarının kullanılmasıyla

piyasa riskleri rakamlarla ifade edilir hale gelmiş, kredi risklerinin değerlendirilmesinde skoring modellemeleri kullanılmaya başlanmış, portföylere yönelik çeşitli olumsuz durumlar için stres testleri uygulanmaya başlanmış ve krediler büyük oranda kantitatif risk değerlendirmelerine dayanılarak ele alınmaya başlanmıştır. Riskleri değerlendirme sürecine daha fazla dikkat ve titizlik gösterilmesi yönündeki çabalar, çoğu gelişmekte olan ülkede risklerin daha iyi yönetilmeye başlandığı anlamına gelmektedir. Ayrıca, derecelendirme kuruluşlarınca bankalara gösterilen ilgi ve dikkat, bankaların sağlamlık ve gidişatlarına yönelik hem niceliksel hem de niteliksel değerlendirmelerin kamuoyu tarafından da takip edilmesi ve kamuoyunun değerlendirmeler hakkında bilgi sahibi olması yönünde önemli bir gelişme sağlamıştır.

Önemli konulardan biri de sermaye oranlarıdır. Makro ekonomik ortamın istikrarsız olması nedeniyle gelişmekte olan ülkelerde sermaye oranlarının daha yüksek olması gerektiği düşünülmektedir. Villar, makalesinde 1990'ların sonları ve 2000'lerin ilk yarısı arasındaki sermaye oranlarını ve makro ekonomik oynaklığı karşılaştırmış ve şu sonuçlara ulaşmıştır: Amerika'da önemli değişimler olmamıştır – risk tabanlı sermaye oranlarında hafif bir artış olmuş ve oynaklık açısından ufak hareketlenmeler meydana gelmiştir. Ancak, Latin Amerika ve krizin vurduğu (crises-hit) Asya ülkelerinde önemli değişimler meydana gelmiş; makro ekonomik oynaklık önemli ölçüde azalmış ve risk tabanlı sermaye oranları artmıştır. Ayrıca, 1990'ların ortalarında bankacılık sistemlerinde söz konusu olan sistemik zayıflıkların oldukça azaldığı kabul edilmektedir.¹³²

¹³² Philip Turner, (2006): "The Banking System in Emerging Economies: How Much Progress Has Been Made?", BIS Papers No. 28, s. 4–7, Erişim: <http://www.bis.org/publ/bppdf/bispap28a.pdf>

3.2. Gelişmekte Olan Ülkelerin Basel II'ye Geçiş Süreci

Basel II, özellikle daha gelişmiş ve teknik bakımdan daha sağlam risk yönetim uygulamalarının geliştirilmesine yönelik olumlu etkileri başta olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerin finansal sistemlerinin güçlendirilmesinde önemli bir role sahiptir. Bununla birlikte, söz konusu ülkelerde Basel II'nin uygulanması hususunda, özellikle de denetim kaynakları, düzenleme ve teknolojinin elde edilmesi konularında gerekli olan önkoşullarda dikkatli ve tedbirli bir yaklaşım tarzı benimsemelidir.¹³³ Gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan başlıca sorunlar arasında; kredi riski azaltım tekniklerine fazla önem verilmesi nedeniyle kredi riskinin gerçekte olduğundan daha az tahmin edilmesi, karşılıkların yetersizliği, piyasa riskleri için sermaye karşılıklarının bulunmaması, sermaye gereksinimine ilişkin tahminlerin düşük tutulması, uluslararası standartlarla uyuşmayan muhasebe kuralları ve konsolide gözetim eksikliği dikkat çekmektedir. Ancak, sayılan bu sorunların yanında hafifletici bir unsur olarak, bu ülkelerin çoğunun sermaye yeterliliği – yasal sermaye zorunluluğu – genellikle asgari yüzde 8 oranının üstünde belirlenmektedir.

Bankaların bu ülkeler açısından sahip olduğu önem, Basel II'nin niçin bu kadar hassas bir konu olduğunu ve uygulamanın, özellikle potansiyel makro ekonomik etkileri konusunda yasal açıdan niçin bu kadar fazla endişe yarattığını açıklamaktadır. Bununla birlikte, karşılıkların doğru bir biçimde yönetilmesi, Basel II'nin uygulanmasında ilerleme kaydedilmesi açısından zorunlu bir husustur. Yaşadıkları ekonomik dalgalanmalar göz önünde bulundurulduğunda, bu husus özellikle gelişmekte olan ülkeler için geçerlidir. Uygulamanın adım adım gerçekleşmesi, gelişmekte olan ülkelerin büyük kısmının gereksinimlerine en iyi cevap verebilecek yol olarak görünmektedir.

¹³³ Institute of International Finance, Inc., Steering Committee on Regulatory Capital, "The Implementation of Basel II", s. 12, Erişim: <http://www.iif.com/regulatory/basel/scrc/>

Doğal süreçlerden biri de ön koşulların yerine getirilmesi ile başlayan iki ya da üç adımı kapsamaktadır. Daha sonra standart yaklaşıma geçilecek ve ardından da gerekli kapasiteler bir kez yerine oturduktan sonra ileri yaklaşımlar uygulamaya koyulacaktır. Bazı gelişmekte olan ülkeler, kendi bankacılık sektörlerinin yapısı veya risk profiline göre standart yaklaşımı uygulamaya uzun bir süre devam etmeye karar verebilirler ve bu seçim Basel II kapsamında geçerli seçeneklerden biridir.¹³⁴

Mrak (2003)'e göre de Basel II'yi uygulama hususunda gelişmekte olan ülkelerin karşısında çeşitli alternatifler bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler Basel II'yi; Komite tarafından önerilen biçimde uygulayabilirler, kendi ihtiyaçları doğrultusunda değişiklikler yaparak değiştirilmiş versiyonunu uygulayabilirler, spesifik ihtiyaçlarına uygun olarak başka kurallar oluşturabilirler veya herhangi bir yeni sermaye yeterlilik kuralını uygulamayıp, kaynaklarını mevcut kuralların geliştirilmesine harcaabilirler. Ancak, birinci seçenek dışındaki diğer seçeneklerin uygulanması pratikte mümkün görünmemektedir. Bunun nedeni, uluslararası finansal sistemin ülkelerin Basel II'yi uygulamaları yönündeki baskıcı tutumlarıdır.¹³⁵

Gelişmekte olan ülkelerin Basel II'ye geçiş sürecinde önem taşıyan diğer hususlar, farklı politika seçeneklerinin rekabete dayalı ya da eşit koşullardaki etkilerini değerlendirmeyi, küçük bankalar için seçenekleri dikkate alarak karar vermeyi ve sınır ötesi iletişim ve işbirliği sağlamayı içermektedir. Bu hususların yanında muhasebe kurallarının ve süregelen kurumsal yönetim konusunda kaydedilen iyileşmelerin uluslararası standartlara getirilmesi gibi diğer bazı alanlarda da eş zamanlı ilerlemeler sağlanması gerekmektedir. Ayrıca, bankacılarla iletişim ve diyalog, ince-ayarlı uygulama planının hazırlanması, bankaları ve bankacıları (özellikle, yönetim kurullarını ve üst düzey yönetimi) bu sürece dâhil etme konuları da gelişmekte olan ülkeler açısından önem taşıyan konulardır.

¹³⁴ Enrique Marshall, (2005): "Basel II'nin Etkileri", Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri Konferansı, TCMB, İstanbul, s. 117, Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr>

¹³⁵ Karabıyık ve Anbar, 2006: 46

Diğer taraftan, ileri yaklaşımların uygulanabilmesi için gözetim kapasitelerinin geliştirilmesi, gözetim görevini gerçekleştiren personelin eğitilmesi ve kurum bünyesinde muhafaza edilmesi, yasal ve düzenleyici değişikliklerin hazırlanması gerekmektedir.¹³⁶ Dolayısıyla Basel II, gelişmekte olan ülkeler tarafından tehdit olarak değil, risk yönetimi anlayışı ve bankacılık denetimindeki standartları yükseltmek için bir fırsat olarak değerlendirilmelidirler.

Basel II her ne kadar gelişmiş ülkelerin uluslararası aktif bankalarına yönelik bir düzenleme olarak görülse de, gelişmekte olan ülkeler üzerinde de önemli etkileri olacaktır. Gelişmekte olan ülkelerin özellikle standart yaklaşımları uygulamaları beklenmekte, içsel yaklaşımlar konusunda önemli sorunlar ortaya çıkacağı düşünülmektedir. Yeni eklenmiş bir risk türü olan operasyonel risk açısından bakıldığında, gelişmekte olan ülkelerdeki çoğu banka, muhtemelen operasyonel risk modelleri geliştirememiş olacağından, temel gösterge yaklaşımını ya da standart yaklaşımı benimseyecektir.

3.2.1. Standart Yaklaşım

Basel Komitesi, gelişmekte olan ülkelerin Basel II'yi uygulamak için daha fazla zamana ihtiyaç duyduklarını, Basel II'nin bir zorunluluk olmadığını ve ülkelerin Basel I'i uygulamaya devam edebileceklerini ya da eğer Basel II'ye geçeceklerse, önerilen birçok alternatiften hangilerini benimseyeceklerine karar vermeleri gerektiğini ifade etmektedir. Çeşitli araştırmacılar da gelişmekte olan ülkelerin, Basel II'nin uygulanması hususunda önemli sorunlarla karşılaşabileceklerini ileri sürmektedirler. Bir taraftan özel derecelendirme kuruluşlarının kredi derecelerinin kullanılmasına izin veren standart yaklaşım, sermaye gereksinimlerini riske bağlama açısından iyi sonuçlar vermeyecektir.

¹³⁶ Marshall, 2005: 117

Çoğu geliştirmekte olan ülke için önemli bir sorun da kredi notlarına ilişkin piyasaların çok sık olmasıdır. Ancak, standart yaklaşımın benimsenmesi, söz konusu piyasaların gelişmesi yönünde teşvik edici olabilir; fakat bu, şirketlerin iyi not satın almaları gibi kendine has tehlikeleri de beraberinde getirmektedir. Diğer taraftan da çoğu ülke, daha gelişmiş nitelikteki İDD yaklaşımlarını uygulamak için gerekli olan uzmanlığa sahip olamayabilir. Çünkü bu yaklaşımlar, bankaların tüm borçlulara yönelik bir derecelendirme yöntemi geliştirmelerini gerektirmektedir.¹³⁷

Geliştirmekte olan ülkelerdeki birçok düzenleyicinin, kurumları için daha yüksek asgari sermaye yükümlülüğü belirlemesinden kaynaklanan sorunlar da mevcuttur. Bu sorunlardan biri de düzenleyicilerin belirlediği sermaye yükümlülüğünün, standart yaklaşımın gerektirdiğinden daha yüksek olmasıdır. Bankalardan, örneğin; yüzde 10 gibi bir sermaye tutarı ayırmaları beklenir ki, bu oran Basel I’de belirlenmiş olan yüzde 8’in oldukça üstündedir. Eğer Basel II hesaplamaları yoluyla bu oranlar düşürülecek olursa, bankayı geliştirmekte olan bir piyasaya sahip ülke ekseninde değerlendiren derecelendirme kuruluşları şaşkınlığa düşecektir. Bunun aksine yerel bankalar, bu şekilde saptırılmış sermaye tutarlarının İkinci Yapısal Bloğa ait olduğu düşüncesini temel alarak, bu yüzde 10 oranının Birinci Yapısal Blok için uygun olmadığına inanmaktadırlar. Böylece, Birinci Yapısal Bloğun bütünsel İkinci Yapısal Blok içerisinde zaten yer almadığı, İkinci Yapısal Bloğun sonradan yapılan bir ekleme mi olduğu konusundaki tartışmalar daha da büyümektedir.¹³⁸

¹³⁷ Andrew Powell, (2005): “On the Real Dangers of Basel II for Emerging Economies”, Universidad Torcuato Di Tella, Buenos Aires, s. 15

Erişim: http://siteresources.worldbank.org/INTMACRO/Resources/Powell_TheRealDangers-rev0605.pdf

¹³⁸ Frederik C. Musch, (2005): “Basel II’nin Etkileri”, Finansal İstikrar ve Basel II’nin Etkileri Konferansı, TCMB, İstanbul, s. 134, Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr>

Standart yaklaşımın uygulanması, teminatların alınması gibi bir takım yararlar da getirirken; gelişmekte olan ülkelerdeki borçlular için sermaye gereksinimini değiştirmeyecek ve sermaye ve gelişmekte olan ülke bankalarına ilişkin riskler arasındaki ilişkiyi güçlendirmeye yönelik fazla katkıda bulunmayacaktır. Bu da büyük ölçüde, 1988 Uzlaşısı'nın neden olduğu sorunların ortadan kalkmayacağı anlamına gelmektedir.¹³⁹

Gelişmekte olan ülkeler için basitleştirilmiş standart yaklaşım daha uygun olarak görülmektedir çünkü söz konusu yaklaşım, Basel II'nin şartlarına uymanın en kolay yolunu sunmaktadır. Aslında bu yaklaşım gelişmekte olan ülkeler göz önünde bulundurularak geliştirilmiştir. Fakat burada şöyle bir soru ortaya çıkmaktadır: “Bu durum, Basel I'e göre bir ilerleme ifade etmekte midir?”. Ayrıca, kaç tane gelişmekte olan ülke denetim otoritesinin, politik olarak OECD'ye, kredi vermeye ve kendi devletlerine uygun olabilecek ihracat kredi kuruluşu notlarını uygulayacağı da merak konusudur.¹⁴⁰

OECD'ye üyelik avantajının kaldırılmış olması, özellikle de yüksek notlu bankalar ve şirketler için çoğu gelişmekte olan ülkenin yararınadır. Bununla birlikte, Yeni Uzlaşısı'nın gelişmekte olan ülkeler üzerindeki toplam etkisi; İDD yaklaşımlarının benimsenmesi durumu değerlendirilmeden tam olarak anlaşılabilir.¹⁴¹ Özetle; standart yaklaşım, gelişmekte olan ülkeler tarafından uygulanması daha fazla beklenen; ancak bir takım sorunlara da yol açacağı düşünülen bir yaklaşım olarak ortaya çıkmakta, dolayısıyla Uzlaşısı'nın söz konusu ülkeler tarafından dikkatle ve titizlikle ele alınması ve doğru yönde doğru adımlar atılması gerekmektedir.

¹³⁹ Andrew Powell, (2001): “A Capital Accord for Emerging Economies?”, Universidad Torcuato Di Tella and Visiting Research Fellow, World Bank (Financial Sector Strategy and Policy – FSP), s. 28–29

Erişim: http://www.utdt.edu/Upload/CIF_wp/wpcfif-082001.pdf

¹⁴⁰ Andrew Powell, (2004): “Basel II and Developing Countries: Sailing through the Sea of Standards”, Universidad Torcuato Di Tella and The World Bank, s. 18

Erişim: http://www.utdt.edu/Upload/CIF_wp/wpcfif-062004.pdf

¹⁴¹ Griffith–Jones ve Spratt, 2001: 15

3.2.2. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım

İDD yaklaşımının, gelişmekte olan ülkeler tarafından uygulanmasının güç olacağı düşünülmektedir. İDD yaklaşımı, kendi derecelendirme yöntemlerini ve temerrüt olasılıkları için kendi derece eşlemelerini kullanmak için bankalara önemli bir özerklik vermekte ve denetim otoritelerinin bu süreci kontrol etmesini gerektirmektedir. Gelişmekte olan ülkeler açısından bakıldığında durum oldukça farklıdır. Öncelikle; bu ülkelerdeki bankalar, içsel derecelendirme yöntemleri geliştirme, bu dereceleri temerrüt olasılıkları ile eşleştirme ve portföy modelleri geliştirme konusunda yeterli uzmanlığa sahip değildir. İkinci olarak; denetim otoriteleri yeterli kaynaklara sahip değildir ve çoğu ülkede denetim kabiliyeti ve yasal güç yetersizdir. Bankalara önemli bir özerklik sağlayan İDD yaklaşımlarını uygulama konusunda gelişmekte olan ülkelerdeki denetim otoritelerine tavsiyede bulunulabilmesi için uzun yıllar gerektiği ifade edilmektedir.¹⁴²

İDD yaklaşımları karmaşık görünmekte ve çoğu gelişmekte olan ülke, önümüzdeki yıllarda daha gelişmiş olan bu yaklaşımları uygulamak istememektedir. Fakat yine de bir grup gelişmekte olan ülke (en azından küçük bir grup gelişmiş banka), bu yaklaşımları uygulamak isteyecektir. Bu ülkelerin doğal olarak, İDD yaklaşımının gereklerini doğru bir biçimde yerine getirebilmek için önemli kaynaklar tahsis etmeleri gerekecektir. Ayrıca, bu ülkelerdeki bankaların da gerekli olan veri ve sistemlere ilişkin bir takım maliyetlere katlanmaları gerekecektir.¹⁴³

¹⁴² Giovanni Majnoni, Margaret Miller ve Andrew Powell, (2004): "Bank Capital and Loan Loss Reserves under Basel II: Implications for Emerging Countries", World Bank Policy Research Working Paper 3437, s. 15, Erişim: http://www1.worldbank.org/finance/assets/images/39677_wps3437.pdf

¹⁴³ Powell, 2004: 46-47

Gelişmekte olan ülkeler perspektifinden bakıldığında, bu ülkelere İDD yaklaşımının basitleştirilmiş bir şekli olan ‘Merkezi Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım’ (Centralized Rating Based Approach) olarak adlandırılan yaklaşımı uygulamaları önerilmektedir. Söz konusu yaklaşım, düzenleyici otoritenin temerrüt olasılıkları ile ilgili olarak değerlendirme skalası hazırlamasını ve söz konusu temerrüt olasılıklarının sermaye gereksinimine nasıl eşleneceğini belirlemesini gerektirmektedir. Bankalar da bu standart skalalara göre müşterilerini değerlendirebileceklerdir. Fakat anlaşılacağı üzere bu tarz bir yaklaşım, kendi başına İDD yaklaşımı olarak addedilemez çünkü İDD yaklaşımında, hem skalanın hem de notun bankanın kendisi tarafından belirlenmesi gerekmektedir; oysa söz konusu yaklaşımda, her ne kadar değerlendirmeler münferit bankalar tarafından yapılacak olsa da değerlendirme skalası düzenleyici otorite tarafından belirlenmektedir. Bu yaklaşımın sakıncası, münferit bankanın istediği tam ve doğru skalaya sahip olamayabileceğidir, yani tüm bankalar aynı değerlendirme skalasını kullanacaklar ve belli bir faaliyet kolunda ya da bölgede uzmanlaşan bir banka, diğer faaliyet kolunda ya da bölgede uzmanlaşan bankanın kullandığı aynı skalayı kullanmak zorunda kalacaktır.

Söz konusu yaklaşımın en önemli avantajı da denetim otoritesinin; aynı borçlunun farklı bankalar tarafından verilmiş notlarını, farklı bankaların ortalama notlarını, aynı sektördeki bankaların notlarını, farklı bölgelerdeki bankaların notlarını ve belirli bir araç (instrument) vb.ne yönelik bankaların notlarını kolayca karşılaştırabilecek olması ve ayrıca inceleme maliyelerinin daha düşük olmasıdır. MDD yaklaşımını uygulamak isteyen; ancak Basel II’ye de tümüyle uymak isteyen ülkeler için geçerli olabilecek bir ihtimal de sermaye için standart yaklaşımı benimsemek ve karşılıkları tanımlamak için MDD yaklaşımını kullanmaktır. Bu standart, Basel II – MDD olarak adlandırılabilir.¹⁴⁴ Bankaların ve denetim otoritelerinin bilgi ve kabiliyetleri zaman içinde geliştikçe, bankaların kendi değerlendirme skalalarını ve temerrüt olasılıkları eşlemelerini kullanmalarına ve sermayenin, İDD yaklaşımını kullanılarak belirlenmesine izin verilebilir.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Powell, 2004: 46–47

¹⁴⁵ Majnoni v.d., 2004: 4

İDD yaklaşımını uygulayabilecek kapasiteye sahip bankalar, rekabet açısından avantajlı konumda olacaklardır ve söz konusu bankalar da muhtemelen en güçlü rekabetçi pozisyona sahip bankalardır. Burada iki muhtemel senaryodan bahsedilebilir. İlk olarak; İDD yaklaşımını önce uygulayabilecek büyük bankalar, piyasa pozisyonlarını sağlamlaştıracak ve güçlenecekler veya rakiplerini saf dışı edecekler ya da onları ele geçireceklerdir. İkinci senaryo ise çoğu banka, gerçekleştirebilecek ilk senaryoyu önleyebilmek için bir an önce İDD yaklaşımına geçecektir. Her iki durumda da netice, İDD yaklaşımlarını kullanan bankaların egemenliği altında olan bir bankacılık endüstrisi olacaktır. Bu durumda, düşük kalitedeki kredileri tutma isteği önemli derecede azalacağı için büyük uluslararası bankaların geliştirmekte olan ülkelere verdikleri kredilerde bir azalma meydana gelecektir.¹⁴⁶ Netice itibarıyla, geliştirmekte olan ülkeler açısından bakıldığında, İDD yaklaşımının negatif sonuçları, standart yaklaşımın pozitif sonuçlarından daha ağır basacaktır.

3.3. Basel II'nin Gelişmekte Olan Ülkelere Muhtemel Etkileri

3.3.1. Gelişmekte Olan Ülkelere Verilen Uluslararası Borçlar Üzerindeki Etkileri

Uluslararası bankalar ve diğer uluslararası finansal kurumlar tarafından verilen krediler, sınır aşırı sermaye akımlarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. BIS konsolide bankacılık istatistikleri, BIS'e rapor veren bankaların geliştirmekte olan ülkelere verdikleri kredi tutarının (veya geliştirmekte olan ülkelere alacaklarının) 1,7 trilyon \$ civarında olduğunu göstermektedir. Bu veriler, uluslararası banka düzenlemesindeki değişikliklerin geliştirmekte olan ülkelere önemli etkileri olabileceğini göstermektedir. Çünkü uluslararası bankaların, düşük kredi notuna sahip ülke, banka veya işletmelere verdikleri krediler için tutmaları gereken yasal sermaye miktarı artacağı için uluslararası bankalar bunu kredi maliyetlerine yansıtacaklardır.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Griffith-Jones ve Spratt, 2001: 15-16

¹⁴⁷ Karabıyık ve Anbar, 2006: 43

Özellikle uluslararası bankaların İDD yaklaşımlarını uygulamaya başlamaları durumunda, gelişmekte olan ülkelere yönelik banka kredilerinin önemli ölçüde azalacağı ve/veya maliyetin de önemli derecede artacağı yönünde endişeler söz konusudur. Ayrıca, İDD yaklaşımlarının ekonominin devresel hareketlerini daha da belirgin hale getireceği; daralma dönemlerinde ekonomiyi daha da daraltacağı, genişleme dönemlerinde ise ekonomiyi ısındıracağı ve dolayısıyla finansal krizlerin sıklığını ve şiddetini artıracığı düşünülmektedir. İDD yaklaşımlarının uygulanmasının bir diğer önemli etkisi de BBB ve üzeri nota sahip borçlulara yönelik kredi miktarının artacak ve BBB ve altında nota sahip olan borçlulara yönelik kredi miktarının ise düşecek olmasıdır. BBB ve altında nota sahip borçluların büyük çoğunluğunun gelişmekte olan ülkelerde oldukları düşünülürse uluslararası bankaların bu ülkelere yönelik kredi arzlarında bir azalma meydana geleceği belirtilmektedir.¹⁴⁸ Basel Komitesi'nin Üçüncü Sayısal Etki Çalışması da gelişmekte olan ülkelere kredi veren bankaların, kredi riski ve operasyonel risk için daha yüksek sermaye gereksinimi ile karşılaşacaklarını göstermiştir.

Gelişmekte olan ülkelere verilen kredilerin maliyetlerinde artışların olmasının ve bu ülkelere yönelik sermaye akışlarının azalmasının, söz konusu ülkelere çeşitli etkileri olacaktır. Örneğin; sermaye girişinin azalması ve yüksek fonlama maliyeti, bu ülkelerin gelecekteki kredi notlarını da olumsuz yönde etkileyecek ve bir kısır döngü meydana getirecektir. Gelişmekte olan ülkelere yüksek maliyetle borç verilmesi, bu ülkelerde bulunan işletmelerin borçlanma maliyetlerine de yansıtacak ve yüksek borçlanma maliyetleri nedeniyle bu işletmeler, gelişmiş ülkelerdeki işletmelere göre dezavantajlı duruma düşeceklerdir.¹⁴⁹

Basel II'nin gelişmekte olan ülkelere verilen kredilerin maliyetlerinde bir artışa yol açıp açmayacağını belirlemek amacıyla çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu konuda iki farklı görüş oluşmuştur. Bazı araştırmacılar, gelişmekte olan ülkelere verilen kredilerin maliyetlerinin artacağını ifade ederken; bazı araştırmacılar da söz konusu etkinin sınırlı kalacağını ifade etmektedirler.

¹⁴⁸ Griffith-Jones ve Spratt, 2001: 5-10

¹⁴⁹ Karabıyık ve Anbar, 2006: 43

Metzger (2004), Basel II'nin gelişmekte olan ülkelere verilen uluslararası borçlar üzerindeki etkilerinin üç şekilde ortaya çıkabileceğini ifade etmektedir. Bu etkiler şunlardır:¹⁵⁰

- **Fiyat etkisi:** Borçlunun derecelendirme notu ne kadar düşükse banka tarafından ayrılması gereken sermaye o kadar daha fazla olacaktır. Dolayısıyla düşük notlu borçlular ve bu yüzden artan sermaye gereksinimi, faiz oranlarının artmasına neden olacaktır. Ters durumda ise faiz oranında nispi bir düşüş ancak tam rekabet koşulları altında beklenebilir; diğerk bir ifadeyle yüksek notlu borçluların düşük faizle borç bulması ancak tam rekabet koşulları altında mümkündür. Genel olarak bakıldığında, gelişmekte olan ülkeler için ortalama borçlanma maliyetlerinin artması beklenebilir.
- **Yapısal etki:** Uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalar, kredilerini yüksek nota sahip borçlular üzerinde yoğunlaştıracaklardır. Bu durumda, söz konusu ülkelerdeki yüksek notlu müşterilere yönelik kredi arzı ve kredi çarpanı artabilecektir.
- **Miktar etkisi:** Yeni Uzlaşın uygulanması, uluslararası bankalar tarafından düşük nota sahip borçlulara arz edilen kredilerde bir azalmaya neden olacaktır. Ancak bu değerlendirme, kredi arz eğrisinin elastik olduğu varsayımı altında yapılmaktadır.

Powell (2005), Basel II'nin Latin Amerika ülkelere verilen kredilerin maliyeti üzerindeki olası etkilerini incelemiş ve çok düşük kredi notuna sahip ülkeler haricinde, Basel II'nin çoğu gelişmekte olan ülke kredilerinin maliyeti üzerinde önemli bir etkiye sahip olmayacağını göstermiştir. Weder ve Wedow (2002), Kasım 2001'deki haliyle Yeni Uzlaşın, düşük kredi notuna sahip ülkelerde, risk primlerini yalnızca orta seviyede artıracığını ve BB ve daha yüksek kredi notuna sahip bütün ülkelerde risk primlerini azaltacağını bulmuşlardır. Liebig, Porath, Mauro ve Wedow (2004), Basel II'nin, Alman bankalarının gelişmekte olan ülkelere borç vermelerini etkileyip etkilemeyeceğini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, Yeni Uzlaşın, gelişmekte olan ülkelere borç verme üzerinde sınırlı bir etkiye sahip olacağını bulmuşlardır.

¹⁵⁰ Martina Metzger, (2004): "Basel II – Benefits for Developing Countries?", BIF Working Papers on Financial Markets, No. 2, s. 9
Erişim: http://www.attac.de/finanztest/texte_abc/m/metzger_bif_workingpaper.pdf

Barrell ve Gottschalk (2005), sermaye yeterlilik gereksiniminde yapılan yeni değişikliklerin, Brezilya ve Meksika'nın GSYİH'si üzerinde negatif/ters bir etkiye sahip olacağını ve borç verme maliyetlerini yükselteceğini bulmuşlardır. Reisen (2001) ve Griffith-Jones (2003), Yeni Uzlaş'ın gelişmekte olan ülkelerin risk primleri üzerindeki olumsuz etkisinin daha büyük olacağını ifade etmişlerdir.¹⁵¹

Uluslararası faaliyet gösteren bankalar mevcut durumda temel olarak borç verme kararlarını alırken, Basel I'den daha çok kendi içsel derecelendirme sistemlerini ve ekonomik sermaye modellerini kullanmaktadırlar. Söz konusu içsel model ve sermaye yükümlülükleri, Basel I kapsamındaki yükümlülüklerden çok daha sınırlayıcı bir özellik taşımaktadır. Dolayısıyla, Basel II'nin gelişmekte olan ülkelerdeki borçlanma üzerinde yaratacağı etkilere ilişkin tahminlerde bulunma aşamasında yapılması uygun olan karşılaştırma Basel I ile değil, uluslararası faaliyet gösteren bankaların hâlihazırda kullandıkları içsel risk derecelendirme ve ekonomik sermaye sistemleri ile yapılmalıdır. Bu doğrultuda Rutledge (2005), Basel II'nin, yükümlülükleri nedeniyle uluslararası borçlanmada büyük değişiklikler meydana getireceğini düşünmediğini; ayrıca Uzlaş'ın genelde göz ardı edilen, gelişmekte olan ülkelere istikrarı sağlayıcı bir takım faydaları olacağını ifade etmektedir. Basel II'nin uluslararası çapta benimsenmesi, daha güçlü risk yönetim uygulamalarının, gelişmekte olan piyasa ülkeleri de dâhil olmak üzere bütün ülkelere yayılması yönünde bir fayda sağlayacaktır. Ancak bu durum, Basel II'nin şu anda tüm bankalar ya da tüm ülkeler; için doğru seçim olduğu anlamına gelmemektedir. Bununla birlikte tüm ülkeler, bankaların risk yönetim sistemlerini değerlendirmede, şeffaflık ve bilgi paylaşımını artırmada Basel II'nin önerdiği temel ilkelerden bazılarını benimsemeye çalışmalıdırlar. Bu sayede yatırımcılar ve derecelendirme kuruluşları, gelişmekte olan ülkelerdeki bankaların risk profillerini daha iyi kavrayacaklar; bu da gelişmekte olan ülke borçlanmalarının bazılarında, hâlihazırda uygulanan risk priminin düşürülmesini sağlayabilecektir.¹⁵²

¹⁵¹ Karabıyık ve Anbar, 2006: 44

¹⁵² Rutledge, 2005: 73

3.3.2. Gelişmekte Olan Ülkelerin Kredi Piyasaları Üzerindeki Etkileri

Kredi riskini ölçmeye yönelik farklı yaklaşımların, gelişmekte olan ülkelerdeki farklı bankalar tarafından uzun süreli paralel kullanımı iki çeşit etki yaratabilir:¹⁵³

- **Yapısal etki:** Uluslararası borçlanmada olduğu gibi Basel II'nin yapısal bir etkisi olacaktır; fakat bu etki bu kez gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren bankaların portföylerinden kaynaklanacaktır. Şube ve iştirakleri ile gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren uluslararası bankalar, İDD yaklaşımını hızlı bir şekilde benimseyip kolaylıkla uygulayacaklar ve bu suretle uluslararası borçlanmada olduğu gibi kredilerini yüksek notlu müşteriler üzerinde yoğunlaştıracaklardır. Diğer yandan, yalnızca standart yaklaşımı kullanabilecek olan ulusal bankalar ise piyasanın geri kalanına, yani daha düşük notlu müşterilere hizmet verecekler ve daha az kâr sağlayacaklardır. Derecelendirilmemiş; fakat kendilerini BBB veya üzeri olarak da değerlendirmeyen şirketler, standart yaklaşımı kullanan bankalarla kredi ilişkisine gireceklerdir. Fakat BBB ve üzeri nota sahip şirketler, İDD yaklaşımını kullanan bankalardan kredi almaya yönelik bir tutum içinde olacaklar ve bu şekilde yüksek notlu şirketler daha düşük faiz imkânlarından yararlanabileceklerdir. Dolayısıyla, standart yaklaşım ve İDD yaklaşımının gelişmekte olan ülkelerdeki farklı bankalar tarafından paralel kullanımı, standart yaklaşımı kullanan bankaların (daha çok ulusal bankalar) portföylerinin niteliği hususunda bir ters seçim (negative selection) meydana getirmektedir.

- **Yerine geçme etkisi:** Basel II'nin, uluslararası faaliyet gösteren bankaların gelişmekte olan ülkelerdeki ulusal bankaların yerini alması şeklinde bir etkisi olacaktır. Yüksek kârlı uluslararası bankalar, iştirakleri vasıtasıyla rekabet yeteneklerini ve gelişmekte olan ülkelerin kredi piyasalarındaki hâkimiyetlerini artıracaklardır. Bununla birlikte, gelişmekte olan ülkelerdeki ulusal bankalar, rekabet yeteneklerini ve şoklar ve finansal krizler karşısındaki dirençlerini kaybedeceklerdir. Tüm bankaların kamuyu bilgilendirme yükümlülüklerini Üçüncü Yapısal Bloğa göre yerine getirmeleri ve bundan dolayı piyasa katılımcılarının bankaları yeterli ölçüde değerlendirmeleri halinde, yerine geçme etkisinin yoğunluğu artacaktır.

¹⁵³ Metzger, 2004: 13–14

3.3.3. Gelişmekte Olan Ülkelere Verilen Kredilerin Vadesinin Kısılması

Hem Basel I hem de Basel II, kısa vadeli borç vermeyi cazip kılan bir yapıya sahiptir. Bunun nedeni, ekonomi kötüleştiğinde yatırımdan çıkmanın daha kolay olması ve uğranılacak kaybın daha düşük olmasıdır. Basel I'e göre OECD üyesi olduğu için sıfır risk ağırlığına sahip olan bazı ülkelerin risk ağırlığı, Basel II'ye göre yüzde 100 olacaktır. AAA ile AA- arası hariç, bütün kredi notlarında uzun vadeli banka kredileri, kısa vadeli kredilerden daha yüksek risk ağırlığına sahiptir. Çoğu gelişmekte olan ülke, BBB'nin altında bir kredi notuna sahip olduğundan Basel II, uluslararası bankaların gelişmekte olan ülkelere uzun vadeli borç verme eğilimini azaltacaktır. Yabancı kredilerin vadesinin kısılması ve içeride yerli bankaların verdiği kredilerin vadesinin de azalması, gelişmekte olan ülkelerde çeşitli sorunlara neden olacaktır. Hem yerel bankalar hem de yerel işletmeler dış şoklara karşı daha duyarlı hale geleceklerdir. Kısa vadeli borç verme, gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarının volatilesini daha da artıracaktır. Çünkü ekonomik durumda meydana gelen en ufak bir değişimde panik düşmesine basma eğiliminin bulunması, durumun daha da kötüye gitmesine ve krizlere yol açabilir. Ayrıca, uzun vadeli borçlanmada zorluk çeken ve bundan dolayı kısa vadeli borçlanan işletmelerin sermaye yapıları bozulacak ve uluslararası piyasalarda rekabet güçleri azalacaktır.¹⁵⁴

3.3.4. İleri Ölçüm Yöntemleri İçin İstenen Verilerin Yetersizliği

Gelişmekte olan ülke bankalarının, standart yaklaşıma göre daha fazla risk duyarlılığına sahip olan ve bu nedenle yasal sermaye gereksinimini azaltan İDD yaklaşımını kullanabilmelerinin önündeki en büyük engel, söz konusu yaklaşımı uygulayabilmek için gerekli olan verilerin olmayışı veya yetersiz oluşudur. Temel İDD yaklaşımında bankalar, temerrüde düşme olasılığını kendileri hesaplayacaklar ve diğer verileri denetleyici kurumdan alacaklardır. Gelişmiş İDD yaklaşımında ise bütün verileri kendi iç sistemlerini kullanarak hesaplayacaklardır. Gelişmekte olan ülkeler açısından bu verilerin elde edilmesi veya doğru olarak elde edilmesi kolay değildir. Bu ülkelerde, söz

¹⁵⁴ Karabıyık ve Anbar, 2006: 45

konusu yaklaşımları kullanmak isteyen bankalar, güvenilir verilerin yokluğu nedeniyle potansiyel borçlularla ilgili daha tutucu varsayımlarda bulunmak durumunda kalacaklardır. Başka bir ifadeyle, en kötü durumu varsayacaklar ve bu da kredi fiyatlamasına olumsuz bir biçimde yansiyacaktır. Ayrıca uluslararası bankalar, verilerin eksikliği nedeniyle geliştirmekte olan ülkelere ya kredi vermekten vazgeçecek ya da kredi maliyetlerini yükselten daha tutucu bir yaklaşım biçimi benimseyeceklerdir.¹⁵⁵

3.3.5. Uygulama Maliyetlerinin Yüksekliği

Gelişmekte olan ülkeler Basel II'yi uygulamaya karar verdiklerinde, yüksek maliyetlerle karşı karşıya kalacaklardır. Uygulama maliyetleri genel olarak, bilgi teknolojisi (BT) maliyetlerinden (yazılım, donanım, veri tabanı vb.) ve personel eğitimi maliyetlerinden oluşmaktadır. Fakat Basel II'yi uygulama maliyetinin en büyük kısmını BT maliyetleri oluşturacaktır. Economist Intelligence Unit'in yaptığı bir araştırmada, orta ölçekli bankalar, bankanın büyüklüğüne ve seçilen risk ölçüm seçeneğine göre Basel II'yi uygulama maliyetinin 10 milyon \$ ile 500 milyon \$ arasında olacağını tahmin ettiklerini ifade etmişlerdir.¹⁵⁶

3.3.6. Yetişmiş Personelin Eksikliği

Gelişmekte olan ülkeler, Basel II'yi, özellikle de İDD yaklaşımını uygulayabilmek için tecrübeli insan kaynağına ihtiyaç duyacaklardır. Söz konusu ülkelerde, bu konuda uzman personelin yetersiz olmasından dolayı bankalar uzman personel ihtiyacını mevcut personelini eğiterek karşılayacaktır. Dolayısıyla, eğitim maliyetleri de Basel II'yi uygulama maliyetleri içinde önemli bir yer tutacaktır. Yalnızca bankaların değil, bankaların kullandıkları iç risk yönetim sistemlerini izlemekle ve denetlemekle görevli olan denetleyici kurumun da yetişmiş personele ihtiyacı olacaktır. FSI'nın, Basel II'nin

¹⁵⁵ Karabıyık ve Anbar, 2006: 47

¹⁵⁶ Karabıyık ve Anbar, 2006: 48

uygulanmasına ilişkin yaptığı bir araştırma, araştırmaya katılan ülkelerde 9000'den fazla denetleyicinin eğitilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.¹⁵⁷

3.3.7. Diğer Etkileri

Gelişmekte olan ülkelerde derecelendirmenin az yapılması ve yaygın olmaması sonucu, şirketlerin sermaye gereklilikleri ve dolayısıyla kredi maliyetleri şirketin karlılığına bakılmaksızın artacaktır. Basel II ile gelişmekte olan ülkelerde bulunan bankaların sermaye gerekliliğinin oynaklığının, gelişmiş ülkelere oranla artacağı ve bu ülkelerde iyi performansa sahip şirketlerin sermaye maliyetlerinin, gelişmiş ülkelerinkine göre daha fazla olacağı düşünülmektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki banka ve şirketler için derecelendirme uygulaması yaygın olmadığından, söz konusu ülkelerdeki banka ve şirketlerin tutmaları gereken yasal sermaye miktarı artacaktır. Aynı zamanda, gelişmekte olan ülkelerin düşük derecelere sahip oldukları ve ülke derecelerinin tavan oluşturduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu durum söz konusu ülkelerin banka sermaye yeterliliğini olumsuz yönde etkileyecektir.

Bununla birlikte, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki banka ve şirket dereceleri, ülke derecelerinde meydana gelen değişimlere daha duyarlıdır ve bu durum, söz konusu ülkelerdeki banka sermaye yeterliliği uygulaması için asimetri yaratmaktadır. Gelişmekte olan bir ülkenin derecesinin düşmesi, yükselmesinden daha fazla sermaye dağılımı gerektirecek ve böylece bu ülkelerde bulunan kuruluşlar, sermaye piyasalarına girmenin en zor olduğu dönemlerde daha fazla sermaye bulundurmaya zorunda kalacaklardır. Derecelendirme kuruluşları, genellikle gelişmiş ülkelerde bulunan kuruluşların derecelendirilmesi üzerine yoğunlaştıklarından, bu kuruluşların gelişmekte olan ülkeler ile ilgili tecrübeleri fazla değildir. Dolayısıyla, verilen derecelerin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde aynı anlamlar taşıdığını düşünmek, gelişmekte olan ülkelerin zararına olacaktır.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Karabıyık ve Anbar, 2006: 48

¹⁵⁸ Çelik, 2004: 55

Ayrıca, Basel II'nin gelişmekte olan ülkelerin altyapı hizmetlerinin gelişmesini de olumsuz etkileyebileceği ifade edilmektedir. Çünkü çoğu gelişmekte olan ülkede altyapı hizmetleri, Dünya Bankası gibi çok taraflı kredi kuruluşları tarafından finanse edilmektedir. Basel II'nin, riskli ülkelere verilen kredilerin maliyetini etkilemesi ve proje finansmanına, işletme finansmanından daha yüksek bir risk atfetmesi nedeniyle gelişmekte olan ülkelerde altyapının geliştirilme sürecinin yavaşlaması olasılığı bulunmaktadır.¹⁵⁹ Dolayısıyla Basel II, bu ülkelerin gelişmeleri üzerinde bir takım olumsuz etkilere yol açabilecektir.

Gelişmiş ülkelerin uluslararası aktif bankalarına yönelik olan Basel II, gelişmekte olan ülkeler açısından dikkatle ele alınması gereken bir süreçtir. Daha çok standart yaklaşımları uygulamaları beklenen gelişmekte olan ülkeler, daha gelişmiş modelleri uygulamada önemli sorunlarla karşılaşacaklardır. Basel II'nin bu ülkeler üzerinde olumlu etkileri olacağı gibi, çeşitli olumsuz etkileri de olacaktır. Bunların başında; gelişmekte olan ülkelere borç verme maliyetlerinin artması, büyük bankaların rekabet avantajlarının artması, konjonktürel etkinin ve kısa vadeli borç verme eğiliminin artması gelmektedir. Gelişmekte olan ülkeler bu problemlerin bazılarında kaçınamayacakları için ortaya çıkacak olumsuz etkileri azaltmaya çalışmalı ve geçiş sürecini iyi planlamalıdır.

¹⁵⁹ Karabıyık ve Anbar, 2006: 43

BÖLÜM 4. BASEL II'NİN TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNE ETKİLERİ

4.1. Bankacılık Sektörü Genel Değerlendirmesi

Türk bankacılık sektörü genel olarak bakıldığında; 2001 yılından itibaren istikrarlı bir şekilde büyümüş, bireysel krediler ve KOBİ kredileri başta olmak üzere kredi hacmi artmış, milli gelir içindeki payı yükselmiş, takibe düşme oranı gerilemiş, bankacılıkta aracılık işlevi etkinleşmiş ve bu suretle, ekonomideki olumlu gidişat desteklenmiştir. Aynı süreçte, mevduatın pasif içindeki ağırlıklı konumu devam etmiş, Türk Parasına (TP) yönelik güven artmış, döviz kurlarında gerileme yaşanmış, mevduatın kompozisyonu TP cinsinden artış göstermiş; ancak vade yapısında önemli bir değişiklik olmamış, sendikasyon ve seküritizasyon kredilerinde artış meydana gelmiştir. Bilânço dışı işlemlerdeki artışa paralel olarak, bankaların faiz dışı komisyon ve gelirleri artmış, piyasa faiz oranlarındaki gelişmelere ve bankaların faiz dışı işlemlerindeki artışlara bağlı olarak faiz ve faiz dışı gelirlerde artış gözlenmiş, bu durum, sektörün gelir/gider yapısını olumlu yönde etkilemiştir.¹⁶⁰

Bankacılık sektörü genel olarak değerlendirildiğinde; temel göstergelerin makul aralıklarda seyrettiği, sektörün karşı karşıya olduğu risklerin yönetilebilir seviyelerde olduğu görülmekte, bununla birlikte sektörün risklilik durumuna etki edebilecek her türlü gelişme, başta BDDK olmak üzere ilgili idareler tarafından izlenmeye devam edilmektedir.¹⁶¹

¹⁶⁰ BDDK, (2006): Stratejik Plan (2006–2008), Strateji Geliştirme Dairesi, s. 3

Erişim: <http://www.bddk.org.tr/turkce/kurumbilgileri/StratejikPlan/StratejikPlan.doc>

¹⁶¹ BDDK, (2006): Finansal Piyasalar Raporu, Eylül, Sayı 3

Erişim: <http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/finansalpiyasalar/FPREylul2006.pdf>

Risk yönetim sistemlerinin etkinliğinin artırılması, bankacılık sisteminin önemli sorunlarından birini oluşturmaktadır. Özellikle ekonomik istikrar sağlandıktan sonra bankacılık sektörünün, bilançolarında DİBS'lere oranla yüksek riske sahip olan kredilere daha fazla yer vermesi, risk yönetiminin önemini artırmıştır. Risk yönetimi alanında önemli bir gelişme de Basel II düzenlemesidir. Bankacılık sektöründe, 2001 yılında BDDK tarafından yayımlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemlerine İlişkin Yönetmelik”, risk bilincinin kurumsallaşmasına yönelik bir milat özelliği taşımaktadır. Söz konusu yönetmeliğe uyum yönünde yapılan çalışmalar neticesinde, tüm bankalar iç denetim ve risk yönetim sistemleri kurmuşlardır. Ayrıca, risk yönetimi bilincinin kurumsallaşmasını sağlamaya yönelik tedbirler de alınmaktadır. Türk bankalarının Basel II'ye uyum çerçevesinde başlatmış oldukları, risklerin daha duyarlı yöntemler kullanılarak ölçülmesine yönelik faaliyetler halen devam etmektedir.¹⁶²

Bankaların maruz kaldıkları riskler ve bu risklerin azaltılması yönündeki faaliyetleri birlikte değerlendirildiğinde; bankacılık sisteminin maruz kaldığı önemli risklerin başında faiz oranı riski, likidite riski ve kredi riski gelmektedir. Faiz oranlarında meydana gelen değişmelerin, karlılık ve sermaye yeterliliği üzerindeki etkileri açısından faiz oranı riski; fonlama vadesinin plasman vadesinden oldukça kısa olmasından dolayı da likidite riski önemini korumaktadır. Bunların yanı sıra, banka müşterilerinin ödeme kabiliyetlerinde ortaya çıkabilecek azalmalar ve bunun, müşterilerin yükümlülüklerini yerine getirememesiyle sonuçlanabilecek olması nedeniyle kredi riski üzerinde durulması gereken risklerdendir.¹⁶³ Geçmiş dönemlerde kredi kayıp oranı çok yükselmiş gibi görünse de bu oranın yükselmesinin sebebi, belli bankalarda grup içi kredilerin artmasıydı. Ancak, reel sektör önemli düzeyde kendini fonladığından ya da bankacılık sistemine tamamiyle bağımlı olmadığından, kredi riski Türkiye’de hiçbir zaman dünyadaki kadar büyük bir risk haline gelmemiştir.¹⁶⁴

¹⁶² DPT, (2006): Dokuzuncu Kalkınma Planı, Finansal Hizmetler, Özel İhtisas Komisyonu, Ocak, s. 33
Erişim: http://plan9.dpt.gov.tr/oik06_finansalhizmetler/finanshi-9p-oik.pdf

¹⁶³ BDDK, (2006): Finansal Piyasalar Raporu

¹⁶⁴ Cüneyt Sezgin, “Basel II’den Kaçış Yok”, *ARME Soruyor Dergisi*, No. 1, 2004, s. 4
Erişim: <http://www.makalem.com>

Sermaye Yeterlilik Rasyosu açısından bakıldığında; 2006 yılı Mayıs ayında başlayan dalgalanma sonucu artan faiz oranları ve kurların etkisiyle sektör genelinde aynı yılın Ocak ayında %24,5 olan SYR, Haziran ayında %18,6 olarak gerçekleşmiştir. Dalgalanma sonrası tekrar artış trendine geçen SYR, Eylül ayı sonunda %20,5 düzeyine kadar yükselmiştir.¹⁶⁵

BDDK ve ilgili tüm tarafların katılımıyla gerçekleştirilen çalışmalar temelinde bankacılık sistemi genelindeki genel durumun, Basel II'ye yönelik algılama, öğrenme ve projelendirme evresinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmalara ilave olarak, risk yönetim sistemlerinin etkinliğinin artırılması için;¹⁶⁶

- Kurum içi risk kültürünün yerleşmesi,
- Derecelendirme sisteminin tesis edilmesi,
- Finansal ürün ve hizmetlerden faydalananların şeffaflığının artırılması,
- Risk ölçümüne dönük veri tabanlarının oluşturulması/var olanların yaygınlaştırılması,
- Risk odaklı denetimin, gerek otoriteler gerekse iç ve dış denetçilerce uygulanmasının sağlanması gerekmektedir.

¹⁶⁵ BDDK, (2006): Finansal Piyasalar Raporu

¹⁶⁶ DPT, (2006): Dokuzuncu Kalkınma Planı, s. 33

4.2. Basel II'ye Geçiş İlişkin Yürütülen Çalışmalar

Basel Komitesi tarafından Eylül 2002 tarihinde başlatılan ve Basel II ile birlikte getirilen hükümlerin, banka sermaye yeterlilikleri üzerindeki muhtemel etkilerinin analiz edilmesini amaçlayan Üçüncü Sayısal Etki Çalışmasına (QIS-3) Türkiye'den sektörde önemli paya sahip altı banka ile katılım sağlanmıştır. Bunun yanı sıra, Mart 2003'te BDDK yetkilileri ile çeşitli bankaların risk yönetiminden sorumlu üst düzey yöneticilerinin katılımıyla Türkiye Bankalar Birliği bünyesinde '**Basel II Yönlendirme Komitesi**' tesis edilmiş olup, Komite ayda bir kez toplanmakta ve Basel II'ye geçişe ilişkin çeşitli çalışmalar yapmaktadır. QIS-3'te edinilen deneyimlerden de faydalanmak suretiyle Temmuz 2003'te aktif büyüklüğü açısından sektörün %95'ini teşkil eden 23 bankanın katılımıyla yerel bir sayısal etki analizi çalışması (QIS-TR) düzenlenmiştir. QIS-3 ve QIS-TR çalışmaları, ileride gerçekleştirilmesi planlanan diğer çalışmalar ile birlikte, Türk bankacılık sektörünün Basel II'ye geçiş sürecinin planlanması açısından en önemli bilgi kaynaklarını oluşturmaktadır. Diğer taraftan, Basel II'ye hazırlık sürecinde etkin bir tartışma platformunun oluşturulması ve Basel II'ye ilişkin çeşitli teknik hususlarda çalışmalar yapılması amacıyla BDDK, Hazine Müsteşarlığı, TCMB, SPK, TBB ve münferit banka yetkililerinin katılımıyla '**Basel II Koordinasyon Komitesi**'; BDDK bünyesinde ilgili birimlerin katılımıyla da '**Basel II Proje Komitesi**' tesis edilmiştir. Diğer taraftan, BDDK bünyesinde, ilgili birimlerin katılımıyla tesis edilmiş olan '**Risk Odaklı Denetim Sistemi Proje Komitesi**' faaliyetleri de Basel II'ye hazırlık bakımından önem arz etmektedir.¹⁶⁷

Basel II'ye Geçiş İlişkin İlerleme Raporlarında gözlenen en önemli husus, bankaların tamamına yakın kısmının banka içi yol haritalarını oluşturmuş olmalarıdır. Sektör bazında değerlendirildiğinde; Tablo 11'den de görüldüğü üzere, toplam aktifin yüzde 99,9'unu oluşturan 45 bankanın banka içi yol haritası mevcutken, toplam aktifin yüzde 0,1'ini oluşturan 3 bankanın yol haritasının bulunmamaktadır.

¹⁶⁷ BDDK, (2004): Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, s. 5
Erişim: <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/QIS-TR.pdf>

TABLO 11: BANKA İÇİ YOL HARİTALARI

	Yol Haritası Mevcut (Banka sayısı) *	Yol Haritası Mevcut (% Aktif)	Yol Haritası Mevcut Değil (banka sayısı)	Yol Haritası Mevcut Değil (% Aktif)
BÖMB	8	78,7	-	-
OÖMB	6	12,5	-	-
KÖMB	15	3,9	2	0,1
KATILIM	4	2,5	-	-
KYB	10	2,3	1	0,0
TOPLAM	45	99,9	3	0,1

*İller Bankası, Adabank ve Birleşik Fon Bankası özel durumları nedeniyle değerlendirme dışı bırakılmıştır.

(Kaynak: BDDK, (2006): Bankacılık Sektörü Basel-II Gelişme Raporu, Haziran, s. 1

Erişim: http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/baselilerleme_raporu_degerlendirmesi_19062006.pdf

Banka içi yol haritaları, ana hatları ile BDDK Yol Haritası ile uyum gösterirken; bu haritaların kapsam ve içeriği, banka türüne ve ölçeğine göre farklılıklar taşımaktadır. Büyük Ölçekli Mevduat Bankaları (BÖMB – aktifleri toplamı, bankacılık sektörü toplam aktiflerine oranı yüzde 5 ve üzerinde olan bankalar) ve Orta Ölçekli Mevduat Bankaları (OÖMB – aktifleri toplamı bankacılık sektörü toplam aktiflerine oranı yüzde 1 ile yüzde 5 arasında olan bankalar) ayrıntılı yol haritalarına sahiptir; Küçük Ölçekli Mevduat Bankaları (KÖMB – aktifleri toplamı, bankacılık sektörü toplam aktiflerine oranı yüzde 1'in altında olan bankalar), Kalkınma ve Yatırım Bankaları (KYB) ve katılım bankaları daha az detaylı ve genel hususları içeren yol haritalarına sahiptir.

Bankaların önemli bir bölümünde banka yol haritaları uyarınca projeye ilişkin faaliyetlerin planlanması, banka içi koordinasyonun sağlanması ve yol haritasına uyumun takibine yönelik olarak çeşitli komiteler tesis edilmektedir. Bununla birlikte, özellikle büyük bankalarda riskler bazında teknik çalışmalar yürütmek, cari muhasebe ve raporlama sistemlerini Basel II gereklerine uygun hale getirmek, bilgi yönetimi ve veri depolama sistemlerini güncelleştirmek gibi amaçlarla çalışma grupları oluşturulmaktadır.

Katılım bankaları, küçük ölçekli bankalar ve orta ölçekli bankaların önemli bir bölümü, kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk için sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında basit ve standart ölçüm yaklaşımlarını kullanmayı hedeflemektedir. Bankalar tarafından bu amaca yönelik olarak yürütülen başlıca faaliyetler şunlardır:

- Varlıkların portföyler itibarıyla tasnif edilmesi
- Kurumsal/KOBİ/perakende kredi ayrımının yapılması
- Müşteri/teminat takip sistemlerinin işlevsel hale getirilmesi
- Dış derecelendirme notlarının eşleştirilmesi
- Faaliyet kolları bazında gelir/gider ayrımının yapılması

Bununla birlikte, operasyonel risk için sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında, küçük ölçekli yabancı bankalardan bir bölümü genel merkezlerince geliştirilen İleri Ölçüm yaklaşımlarını ve sağlanan verileri kullanmayı planlamaktadır. BDDK Yol Haritasına göre, Basel II'nin uygulanmaya başlanacağı tarihte (Ocak 2008) tüm bankalar (kredi riski ve operasyonel risk için) sadece basit ve standart ölçüm yaklaşımlarını kullanabileceklerdir. BDDK'nın Yol Haritasında, kredi riski ve operasyonel riskler için ileri yaklaşımların kullanımına 2009 yılından itibaren izin verilmesi öngörülmektedir. BÖMB'lerden bir kısmı, bu tarihten 3–5 yıl sonrasında kredi riski ve/veya operasyonel risk hesaplamalarında gelişmiş yaklaşımlara geçmeyi planlamaktadır. Bu nedenle, ileri yaklaşımları kullanmayı hedefleyen bankaların çalışmaları, öncelikle standart yöntemlere uyuma yöneliktir.

Söz konusu bankalarca yürütülen çalışmaların yoğunlaştığı alanlardan başlıcaları şunlardır:

- Eksikliklerin tespit edilmesi
- Veri toplama sürecinin merkezileştirilmesi
- Risklerin sayısallaştırılması için gerekli yöntem ve tekniklerle kullanılacak sistemlerin belirlenmesi
- Risk ölçüm modellerinin satın alınması veya içsel olarak geliştirilmesi
- Veri depolaması
- Bilgi işlem sistemlerinin otomasyonu

Büyük bankaların tamamına yakını, piyasa risklerinin ölçümünü hâlihazırda RMD yöntemleriyle yapabilmektedir. Söz konusu bankalarda, kullanılan RMD modellerinin genel bilgi işlem sistemleri ile uyumlu hale getirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir. İnsan kaynağının eğitimi, bankaların Basel II'ye hazırlık sürecinde önem verdiği konuların başında yer almaktadır. Bankaların büyük bir bölümü, eğitim konusunda danışmanlık firmalarından yardım almaktadır. Bunun yanında bazı bankalar; seminerler, toplantılar, sirkülerler ve süreli bültenler aracılığıyla veya intranet siteleri kanalıyla personelini süreç hakkında bilgilendirmektedir. Diğer taraftan, yabancı banka şubeleri ile yabancı ortaklı bankalar, insan kaynağının Basel II konularında eğitiminde, ana merkezlerinden ve yabancı ortaklarından destek almaktadır.

Bazı küçük ölçekli bankalarda, risk yönetimi ve iç kontrol sistemleri başta olmak üzere organizasyonel yapının değiştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmaların başlıcaları şunlardır:

- Organizasyonel yapı ile örgütsel şemalarının Basel II'ye uyumlu hale getirilmesi
- Aktif-pasif yönetimi ile piyasa riski yönetimi arasındaki bağlantının ve bilgi akışının güçlendirilmesi
- Risk matrisleri hazırlanması
- Teftişler ve iç kontrollerde ortaya çıkarılan bulguların risk matrislerine aktarılması
- Anket çalışmaları yapılması
- Öz değerlendirme raporları hazırlanması
- Birimlerle toplantılar yapılması
- Benimsenecek politika ve takip edilecek stratejilerin çeşitli birimlerin katılımıyla belirlenmesi/güncellenmesi

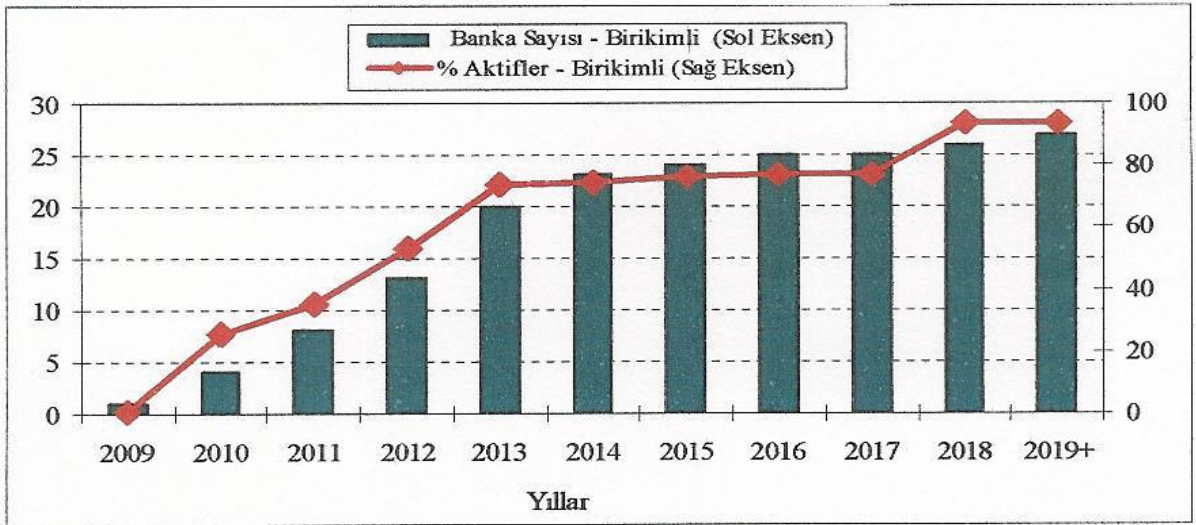
4.3. Bankalar Tarafından Yürütülen Çalışmaların Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Değerlendirilmesi

4.3.1. Birinci Yapısal Blok

4.3.1.1. Kredi Riski

Katılım bankaları, küçük ölçekli bankalar ve orta ölçekli bankaların önemli bir bölümü, kredi riski için sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında standart yaklaşımları kullanmayı planlamaktadır. Bununla birlikte, büyük ölçekli bankalar ile küçük ve orta ölçekli yabancı bankalar, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları hedeflemektedir. Kredi riskine ilişkin sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında İDD yaklaşımlarını kullanmayı planlayan bankalara ilişkin bilgiler Şekil 1’de yıllar itibarıyla yer almaktadır.

ŞEKİL 1: KREDİ RİSKİ ÖLÇÜMÜNDE İÇSEL YÖNTEMİ KULLANMAYI PLANLAYAN BANKALAR

(Kaynak: Bankacılık Sektörü Basel-II Gelişme Raporu, s. 6)

Grafik 1’de yer alan anket sonuçlarından, 2010 yılından itibaren 4 bankanın (aktif payı %25,4), 2012 yılından itibaren 13 bankanın (aktif payı %53,1) İDD yaklaşımlarını kullanmayı planladığı görülmektedir.

- **Sistem – Altyapı Çalışmaları**

Bankaların kredi riski ölçümüne ilişkin sistem ve altyapının tesisi amacıyla en fazla yatırım yaptıkları alanların başında, veri tabanının oluşturulması ve risk ölçüm modellerine ilişkin yazılımların hazırlanması gelmektedir. Bankaların büyük bir bölümü, Basel II uygulamasına geçilmesiyle birlikte, kredi riski için sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında ilk zamanlar Standart yöntemi kullanmayı planlamaktadır. Bunun gerekçeleri arasında, ölçek ve portföy yapısı gibi faktörlerin yanı sıra; model geliştirmenin yarattığı zaman ve ek yatırım maliyeti gösterilmektedir. Basel II’yi uygulamaya standart yöntemle başlamayı planlayan bankaların büyük bir bölümü, bu yöntemin kullanılabilmesi için gerekli altyapının tesisi çalışmalarına başlamışlardır. İDD yöntemlerini hedefleyen ve çoğunluğunu BÖMB ve OÖMB’lerin oluşturduğu bankalar tarafından, içsel derecelendirme ve risk ölçüm yöntemlerine ilişkin genel kabul görmüş bazı modellere (CreditMetrics, Moody’s KMV vs.) yönelik yazılım geliştirme veya model satın alma çalışmaları yürütülmektedir. Bununla birlikte, BÖMB ve KÖMB arasında yer alan bazı bankalar tarafından, hâlihazırda içsel derecelendirmeye ilişkin altyapı çalışmalarının tamamlanma aşamasında olduğunu ifade edilmektedir.

- **Veri Tabanı Oluşturulmasına İlişkin Çalışmalar**

Kredi riskine ilişkin veritabanlarının oluşturulmasında öne çıkan iki husus, aktiflerin Basel II hükümleri çerçevesinde sınıflandırılmasına yönelik altyapının tesis edilmesi ve gerekli verilerin bilgi işlem sistemlerinden otomatik olarak üretilebilmesidir. Bankalarda aktiflerin tasnif edilmesine yönelik projeler; ölçüm yöntemi tercihi, uyum analizleri, yazılım geliştirilmesi, yazılımın test edilmesi ve sistemlerin günlük işleyişin parçası haline getirilmesi olmak üzere beş temel aşamada yürütülmektedir. Aktif sınıflandırılmasına yönelik projelerde birçok banka teknik sorunlarla karşılaşmaktadır.

Sorun kaynağı alanların başında; KOBİ tanımı ve KOBİ ayrımının yapılması, perakende portföyün alt portföylere ayrılması, kayıp verilerinin geriye dönük olarak toplanması ve söz konusu kayıpların muhasebe kayıtlarıyla mutabakatı, alım-satım portföyü ile bankacılık portföyü ayrımı gelmektedir. Bankalarca teminat ve garanti verilerinin toplanması ve bunların kredi bazında eşleştirmesinin yapılması, kredi müşterilerine ilişkin finansal ve finansal olmayan verilerin toplanması, temerrüde düşmüş alacaklara ilişkin karşılık tutarları, yapılan takip masraf ve tahsilâtları ile limit kullanım oranlarının elde edilmesi, sorunların yaşandığı diğer alanlardır. İleri yaklaşımları hedefleyen bankalarca temerrüde düşmüş kredilere ilişkin veriler toplanmakta ve bilgi sistemlerinde bu konuya yönelik iyileştirmeler yapılmaktadır. Bazı büyük ölçekli bankalarda temerrüt halinde kayıp (THK) oranı ve temerrüt tutarı (TT) hesaplamalarının bilgi işlem sisteminden otomatik olarak üretilebilmesine ilişkin projeler devam etmekte ve bu oranlar, örnek portföyler üzerinden hesaplanabilmektedir. Bankalar tarafından yürütülen projelerin içeriklerinin ve zamanlamalarının belirlenmesinde birleşmeler, faaliyet alanları gibi özel durumlar da etkili olmaktadır.

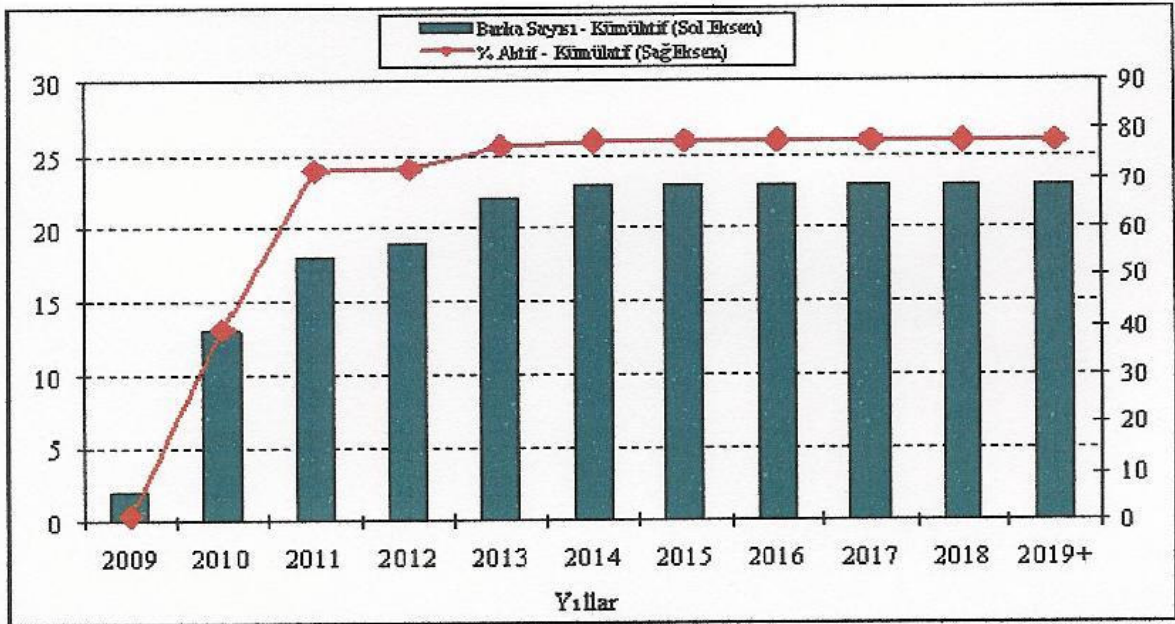
- **Uygulamaya İlişkin Hususlar**

Kredi riskleri için sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında, BÖMB ve OÖMB'ler nihai hedef olarak gelişmiş yaklaşımlara geçmeyi planlamaktadır. Ancak, BÖMB dışındaki bankaların önemli bir bölümü, ilk aşamada standart yaklaşımı kullanmayı planlamaktadır. Bu kararın alınmasında, bankaların portföy yapı ve ölçekleri ile ileri ölçüm yaklaşımlarının uygulanmasına yönelik belirsizlik ve bilgi eksikliklerinin etkili olduğu ifade edilmektedir. BÖMB ve OÖMB'nin önemli bir bölümü, portföy ve ürünlerinin yapısı ile ileri ölçüm yaklaşımlarının daha hassas bir risk ölçümüne ve fiyatlamaya imkan vermesi gibi nedenlerle kredi derecelendirme sistemi kullandıklarını ve içsel model oluşturulmasına yönelik çalışmalar sürdürdüklerini belirtmektedir. Bazı bankalarda, özellikle KOBİ'lerin derecelendirilmesine ilişkin çalışmalar sürmektedir. Ayrıca, BÖMB ve KÖMB gruplarında yer alan birkaç banka tarafından, kredi riski modelleri kullanılarak ileri yaklaşımlara göre sermaye yeterliliği hesaplaması yapılabildiği ifade edilmektedir.

4.3.1.2. Piyasa Riski

Büyük bölümü BÖMB ve OÖMB ile yabancı bankalardan oluşan çok sayıda banka tarafından piyasa riskleri için sermaye yeterliliği, standart yöntem yanında günlük olarak RMD yöntemiyle de ölçülmektedir. Söz konusu bankalar tarafından özellikle ekonomik sermayenin tahsis edilmesi, risk limitlerinin belirlenmesi ve izlenmesi gibi konularda RMD sonuçları esas alınmakta ve söz konusu modeller, risk kontrol ve yönetim sürecinin önemli unsurlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Küçük ölçekli bazı bankalar ise RMD modellerinden sadece belirli portföy ve pozisyonlarla sınırlı olarak yararlanmaktadır. Piyasa riski ölçümünde RMD yaklaşımını kullanmayı planlayan bankalara ilişkin bilgiler Şekil 2’de yıllar itibarıyla yer almaktadır.

ŞEKİL 2: PİYASA RİSKİ ÖLÇÜMÜNDE RMD YAKLAŞIMINI KULLANMAYI PLANLAYAN BANKALAR

(Kaynak: Bankacılık Sektörü Basel-II Gelişme Raporu, s. 11)

Anket sonuçlarına göre, 2010 yılından itibaren 13 banka (aktif payı %39,2), 2012 yılından itibaren 19 banka (aktif payı %72,4) içsel modelleri kullanmayı planlamaktadır.

- **Sistem – Altyapı Çalışmaları**

Piyasa riski ölçümünde içsel modelleri kullanan bankaların bir bölümünde, ölçümler doğrudan RMD yazılımları ile yapılırken; bir kısmında Office programları aracılığıyla yapılmaktadır. İçsel model kullanan bankalarda, geriye dönük testler ile modellerin güvenilirliği test edilmektedir. Modeller kullanılarak stres testleri, senaryo ve duyarlılık analizleri yapılmaktadır. Ayrıca bazı bankalar tarafından, piyasa riskinin ölçümüne finansal ortaklıkların da dâhil edilmesine ve banka bilgi/veri sistemlerinin bu işbirlikleri de kapsayacak şekilde genişletilmesine yönelik faaliyetler de yürütülmektedir.

- **Veri Tabanı Oluşturulmasına İlişkin Çalışmalar**

Bankalar, kredi riski ve operasyonel risk verilerinin aksine, piyasa riski verilerinin toplanmasında önemli güçlükler yaşamamaktadırlar. Bankalar oldukça uzun bir zaman dilimi için geriye dönük piyasa verilerine ulaşabilmektedirler. Halen, Bloomberg ve Reuters gibi finansal veri dağıtımını yapan firmalardan alınan risk faktörlerine (bono faizleri, döviz kurları vb.) ilişkin bilgiler, genel olarak Office programları aracılığıyla depolanmakta ve yedeklenmektedir. Ancak, bazı bankalarca bu verilerin, bankanın genel veri tabanına aktarılmasına ilişkin çalışmalar da yürütülmektedir.

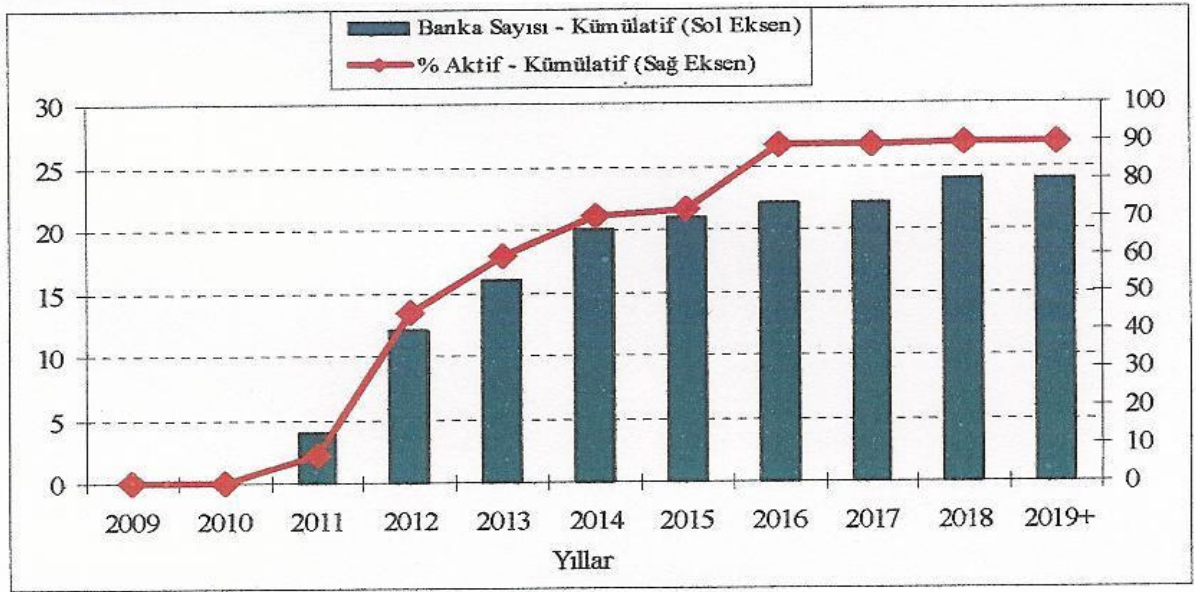
- **Uygulamaya İlişkin Hususlar**

Bankalar, piyasa riskinin ölçümünde kullanılan/kullanılacak yöntemleri ölçek büyüklüğü, işlemlerinin karmaşıklık ve risklilik düzeyi, modellere ilişkin fayda/maliyet dengesi ve ortaya çıkan sermaye yükümlülüğü düzeyini dikkate alarak belirlemektedirler. Mevcut durumda, OÖMB'nin bir bölümü ile katılım bankaları ve KYB'nin büyük bir bölümü, piyasa riskine ilişkin sermaye yeterliliğini sadece standart yöntemle hesaplamaktadır. Söz konusu bankalardan önemli bir kısmı, Basel II'nin yürürlüğe girmesinden sonra da aynı yöntemi kullanmaya devam edeceklerini bildirirken; bazı bankalar içsel modellere geçişe yönelik olarak veri toplama, sistem ve altyapı tesisi çalışmaları yürütmektedir.

4.3.1.3. Operasyonel Risk

Bankaların büyük çoğunluğu tarafından, Temel Gösterge Yaklaşımı (TGY), Alternatif Standart Yaklaşım (ASY) ve Standart Yaklaşım (SY) kullanılarak operasyonel riskler için sermaye gereksinimi hesaplanabilmektedir. Operasyonel risk ölçümünde İleri Ölçüm Yaklaşımlarını (İÖY) kullanmayı planlayan bankalara ilişkin bilgiler Şekil 3'te yıllar itibarıyla yer almaktadır.

ŞEKİL 3: OPERASYONEL RİSK ÖLÇÜMÜNDE İÖY KULLANMAYI PLANLAYAN BANKALAR

(Kaynak: Bankacılık Sektörü Basel-II Gelişme Raporu, s. 14)

Grafik 3'te sonuçları yer alan ankete göre, 24 bankanın nihai hedefi İÖY ile operasyonel risk ölçümü yapmaktır. İleri yöntemlerin kullanılmaya başlanacağı tarihte İÖY'yi kullanmayı planlayan banka sayısı oldukça sınırlıdır. Ancak ilerleyen dönemlerde, sektör aktif toplamının büyük bir bölümünü oluşturan bankalar İÖY'ye geçmeyi planlamaktadır. Başlangıçta İÖY'lerin kullanılmamasında basit yöntemlerin uygulama kolaylığı sağlaması, operasyonel risk verilerinin yeterli olmaması ve ileri ölçüm yaklaşımlarına yönelik çalışmaların henüz tamamlanmamış olması etkili olmaktadır.

- **Sistem – Altyapı Çalışmaları**

Sistem ve altyapısının tesisi için kayıp verilerinin toplanması ve Basel II’de öngörülen iş kolları ve kayıp türleri bazında sınıflandırılmasına yönelik yazılımların tesis edilmesi en temel gereksinim olarak görülmektedir. Bankaların önemli bir kısmı, operasyonel risk veritabanlarının tesis edilmesine ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmakta; bazı bankalar için Basel II’ye uyum aşamasında bilgi işlem sistemlerini yenileme ve geliştirme ihtiyacı da ortaya çıkmaktadır.

Sistem ve altyapıya yönelik çalışmalar, banka grupları bazında şu şekilde özetlenebilir:

- BÖMB’nin tamamına yakını, ilerleyen dönemlerde İÖY kullanmayı hedeflemektedir.
- BÖMB’ler, diğer üç ölçüm yaklaşımı için gerekli sistem ve altyapıyı oluşturduklarını ifade etmektedir.
- OÖMB ve KÖMB grubunda yer alan bazı bankalarda, sistem ve altyapı çalışmasına ilişkin yazılım ve buna uygun altyapı tesisi çalışmaları devam etmektedir.
- Bazı bankalar ise konuya ilişkin düzenlemelerin yayımlanmasını beklediklerini ve sonrasında gerekli teknoloji yatırımlarını yapmayı planladıklarını belirtmektedir.
- KÖMB’ler ve katılım bankaları, operasyonel risk sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında en basit yaklaşım olan TGY’yi kullanmayı planlamaktadır.
- KYB’lerin önemli bir kısmı, başlangıç aşamasında SY’yi kullanmayı planlamakla birlikte, veri tabanı oluşturma çalışmalarını sürdürmekte ve yazılım ile sistem incelemelerini devam ettirmektedir.
- Bankaların önemli bir kısmında, brüt gelir hesaplamalarının faaliyet kolları bazında otomatik olarak yapılabilmesine yönelik sistemlerin tesis edilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Brüt gelir hesaplamalarına yönelik çalışmalarda, Basel II’de yer alan iş kolları sınıflandırmasının, ülkemiz koşullarına uyarlanmasında güçlüklerin yaşandığı, bu konudaki düzenlemelerin yayımlanmasını beklediği ifade edilmektedir.

- **Veri Tabanı Oluşturulmasına İlişkin Çalışmalar**

İleri yöntemleri hedefleyen bankalarda, bu yöntemler için gerekli risk verilerinin toplanması ve bunların analiz edilebilmesi için veri tabanı tesisi çalışmaları yürütülmektedir. Bankalar, aynı zamanda geriye dönük risk verilerinin elde edilmesine yönelik çalışmalar da yapmaktadır. Operasyonel risk kayıp veri tabanlarının işletilmesinde Office programları veya web tabanlı yazılımlar kullanılmaktadır. Bankaların veri tabanı oluşturulmasına yönelik çalışmalarında karşılaştıkları sorunların başında, geçmiş dönemlere ait kayıp verilerine ulaşamaması ve kayıp olaylarında ortaya çıkan kayıp tutarlarının sayısallaştırılmasında yaşanan güçlükler gelmektedir.

- **Uygulamaya İlişkin Hususlar**

Bankalarda, operasyonel kayba neden olan işlem ve faaliyetler belirli aralıklarla analize tabi tutulmaktadır. Operasyonel risklerin yoğunlaştığı iş kolları ve olay tipleri incelenerek, bu kayıpların önüne geçilebilmesi için gerekli önlemler alınmaya çalışılmaktadır. Bankalarda Basel II'de öngörülen TGY, SY ve ASY aracılığıyla operasyonel risk için tutulması gereken sermaye miktarı belirli aralıklarla hesaplanabilmektedir. Bankalarda, operasyonel risk yönetimine ilişkin gerekli çalışmaları yürütmek amacıyla Operasyonel Risk Komitesi ve/veya Operasyonel Risk Alt Çalışma Grupları oluşturulmuştur. Ayrıca bazı bankalar tarafından, operasyonel risk oluşturan unsurlara ilişkin banka içerisinde erken uyarı sistemleri tesis edilmiştir. Bazı bankalarda ise operasyonel risk teşkil eden noktaların tespiti amacıyla öz değerlendirme çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Ayrıca bazı bankalarda, yeni ürün ve hizmetlerde operasyonel risk oluşturulabilecek hususlar incelenmektedir. Bankalardan bir bölümünde ise banka risk haritaları hazırlanmış durumdadır.

4.3.2. İkinci Yapısal Blok

İkinci Yapısal Blok kapsamında çalışmalara başlayan mevduat bankalarının ve bazı KYB'lerin konuyla ilgili mesafe kat ettiği gözlemlenmektedir. İkinci Yapısal Blokte yer alan 'Denetim Otoritesinin İncelemesinin Dört Temel Prensipleri'nden, bankaları doğrudan ilgilendiren içsel sermaye yeterliliği değerlendirme süreçlerinin beş temel unsuru şunlardır:

- Yönetim kurulunun ve üst düzey yönetimin gözetimi ve denetimi
- Sağlam ve güvenilir sermaye değerlendirmesi
- Risklerin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi
- İzleme ve raporlama
- İç Kontrol sistemi tarafından kontrolden geçirilmesi

Bankalar tarafından bu kapsamda yapılan çalışmaların başlıcaları şunlardır:

- **Süreç Belirleme:** Bankalarda, maruz kalınan risklerin tanımlanmasına, iç kontrol ve denetim sistemi tarafından piyasa koşullarında ve bankanın çeşitli pozisyonlarında meydana gelen değişikliklere göre periyodik olarak gözden geçirilmesine, ekonomik ve yasal sermaye ihtiyacının sorumlu üst yönetime periyodik olarak raporlanmasına ilişkin süreçler belirlenmiştir.
- **Sermaye Yeterliliğinin Değerlendirilmesi:** Bankalarda, periyodik nitelikli risk raporları hazırlanması, pozisyonlara ilişkin senaryo ve stres testleri uygulanması, kullanılan modellerin performansının ölçümüne yönelik geriye dönük testler yapılması suretiyle sermaye yeterliliğinin düzenli olarak değerlendirilmesi konusunda çalışmalar yürütülmektedir.
- **İzleme ve Sistemlerin Gözden Geçirilmesi:** Bankalar tarafından kredilere ilişkin yoğunlaşma limitleri tespit edilmiştir ve düzenli olarak bunların takibi yapılmaktadır. Ayrıca, derecelendirme ve skora sistemleri düzenli aralıklarda gözden geçirilmekte, bazı bankalarda ekonomik sermaye hesaplamaları yapılmakta ve sonuçlar, yasal sermaye yükümlülüğü ile karşılaştırmalı olarak üst yönetime sunulmaktadır.

- **İkinci Yapısal Blok Riskleri için Sermaye Gereksinimi:** Bankalar tarafından yoğunlaşma, likidite, yapısal faiz oranı riski, stratejik risk gibi Birinci Yapısal Blok kapsamı dışında kalan risklere ilişkin ilave sermaye gereksiniminin belirlenmesi konusunda çalışmalar yürütülmektedir.¹⁶⁸

4.3.3. Üçüncü Yapısal Blok

Üçüncü Yapısal Blok olan piyasa disiplini çerçevesinde ülkemiz açısından geline nokta, son altı yılda gerek BDDK, SPK, İMKB ve gerekse TBB tarafından bankaların finansal durumlarına ilişkin olarak kamuya giderek artan bir şekilde kapsamlı bilgiler verildiği görülmektedir. Bu bilgilerin yorumlanması ve değerlendirilmesi uzmanlık gerektirmektedir. Bilgilerin hatalı yorumlanması ya da taraflı değerlendirilmesi, kurumlara zarar verebileceği gibi sisteme de zarar verebilir. Dolayısıyla, bu tür kanallardan elde edilen bilgilerin hassasiyetle yorumlanması gerekmektedir. Sektörde ve yatırımcılarda bu konuda bir farkındalık oluşturulmasına rağmen alınması gereken daha çok mesafe vardır.¹⁶⁹

¹⁶⁸ BDDK, Bankacılık Sektörü Basel II Gelişme Raporu, s. 1–21

¹⁶⁹ C. Coşkun Küçüközmen, (2006): “Bilgilendirme Yoluyla Şeffaflığın Artırılması ve Piyasa Disiplininin Sağlanması”, s. 2, Erişim: http://www.finanskulup.org.tr/html/makale/coskun_kucukozmen_2.html

4.4. Basel II'ye Hazırlık Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar

Türk bankacılık sektöründe risk kültürünün yeterli düzeyde yerleşmemiş olması, Basel II'ye yönelik faaliyetlerin banka tabanına yayılmasında önemli sıkıntılarla karşılaşılmasına yol açmaktadır. Basel II, teknik seviyesi oldukça yüksek bir düzenleme olması sebebiyle insan kaynağı ve bilgi sistemleri gibi altyapı unsurlarına önemli ölçüde yatırım yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede, özellikle küçük ve orta ölçekli bankalar açısından kaynak tahsisi, hazırlık sürecinde karşılaşılan en önemli sorunların başında gelmektedir. Gelişmiş yaklaşımları kullanmayı planlayan bankalar açısından ileri yöntemler için gerekli risk verilerinin istenilen sayıda, nitelikte ve tek bir kaynaktan otomatik olarak temin edilememesi hazırlık sürecinde yaşanan önemli güçlüklerdendir.

Veriler konusunda da bir takım sorunlar mevcuttur. Bu konuda yaşanan sorunların temel nedenleri olarak, bankaların mevcut veri sistemlerinin Basel II gereklerinden farklı tasarımıyla reel sektör kuruluşlarının yeterli düzeyde dokümantasyon, muhasebe ve kayıt sistemlerine sahip olmamaları gösterilmektedir. Birleşme süreci devam eden veya tamamlanan bankalarda, müşteri bilgileri ile bilgi sistemlerinin bütünleştirilmesi ve sistemlerin birbirleri ile uyumlu hale getirilmesinde yaşanan sorunlar, bu bankaların Basel II'ye hazırlık çalışmalarında bir takım aksamalar yaşamasına yol açabilmektedir. Cari bankacılık düzenlemeleri ile raporlama, muhasebe ve denetim çerçevesinin Basel II'den önemli ölçüde farklı sistem, süreç ve uygulamalar gerektirmesi; tüm bankalar açısından hazırlık sürecinin etkin bir biçimde yönetilmesini engelleyen en önemli sorun olarak görülmektedir. BDDK tarafından benimsenen kademeli geçiş stratejisi nedeniyle özellikle ileri yaklaşımları hedefleyen bazı bankalar için hem standart yaklaşım hem de içsel modele yönelik hazırlıkların aynı anda sürdürülmeye çalışılması, ilave operasyonel yük ve maliyet olarak görülmektedir. Ayrıca bu hazırlıklarla eş anlı olarak, cari mevzuat kapsamındaki yükümlülüklerin de devam etmesi, bazı bankalarca bir problem olarak değerlendirilmektedir.¹⁷⁰

¹⁷⁰ BDDK, Bankacılık Sektörü Basel II Gelişme Raporu, s. 4-5

4.5. Basel II'ye Geçiş Sürecine Yönelik Tespitler

Türk bankacılık sektörünün Basel II stratejisinde aşağıdaki hususların dikkate alınmasının faydalı olacağı düşünülmektedir:¹⁷¹

- Basel II, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından hem fırsat hem de yeni çabaların gerektiği bir alan olarak değerlendirilmektedir.
- Alternatifi ortaya konulabildiği sürece, Basel II ne bir zorunluluktur ne de ondan vazgeçilmelidir. Ancak, gelişmekte olan ülkeler açısından bazı güçlükleri içermesine ve geçişin maliyetli olmasına rağmen Yeni Uzlaş, küresel finans sektörünün yeni düzenleme standardıdır ve uyum sağlayamamanın maliyeti de yüksek olabilecektir.
- Birinci yapısal bloktaki hesaplamaların karmaşıklığı ve özellikle ileri düzey yaklaşımların gerektirdiği veri standartları, bazı bankalar tarafından kısa vadede uyarlanması sürecinde sıkıntılarla karşılaşılacağını ortaya koymaktadır. Ancak, bütün sorunlara rağmen Basel II'ye geçiş konusunda kararlı davranılmasının, uzun vadede tüm finansal sektöre olumlu yansımalarının olması beklenmektedir.
- Aynı zamanda, İkinci ve Üçüncü Yapısal Blok üzerinde odaklanılması önem taşımaktadır. Nitekim bu bloklar, risk yönetimi kültürünü ve piyasa disiplini teşvik etmektedir. Söz konusu yapısal bloklar, daha çok nitel kriterler üzerinde durdukları için Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde finansal istikrara önemli katkılarda bulunabileceği düşünülmektedir.
- IMF ve Dünya Bankası'nın, finansal sektör değerlendirme programlarında, Basel II'nin uygulanmaması halinde olumsuz bir değerlendirme yapması beklenmemektedir. Ancak, bir ülke Basel II'ye geçeceğini açıkladıktan sonra bu hususta yapacağı uygulamalar ve Yeni Uzlaş'nın yürütülmesi dikkate alınarak daha sonraki finansal sektör değerlendirme programlarında skor verilecektir. Dolayısıyla, hazırlıksız ve erken geçişin maliyeti sadece sektör için değil, tüm ülke ekonomisi için geçerli olacaktır.
- Ülkemiz bankacılık sektörünün, Basel II'nin sunduğu gelişmiş kredi riski ölçümlerinden mutlaka faydalanması gerekmektedir. Ancak makroekonomik riskler, likidite riski, iş alanı riski (business risk), jeo-politik riskler gibi hususlar Türk bankacılık sektörü açısından hala önem taşımaktadır.

¹⁷¹ Yayla ve Kaya, 2005: 45-47

- Yeni Uzlaşî'ya geçişin zamanlamasının, bankacılık sektörünün taleplerine, kapasitesine ve BDDK'nın hazırlanma sürecine göre şekillenmesi önem taşıyan konulardan biridir. İçsel yöntemlere erken geçişin, ulusal bankaları ve BDDK'yı zorlayabileceği düşünülmekte; ancak özellikle yabancı bankaların ileri düzey yaklaşımlara geçme konusunda istekli davranabilecekleri tahmin edilmektedir. Bu durum karşısında hazırlıklı olunması için sektörün ve BDDK'nın insan kaynaklarına ve bilgi teknolojilerine önemli ölçüde yatırımı planlaması ve yapması gerekmektedir.
- Avrupa Birliğinin yeni direktifi, "Konsolidasyon Yapan Denetim Otoritesi" kavramını gündeme getirmektedir. AB'ye üye ülkenin büyük bir bankası, ileri düzey yaklaşımlar için kendi ülkesinde onay alabilir ve bu husus ülkemiz açısından bağlayıcı olabilir. Dolayısıyla, ana ülke (home) ev sahibi ülke (host) arasındaki ilişkiler konusuna ağırlık verilmelidir.
- Paralel hesaplamalardan önceki bir yılın "pilot" uygulama yılı olarak kabul edilmesi halinde daha yumuşak bir geçiş dönemi sağlanabilir.
- AB ülkelerinin 2007'den itibaren Basel II'ye geçmeleri beklenmektedir. Türk finans sektörünün Avrupa ile olan yakınlığı dikkate alındığında, AB ile olan yakınsamanın sağlanabilmesi ve üye ülkelerdeki gelişmelerin daha yakından takip edilebilmesi için Avrupa Bankacılık Otoriteleri Komitesi'ne (Committee of European Banking Supervisors – CEBS) ülkemizden de katılımın sağlanmasının orta ve uzun vadede faydalı olacağı düşünülmektedir.

4.6. Basel II'nin Bankacılık Sistemine Etkileri

Basel II'nin Türk bankacılık sistemine etkileri incelenirken, uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankalar ile yerel bankalar arasında ayırım yapmak daha doğru sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır. Türk Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların amaç fonksiyonu kar maksimizasyonudur. Bankaların kısıtları ise düzenlemelerle belirlenen limitler ve risk alma sınırlamalarıdır. Basel II her bankanın kendi yapısına uygun risk yönetim tekniklerini uygulamasını öngörmektedir. Bundan dolayı, bankaların sahip oldukları karmaşıklık düzeylerine, ölçeklerine ve rekabet halinde oldukları diğer bankaların davranışlarına göre risk alma ve bu riskleri yönetme stratejilerini belirlemeleri beklenmektedir.

Sektördeki ulusal bankaların önemli bir kısmının standart yaklaşımları en kısa zamanda uygulayabilecekleri; ancak ileri düzey yaklaşımlarda bir takım veri kısıtlarının bulunduğu düşünülmektedir. Türkiye'deki kayıt dışı sektörün varlığı ve standart olmayan muhasebe kayıtlarına dayanan eksik verilerin oluşturduğu ve bankalar tarafından 2-3 yıldır kullanılan mevcut "skoring" sistemleri, Basel II'ye uyum konusunda dikkatli planlama yapılması gerektiğini düşündürmektedir. Ayrıca, insan kaynaklarına ve bilgi sistemlerine büyük çaplı yatırımların yapılması da gerekmektedir. Bankaların ileri düzey yaklaşımlara geçme konusunda zamana ihtiyaçları olduğu düşünülmekte ve BDDK'nın açıkladığı stratejiye (yol haritasına) göre hareket etmeleri beklenmektedir. Dolayısıyla, bankalar tarafından uygulanabilir olmak koşuluyla geçiş zamanlamasının sektörün alt yapısına uygun olması gerekmektedir.¹⁷²

Basel II kapsamında, kredi riskinin ölçülmesinde kullanılan standart yaklaşımdaki hazineler ve merkez bankalarından olan alacaklarla ilgili olarak, ülkemiz hazinesinden ve merkez bankasından olan alacaklarında bankalara daha önceki gibi yüzde 0 değil de yüzde 100 risk ağırlığının uygulanacak olması, Türkiye'nin borçlanma maliyetlerini bir miktar artıracaktır. Ancak, bu artışın çok büyük olacağını ileri sürmek pek doğru olmayacaktır. Şöyle ki; daha önce ülkemiz hazinesine verdikleri borçlar nedeniyle

¹⁷² Yayla ve Kaya, 2005: 43

bankaların herhangi bir sermaye tutmalarına gerek yoktu; ancak risk ağırlığı yüzde 100'e çıkınca, bankaların, verdikleri borcun yüzde 8'i kadar yasal sermaye tutmaları gerekecektir. Bu yüzde 8'lik kısmı da risksiz bir şekilde LIBOR oranından değerlendirdiklerini ve Türkiye'ye de LIBOR+3,5 puandan borç verdiklerini varsayarsak, ayırdıkları bu yüzde 8'lik dilimden 3,5 puanlık bir fırsat maliyetinin oluştuğu, bunun da yaklaşık 28 baz puanlık bir maliyet getirebileceği söylenebilir. Ülkenin riski arttıkça bu rakam da giderek artabilecektir. Bankaların yasal sermayelerinin yanı sıra, ekonomik sermaye tahsisinde de buldukları ve ayrıca BDDK'nın TL cinsi devlet borçlarında yüzde 0 risk ağırlığı da belirleyebileceği göz önünde tutulduğunda, bu maliyetin daha da düşebileceği düşünülmektedir. Ancak, burada söz konusu olan bankaların tercihleridir ki; bu tip risk ağırlıklarında meydana gelen bir değişiklik, bankaların portföy tercihlerinde de yapısal bazı değişikliklere yol açabilecektir. Ayrıca, bankaların birçoğu yüklü bir miktarda hazine bonusu ve devlet tahvili tutmaktadır. Bunun yanında, bankaların verdikleri borçların büyük bir kısmında hazine bonoları ve devlet tahvilleri teminat olarak kullanılmaktadır. Tüm bunlar dikkate alındığında; TL cinsinden olan hazine kâğıtlarının risk ağırlığının, daha düşük bir oran belirlenmeden yüzde 100 olarak tanımlanması, bankaların sermaye yükümlülüklerini ciddi miktarda artırabilecektir.¹⁷³

Merkez bankalarının hükümet adına para basma yetkisine sahip oldukları; ancak hükümetlerin, yabancı para cinsinden borçlarını ödeme güçlerinin rezervleri ile sınırlı olduğu düşüncesi ile plasmanların ulusal para birimi ile gerçekleştirilmesi ve fonlamanın da ulusal para biriminden olması durumunda; hazine ve merkez bankalarına yapılacak işlemlerin, ülkenin risk ağırlığından daha düşük bir risk ağırlığına tabi tutulması olumlu olarak değerlendirilmektedir. Geri ödemelerin ulusal para birimi üzerinden yapılacak olmasına rağmen dövize endeksli alacakların, alacağın endeksli olduğu para birimine karşı koruma sağlayan, diğer taraftan da bankayı kur riskine maruz bırakan ve yabancı para pozisyon ve piyasa riski hesaplamalarında da ilgili para birimine ilişkin uzun pozisyon olarak dikkate alınan kalemler olduğundan hareketle bu alacakların avantajlı risk ağırlığına tabi tutulmasının yerinde olmayacağı öne sürülebilecektir. Ancak, dövize endeksli alacaklara ilişkin olarak bu kapsamda yapılacak değerlendirmelerin, söz konusu alacaklar

¹⁷³ Serkan İmişiker, (2005): "Basel II ve Piyasalarımıza Olası Etkileri", Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Dairesi, Yeterlilik Etüdü, Ankara: s. 15
Erişim: http://www.spk.gov.tr/yayinlar/kyc/2005_SerkanImisiker.pdf

nedeniyle bankanın maruz kaldığı kredi riskine ilişkin olacağı göz ardı edilmemelidir. Bankaların, bilânço içi ve bilânço dışı hesaplarda tutmuş oldukları dövizde endeksli pozisyonları nedeniyle finansal piyasalardaki dalgalanma ve şoklardan kaynaklanan kur riskine maruz kalacakları açıktır. Diğer taraftan bu husus, tamamen piyasa riski ile ilişkili olmakta ve hükümetlerin gerektiğinde para basma yoluna başvurarak, ulusal para birimi borçlarını daima ödeyebilecekleri ve dolayısıyla bu tür alacaklar nedeniyle bankaların maruz kaldığı kredi riskinin oldukça sınırlı kalacağı savını geçersiz kılmamaktadır.

Türk bankacılık sistemi portföy yapısı içerisinde TL (ve dövizde endeksli) kamu menkul kıymetler çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu bakımdan, söz konusu kıymetler için uygulanacak risk ağırlığının, Basel II'nin banka sermaye yeterlilikleri üzerine etkisinin temel belirleyicilerinden biri olacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede, TL cinsi alacaklar (dövizde endeksli dâhil) için söz konusu oranın, sayısal etki çalışmalarında olduğu gibi yüzde 0 olarak uygulanması ve ilerleyen yıllarda makroekonomik gelişmeler, kamu sektörü borçlanma gereksiniminin seviye ve seyri, borçlanma maliyetinde meydana gelecek değişiklikler ile ülke notundaki iyileşmeler çerçevesinde bu tercihin tekrar gözden geçirilmesi söz konusu olabilecektir. Bu konudaki ulusal uygulama tercihinin benimsenmesinin veya benimsenmemesinin, kredi riski azaltım sürecinde, kredi ve/veya teminat tutarına iskonto uygulanmayacak repo-tarzı işlemlerin kapsamını da önemli ölçüde etkileyeceğine dikkat edilmelidir.¹⁷⁴

Bankalardan alacaklar kapsamında bir değerlendirme yapıldığında, ülkemizde kurulu olan bankalara verilen banka kredilerinde, ülkemizin OECD'ye üye olması nedeniyle şu ana kadar yüzde 20 gibi düşük bir orana tabi olunmaktayken; Basel II'nin yürürlüğe girmesiyle, 3 aydan uzun vadeli yabancı para cinsinden olan kredilerde hangi seçenek uygulanıyor olursa olsun yüzde 100 gibi yüksek bir orana tabi olunacaktır. Bu durum, kısa vadede bir miktar maliyetlerin artmasına neden olabileceği gibi, uzun vadede de bankaların izleyecekleri stratejiler doğrultusunda daha büyük maliyetlerin yüklenilmesi sonucunu doğurabilecektir.¹⁷⁵ Dolayısıyla Türkiye'nin, OECD'ye üye olmanın sağladığı

¹⁷⁴ Yetim ve Balcı, 2005: 26

¹⁷⁵ İmişker, 2005: 17

avantajları yitirecek olması nedeniyle bankalar da yüksek risk ağırlığı nedeniyle ciddi sorunlar yaşayacaklardır.

Ülkemizde, Basel II ile birlikte, kredinin sübjektif yöntemlerle “iyi”, “riskli” veya “az riskli” olduğunun belirlenmesi sürecine girilecek, fiyatlamanın buna göre yapılması kaçınılmaz olacaktır. Kullanılan kredinin türünden vadesine, teminatından firma kredi notuna kadar çeşitli kriterler firmaların kullanacakları kredilerin fiyatına yansıtacaktır. Türk firmalarının büyük bir kısmının kredi derecelendirme kuruluşlarından alınmış kredi notları bulunmadığı için, bu firmalar yüksek bir risk ağırlığına sahip olacaklar ve dolayısıyla Türk bankaları, sermayelerinin daha büyük kısmını bu firmalara verecekleri krediler için ayırmak durumunda kalacaklardır.¹⁷⁶

Kredi riskinin ölçümünde standart yaklaşımı kullanan bankalar, teminatların değerlemede basit veya kapsamlı yöntemlerden herhangi birini kullanmayı seçebileceklerdir. Esasen seçim, bankacılık hesaplarındaki varlıklar dolayısıyla maruz kalınan nihai kredi riskinin hesaplanması için söz konusu olacak; alım-satım amaçlı ve satılmaya hazır değerlerden oluşan ticari hesaplar için ise sadece kapsamlı yöntem uygulanabilecektir. Bu yöntemlerden hangisinin benimsenmiş olduğu, bir kredinin hangi tür kredi riski azaltım tekniği (teminatlar, garantiler ve kredi türevleri, netleşme anlaşmaları) ile koruma altına alındığı, ne kadarının korumasız olduğu veya herhangi bir kredi riski azaltım tekniğinin, sermaye yükümlülüğünde ne kadarlık bir azalma sağladığı hususunda oldukça etkili olacaktır. Teminatların, standart yaklaşım – kapsamlı yöntem içerisinde portföy sınıflandırma etkisi bulunmamaktadır. Teminatlara yönelik olarak basit yöntemin kullanılması halinde ise teminatın portföy sınıflandırma etkisi dikkate alınacak ve kredinin teminatl ve teminatsız sayılacak kısımları tespit edilerek farklı portföyler içerisine dahil edilebilecektir.

¹⁷⁶ Ersin Özince, (2005): “Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkileri”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 53, s. 21, Erişim: <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi53/Finansalistikrar.pdf>

Ayrıca mevzuat hükümlerimizde, bankalarca teminat olarak alınan menkul kıymetlerin muhasebeleştirilmesinde ve sağladıkları korumanın değerlendirilmesinde bu menkul kıymetlerin derecelendirme notları ve borsaya veya temel bir endekse dâhil olup olmamaları dikkate alınmamaktadır. Bu eksikliklerin giderilmesi, bankalarımızın standart yaklaşımda geçerliliği kabul edilen enstrümanlardan gereği gibi yararlanabilmeleri açısından yararlı olacaktır.¹⁷⁷

Basel II, bankaların sermaye yeterlilik oranını hesaplamak üzere kendi iç risk derecelendirme sistemlerini kullanabilecekleri içsel derecelendirme yöntemini geliştirmiştir ve belirli bir geçiş aşamasından sonra bankalarca bu metodun uygulanmasını önermektedir. Ancak Türkiye’de, ileri veya içsel yöntemleri kullanmak isteyen bankaların, G-10 ülkelerinin bankalarından farklı bir sonuçla karşılaşmaları mümkündür. Standart yöntemler, G-10 ülkelerinin piyasa koşullarına göre kalibre edildikleri için Türkiye gibi oynaklığın ve temerrüt oranlarının yüksek olduğu ülkelerde sermaye yükümlülüğü olması gerekenin altında hesaplanacaktır.

Standart yöntemlerin Türkiye verisini kullanan ileri veya içsel yöntemlerle ikame edilmesi halinde, sermaye yükümlülüğünün daha yüksek ve dolayısıyla sermaye yeterliliği oranının daha düşük hesaplanması söz konusu olabilecektir. Dolayısıyla, ileri yöntemler için kullanılacak verilerin toplanmasına ilişkin olarak, makro istikrarın görece sağlandığı ve bankacılıkta normal koşulların hüküm sürdüğü bir dönemin seçilmesi önem arz etmektedir.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Yetim ve Balcı, 2005: 66

¹⁷⁸ Altıntaş, 2006: 83

Bankalar tarafından minimum sermaye gereğinin belirlenmesinde İçsel Risk Değerlemesinden türetilmiş asgari sermaye gereğinin kullanılması, Türkiye açısından bugün için olanaklı görülmediğinden Türk bankaları için bu çerçevede iki konu ön plana çıkmaktadır:

- Gözetim ve Denetim yetkisinin, BIS kuralları çerçevesinde, Türkiye'de uygulanabilir risk ağırlıklarına dayalı bir minimum sermaye belirleme yaklaşımı geliştirmesine bankaların katkıda bulunmasında yarar vardır.
- Bankaların risklerini uluslararası kabul görmüş, karşılaştırılabilirliği olan yöntemlere dayanarak ölçüp ölçemediklerinin, önümüzdeki dönemde onların derecelendirmelerinde büyük önem taşıyacağı anlaşılmaktadır. Bu nedenle Türk bankalarının, kendi iç risk değerlendirme modellerini geliştirip uygulayarak, uluslararası standartlara yaklaşma yönünde gayret göstermesi gerekli görülmektedir.

Türk bankaları açısından bu bağlamda, aşağıdaki noktalarda hazırlıkların yapılmasında yarar görülmektedir:¹⁷⁹

- Risk ölçümü için gerekli veri tabanının doğru tanımlanarak oluşturulması gerekmektedir. Bu bağlamda, bankacılık gözetim ve denetiminden sorumlu kamu yetkilisinin, böyle bir veri tabanının sağlaması gereken en az koşulları belirlemesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.
- Her bankanın risk değerlendirme modelini seçme özgürlüğü olmalıdır. Ancak, kullanılan modelin BIS çerçevesi içinde sağlaması gereken koşulların da bankacılık gözetim ve denetiminden sorumlu kamu yetkilisi tarafından belirlenmesi uygun olacaktır. Ayrıca söz konusu yetkiye, banka modellerini bu amaçla ve bu sınırlar içinde sınaama yetkisi de verilmesi uygun olacaktır.
- Gerek risk değerlendirme modelinin geliştirilmesi ve gerek uygulamanın başarılı olabilmesi yönündeki çalışmalar, bankalar için önemli bir maliyet oluşturacaktır. Bu konuda bankaların kendi aralarında yapabilecekleri işbirliğinin yanında, ortak bir eğitim programı ile bu alanda çalışacak nitelikli eleman yetiştirilebilir.

¹⁷⁹ Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi, s. 8

Bankaların bugün kullandıkları kredi skorlama sistemleri, nicel ve nitel anlamda geliştirilerek kendi içsel modelleri için uygulayacakları derecelendirme sistemlerine dönüşecektir. Ancak, en az beş yıllık günlük bazda tarihsel veri gereksinimi bu konudaki en büyük sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, yukarıda da bahsedildiği gibi, bankaların bu konuda merkezi bir veri tabanı oluşturmaları önem taşımaktadır. Bankalar, kredi portföylerini çeşitlendirerek risk ağırlıklarını azaltma yoluna gidebilecekler; böylece farklı fiyatlama yapma imkânı doğacaktır. Bunun sonucunda bankalar, farklı ürünlerle farklı piyasalara gireceklerdir. Ülkemizde, 2004 yılında faaliyete geçen İzmir'deki Vadeli İşlemler Borsası gibi türev piyasalarının gelişmesinin de, bu amaca hizmet edeceği ortadadır.¹⁸⁰

Basel II'nin en önemli etkilerinden biri de, risk ağırlıklarındaki azalmalar nedeniyle bireysel kredilere yaklaşımda yaşanacaktır. Risk ağırlığı; küçük ve orta ölçekli işletmeler için yüzde 75, sahibinin oturduğu hane ipotekleri için ise yüzde 35 olacağından, başta ipotekli konut kredisi olmak üzere, bankaların tüketicilere ve KOBİ'lere daha çok kredi vermeleri yönünde bazı teşvikler söz konusu olacaktır. Basel II'nin benimsenmesi durumunda özel sektöre daha fazla kredi verilecektir.¹⁸¹

Varlıkların risk ağırlıklarına ilişkin önerilen yeni değişiklikler göz önüne alındığında, Türk bankacılık sektörü, Basel II'nin sermaye yeterlilik rasyoları üzerindeki etkilerini anında hissedecektir. Bankacılıkla ilgili bir diğer önemli konu ise fonlama maliyetidir. Basel II ile birlikte kredi derecelendirme kuralının getirilmesi nedeniyle Türk bankalarının uluslararası piyasalardan fonlama maliyeti muhtemelen etkilenecektir.¹⁸²

¹⁸⁰ Devrim İlhan Mercan, (2006): *Basel II Kriterleri Çerçevesinde Türk Bankacılık Sektöründeki Sermaye Yeterliliği Sorununun İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık A.B.D., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: s. 126

¹⁸¹ Erdem Başçı, (2005): "Basel II'nin Etkileri", Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri Konferansı, TCMB, İstanbul, s. 92, Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr>

¹⁸² İbrahim Çanakçı, (2005): "Basel II'nin Etkileri", Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri Konferansı, TCMB, İstanbul, s. 102, Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr>

Türk bankalarının Basel II ile birlikte bir takım avantajlar da elde edeceği açıktır. Basel II'nin Türk bankacılık sistemine sağlayacağı faydalar kısaca şu şekilde ifade edilebilir:¹⁸³

- Bankalarda risk yönetiminin etkinliği artacaktır.
- Bankaların sermaye düzeyleri maruz kaldıkları risklere paralel olacaktır.
- Bankalar tarafından kamuya açıklanacak bilgiler aracılığıyla piyasa disiplininin artması sağlanacaktır.
- Etkin bir risk yönetimi anlayışı çerçevesinde "Risk Odaklı Denetim" sürecine katkı sağlayarak, bankaların sağlıklı büyümesine yardımcı olacaktır. Bu anlamda, toplam risk faktörleri içinde yüzde 20'lik bir ağırlığa sahip olan iç kontrol sisteminin yeterliliği ve etkinliği de son derece önem kazanacaktır.
- Bankaların aracılık fonksiyonlarının daha etkin bir şekilde yürütülmesine katkı sağlayacaktır.
- Kredi riski ve operasyonel risk yaklaşımlarının gözden geçirilerek, özellikle de operasyonel risk ölçümleri ile bankaların, oluşturulmasında en fazla zorlandıkları operasyonel risk veri tabanı üzerinde yoğunlaşmalarını beraberinde getirecektir.
- Ayrıca, her bankanın kendi yapısına uygun "Risk Göstergeleri Listesi"nin etkin bir şekilde kullanılmasına katkı sağlayacaktır.
- Aktif-pasif yönetiminin etkin şekilde uygulanması suretiyle, piyasa riski yönetimi ile arasındaki bağlantı ve bilgi akışı güçlü hale gelecektir.
- Bankaların kriz yönetimine verdikleri önemi artıracak, çeşitli kriz senaryolarına uygun risk yönetimi anlayışını geliştirmelerine de yardımcı olacaktır.
- Bankaların scoring, kredi tahsis ve fiyatlama sürecinin gözden geçirilerek daha efektif hale getirilmesine yardımcı olacaktır.

¹⁸³ BDDK, (2005): "10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)", s. 3

Erişim: http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/10_Soruda_Basel-II.pdf; Gökhan Taşpınar, (2007): "Basel II Sürecinin Türk Bankacılık Sistemine Yansımaları"

Erişim: http://www2.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=297336&dept_id=1041

Mevcut standartların Basel II standartlarına uyumlu hale getirilmesi sürecinde risk yönetimi, denetim ve bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi ile birlikte daha güçlü bir finansal yapının ortaya çıkacağı da düşünülmektedir. Söz konusu standartların uygulanmasının, kaynak dağılımı ve kullanımını daha akılcı bir zemine oturtacağı ve sürdürülebilir büyümeye katkıda bulunacağı değerlendirilmeleri yapılmaktadır. Ancak, bu ortamın oluşması için bankacılık sektörü dışındaki alanlarda da başta vergi düzenlemeleri olmak üzere gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve uygulamaların piyasa aktörlerince yeterince benimsenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, söz konusu standartlara geçiş aşamasında, kredi maliyetlerinde kısa vadeli bir artış olabileceğinden ekonomik büyümenin bu dönemde bir miktar olumsuz etkilenmesi olasılığı bulunmaktadır. Bununla birlikte Basel II, ilk aşamada enflasyonu da olumsuz etkileyebilecek; kredi verme maliyeti ilk aşamada yükselecektir. Yeni Uzlaşa ile sermaye maliyetleri müşteriye yansıtılacağından önce maliyetler artacak ve ardından fiyatlar da artabilecektir.¹⁸⁴

Türkiye gibi OECD'ye üyelik avantajını kaybedecek olan ülkelerde, bankacılık sektörü olumsuz etkilenecek, sermaye gerekleri artacak, kredi miktarı azalırken kredi maliyetleri artacaktır. Türkiye'nin kredi derecelendirmesi son on yılda ilk kez BB-'ye yükselmiştir; ancak bu not göz önünde bulundurulduğunda yabancı bankalar grubu dışındaki bankalar, borç veren bankalarca standart yaklaşımın kullanılması halinde yüzde 100 risk ağırlığına tabi olacaklardır. Yurtdışı bankalardan sağlanan sendikasyon ve seküritizasyon gibi kredilerin toplam fonlama içerisindeki payının özellikle 2001 krizi sonrası dönemde hızla arttığı göz önüne alındığında, uluslararası bankaların sermaye gereksinimlerindeki artışa paralel olarak, kredi miktarı azalırken maliyeti artacaktır. Özellikle kalkınma bankalarının yurtdışından sağladığı kaynakların toplam pasifler içindeki payının yüksek olmasından dolayı, Basel II'den en fazla etkilenecek banka grubu olacakları düşünülmektedir.¹⁸⁵

¹⁸⁴ www.zbmd.org; www.bankaciyiz.biz

¹⁸⁵ Mercan, 2006: 126

4.7. BDDK Perspektifinden Basel II

Gözetim ve denetim fonksiyonlarının tek çatı altında toplanması amacıyla kurulmuş olan BDDK; bankacılık sisteminde güven ve istikrarı sağlamak için bankacılık gözetiminde kullanılan uluslararası standartların Türk bankacılık sistemine uyarlanması, bankaların risk ölçüm ve yönetim tekniklerinin geliştirilmesi ve iç denetim mekanizmalarının oluşturulması konularında çalışmalar yürütmektedir. BDDK'nın kuruluşundan bu yana yürüttüğü faaliyetlerde, Türk bankacılık sektörünün yapısal sorunlarından biri olan sermaye yetersizliği konusuna özel bir önem verdiği dikkat çekmektedir. Mevzuatın uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmesinin yanı sıra, krizlerin etkisiyle sermaye yapıları daha da bozulan kamu ve özel sermayeli bankaların mali yapılarının güçlendirilmesi için özel programlar uygulamaya konulmuştur.¹⁸⁶

BDDK'nın amaç fonksiyonu; Basel II sayesinde bir kamu malı (public good) olan sağlam ve sürdürülebilir istikrara sahip bir sektörün yaratılmasıyla tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını temin etmek ve bu sayede ekonomik istikrara katkıda bulunmaktır. Bu amaç fonksiyonunun sağlanması, yani finansal istikrarın azamileştirilmesi, ancak bazı kısıtlar altında mümkündür. Bu kısıtlar; bankacılık sektörünün büyüklüğü ve karmaşıklığı, uluslararası finans sistemiyle olan bağları/dışa açıklığı (openness), mevcut sermaye yeterliliği, bankaların risk yönetme ile yeni yaklaşımları uygulayabilme kapasiteleri ve BDDK'nın söz konusu yaklaşımları değerlendirme/gözden geçirme kaynakları (supervisory resources) gibi genel başlıklar altında toplanabilir. Öte yandan, makro ekonomik ortamdaki iyileşmeyle beraber bankaların portföylerindeki kredilerin artması durumunda, Yeni Uzlaşım'ın uygulanmasıyla birlikte risk ağırlıklı varlıkların toplamı daha da büyüyebilecektir.

¹⁸⁶ Değirmenci, 2003: 113

Sektördeki diğer önemli kısıt, standart yaklaşımlar altında gerekli olan derecelendirme notlarına birçok banka borçlusunun, özellikle KOBİ'lerin sahip olmamasıdır. Kayıt dışı sektörün yaygınlığı, kayıt içi sektörün ise muhasebe standartlarına uygun verilerinin olmayışı, standart yaklaşımlar altında şirketlerin çoğunun derecelendirilmemiş kategorisine girmesine sebep olması ve dolayısıyla Basel I ile paralel hesaplamaların yapılmasını gerektirecektir. BDDK tarafından yapılan bir çalışmada, yasal çerçeveden Basel Temel İlkelerine büyük ölçüde uyum sağlandığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla, Basel II'ye geçiş konusunda bu çalışmanın bulgularının girdi olarak kullanılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Diğer yandan, resmi otoriteler (BDDK, Hazine, TCMB, SPK) ve TBB öncülüğünde, banka yetkililerinin katılımıyla oluşturulan 'Basel II Yönlendirme Komitesi' ve 'Koordinasyon Komitesi'nin kurulmuş olması bir fırsat olarak değerlendirilmeli ve bu komitelerin bulguları geçiş sürecinde "girdi" olarak kullanılmalıdır.¹⁸⁷

İçsel derecelendirme yaklaşımlarında, banka tarafından tahmin edilen parametrelerin sermaye yeterliliği hesaplamalarında kullanılması, mevcut düzenlemelerden önemli ölçüde uzaklaşılması anlamına gelmekte ve dolayısıyla BDDK açısından kapsamlı bir inceleme yapılmasını gerekli kılmaktadır. Zira parametrelerin doğru tahmin edilip edilmemesi, sermaye yeterliliğinin de doğruluğunu etkilemektedir. Parametrelerin bir bankada gerçeği yansıtması, bir diğerinde ise olduğundan daha düşük tahmin edilmesi halinde bankalar arasında sermaye yeterliliğinin belirlenmesinde farklılıklar oluşabilecek ve model onayı/denetim riskiyle orantılı olarak sektördeki rekabet üzerinde bozucu etki gündeme gelebilecektir.¹⁸⁸ Bundan dolayı, içsel derecelendirme yöntemlerinde BDDK'nın, bankanın tahmin ettiği parametreleri çok iyi değerlendirmesi ve yanlış raporlama yapmama konusunda oldukça titiz davranması gerekmektedir.

¹⁸⁷ Yayla ve Kaya, 2005: 44-45

¹⁸⁸ Yayla ve Kaya, 2005: 11

Basel II'nin BDDK üzerindeki muhtemel etkileri açısından aşağıdaki hususlar önem taşımaktadır.¹⁸⁹

- Basel II, tüm denetim otoritelerinde önemli bir ihtisaslaşmış insan kaynağı ve teknik kapasite gereksinimi doğurmaktadır. Bu kapsamda, konuya yönelik eğitim ihtiyacı ve çeşitli yazılımların kullanılması gereksiniminin ortaya çıkması beklenmektedir.
- Basel II'nin İkinci Yapısal Bloğunu oluşturan denetim otoritesinin banka sermaye yeterliliğini gözden geçirmesi sürecine ilişkin teknik detayların belirlenmesi, makul bir tarih aralığı içerisinde planlanması gereken önemli bir husustur.
- Basel II ile birlikte önemi artacak bir diğer husus konsolide denetimdir. Özellikle yabancı banka iştirakleri ve şubelerinin denetimine yönelik politikalar önem arz etmektedir.
- Basel II'nin diğer düzenlemelere de çeşitli etkileri olacaktır. Bu anlamda özellikle muhasebe, karşılıklar, iç denetim ve risk yönetim sistemleri ile bankaların bilgi işlem altyapılarına yönelik düzenlemeler üzerinde çeşitli çalışmaların yapılması gereklidir.
- Basel II'ye yönelik stratejilerin belirlenmesinde, AB alanında konuya yönelik uygulanan politikaların yakından takip edilmesi ve ülkemizdeki diğer kurum ve kuruluşların görüşlerinin de alınması gereklidir.

¹⁸⁹ BDDK, Stratejik Plan (2006–2008), s. 8

4.8. Basel II'nin Hazine Borçlanmasına Muhtemel Etkileri

Türkiye'nin bir OECD ülkesi olması nedeniyle Basel I kapsamında, T.C. Hazinesine ait kıymetlere yatırım yapan bankalar, bu kıymetler için mevzuata göre sermaye bulundurmak zorunda değillerdi. Basel II ile birlikte OECD üyelik avantajının kaldırılıp, derecelendirme notlarının esas alınması ve Türkiye'nin derecelendirme notunun düşük olması (BB-) sebebiyle yabancı para cinsinden kamu menkul kıymetleri için (Eurobondlar ve yabancı para cinsinden iç borçlanma senetleri) %8 yasal sermaye yükümlülüğü öngörülmektedir. Yeni Türk Lirası cinsinden ve dövize endeksli Yeni Türk Lirası kamu borçlanma senetleri için ise bu oranın BDDK tarafından belirlenmesi gerekmektedir. BDDK, sayısal etki çalışmalarında, Türk Lirası ve dövize endeksli kamu menkul kıymetleri için bu oranı yüzde 0 olarak belirlemiştir.¹⁹⁰

Ülke derecesinin düşük ve dış kaynak ihtiyacının yüksek oluşu, Türkiye'nin kaynak maliyetlerinin yükselmesine ve dış kaynak imkânlarının azalmasına neden olabilecektir. Dış finansman imkânlarının azalması sonucu Hazinesin iç piyasalardan borçlanması gereken tutar artacak, bu da enflasyon ve faiz oranlarının yükselmesine yol açabilecektir. Ancak, Türkiye'de faaliyet gösteren yüksek kredi notuna sahip finansal kuruluşlar daha düşük risk ağırlıklarından yararlanabilecek ve düşük maliyetli kredi sağlayabileceklerdir.¹⁹¹

Uluslararası faaliyet gösteren bankaların, Türk Lirası cinsinden kamu kâğıtları için yabancı para enstrümanları ile aynı oranı (mevcut durumda yüzde 100) belirlemeleri beklenmektedir. Bu bakımdan, yerel para cinsinden kamu kâğıtlarına olan talep ve dolayısıyla maliyetin, Basel II hükümleri ile şekillenen yabancı banka ve kuruluşların davranışlarından bağımsız olması düşünülemez. Ayrıca, Türk bankacılık sisteminde, özellikle iç borçlanma kâğıtlarının kurumsal krediler için yaygın bir şekilde teminat olarak alındığı göz önüne alındığında, bu teminatların KRA kapsamında değerlendirilmesi (yüzde 20 minimum), bankaların ek sermaye gereksinimini oldukça düşürecektir.¹⁹²

¹⁹⁰ BDDK, "10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)", s. 5

¹⁹¹ Değirmenci, 2003: 112

¹⁹² Mercan, 2006: 124

Basel II'nin gelişmekte olan ülkelere yönelik fon akımlarını kısıtlayacağı yönünde bir takım görüş ve akademik çalışmalar bulunsa da bilindiği üzere uluslararası piyasalarda fon sağlayıcısı konumunda olan büyük bankalar, fiyatlamalarını OECD klüp kuralına dayalı yasal sermaye yükümlülüğünden ziyade; ekonomik sermaye gereğinden hareketle ülkelerin derecelendirme notlarını (ülke risklerini) dikkate alarak yapmaktadırlar.¹⁹³ Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, Basel II ile birlikte ülkemiz Hazinesinin dış borçlanma maliyetlerinde, sadece Basel II uygulamasından kaynaklanacak çok önemli seviyelerde bir değişiklik olması beklenmemektedir.

4.9. Basel II ve Türkiye'deki Yabancı Bankalar

Türk bankacılık sistemi açısından son dönemin önemli konularından biri de sistemde yaşanan devir ve birleşmeler nedeniyle sisteme girmeye başlayan yabancı sermaye miktarındaki artışlardır. Yabancı bankalar; ölçek ekonomilerinden, farklılaştırma ve riski yayma özelliklerinden ve uluslararası finansman merkezleriyle doğrudan bağlantılarından dolayı, en son kredi araçlarını ve teknolojisini hızla transfer edebilmekte ve diğer yabancı bankaların gelişini teşvik ettiğinden yoğunlaşma oranını azaltarak fiyat rekabetine neden olmaktadır. Bu özelliğe sahip yabancı bankalar, artan rekabet yoluyla ulusal bankacılık sektörünün yapısını değiştirmektedirler. Bankacılık sektöründeki rekabetin devamı ya da artışı, teorik olarak marjinal bankaların piyasadan çekilmesini ya da hizmetlerin daha kaliteli sunulmasını sağlayacaktır. Birçok bankacılık otoritesine göre, yabancı bankaların piyasa paylarının artması, bir anlamda ülkede istikrar ve güven olduğunu göstermektedir. Uluslararası derecelendirme kuruluşu Fitch, yabancı bankaların gelecek ve kârlılık gibi iki temel ögeye odaklandığına dikkat çekmektedir.¹⁹⁴

¹⁹³ Ahmet Şirin, (2005b): "Basel II'nin Etkileri", Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri Konferansı, TCMB, İstanbul, s. 109, Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr>

¹⁹⁴ www.referansgazetesi.com

Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı sermayeli bankaların birçoğu, kendi ülkelerinde veya uluslararası piyasalarda daha istikrarlı bir faaliyet ortamına sahip olmanın yanı sıra, daha düşük aracılık maliyeti yaratan düzenlemelere de tabidir. Yerleşik bankalar için yasak olan birçok faaliyet, bu bankaların Türkiye ile olan faaliyetleri için serbesttir. TBB tarafından, bu konularda ilgili kurumlar nezdinde gerekli girişimler yapılmıştır. Bazı konularda olumlu mesafe alınmasına rağmen birçoğu henüz gündemdeki yerini korumaktadır.

Türkiye’de asıl önemli sorun, yerleşik bankaların yabancı bankalar karşısında rekabet gücünü olumsuz etkileyen düzenlemeler ve sınırlandırmalardır. Bu noktada üzerinde durulması gereken konu, söz konusu hususların ortadan kaldırılması gerektiğidir. Türkiye’de bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik gerçekleştirilen düzenlemeler, etkin gözetim ve denetimin gerçekleştirilmesi, uluslararası düzenlemelere büyük ölçüde uyumun sağlanması ve makro ekonomik istikrarın sağlanması yönündeki çabalar, önümüzdeki dönemde daha fazla yabancı bankanın ve sermayenin ülkemize ve sektörümüze olan ilgisi için uygun ortam yaratabilecektir. Bu ortam, Türkiye’deki bankaların da arzu ettiği bir ortamdır.¹⁹⁵

Yabancı bankaların Türkiye’ye girişinin önemli avantajları olduğu gibi, bir takım riskleri de bulunmaktadır. Bu avantajları ve riskleri daha net değerlendirebilmek için Basel II sürecini değerlendirmekte fayda vardır. Basel II süreci, risk yaklaşımına temelde bütüncül ve daha derin bir anlam getirmektedir. Basel II, yalnızca bankacılık sektörüne düzenleme getirmemekte; aynı zamanda bankacılık sektörün en önemli müşterisi olan reel sektörü de bir anlamda yapılandırmaya sokmaktadır. Basel II kriterleri ile birlikte gelişmekte olan ülke bankaları, en azından başlangıçta, uzun bir süre kredi riski için Standart Yöntemi kullanırken; G-10 ve AB'deki bankalar, kredi riski için İçsel Yöntemlerin kullanımına daha öncelikle geçebileceklerdir. Bu durum, sermaye yeterliliği konusunda karşılaştırılmalı üstünlüğe sahip olacak gelişmiş ülke bankalarının, gelişmekte olan ülkelerdeki bankalarla birleşmeleri, onları satın almaları şeklinde yaşanacak bir

¹⁹⁵ TBB Bankacılık ve Araştırma Grubu, (2005): “Türkiye’de Yabancı Bankalar”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 52, s. 7, Erişim: <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/pdf/52.pdf>

konsolidasyon sürecini başlatabilecektir. Şu anda bu süreç Türkiye'de başlamış durumdadır.¹⁹⁶

Türkiye'nin kademeli olarak gireceği Basel II sürecinin, hem bankalar hem de reel sektör tarafından çok iyi analiz edilmesi gerekmektedir. ABD ve Avrupa'daki birçok bankanın, bu sürecin getirdiği temel kıstaslara Türkiye'ye göre daha rahat adapte olmaları, yabancı bankaların Türkiye'ye girdiklerinde getireceği önemli bir avantajdır. Ancak kriz dönemlerinde, bankacılıktaki yabancı payı yüksek olan ülkelerde çeşitli sıkıntıların gündeme gelmesi, sektördeki yabancı payını önemli bir konu olarak öne çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra, yabancı bankaların kredi verme süreçlerinin, yerel bankaların kredilendirme süreçlerinden farklı olması, reel sektörün yabancı bankalar tarafından farklı bir risk derecelendirme sürecine sokmaları, özel sektörün kredi kaynaklarının azalması olasılığını meydana getirmektedir. Dolayısıyla, Avrupa, Amerika ve Asya kıtasındaki gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerinin yabancı paylarının doğru bir şekilde analiz edilmesi, bankacılık sektöründe yabancı oranını ne seviyede olması gerektiğini çok daha net bir şekilde ortaya koyacaktır.¹⁹⁷

Bununla birlikte, Yeni Uzlaş ı ile kredi riski ve operasyonel risk için önerilen gelişmiş yöntemlerin kullanılmaması durumunda, bankaların bulundurması gereken sermaye miktarları artacaktır. Türkiye'de bankalar tarafından standart yaklaşımın kullanılması halinde tüm firmalar yüzde 100 risk ağırlığına tabi olacaklardır; fakat yabancı bankalar tarafından İDD yaklaşımının kullanılmasıyla daha düşük risk ağırlıkları uygulanacaktır.¹⁹⁸ Dolayısıyla bu bankalar, standart yaklaşımı kullanan bankalara göre önemli avantajlar elde ederek düşük riskli müşterilere yönelecekler ve yerel bankalara yüksek riskli müşteriler kalacaktır.

¹⁹⁶ www.referansgazetesi.com

¹⁹⁷ www.setav.org

¹⁹⁸ Özince, 2005: 20

Yabancı bankalardan kredi sağlayacak KOBİ ile kurumsal şirketler, bu bankaların yurtdışından da sağladığı bilgilerle daha önceden kendilerini Basel II sürecine hazırlayabilecekler, yerel bankalar bu konuda geride kalabileceklerdir. Yabancı bankalar, müşterilerini Basel II konusunda daha iyi yönlendirirlerse kredi verme konusunda Türkiye'deki bankaların portföylerini de geçebileceklerdir. Sağlam altyapıya, yüksek sermayeye, kalifiye işgücüne, bilgi ve deneyime sahip yabancı bankalarla rekabet edebilmek için yerel bankalar da kendilerini yenilemek, kuvvetlendirmek ve sistemlerini etkin bir şekilde Basel II'ye hazır hale getirmek durumundadırlar.¹⁹⁹

4.10. Operasyonel Risk ve Türk Bankacılık Sistemi

Kriz dönemlerinde, azalan iş hacmi nedeniyle maliyeti düşürmek ve kredi politikasının düzenlenmesi, işgücünün verimli biçimde kullanımı ve çalışanların kontrolü daha da önem kazanmaktadır. Bu durumda müşteri, toplum, çalışanlar ve sermaye değerleri maksimize edilmelidir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için de iyi bir iç denetim ve bilgi yönetim sistemi kurulmalı ve değişen şartlara göre öncelikler belirlenmelidir. Kriz dönemlerinde, piyasanın daralması ve uygulanan finansal enstrümanların sayılarının azalması, bankacılık sektörünün operasyonel riskini artırmaktadır.²⁰⁰

Türk bankacılık sistemi sırası ile 1994, 2000 ve 2001 ekonomik krizlerinden fazlasıyla etkilenmiştir. Bu ekonomik krizlerin en büyük etkisi, bankalarca sıkı tasarruf tedbirlerinin uygulamaya konulması olmuştur. Dolayısıyla, zayıf sermaye yapıları ve ekonomik krizlerin de etkisi sonucu, risk yönetimine hak ettiği önem verilememiş ve kaynak ayrılamamıştır. Bu durum, BDDK tarafından risk yönetimi birimlerinin kurulması ve işlev kazandırılmasını düzenleyen “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” yayımlanana kadar devam etmiştir.

¹⁹⁹ www.kobifinans.com.tr

²⁰⁰ Sudi Apak, (2002): *Türk Bankacılığı'nda E-Ticaret ve Risk Yönetimi*, Kocaeli Üniversitesi İ.İ.B.F İktisat ve İşletme Bölümleri I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, İzmit: s. 188

Operasyonel riskin etkin yönetimi, bankaların faaliyetlerinin devamlılığı açısından son derece önemlidir. Operasyonel risk, henüz çok yeni olan; ancak çok önemli ve bir kez gerçekleştiğinde büyük kayıplara yol açabilen ve hatta iyi yönetilmediğinde şirketlerin iflas etmesine sebep olabilen bir risktir. Yapılan işlerle ilgili prosedürlerin bulunmaması ya da bunlara uyulmaması, sistem ve insan hataları ile dış faktörlerden kaynaklanan bir risk türüdür. Örneğin; Singapur'daki Barings Bank trader'i Nick Leeson'un yapmış olduğu işlemler sonucunda oluşan zarar, tamamen bir operasyonel risktir. Çünkü işlemler kimseye haber verilmeden, süreçlerdeki açıklardan yararlanarak ve çok iyi gizlenerek yapılmış; böylece çok köklü bir kuruluşun olağanüstü zararlarla batmasına sebep olmuştur.

Türk bankacılık sisteminde, BIS tarafından belirlenen ve banka bünyesindeki işlevsel faaliyetleri tanımlayan iş kolları (business lines) bazında bir yapılanma mevcut değildir. Bunun sonucu olarak da, faaliyet dalları bazında ölçümleme için gerekli olan bir takım bilgilere (karlılık, ciro, gelir vb.) ulaşmak mümkün olamamaktadır. Bankalarda böyle bir yapılanmaya gidilmesi yüksek maliyetli olacaktır. Operasyonel riskin ölçülmesinde kaçınılmaz olan bu tarz bir yapılanma, yüksek maliyetli projelerle gerçekleştirilse dahi, bunun birimler arasında daha yüksek karlılık elde etmek ve gelirleri arttırmak amacıyla gereksiz bir rekabet yaratacağı da göz ardı edilmemelidir. Ayrıca, söz konusu uygunluk sıkıntısının bir diğer yönü ise Türk bankacılık sisteminin, BIS kriterlerini karşılayacak teknik ve beşeri altyapısının çok güçlü olmamasıdır. Teknik alt yapı yetersizliği nedeniyle operasyonel risk ölçülmesi için en az 5 yıllık kayıp veri (Loss Data) toplama zorunluluğunda da güçlükle karşılaşılabilecektir. Bankanın operasyonel işlemlerinin sistemselsel, süreçsel ve insani hatalara, suistimale, kontrolsüz işlemlere ne kadar açık olduğunun bir şekilde ölçülmesi için geçmişte yaşanan zararlara bakılıp, ileriye dönük istatistik temelli tahminler yapılmalıdır. Ancak veri eksikliği olduğundan, bu çok kolay olmayan ve zahmetli bir iştir. Bankalarda bu tarz bilgiler geriye dönük saklanmamış durumdadır. Mevcut ortamda dağınık halde bulunan birçok verinin ise birleştirilmesi, bir veri tabanında toplanması ve ölçüm için kullanıma hazır hale getirilmesi ayrı bir zaman ve maliyet meselesidir. Bunun dışında aslolan, kayıpların yerinde ve gerçekleştiği anda kayıt altına alınmasıdır (operasyon merkezleri, şubeler, irtibat büroları vb). Bu sayede kaybın olduğu kaynaktan veri toplanabilecektir. Bu merkezlerde etkin bir iç kontrol mekanizması veya şube içi bir kontrol sistemi kurulması ideal yöntem olmakla

beraber, bu bir o kadar da zordur. Bu kayıp verileri toplamada etkin bir rol üstlenmesi beklenen iç kontrol elemanlarını tüm şubelerde istihdam etmek, Türk bankacılık sistemi için önemli bir maliyet sorunudur. Şube yetkililerince bu bilgilerin toplanması söz konusu olduğunda ise şube personeli, kendi yaptıkları hataları ve oluşan kayıpları bildirmekte isteksiz davranacaktır. Tüm bu zorluklar yüzünden, kayıp veriyi toplama teknolojisine sahip olan yabancı ülke sistemlerinden bu teknolojiyi ithal etmek bir çıkış yolu olabilir. Ancak burada da, bankacılık sistemlerinin farklılığı ve uyumsuzluğu sorunlara yol açabilecektir. Operasyonel risk veri tabanının oluşturulmasında yaşanacak zorluk, bankalar arasında bilgi paylaşımının artması durumunda hafifleyecektir.²⁰¹

4.11. Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri

Türkiye ekonomisinde önemli yer tutan KOBİ'ler, AB'ye girişle birlikte uluslararası rekabete hazır olmak zorundadırlar. Küçüklüklerinin kendilerine sağladığı esneklik ve uyum kabiliyetini en iyi şekilde değerlendirerek rekabet avantajı sağlayabilen işletmeler, varlıklarını geliştirerek sürdürebilecektir. Bunu sağlayamayan işletmeler ise gittikçe büyüyen sorunlarıyla uğraşmak zorunda kalacaklardır. Bu bağlamda, Basel II standartlarının KOBİ'lere önemli etkileri olacaktır.²⁰²

Ülkemizde şimdiye kadar yapılan KOBİ tanımlarından farklı olarak, Basel II'de sermaye yeterliliğini belirlemek için kullanılan standart yöntemde KOBİ (SME – Small and Medium Sized Entities) sınıfının sınırları, firmaların yıllık toplam satış cirolarına göre belirlenmeye başlanacaktır. KOBİ, toplam cirosu 50 milyon Euro'yu geçmeyen firmalar olarak tanımlanmaktadır. KOBİ tanımına bağlı olarak, “perakende – kurumsal” ayrımı çok önem kazanmakta olup; bir bankadaki toplam kredisi (Nakit + Gayrinakit) 1 Milyon Euro'nun altında kalan KOBİ'ler “perakende portföy” içinde tanımlanmakta, ilgili bankadaki kredi miktarı 1 milyon Euro'nun üstünde olan KOBİ'ler ise “kurumsal portföy” içinde tanımlanmaktadır.

²⁰¹ Uğur Akbaş, “Operasyonel Riskin Ölçümü: Türk Bankacılık Sistemi Sorunlarını Aşabilecek mi?”
Erişim: <http://www.riskyonetimi.com/sizden-005.asp>

²⁰² TBB, (2004): *Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri*, Konferans KOBİ Kitapçığı, Yayın No. 228, s. 4

Ayrıca, birbirleriyle bağılı olduğu düşünölen küçük işletmeler veya şahıslar tek bir işletme olarak kabul edilir ve portföydeki bu tarz firmalara verilen nakit ve gayrinakdi kredi miktarının, perakende kredi portföyünün yüzde 0,2'sini geçmemesi şartı aranır. Yine, bir bankada “perakende” portföyü içinde (Perakende – KOBİ olarak) değerlendirilen bir firma, toplam kullandığı kredi tutarına bağılı olarak (1 milyon Euro) diğer bir bankada “kurumsal” portföyü içerisinde değerlendirilebilecektir. Yani, satışları 50 milyon Euro'dan düşük olan bir firma, bir bankadan 1 milyon Euro'nun altında kredi kullanırsa “perakende” portföyü içinde değerlendirilecek (Perakende – KOBİ) ve o portföyün risk ağırlığına tabi olacakken; diğer bankadan 1 milyon Euro'nun üzerinde bir kredi alırsa, o bankada “kurumsal” portföyünde değerlendirilecek (Kurumsal– KOBİ) ve o portföyün risk ağırlıklarına tabi olacaktır. Değerlendirmede kullanılacak risk ağırlıkları da bu iki bankanın sermaye yeterliliğı için kullandığı yöntemeye göre farklılık arz edecektir.

Mevcut durumda KOBİ olarak değerlendirilen bir firma, bütün özellikleri günümüz tanımına uygun olsa bile; çalıştığı banka Basel II'deki standart yöntemi uyguluyorsa, kredilerinin toplam 1 milyon Euro'yu geçmesi halinde kurumsal portföy içerisinde değerlendirilerek, kendisine dış derecelendirme kuruluşları tarafından verilen ratingler bankaca esas alınacak ve derecelendirme sistemi nedeni ile artan kredi maliyetlerine maruz kalabilecektir. Bu durum, özellikle yüksek tutarlı kredi kullanan firmaları etkileyebilecektir. Başka bir açıdan, bir firmanın kullandığı krediler nedeniyle bir bankada kurumsal, diğer bir bankada perakende portföyde değerlendirilmesi ve risk ağırlıklarının her iki bankada da farklı olması durumu, standart yöntemde firmaların lehine bazı durumlar ortaya çıkarabilmektedir.

Bilindiğı gibi, derecelendirilmemiş kurumsal firmaların risk ağırlığı yüzde 100 olarak alınacak ve ülke risk ağırlığından daha iyi olamayacaktır. Ülkemizde de firmalarımızın büyük çoğunluğu dışsal derecelendirmeye tabi tutulmamış durumdadır. Üst denetçi mercii, bankalara portföylerindeki firmaların kredi notlarına bakmaksızın hepsi için yüzde 100 risk ağırlığı kullanma izni verebilir. Bu durumda, bankaların tutarlı bir yaklaşım izleyerek, ya bütün firmalar için yüzde 100 risk ağırlığını kullanma ya da kredi notu olan firmalar için kredi notunu, derecelendirilmemiş firmalar içinse yüzde 100 risk ağırlığı uygulama yoluna gitmeleri gerekmektedir. Örneğin; 4 Milyon Euro kredi ihtiyacı olan ve

cirosu 50 milyon Euro'nun altında kalan bir firma, rating notu yoksa veya bu rating notu yüzde 100 veya daha yüksek bir risk ağırlığına denk geliyorsa ihtiyacı olan krediyi çeşitli bankalara bölerek 1 milyon Euro'nun altında dilimler halinde (mesela; 5 bankadan 800.000 Euro'luk dilimler) kullanmak isteyebilir. Bu durumda firma, cirosu 50 milyon Euro'nun ve toplam kredisi 1 milyon Euro'nun altında kalan firmaları perakende portföyde değerlendiren bankalarca yüzde 75 risk ağırlığı ile değerlendirilecektir. Sonuçta firma, yüzde 100 veya daha yüksek bir risk ağırlığı ile değerlendirildiği duruma göre yüzde 75 risk ağırlığı ile değerlendirilmesi sonucu, daha uygun fiyatlarla borçlanma imkânı yakalayabilecektir. İlk aşamada büyük oranda standart yöntem kullanılacağı ve daha gelişmiş yöntemlere geçişin en az 4–5 yıl almasının beklendiği de göz önüne alındığında, bu ve benzeri politikalar uygulayarak riskliliğinin farkında olan KOBİ'lerin fon maliyetlerini düşürebilmesi muhtemeldir. Ancak, BDDK'nın gözetiminin olacağı ve perakende portföyde yer alan firmaların geçmişteki temerrüt durumlarının incelenerek, bu firmalara uygulanan standart risk ağırlığının artırılacağı hususu da göz ardı edilmemelidir.

Ayrıca Basel II'de, bankaların İDD yöntemini kullanmaya teşvik edildikleri ve geçiş aşamasından sonra bu yöntemin bankalarca kullanılmasının daha hassas risk ölçümüne olanak tanıyacağı gerçeği de unutulmamalıdır. Bunlara ilaveten, zamanla bankalardan kredi kullanan firmalarla ilgili bazı bilgiler, Kredi Kayıt Bürosu sistemi içinde yer alacak ve bilgilerin bankalarca paylaşıldığı bu sistemde bankalar, firmaların kullandıkları kredileri yakından takip etme olanağına sahip olacaklardır. Kurumsal portföyde değerlendirilen ve dışsal derecelendirme notuna sahip olmayan bir firma yüzde 100 risk ağırlığına tabi olacak, risk ağırlığı ülke risk ağırlığından daha iyi olamayacaktır. Eğer firmanın rating notu varsa, ülke risk ağırlığından daha iyi bir dereceye sahip olabilecektir. Bununla beraber, Basel II'ye uyumla birlikte firmaların dışsal derecelendirmeye tabi tutulmaları ve şeffaflaşmaları neticesinde, AB'ye üyelik sürecinde yabancı sermayenin girişi ile birlikte ülkemizin yurtdışı borçlanma maliyeti de düşecek ve ülke notumuz (B+) iyileşerek, ülkemizin risk ağırlığı yüzde 100'ün altına (yüzde 50, yüzde 75 seviyelerine) inebilecektir. Bu durumda da kurumsal portföyde yer alan firmalara uygulanacak risk ağırlığı bu seviyelere indiğinde, bankaların daha az sermaye tutmaları

neticesinde kredi faiz oranlarında ciddi düşüşler olabilecek ve bu da kredi kullanan firmalara büyük avantajlar sağlayabilecektir.²⁰³

4.11.1. Basel II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lerin Yaşayabilecekleri Zorluklar ve Bu Süreçte KOBİ'lere Öneriler

KOBİ'ler, faaliyetlerini öncelikli olarak özkaynaklarıyla finanse etmekte, yetmediği noktalarda ise ticari bankaları kullanmaktadır. Diğer finansman araçlarını ise göreceli olarak daha az tercih etmektedirler. KOBİ'ler, işletme faaliyetleri sırasında en çok finansman sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. Bu finansman sorunlarının temelinde, KOBİ'lerin özsermaye yapılarının zayıflığı yatmaktadır.

Bağımsız derecelendirme kuruluşları ile bankalar tarafından derecelendirmeye tabi tutulacak olan KOBİ'lerin değerlendirilecek olan özelliklerinin en başında, sahip olduğu işletme sermayesi gelmektedir. Basel II uygulaması ile bu durum daha fazla önem kazanmaktadır. Güçlü sermaye yapısına sahip olan işletmeler, kredi maliyetleri açısından mevcut uygulamaya göre Basel II'de daha fazla avantaj sağlayabilecektir. Ancak, Türkiye'deki KOBİ'lerin büyük ölçüde özkaynak problemi ve sermaye yetersizliği sorunu yaşadıkları bilinmektedir. Bu durumda, çok az sayıda KOBİ'nin güçlü sermaye yapısı kriterini sağlaması beklenmelidir. Bu konuda KOBİ'lerden kısa vadede beklenebilecek, işletmelerine yeni sermayedar bulmaları ya da firma birleşmeleri yoluyla daha sağlam bir sermaye yapısına sahip olmalarıdır. Ancak bunu, işletmelerin kolayca sağlaması olanaklı olmayabilir.

²⁰³ TBB, (2004): *Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri*, Konferans KOBİ Kitapçığı, s. 10

KOBİ'lerin etkin risk yönetimi uygulamaları, maruz kaldıkları riskleri yönetebilmelerine ve bu sayede sermaye yapılarının korunmasına ve güçlendirmesine olanak sağlayacağı gibi, aynı zamanda kurumsal yönetim ilkelerini benimsemeleri ve uygulamaları da yüksek kredi notu alabilmelerinde etken olacaktır. Risk yönetimi ve kurumsal yönetim yeteneklerini ne şekilde geliştirecekleri KOBİ'ler tarafından yeterince bilinmemektedir. Firmaların bu konunun öneminin farkına varmaları gereklidir.

Basel II'nin getirdiği yeniliklerin başında şeffaflık gelmektedir. Şeffaflık, bankalar ve KOBİ'ler arasında sağlıklı bir işbirliğinin gerçekleşmesi için ön şart olarak görülmektedir. KOBİ'lerin zaman zaman farklı merciler için farklı mali raporlar (bilânço, gelir-gider tabloları vb) üretmeleri söz konusudur. KOBİ bilânçolarının kredilendirmeye uygun olmaması (negatif sermaye, bilânçodaki zarar), kayıt dışı işlemlerin bulunması, KOBİ'lerin derecelendirme aşamasında yaşayacağı zorlukların başında gelmektedir. Derecelendirmenin, firmanın taşıdığı riski tam olarak yansıtabilmesi için tüm finansal işlemlerin kayıt altında olması gereklidir. Ancak burada önemli bir nokta, firmaların kayıt dışı uygulamalar nedeniyle vergiden kaçınmaları ile sağladığı çıkarları karşısında, Basel II sonrası karşılaşılabilecekleri daha yüksek dış kaynak maliyeti bulunmasıdır. Bu durumda firmalar büyük olasılıkla, vergiden kaçınmanın getirdiği illegal bir fayda ile dış kaynak maliyeti karşılaştırmasına gideceklerdir. Ancak, Basel II'nin öngördüğü doğru derecelendirme ile uygun kredi fiyatının tespiti için firmaların mali tablolarının tam ve gerçeği yansıtması, mevcut genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uygun düzenlenmiş olması ve bütün finansal işlemlerin kayıt altına alınmış olması gerekmektedir.

Basel II'de risk bazlı kredi fiyatlamasının temel alınması nedeniyle firmaların kredi riskini azaltacak uygun teminatlandırma koşullarını sağlamaları, maliyetlerin düşürülmesi açısından önem taşımaktadır. Risk bazlı fiyatlama, bankanın daha çok risk aldığı ürünlerde ve düşük dereceli müşterilerde daha yüksek fiyatlama yapması olarak yorumlanabilir. Kredinin türü, vadesi, tutarı da risk bazlı fiyatlamayı etkileyen diğer unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Risk bazlı fiyatlamada zorlayıcı bir diğer unsur da kullanılacak krediler için firmaların verecekleri teminatlardır. Basel II'de, gerçek müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri teminat kapsamına alınmamıştır.

Uzlaşa kapsamında kabul edilen teminatlar Şu Şekildedir:

- Nakit para
- Altın
- Ana endeksteki hisse senetleri
- Mevduat veya mevduat sertifikası
- Yatırım fonları
- Borçlanma senetleri – (ratingine göre)
- Borçlanma senetleri – (rating yoksa likit ve bankalarca çıkartılmış)
- Ana endeks dışında; fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetler
- Ana endeks dışında; fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetleri de barındıran fonlar

Ayrıca, Basel II uygulamaları kapsamında ticari emlak ipoteği karşılığı verilen kredilerin (fabrika, depo vb.) teminat kapsamına alınması, özel ve oldukça zorlayıcı Şartlara bağlanmıştırdır. Diğer yandan, teminatına ikamet amaçlı gayrimenkul ipoteği alınan kredilerin yüzde 35 risk ağırlığıyla değerlendirilmesi planlanmaktadır. Kredi maliyetini etkileyecek anahtar faktörlerin başında; KOBİ'lerin borçlu derecelendirme notu, bankaların içsel derecelendirme notu, kullandıkları kredi türü ile bankalara sunacakları teminatların kalitesi gelmektedir. Bu uygulamanın en önemli; fakat KOBİ'ler için zorlayıcı özelliklerinden biri, herhangi bir KOBİ'nin bankaların benzer risk ölçümleri nedeniyle her bankadan aynı kredi fiyatını alması olacaktır. KOBİ'lerin teminat olanaklarını artırmaları konusunda bilinçlenmeleri gerekmektedir. Kredi Garanti Fonu, kredi sigorta sistemi gibi diğer garanti mekanizmaları da bu aşamada KOBİ'ler için devreye girecek mekanizmalar olabilir.

Basel II süreci KOBİ'ler için zorlayıcı olmakla birlikte, aynı zamanda bu firmaları güçlendirecek özendirici düzenlemeleri de beraberinde getirmektedir. Ancak burada, gerçek anlamda işletme olmayanların bu sistemin içinde olamayacağı ve sistemden elimine edileceği de gözden kaçırılmamalıdır. Öte yandan, Basel II ile KOBİ'ler için olası bazı avantajlar da göz ardı edilmemelidir. Bu süreçte KOBİ yöneticileri; firmalarında sermaye,

nakit akışı, iyi yönetim dengesini sağlayarak, etkin risk yönetimini uygulayarak stratejik finansal yönetime daha fazla önem vermelidir.²⁰⁴

Eken (2007), Basel II ve KOBİ'ler ile ilgili olarak daha farklı görüşler ortaya koymaktadır. Basel II kriterleri uygulanmaya başladıktan sonra ticari gayrimenkullerin, müşteri çek ve senetlerinin teminat olarak kullanılmayacak olması nedeniyle birçok şirketin, özellikle de KOBİ'lerin zorlanacakları; bu nedenle KOBİ'ler, eğer bankalardan kredi kullanmak istiyorlarsa kendilerine çeki düzen versinler, bilânçolarını düzeltsinler, kayıtdışılığı azaltsınlar ve böylece Basel II kriterlerine hazırlanarak daha rahat kredi kullanabilsinler şeklindeki yorumların, Basel II kriterlerini kredi kararının sürecine dâhil etmeye çalışmak gibi büyük bir yanlış anlama, hatta hatanın sonucu olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir.

Bu şekildeki yorumlar, Basel kriterlerinin geniş bir kesimde yanlış anlaşıldığının açık bir göstergesidir. Şöyle ki; Basel II, bu kriterlerle hesaplanacak risk ağırlıklarının sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında kullanılmasını istemektedir. Bu kriterlerin bire bir kredi kararının alınmasında da kullanılmasını hiç bir şekilde istememekte ve tavsiye dahi etmemektedir. Yani bankalar, eğer teminat niteliği taşıdığını düşünüyorlarsa her türlü enstrümanı, vereceği kredilerin teminatı olarak krediyi talep edenden isteyebilecektir. Vereceği kredinin riski ve fiyatını da ona göre belirleyecektir. Öte yandan, eğer bu teminatlar, sermaye yeterliliği için kullanılacak risk ağırlıklarının hesaplanmasında Basel II tarafından kabul edilmiyorsa bu amaçla kullanılmayacaktır. Böylece bankalar, aynı krediye ilişkin kredi verme kararı için ayrı, sermaye yeterliliği hesabı için ayrı olmak üzere iki ayrı risk ölçümü yapabilecektir. Bunda da hiçbir sakınca bulunmamaktadır. Tam tersine, tartışılan bu talihsiz karmaşaya bu açıdan yaklaşıldığında, hem bankalar için hem de KOBİ'ler için problem tamamıyla çözülmüş olacaktır.

²⁰⁴ TBB, (2004): *Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri*, Konferans KOBİ Kitapçığı, s. 22; Aras, 2005: 23

Eğer bu yanlış anlama devam ederse o zaman gerçekten KOBİ'ler kredi bulmakta zorlanacak; ancak bankalar da kredi plase edecek müşteri bulmakta sıkıntı çekecektir. Bu yanlış anlamının düzeltilmesi her kesimin yararınadır. Eken (2007), KOBİ'lerin daha verimli çalışma arayışlarında bulunmasını, mali bünyelerini güçlendirmelerini, bankalarla ilişkilerinde ve kredi kullanmada finansal danışmanlık olarak daha profesyonelce davranmalarını önermektedir. Ancak, KOBİ'lerin yanlış yönlendirilerek ("Basel II geliyor ona hazırlanma için size danışmanlık verelim" gibi) zaman ve para kaybına uğramamak için de temkinli olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla KOBİ'ler, Basel II nedeniyle hiç bir sıkıntıyla karşılaşmayacaklardır. Basel II, KOBİ'lere Pozitif Ayrımcılık yapmaktadır ve bankaların KOBİ'lere kredi vermesini teşvik etmektedir.²⁰⁵

4.12. Diğer Etkileri

Basel II uyarınca, menkul kıymet şirketleri de benzer risk bazlı sermaye gereksinimi uygulamalarına tabi olmaları şartıyla Uzlaşa kapsamında bankalar gibi değerlendirilecekler ve belirlenen seçeneklerden birisine tabi olacaklardır. Bu noktada, sermaye piyasasında faaliyet göstermekte olan aracı kurumların hangi seçeneğe tabi olacakları önem arz etmektedir. Buna ilişkin olarak, bankacılık otoritesinin karar alması sürecinde sektörün ve SPK'nın görüşünün de alınmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Şirketlerden olan alacaklar açısından bakıldığında, ülkemizde hali hazırda kredi notu sahip şirket sayısı oldukça düşük bulunmaktadır. Ancak, Basel II çerçevesinde, şirketler kredi notu almayı tercih ederek risk ağırlıklarını yüzde 100'den yüzde 20'ye kadar çekme imkânına sahip bulunmaktadırlar. Bu koşullarda, mali yapısı kuvvetli olan şirketlerin daha düşük maliyetlerle borçlanmak amacıyla kredi notu almayı tercih etmeleri oldukça muhtemel gözükmektedir. Bu ise şirketlerin kayıt altına girmesi ve şeffaflaşması hususlarında önemli katkı sağlayabilecektir.²⁰⁶

²⁰⁵ Mehmet Hasan Eken, (2007): "Basel II Kriterleri KOBİ'leri Gerçekten Etkileyecek Mi?", *KOBİ Sektör Dergisi*, Sayı: 14, s. 2

Erişim: <http://www.finanskulup.org.tr/assets/pdf/makale/M.Hasan.Eken.Basel.II.Kriterleri.pdf>

²⁰⁶ İmişler, 2005: 17

Kurumsal krediler ile ilgili ulusal inisiyatif kullanılması açısından bakıldığında, cari mevzuatımızda ve Basel I uyarınca teminatlar dikkate alınmadığı zaman, kurumsal alacaklar sermaye yeterliliği hesaplamalarında yüzde 100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Basel II standart yaklaşım çerçevesinde de derecelendirme notu bulunmayan şirketlerden alacaklar için standart yüzde 100 risk ağırlığı uygulanması öngörülmekle birlikte; söz konusu alacaklar için denetim otoriteleri tarafından daha yüksek risk ağırlığı belirlenmesi mümkün, hatta bazı hallerde zorunlu kılınmıştır.

Derecelendirme notu bulunmayan kurumsal alacaklar için kullanılacak risk ağırlığı farklı açılardan ele alınabilecektir. Bunlar şu şekildedir:

1. Durum: Söz konusu alacakların neden olduğu kayıplar, bankacılık sektörü genelinde daha yüksek risk ağırlığı uygulanmasını gerektirebilecektir. Bu halde denetim otoriteleri, derecelendirme notu bulunmayan tüm kurumsal alacaklar için Birinci Yapısal Blok çerçevesinde yüzde 100'den daha yüksek standart bir risk ağırlığı belirleyeceklerdir.

2. Durum: Standart risk ağırlığı yüzde 100 olarak belirlenecek; ancak İkinci Yapısal Blok denetim otoritesinin incelemesi sürecinde, banka bazlı olarak (söz konusu kategoride yer alan alacakların neden olduğu kayıpların böyle bir uygulamayı gerekli kılması durumunda) derecelendirme notu bulunmayan bazı kurumsal alacaklar için yüzde 100'den daha yüksek bir risk ağırlığı öngörülebilecektir. Örneğin; belli bir bölgede faaliyet gösteren tüm bankaların, X sektörüne açmış oldukları yatırım kredileri için yüzde 100'den yüksek bir risk ağırlığı uygulanması söz konusu olabilecektir (İkinci Yapısal Blok çerçevesinde belirlenecek risk ağırlıkları, bankalar bazında da farklılaştırılabilir; bir banka için yüzde 125, bir diğeri için yüzde 150 gibi). Ülkemiz açısından değerlendirildiğinde, 31 Ocak 2002 tarih ve 24657 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik" çerçevesinde BDDK, halihazırda bankaların iç denetim ve risk yönetimi sistemlerinin yeterliliği ile mali bünyesini etkileyen diğer faktörleri de dikkate alarak, her bir banka veya banka grubu için belirtilen asgari oranın üzerinde bir oranın tesis edilmesini ve söz konusu orana ilişkin tabloların daha sık aralıklarla düzenlenmesini ve gönderilmesini kararlaştırma yetkisine sahip bulunmaktadır.

3. Durum: Derecelendirme notu bulunmayan alacakların (bankacılık sektörü genelinde) neden olduğu kayıplar doğrultusunda, Birinci Yapısal Blok çerçevesinde yüzde 100'den daha yüksek standart bir risk ağırlığı belirlenecek ve İkinci Yapısal Blok çerçevesinde bazı bankaların bir kısım alacakları için risk ağırlığı ayrıca yükseltilebilecektir.

Denetim otoritelerinin, söz konusu uygulama tercihini benimsemelerinde iki temel amaç güdebilecekleri değerlendirilmektedir:

- Derecelendirme notu bulunmayan alacakların maliyetini yükseltmek suretiyle, bankaların kötü aktiflerinin ve kredi yoğunlaşmalarının sınırlandırılması ve böylece ekonomi genelinde etkin kaynak dağılımının temin edilmesi,
- Derecelendirme notu bulunmayan firmaların borçlanma maliyetini yükseltmek suretiyle, bu firmaların bağımsız derecelendirme notu almaya teşvik edilmesi (bu sayede reel sektörde de sistematik dokümantasyon, kurumsal yönetim ve risk kültürünün yaygınlaşması mümkün olabilecektir).

Bu çerçevede, bankalar açısından sermaye maliyetini ve borçlular açısından da kredi maliyetini yükseltici etkiler yaratabilecek olan derecelendirilmemiş şirketlerden olan alacaklar için yüzde 100'den daha yüksek bir risk ağırlığının uygulanması yönündeki söz konusu uygulama tercihinin, denetim otoritelerince dikkatli biçimde değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Ülkemiz açısından değerlendirildiğinde, derecelendirme notu bulunan şirket sayısının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Ayrıca, reel sektörde faaliyet gösteren bazı firmalar, bağımsız derecelendirme yaptırılabilmesi için gerekli olacak sağlıklı verileri sağlayabilecek yetkinlikte muhasebe ve kayıt düzenine sahip değildir. Bu ikinci husus (en azından belli bir dönem boyunca), derecelendirme notu alma konusunda ülkemiz firmaları için bir engel teşkil edebilecek ve derecelendirme notuna sahip şirket sayısı ancak zaman içinde yeterli düzeye ulaşabilecektir.²⁰⁷

²⁰⁷ Yetim ve Balcı, 2005: 40

Standart yaklaşımda, ulusal otorite tarafından derecelendirme faaliyetinde bulunacak kuruluşlar belirlenecektir. Bu konu ile ilgili olarak, SPK tarafından yayımlanmış olan Seri: VIII, No:40 “Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği” ile derecelendirme faaliyeti ve bu faaliyette bulunacak derecelendirme kuruluşlarına ilişkin esaslar düzenlenmiş bulunmaktadır. Finansal varlıkların değeri ve yatırımcıların finansal kararları üzerinde önemli etkisi olan derecelendirme notlarının oluşturulması sürecinde göz önünde bulundurulacak standartların farklılıklar arz etmesi, piyasalarda etkin fiyat oluşumunu olumsuz etkileyecek, kredi notu alacak şirketler açısından daha fazla maliyetler yüklenilmesine neden olabilecektir. Bu çerçevede, ülkemizde dışsal derecelendirme faaliyetleri ve bu faaliyetleri yürütecek kuruluşlara ilişkin standartların belirlenmesinde, düzenleyici otoriteler arasında karşılıklı görüş alış verişi ve işbirliği ile oluşturulacak standartlar arasında olumsuz etkilerin engellenmesine yönelik olarak uyum bulunması büyük önem taşımaktadır. Derecelendirme konusunun önem kazanması ile beraber, bankalarca kullanılacak kredi notlarını verecek olan kuruluşların tabi olacağı standartlar da bankacılık otoritesi tarafından belirlenecektir. Bu standartların belirlenmesinde, SPK tarafından belirlenen derecelendirme standartları ile bir uyum sağlanmasının ve bu amaçla görüş alışverişinde bulunulmasının, piyasada maliyetleri artırıcı bir ikilik oluşmasına engel olacağı düşünülmektedir.²⁰⁸

Standart yaklaşımın rating notlarının ve rating kuruluşlarının varlığına dayanması, Türkiye açısından yeni bir endüstrinin ortaya çıkacağı sinyali vermektedir. Basel II'nin yasallaşmasının ardından, BDDK tarafından bir düzenlemenin yapılması beklenmektedir. Bunun temel nedeni, Basel II ile birlikte en az beş yıllık geçiş ve hazırlık dönemi boyunca standart yaklaşımın kullanılmak durumunda olduğu ve bu yaklaşımın rating notları olmadan efektif bir biçimde uygulanamamasıdır.²⁰⁹

²⁰⁸ İmişiker, 2005: 24

²⁰⁹ Hakan Katırcıoğlu, (2006): *Basel II Standartlarına Göre Ticari Bankalarda Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi ve Bir Uygulama*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme A.B.D., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: s. 110

Türkiye’de, SPK tarafından yetkilendirilen yerli derecelendirme kuruluşu olarak yalnızca Fitch Ratings Finansal Derecelendirme Hizmetleri A.Ş. olmak üzere, Standart and Poor’s Corp. ve Moody’s Investor Service Inc. faaliyet göstermektedir. Bankalara ilaveten Türkiye’de, Moody’s, Standart and Poor’s türü bağımsız bir kredi derecelendirme kuruluşu çalışmaları söz konusudur; fakat henüz netlik sağlanamamıştır. Şimdilik Kurumsal Yönetim Derecelendirme Lisansı ile hizmet veren Saha Kurumsal Yönetim ve kredi Derecelendirme Hizmetleri A.Ş. Kredi Derecelendirme Lisansı’nı yakın dönemde alacaktır. Ayrıca, İstanbul Uluslararası Derecelendirme Kuruluşu, “Turkrating” logosu ile Basel II uygulamaları kapsamında, Türkiye’de ilk yerel derecelendirme şirketi olarak lisans almak için SPK’ya başvuruda bulunmuştur. Kuruluş, uluslararası rating kuruluşları ile rekabet edebilmek için KOBİ’leri hedef seçmiştir. Ayrıca şirket, uluslararası deneyime yerel bakışı katarak araştırmalarını yayınlayacak ve şirketin derecelendirme notları ulusal ölçekte olacaktır. Zamanla belediyelerin, kamu kurum ve kuruluşlarının, finansal kuruluşlar ile onların çıkarmayı planladıkları sermaye piyasası enstrümanlarının derecelendirilmeleri de planlanmaktadır.²¹⁰ Bağımsız kredi derecelendirme kuruluşlarının verdikleri kredi notları, bankaların notlarıyla eşgüdümlü kullanılacak, bankaların kredi notlarının yerini doldurmayacaktır. Basel II ile birlikte ratingin artan önemi, ratingi olan firmaların kendilerini daha iyi ifade etmelerini sağlayacaktır. Dolayısıyla bu firmalar, yerli ve yabancı tüm kuruluşların dikkatlerini üzerine çekeceklerdir. Bununla birlikte, en kötü nota sahip olan bir firma bile, hiç notu olmayan firmadan daha önemli hale gelecektir. Kısacası, şeffaflığı getirecek olan rating, oldukça önemli hale gelecektir.

Basel II çerçevesinde, standart yaklaşım için kredi risk azaltım tekniklerinin asgari sermaye düzeyi belirlenmesi süreci üzerindeki etkisi (basit ve kapsamlı yöntemlerden hangisinin uygulandığına bağlı olarak farklılaşacak olmakla beraber), mevcut sermaye yeterliliği mevzuatımızdakinden (ve Basel I düzenlemesinden) farklı biçimde ele alınmaktadır. Örneğin; cari mevzuatımızda, derecelendirme notu AAA dahi olsa, şirketler tarafından ihraç edilmiş menkul kıymetler teminat olarak kabul edilmemektedir. Şu an teminat olarak kabul edilen bir OECD ülkesi devlet tahviline ilişkin derecelendirme notunun, borçlununkinden daha kötü olması halinde ise söz konusu menkul kıymetin standart yaklaşım kapsamında teminat olarak dikkate alınması mümkün olmayacaktır.

²¹⁰ www.kobi-efor.com.tr; www.aksam.com.tr

Ayrıca, cari düzenlemelerde alacağın ve menkul kıymetin vadesi arasında var olan vade uyumsuzluğu, teminatın geçerliliğini etkilememektedir. Oysa standart yaklaşımda bu durum, teminatların değerlendirilmesinde kullanılan yöntemle bağlı olarak, kredinin teminatsız sayılmasına yol açmakta veya uyumsuzluk nedeniyle teminatın değerinde düzeltme yapılması gerekmektedir.²¹¹

Derecelendirme; kurumların düzenli incelenmesini sağladığından üstlenilen risklerin güncel olarak takibini sağlar, yatırımcının karar alma sürecinde üstlenilecek riskin derinlemesine analiz edilmesine imkân tanır, yatırımcıların risk tercihlerine göre menkul kıymet tercihi yapabilmelerini sağlar ve ikincil piyasaların gelişimine yardımcı olur. Bununla birlikte banka yöneticileri, Basel II'nin piyasada kökten değişikliklere yol açacağına, özellikle fiyatlamaların, ikincil piyasaların ve bazı portföy ve işkollarının ekonomik fizibilitesinin etkileneceğine dikkat çekmektedirler.

4.13. Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR)

Basel II'nin Türk bankacılık sektörünün sermaye yükümlülükleri üzerine muhtemel etkilerinin analiz edilmesi amacıyla gerçekleştirilen/katılım sağlanan QIS-3 ve QIS-TR çalışmaları, katılımcı bankaların sermaye yeterlilik oranlarının Basel II hükümlerine göre hesaplanmasına yönelik istatistik bilgi toplama çalışmalarıdır. QIS-TR'de, mevcut mevzuat çerçevesinde yapılan sermaye yeterliliği hesaplamalarının da çeşitli kriterler dikkate alınarak, gruplanmış şekilde raporlanması talep edilmektedir. Bu sayede çeşitli gruplar (portföyler) için Basel II'nin muhtemel etkileri ayrı ayrı analiz edilebilmektedir.

QIS-3 çalışmasında elde edilen deneyimlerden faydalanmak suretiyle daha geniş katılım ile gerçekleştirilmesi planlanan QIS-TR çalışmasına ilişkin faaliyetlerin etkinliğine önem verilmiştir. Bu çerçevede, öncelikle QIS-TR çalışmasına katılması planlanan bankaların belirlenebilmesine yönelik bir çalışma yapılmış ve QIS-TR çalışması sektörün yaklaşık %95'ini oluşturan 23 banka ile Temmuz 2003'de gerçekleştirilmiştir.²¹² Bununla

²¹¹ Yetim ve Balcı, 2005: 66

²¹² BDDK, Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, s. 13

birlikte, sektörün % 97.28'ini temsil eden 31 bankanın katılımı ile İkinci Yerel Sayısal Etki Çalışması QIS-TR2 devam etmekte olup, çalışmaya ilişkin değerlendirme raporu BDDK tarafından henüz yayınlanmamıştır. Dolayısıyla, aşağıda ana başlıklar halinde ele alınacak olan QIS-TR çalışması, 2003 yılı verileri ile gerçekleştirilmiş ve sonuçlar bu veriler dikkate alınarak elde edilmiştir.

QIS-TR çalışması, Basel II'nin muhtemel etkilerini statik bir portföy için ölçen bir çalışmadır. Bu sebeple ileride Basel II'nin ülkemizde veya diğer ülkelerde uygulanması durumunda bankaların portföy tercihlerinde ortaya çıkabilecek etkileri veya diğer sebepler dolayısıyla (makroekonomik gelişmeler, mevzuat değişikliği, tüketici taleplerindeki değişiklikler, bankaların kredilendirme davranışlarındaki değişimler, vb.) portföylerde meydana gelebilecek muhtemel değişiklikleri dikkate almamaktadır.

İleride bu alanlarda değişikliklerin ortaya çıkması durumunda, Basel II'nin bankaların sermaye yükümlülüklerine etkileri de farklı olabilecektir. Örneğin; ülkemiz Hazinesine ait derecelendirme notunun “yatırım yapılabilir (investment grade)” olarak ifade edilen BBB kademesini aşması durumunda, yabancı para cinsinden kamu kâğıtlarının tabi olacağı sermaye yükümlülüğü yarı yarıya azalacaktır (yüzde 100'den yüzde 50'ye düşecektir). Benzer şekilde, banka portföylerinde yer alan kamu menkul kıymetlerinde Yeni Türk Lirası cinsinden veya dövizde endeksli kıymetlere doğru kayma olması durumunda da sermaye yükümlülüğü azalacaktır. Bankaların müşterisi konumunda olan şirketlerin ileride alacakları iyi derecelendirme notları da sermaye yükümlülüğün azalmasına sebep olacaktır.²¹³ Bu durumda, Sayısal Etki Çalışmasında elde edilen sonuçlardan daha farklı sonuçlar ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla, Basel II'nin bankaların sermaye yeterlilikleri üzerine etkilerinin, QIS-TR'de elde edilen sonuçlardan daha olumlu olması beklenmektedir.

²¹³ BDDK, “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)”, s. 5

4.13.1. Çalışmada Kullanılan Yöntemler

QIS–TR çalışmasında katılımcı bankalar piyasa riskine ilişkin olarak standart yaklaşımı, kredi riskine ilişkin olarak basitleştirilmiş standart ve standart yaklaşımları, operasyonel riske ilişkin olarak ise temel gösterge, standart ve alternatif standart yaklaşımları kullanmışlardır. Diğer taraftan, QIS–TR çalışması sonuçları, kredi riskine ilişkin olarak kullanılan yaklaşımlara göre iki ana başlık altında incelenmektedir; bunlar “Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım Sonuçları” ve “Standart Yaklaşım Sonuçları”dır. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım olarak değerlendirilen grupta, piyasa riskine ilişkin standart yaklaşım, kredi riskine ilişkin olarak basitleştirilmiş standart yaklaşım ve operasyonel riske ilişkin olarak ise temel gösterge yaklaşımı kullanılmaktadır. Öte yandan Standart Yaklaşım olarak değerlendirilen grupta, piyasa riskine ilişkin standart yaklaşım, kredi riskine ilişkin olarak standart yaklaşım ve operasyonel riske ilişkin olarak ise temel gösterge, standart ve alternatif standart yaklaşımlar kullanılmıştır.²¹⁴

Kredi riski için standart yaklaşım kapsamında, kredi riski karşılığında tutulması gereken sermaye miktarı “Azaltılmış Kredi Riski” tutarı ile ilişkilendirilmiştir. Söz konusu tutarın hesaplanmasında, bankanın varlıkları ile bilanço dışı işlemleri dolayısıyla maruz kaldığı kredi riski ile bu riskin azaltılması amacıyla kullanılan kredi riski azaltma teknikleri dikkate alınmaktadır. Bu kapsamda dikkate alınan azaltma teknikleri, teminatlar, bilanço içi netleşme anlaşmaları ile garantiler ve kredi türevleri olarak gruplanmaktadır. Söz konusu yöntemin mevcut mevzuatta yer alan ölçüm yönteminden farklılaştığı en önemli nokta, kredi riskinin hesaplanmasında kullanılacak risk ağırlıklarının, işlemin yapıldığı karşı tarafa ilişkin olarak bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından verilen derecelendirme notları ile ilişkilendirilmesidir. Mevcut mevzuatımızda yer alan yöntem içerisinde, risk ağırlıklarının belirlenmesinde kullanılan OECD ülkesi olup olmama kriterinin aksine, Standart yaklaşımda, kamu kurum/kuruluşları ile bankalara ve şirketlere ilişkin risklerin dikkate alınmasında, bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından verilen notlar dikkate alınmaktadır.

²¹⁴ BDDK, Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS–TR) Değerlendirme Raporu, s. 16

Basel II kapsamında piyasa riskine ilişkin değişikliğe uğrayan temel husus, borçlanmayı temsil eden menkul kıymetler için hesaplanan spesifik risk tutarıdır. Mevcut Türk bankacılık mevzuatı çerçevesinde bu tutarın hesaplanmasında kamu menkul kıymetlerinin tamamı yüzde 0 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Ancak, basitleştirilmiş standart yaklaşım olarak sınıflandırılan hesaplamalarda bu menkul kıymetler, ihracat kredi kurumları tarafından bu menkul kıymetleri ihraç eden ülkeye verilen derecelendirme notlarına göre; standart yaklaşım olarak sınıflandırılan hesaplamalarda ise bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından bu menkul kıymetleri ihraç eden ülkeye verilen derecelendirme notlarına* göre farklı risk ağırlıklarına tabi tutulmaktadır.²¹⁵

4.13.2. Çalışmada Elde Edilen Sonuçlar

QIS–TR çalışmasında, talep edilen verilerin banka kayıtlarından elde edilmesi sürecinde yaşanan bazı güçlükler sebebiyle bankalar tarafından bazı varsayımlar zorunlu olarak kullanılmıştır. Bu varsayımlar incelendiğinde, genelde varsayımların kullanılmasında muhafazakâr yaklaşımların benimsendiği ve bazı durumlarda ilgili verilerin elde edilememesi sebebiyle avantajlı uygulamalardan faydalanılmadığı görülmüştür. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular ışığında, sermaye yeterliliği rasyosundaki temel değişikliklerin sınırlı sayıda portföyden kaynaklandığı hususu da dikkate alındığında, çalışmada kullanılan varsayımların yaratabileceği olası hataların, çalışmanın sonuçlarını önemli ölçüde etkilemeyeceği düşünülmektedir. Çalışmada kullanılan varsayımlar, genelde münferit kredi bazında elde edilemeyen verilerin yerine, portföyler için elde edilmiş toplulaştırılmış büyüklüklerin her bir kredi bazında oransal olarak kullanılması şeklinde olmuştur.

* Notlar 0 ile 7 arasında değişmektedir.

²¹⁵ BDDK, Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS–TR) Değerlendirme Raporu, s. 17–18

4.13.2.1. Ulusal Uygulama Tercihleri

QIS–TR çalışması kapsamında, ülke denetim otoritesi tercihine bırakılan hususlara ilişkin olarak BDDK tarafından belirlenen ve aşağıda belirtilen tercihler, Basel II'nin uygulanmasında dikkate alınacak tercihleri ifade etmemekte olup, sadece QIS–TR çalışmasında kullanılmak üzere belirlenmiş hususlardır. Aşağıda belirtilen tercihlerden ilk 18 adedi QIS–3 çalışmasında da dikkate alınmış olan tercihlerdir. Sonraki tercihler ise CP–3 içerisinde yer alan hükümlere yönelik tercihler olup, QIS–TR çalışmasında dikkate alınmıştır. Bu tercihler şunlardır:²¹⁶

- 1) Sigorta şirketlerine yapılan iştirak yatırımları, sermayeden indirim kalemi olarak değerlendirilecektir.
- 2) Ülkemiz Hazinesine ve Merkez Bankasına ilişkin Türk Lirası riskler (Türk Lirası cinsinden dövize endeksli riskler dâhil) için daha düşük bir risk ağırlığı uygulanacaktır (yüzde 0 olarak belirlenmiştir).
- 3) İkinci maddede belirtilen düşük risk ağırlığı uygulaması, ülkemiz Hazinesince/Merkez Bankasınca garanti altına alınan riskler için de geçerli olacaktır.
- 4) Ülke risklerine ilişkin risk ağırlığının tespit edilmesinde İhracat Kredi Kuruluşlarının derecelendirme notları dikkate alınmayacaktır.
- 5) Belirli şartları taşıyan ülkemiz kamu kurum/kuruluşlarına ilişkin riskler, ikinci madde kapsamında değerlendirilebilecektir.
- 6) Bankalara ilişkin riskler için Seçenek 2 kullanılacaktır.
- 7) Seçenek 2'nin kullanılmasında orijinal vadesi 3 aydan az olan risklere ilişkin Seçenek 2 (Kısa Vade) seçeneği kullanılabilir.
- 8) İkinci maddede yer alan uygulamanın bankalara ilişkin risklere yönelik olarak da kullanılması mümkündür (Risk ağırlığı %20 olmaktadır).
- 9) Derecelendirilmemiş risklere ilişkin risk ağırlığı artırılmadan uygulanacaktır.
- 10) Ticari gayrimenkul ipoteği karşılığı kullanılan krediler, belli şartları taşımaları halinde %50 risk ağırlığına tabi olabilecektir.

²¹⁶ BDDK, Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS–TR) Değerlendirme Raporu, s. 25

- 11) Yüksek risk kategorileri için dikkate alınacak teminat türleri, Standart Yaklaşımında sayılanlardan daha geniş olarak uygulanacaktır (karşılık mevzuatında yer alan teminat türleri dâhil edilmiştir).
- 12) Belirli riskler için %150 veya daha yüksek risk ağırlıkları uygulanması mümkündür.
- 13) Külçe altına ilişkin risk ağırlığı %0 olarak uygulanacaktır.
- 14) Çok taraflı kalkınma bankalarınca sağlanan krediler kapsamında yer alan riskler için yabancı para cinsinden işlemlerde, yerel para için verilmiş olan derecelendirme notlarının kullanılması mümkündür.
- 15) Derecelendirilen tarafın talebi olmaksızın verilen derecelendirme notlarının kullanılması mümkündür.
- 16) Karşı tarafın aktif piyasa katılımcısı olduğu durumlarda uygulanacak kesinti oranı %0'dır.
- 17) Aktif piyasa katılımcısı tanımı standart yaklaşımda belirtildiği gibi kabul edilmiştir.
- 18) Yabancı ülke denetim otoritelerince yüzde 0 kesinti oranı uygulanan yabancı menkul kıymetler karşılığı yapılan repo işlemlerinde yüzde 0 kesinti oranı uygulanmayacaktır.
- 19) Temerrüde düşmüş krediler için özel karşılık oranının belirli eşik değerlerin üzerine çıkması durumunda risk ağırlığının azaltılması ilkesi kapsamında, yüzde 50'den daha fazla oranda karşılık ayrılması durumunda bu krediler için yüzde 50 risk ağırlığı uygulanabilecektir.
- 20) 2, 3, 5, 8 ve 19 numaralı uygulama tercihleri basitleştirilmiş standart yaklaşım için de geçerlidir.

4.13.2.2. Portföy Büyüklükleri

QIS–TR çalışmasında, bankalar tarafından raporlanacak verilerin kapsamına ilişkin olarak çalışmanın prensipte konsolide bazda yapılması, ancak solo bazda hesaplanan büyüklüklerin konsolide bazda hesaplanan büyüklüklere yakın olması ve konsolide bazda veri toplamada çeşitli problemlerin bulunması durumunda ise verilerin solo bazda raporlanmasına izin verilmesi hususu benimsenmiştir. Bu çerçevede, solo bilançodaki aktif toplamı, konsolide bilançodaki aktif toplamının %80'ini; solo risk ağırlıklı varlıklar toplamı da, konsolide risk ağırlıklı varlıklar toplamının %90'ını aşan bankaların konsolide bazda veri elde etmede makul sayılabilecek problemleri olduğunu beyan etmeleri durumunda, çalışmayı solo bazda yapmalarına izin verilmiştir.

Çalışmada, bankaların önemli bir kısmı çalışmayı konsolide bazda raporlamış olmakla birlikte, katılımcı bankaların toplulaştırılmış solo bilançolarının da incelenmesi, değerlendirmeler açısından önemli bilgiler sağlamaktadır. Burada, ülkemizde konsolide bilançoların önemli düzeyde solo bazdaki banka varlık ve yükümlülüklerinden oluştuğu hususu dikkate alınmalıdır. Bu çerçevede, katılımcı bankaların solo bazda Haziran 2003 dönemi itibarıyla raporladıkları bilançolarının toplulaştırılması suretiyle elde edilmiş veriler Tablo 12'de yer almaktadır.

TABLO 12: QIS-TR KATILIMCI BANKALARI TOPLULAŞTIRILMIŞ SOLO BİLANÇOLARI (HAZİRAN 2003)

Trilyon TL	TP	YP	Toplam	TP Yüzde	YP Yüzde	Toplam Yüzde
Nakit Değerler	1.015	925	1.940	0,5	0,5	1,0
Piyasalardan Alacaklar*	6.110	2.300	8.410	3,1	1,2	4,3
Bankalardan Alacaklar	1.467	8.618	10.085	0,7	4,4	5,1
Alım-Satım Amaçlı ve Satılmaya Hazır MK.	18.347	20.467	38.814	9,3	10,4	19,7
Canlı Krediler	23.283	25.447	48.729	11,8	12,9	24,7
Takipteki Alacaklar (Net)	2.243	195	2.439	1,1	0,1	1,2
İştirakler, Bağlı ve Birlikte Kont. Ed.Ort.(Net)	6.608	1.531	8.138	3,4	0,8	4,1
Vadeye Kadar Elde Tutulacak Men.Değ.(Net)	36.993	10.605	47.598	18,8	5,4	24,1
Diğer Aktifler	22.710	8.375	31.085	11,5	4,2	15,8
TOPLAM AKTİFLER	118.776	78.462	197.238	60,2	39,8	100,0
Mevduat	62.384	65.365	127.749	31,6	33,1	64,8
Piyasalara Borçlar**	4.560	3.696	8.256	2,3	1,9	4,2
Bankalara Borçlar	1.882	15.876	17.758	1,0	8,0	9,0
Sermaye Benzeri Krediler	215	307	522	0,1	0,2	0,3
Karşılıklar	2.376	220	2.596	1,2	0,1	1,3
Diğer Pasifler	9.447	2.988	12.465	4,8	1,5	6,3
Ödenmiş Sermaye	10.234	100	10.334	5,2	0,1	5,2
Yedek Akçeler	1.293	0	1.293	0,7	0,0	0,7
Enflasyon Muh. Kayn. Sermaye Yekleri	6.368	0	16.368	8,3	0,0	8,3
Sabit Kıymet Yeniden Değerleme Fonu	223	0	223	0,1	0,0	0,1
Menkul Değerler Değer Artış Fonu	473	7	480	0,2	0,0	0,2
Dönem Karı (Zararı)	1.926	0	1.926	1,0	0,0	1,0
Geçmiş Yıllar Karı (Zararı)	-2.732	0	-2.732	-1,4	0,0	-1,4
TOPLAM ÖZKAYNAKLAR	27.784	107	27.892	14,1	0,1	14,1
TOPLAM PASİFLER	108.678	88.560	197.238	55,1	44,9	100,0
Gayri nakdi Kredi ve Yükümlülükler	11.396	25.768	37.163	5,8	13,1	18,8
Taahhütler	37.023	27.843	64.867	18,8	14,1	32,9
a) Türev Finansal Araçlar	1.716	24.705	26.421	0,9	12,5	13,4
b) Diğer Taahhütler	35.307	3.138	38.446	17,9	1,6	19,5

* Merkez Bankasından alacaklar + Para Piyasalarından Alacaklar + Menkul Kıymet Ödünç Piyasasından Alacaklar + Ters Repo Alacakları

** Merkez Bankasına Borçlar + Para Piyasasına Borçlar + Menkul Kıymet Ödünç Piyasasına Borçlar + Repodan Sağlanan Fonlar
(Kaynak: BDDK, Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu)

Toplulaştırılmış bilançolar incelendiğinde, aktifte menkul kıymetlerin payının %44 seviyesinde olduğu, bunun %20'sinin piyasa riski hesaplamalarına konu olan ticari portföylerden (alım-satım amaçlı ve satılmaya hazır menkul kıymetler), %24'ünün ise vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetlerden oluştuğu görülmektedir. Ayrıca kamu menkul kıymetleri içerisinde dövize endeksli menkul kıymetlerin tutarı 7.467 trilyon TL'dir. Diğer taraftan, büyük çoğunluğu ülkemiz Hazinesi'nce ihraç edilmiş olan menkul kıymetlerden oluşan toplam menkul kıymetlerin %36'sı (aktif toplamının %16'sı) yabancı para cinsindedir. Bunun yanında, bilançolar içerisinde diğer önemli kalem ise kredilerdir. Canlı kredilerin aktif içerisindeki payı %25 seviyesindeki iken, net takipteki alacakların payı %1,2 ile oldukça sınırlı düzeydedir. Bilançolarda genelde kısa vadeli plasman

niteliğinde olan nakit değerler ile piyasalardan ve bankalardan olan alacaklar kalemleri ise sırasıyla %1,0; %4,3 ve %5,1 seviyesindedir. Toplulaştırılmış bilançolar içerisinde iştirakler, bağlı ortaklıklar ve birlikte kontrol edilen ortaklıkların toplam payı ise %4,1 seviyesindedir. Toplam özkaynaklar ise toplam aktiflerin %14,1'i seviyesindedir.

4.13.2.3. Portföy Kredi Kalitesi Dağılımları

- **Şirketler Portföyü**

Şirketler portföyü, şirketlerden olan alacakların yer aldığı ve kurumsal KOBİ (SME Corporate) ve KOBİ dışı şirketler (Non-SME Corporate) olarak iki alt portföyden oluşan portföydür. Şirketler portföyüne ilişkin risk ağırlıklandırılmış tutarlar genel olarak değerlendirildiğinde, mevcut uygulamada bu portföyün yüzde 100 risk ağırlığına tabi tutulması sebebiyle, standart yaklaşım kapsamında yüzde 100'den daha düşük risk ağırlığına tabi tutulan alacaklar toplam risk ağırlıklı varlıkları (RAV) azaltmakla birlikte; hem standart yaklaşım hem de basitleştirilmiş standart yaklaşım kapsamında teminat ve garantilerin tabi olacakları risk ağırlıklarının mevcut yaklaşımdan daha yüksek olması sebebiyle, şirketler portföyü için hesaplanan toplam RAV tutarları standart yaklaşım ve basitleştirilmiş standart yaklaşım yöntemlerinde mevcut yaklaşımdan daha yüksek olmaktadır.

- **Hükümetler Portföyü**

Hükümetler portföyü, büyük oranda ülkemiz Hazinesi'ne ait menkul kıymetler ve Hazine garantisine sahip ve Hazine menkul kıymetleri ile teminatlandırılmış alacaklar ile Hazine ile benzer uygulamalara tabi tutulan kamu kurumlarından olan alacaklardan oluşmaktadır. Portföy standart yaklaşım ve basitleştirilmiş standart yaklaşım kapsamında değerlendirildiğinde, ülkelerin bağımsız derecelendirme kuruluşlarından veya ihracat kredi kurumlarından aldıkları derecelendirme notları, o ülkelere ait risklerin tabi olacakları risk ağırlıklarının belirlenmesinde kullanılmaktadır. Bu çerçevede, örneğin; ülkemiz Hazinesi'ne ait riskler, Hazine'nin YP cinsinden mevcut derecelendirme notunun BB-

olduğu da dikkate alındığında, yüzde 100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Ancak, Basel II içerisinde ülke denetim otoritesinin tercihinin bırakılan hususlar kapsamında, ülkemiz Hazinesi'ne ilişkin TL cinsinden risklerin (dövizde endeksli riskler dâhil) yüzde 0 risk ağırlığına tabi tutulması hususu (QIS-TR çalışması kapsamında) benimsenmiştir. Hükümetler portföyüne ilişkin risk ağırlıklandırılmış tutarlar genel olarak değerlendirildiğinde, mevcut yaklaşımda yüzde 0 risk ağırlığına tabi tutulan ülkemiz Hazinesi'ne ait TL ve dövizde endeksli riskler, standart yaklaşım ve basitleştirilmiş standart yaklaşım kapsamında yine yüzde 0 risk ağırlığına tabi tutulmakta; ancak YP riskler standart yaklaşım ve basitleştirilmiş standart yaklaşım kapsamında yüzde 100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Portföyün görece büyüklüğü de dikkate alındığında, YP kamu risklerine ilişkin RAV artışı toplamda sermaye yükümlülüğünde önemli düzeyde bir artışa sebep olmaktadır.

- **Bankalar Portföyü**

Bankalar portföyü, bankalardan olan alacakların yer aldığı portföydür. Bankalar portföyüne ilişkin risk ağırlıklandırılmış tutarlar genel olarak değerlendirildiğinde, mevcut yaklaşımda genel olarak yüzde 20 risk ağırlığına tabi tutulan ülkemiz ve diğer OECD ülkeleri bankalarından olan alacaklar; standart yaklaşım ve basitleştirilmiş standart yaklaşım kapsamında prensip olarak derecelendirme notu dikkate alınarak ağırlıklandırılmaktadır. Bu konuda belirli riskler için yüzde 20 risk ağırlığı kullanılmasına imkân tanıyan bir avantajlı uygulama bulunmakla birlikte, bu kapsamda değerlendirilebilecek alacakların sınırlı olması sebebiyle, portföye ilişkin toplam RAV'da ve dolayısıyla sermaye yükümlülüğünde artışlar ortaya çıkmaktadır.

- **Perakende Portföyü**

Perakende portföyü, gerçek kişilerden ve KOBİ'lerden olan alacakların yer aldığı ve ikamet amaçlı gayrimenkul kredileri (residential mortgages), diğer perakende (Non-mortgage retail) ve perakende KOBİ (SME-Retail) olarak üç alt portföyden oluşan portföydür. Perakende portföyüne ilişkin risk ağırlıklandırılmış tutarlar genel olarak değerlendirildiğinde, mevcut yaklaşımda genel olarak yüzde 50 ve yüzde 100 risk ağırlığına tabi tutulan riskler, standart yaklaşım ve basitleştirilmiş standart yaklaşım kapsamında yüzde 75 ve yüzde 35 risk ağırlığına tabi tutulmakta; ayrıca söz konusu risklere yönelik alınan teminat ve garantiler sebebiyle risk ağırlığı daha düşük seviyelere de inebilmektedir. Bu sebeple, perakende portföyüne dâhil ikamet amaçlı gayrimenkul kredileri, diğer perakende ve perakende KOBİ alt portföyelerine ilişkin RAV azalışları, toplamda sermaye yükümlülüğünde önemli düzeyde azalışlara sebep olmaktadır.

- **Ticari Portföy**

QIS-TR çalışmasında ticari portföy olarak tanımlanan portföy, iki temel alt portföyden oluşmaktadır. Bunlardan ilki, repo, ters repo ve menkul kıymet ödünç işlemleri ile tezgâh üstü türev işlemlerin yer aldığı ve bu işlemler için karşı taraf kredi riskinin hesaplandığı kısımdır. Bu kısımda, repo benzeri işlemler için hesaplanan karşı taraf riski, mevcut mevzuatımızda yer almamakta olup, Basel II kapsamında yeni eklenen bir yükümlülüktür. Türevler için ise mevcut mevzuatımızda karşı taraf kredi riski yükümlülüğü bulunmaktadır. Ticari portföy kapsamında değerlendirilen ikinci kısım ise, piyasa riski kapsamında hesaplanan spesifik riskin raporlandığı kısımdır. Ticari portföye ilişkin risk ağırlıklandırılmış tutarlar genel olarak değerlendirildiğinde, portföyün risk ağırlıklı varlıklarındaki artışın, temel olarak YP kamu menkul kıymetlerine ilişkin spesifik risk yükümlülüğündeki artıştan kaynaklandığı görülmektedir. Bu çerçevede, portföye ilişkin RAV artışları toplamda sermaye yükümlülüğünde önemli düzeyde artışlara sebep olmaktadır.

4.13.2.4. Brüt Gelir Dağılımları

Operasyonel risk sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında temel gösterge olarak kullanılan brüt gelir tutarları, temel olarak net kar hesaplamasından olağanüstü kar/zararlar ile takipteki alacaklar özel karşılıklarının hariç tutulması yoluyla hesaplanmaktadır. Bu kapsamda, QIS-TR çalışmasında operasyonel risk sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında faaliyet kolları bazında Aralık 2002 ve Haziran 2003 dönemi brüt gelir tutarları kullanılmıştır. Brüt gelir dağılımına ilişkin rakamlar Ek 1’de verilmiştir. Haziran 2003 dönemi brüt gelir tutarları iki ile çarpılarak yıllık düzeye getirilmiştir. Brüt gelir, faaliyet kolları bazında incelendiğinde, alım-satım işlemleri faaliyet kolunda ciddi bir düşüş, buna karşın perakende bankacılık ve kurumsal bankacılık faaliyet kollarında ise önemli artışlar görülmektedir. Söz konusu üç faaliyet kolu aktiften pay alan faaliyet kollarıdır, diğer faaliyet kolları aktifte her hangi bir plasmanı içermemekte olup, sadece çeşitli hizmetlerin sunulmasından elde edilen gelirlerin sınıflandırıldığı faaliyet kollarıdır. Faaliyet kollarına ilişkin brüt gelir değişimleri birlikte değerlendirildiğinde, toplam brüt gelirin Haziran 2003 döneminde Aralık 2002 dönemine göre artmış olması, temel gösterge yaklaşımı çerçevesinde sadece Aralık 2002 dönemi verileri için hesaplanan sermaye yükümlülüğünün, sadece Haziran 2003 dönemi için hesaplanandan daha düşük olacağını göstermektedir. Diğer taraftan, standart yaklaşım kapsamında brüt gelir tutarlarının yüzde 18 beta katsayısına sahip faaliyet kollarından yüzde 15 ve yüzde 12 beta katsayısına sahip faaliyet kollarına doğru kayması, tersine bir etki doğurmakta iken, toplam brüt gelir artışı benzer bir etki doğurmaktadır. Diğer taraftan, alternatif standart yaklaşım için hesaplamada önem arz eden bir diğer gösterge de, perakende bankacılık ve kurumsal bankacılık faaliyet kollarına ilişkin aktif büyüklüğüdür. Söz konusu tutarlar iki dönem için incelendiğinde, perakende bankacılık için yüzde 15 oranında arttığı, kurumsal bankacılık için ise yüzde 7 oranında azaldığı görülmektedir. Bu husus, alternatif standart yaklaşım kapsamında, sadece Haziran 2003 dönemi için hesaplanan sermaye yükümlülüklerinin, sadece Aralık 2002 için hesaplanan sermaye yükümlülükleri ile kıyaslandığında, perakende bankacılık için artması, kurumsal bankacılık için ise azalması sonucunu doğurmaktadır.

4.13.2.5. Sermaye Yeterliliği

RAV artışlarının/azalışlarının büyük bir kısmı, sermaye yeterliliği rasyosunun paydasında yer alan toplam risk ağırlıklı varlıklar kaleminde değişikliğe neden olurken, sınırlı bir bölümü de rasyonun payında yer alan sermaye tutarının değişmesine neden olmaktadır. Bu çerçevede, sonuçlar incelendiğinde, Ek 2’de de görüldüğü üzere, rasyonun payında yer alan sermaye tutarı, sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına ilişkin mevcut yaklaşım kapsamında 25.128 milyon YTL; standart yaklaşım ve basitleştirilmiş standart yaklaşım kapsamında ise 25.039 milyon YTL olarak gerçekleşmiştir. Benzer şekilde rasyonun paydasını oluşturan risk ağırlıklı varlıklar toplamı, mevcut yaklaşım kapsamında 87.124 milyon YTL iken; standart yaklaşım kapsamında 148.425 milyon YTL’ye (artış %70,3), basitleştirilmiş standart yaklaşım kapsamında da 146.638 milyon YTL’ye (artış %68,3) ulaşmaktadır. Katılımcı bankalar için %28,8 olan toplulaştırılmış sermaye yeterliliği rasyosu ise standart yaklaşım kapsamında %16,9, basitleştirilmiş standart yaklaşım kapsamında da %17,1 olarak gerçekleşmiştir.

Rasyonun yüzde 8’in üzerinde gerçekleşmiş olması, sektörde mevcut konsolide sermaye tutarının standart yaklaşım ve basitleştirilmiş standart yaklaşım kapsamında hesaplanan sermaye yükümlülüklerini karşılayacak seviyede olduğunu, dolayısıyla sektörün genelinde ilave sermaye ihtiyacının ortaya çıkmadığını göstermektedir. Sonuçlar banka bazında değerlendirildiğinde ise, genelden az da olsa farklı sonuçlara ulaşılabilir. Diğer taraftan, katılımcı bankaların sermaye yeterliliği rasyoları ortalamalarını ihtiyari olarak yüzde 28,8 seviyesinde tutmaları için standart yaklaşım kapsamında 17.707 milyon YTL, basitleştirilmiş standart yaklaşım kapsamında ise 17.193 milyon YTL sermaye artırımında bulunmaları gerekmektedir.

Portföylerin yaklaşık olarak sermaye yeterliliği oranında ne düzeyde bir değişime sebep olduğu Tablo 13’de gösterilmektedir.

TABLO 13: PORTFÖYLERİN SERMAYE YETERLİLİĞİ ORANINDAKİ DEĞİŞİMLERE YAKLAŞIK ETKİLERİ (2003)

AŞAMALAR		ETKİLER		
Katılımcı Bankaların Mevcut Mevzuat Çerçevesinde Hesaplanan SYR Oranı	28,8%			
	SA	SSA	Her Aşamada Oluşan Fark (puan)	
			SA	SSA
Hükümet Portföyü ve Ticari Portföy	20,1%	20,2%	-8,7%	-8,7%
Şirketler Portföyü	18,9%	18,9%	-1,2%	-1,3%
Bankalar Portföyü	18,6%	18,7%	-0,3%	-0,2%
Perakende Portföyü	19,0%	19,1%	0,4%	0,4%
İştirakler Portföyü	18,9%	18,9%	-0,2%	-0,2%
Operasyonel Risk	16,9%	17,1%	-2,0%	-1,8%
Basel-II Kapsamında Hesaplanan SYR	16,9%	17,1%		

(Kaynak: BDDK, Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, s. 40)

Hükümet portföyü ve ticari portföyden kaynaklanan SYR azalışı, temel olarak YP kamu menkul kıymetlerinin ülkemizin derecelendirme notuna bağlı olarak yüzde 100 risk ağırlığına tabi olmasından; şirketler portföyünden kaynaklanan azalış, özellikle teminat olarak alınan YP kamu menkul kıymetlerinin yüzde 100 risk ağırlığına tabi olmasından; bankalar portföyünden kaynaklanan azalış, risk ağırlıklarının derecelendirme notuna tabi tutulmasından ve teminat olarak alınan YP kamu menkul kıymetlerinin yüzde 100 risk ağırlığına tabi olmasından; perakende portföyünden kaynaklanan artış, bu portföydeki ikamet amaçlı gayrimenkul kredilerinin risk ağırlığının yüzde 35'e ve diğer perakende kredilerin risk ağırlığının da yüzde 75'e düşürülmüş olmasından; iştirakler portföyünden kaynaklanan azalış, mali olmayan iştiraklerin belirlenen limitleri aşan kısımlarının sermayeden indirim kalemi yapılmasından; operasyonel riskten kaynaklanan artış da, bu yükümlülüğün yeni eklenmesinden kaynaklanmaktadır.

4.13.3. Senaryo Analizleri

QIS–TR çalışması, Basel II'nin muhtemel etkilerini statik bir portföy için ölçen bir çalışmadır. Bu sebeple, ileride Basel II'nin ülkemizde veya diğer ülkelerde uygulanması durumunda, bankaların portföy tercihlerinde ortaya çıkabilecek etkileri veya diğer sebepler dolayısıyla (makroekonomik gelişmeler, mevzuat değişikliği, tüketici taleplerindeki değişiklikler, vb.) portföylerde meydana gelebilecek muhtemel değişiklikleri dikkate almamaktadır. Çalışmanın bu eksikliğini giderilebilmesi amacıyla ileriye yönelik çeşitli senaryolar altında sermaye yeterliliklerinin nasıl değişebileceği analiz edilmiştir. Yapılan senaryo analizleri ise çeşitli senaryolar altında, standart yaklaşım kapsamında hesaplanan sermaye yeterliliklerinin nasıl değişebileceği analiz edilmektedir. Analizler dört temel grupta yapılmıştır. İlk grupta, portföylere ilişkin büyüme senaryoları yer almaktadır. Bu senaryolarda, her bir portföyün yüzde 10 oranında büyüdüğü varsayılmış ve analize konu olan portföy dışındaki portföylerin risk ağırlıklı varlıklar toplamının değişmediği varsayılmıştır. Ayrıca analizde, büyüme gösteren portföyün risk ağırlıklı varlıklar toplamının da aynı oranda büyüdüğü (yani portföyün kredi kalitesi dağılımının değişmediği) ve portföydeki büyümenin yabancı kaynaklar ile fonlandığı (sermaye artışı olmadığı) varsayılmıştır. Senaryo analizleri kapsamında incelenecek ikinci grup senaryoda, diğer portföyler sabit iken, YP kamu menkul kıymetlerinin arttığı ve portföydeki büyümenin yabancı kaynaklar ile fonlandığı (sermaye artışı olmadığı) varsayılmıştır. Diğer taraftan, YP kamu menkul kıymetlerinin görece önemi sebebiyle, ülkemiz Hazinesi'ne ait YP derecelendirme notunun değişmesine yönelik senaryolar da oluşturulmuştur. Bu çerçevede, ekonomideki olumlu gelişmeler paralelinde ülke notunun artması durumunda, ülke notunun BBB seviyesine ulaştığı noktada YP kamu menkul kıymetleri yüzde 100 yerine yüzde 50 risk ağırlığına tabi tutulacaktır. Söz konusu risk ağırlığı, ülke notunun A olması durumunda yüzde 20, AA veya AAA olması durumunda ise yüzde 0 olarak uygulanacaktır. Ancak, ülke notunun BB veya BB+'ya ulaşması durumunda risk ağırlığında herhangi bir değişiklik olmayacaktır. Senaryo analizleri kapsamında dikkate alınan son husus ise, QIS–TR çalışmasında, şirketler portföyünde yer alan alacaklardan “derecelendirilmemiş” olarak sınıflandırılan ve dolayısıyla yüzde 100 risk ağırlığına tabi tutulanların ileride alabilecekleri derecelendirme notlarına yönelik senaryolardır. Basel II ile birlikte ilerleyen dönemde derecelendirilmiş şirket sayısının artmasının beklendiği hususu da dikkate

alınarak, söz konusu şirketlerin alabilecekleri derecelerin ortalama olarak Standart Yaklaşım kapsamında hangi risk ağırlığına tabi olacağına yönelik senaryolar oluşturulmuştur. Bu çerçevede, ilk senaryoda bu şirketlerin tabi olacağı ortalama risk ağırlığının yüzde 20* olacağı, diğer senaryolarda da sırasıyla yüzde 25, yüzde 50† ve yüzde 75 olacağı varsayılmıştır. Sonuç olarak, senaryo analizleri elde edilen bulgularla birlikte değerlendirildiğinde, portföylere ilişkin artış senaryolarının sermaye yeterliliğini sınırlı seviyede azalttığı; ancak oranın %8'in oldukça üzerinde sürdürüldüğü, YP kamu menkul kıymetlerindeki artışın önem arz ettiği, ülkemiz Hazinesi'ne ait YP derecelendirme notunun BBB veya daha iyi olması durumunda sermaye yükümlülüğünün önemli ölçüde azalacağı ve derecelendirilmemiş şirketlerin ileride alabilecekleri derecelendirme notlarına yönelik senaryoların, sermaye yeterliliğini önemli düzeyde etkilemeyeceği düşünülmektedir.²¹⁷

* Standart yaklaşım kapsamında AAA ile AA- arasındaki derecelendirme notlarına karşılık gelmektedir.

† Standart yaklaşım kapsamında A+ ile A- arasındaki derecelendirme notlarına karşılık gelmektedir.

²¹⁷ BDDK, Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, s. 27-43

Gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemleri üzerinde önemli etkiler yaratması beklenen Basel II, Türk bankacılık sistemini de fazlasıyla etkileyecektir. Basel II sürecine yönelik olarak Türkiye’de gerekli çalışmalar yürütülmekte ve sürecin sağlıklı bir biçimde işlemesine yönelik önlemler alınmaya çalışılmaktadır. Daha etkin bir risk yönetimi ve dolayısıyla daha etkin bir bankacılık sistemi yaratması beklenen Basel II’nin, başta bankacılık sistemi olmak üzere, çeşitli kesimler üzerine olumsuz etkileri de olacaktır. 2008 yılından itibaren uygulanması planlanan Basel II için aşamalı bir geçiş süreci öngörülmektedir. Dolayısıyla, bu süreçte ekonomi daha sağlıklı bir hale geleceğinden ve tüm piyasalarda Basel II’ye yönelik bir algı oluşacağından, ortaya çıkması muhtemel bazı olumsuz etkiler sınırlı düzeyde kalabilecektir. Olumlu ve olumsuz etkileri birlikte değerlendirildiğinde Basel II, Türk bankacılık sistemi açısından daha sağlam ve daha etkin bir yapının oluşması için sunulmuş bir fırsat olarak görülmektedir. Basel II hükümlerini uygulamamanın, Basel II ile ortaya çıkması muhtemel olumsuz etkileri ortadan kaldırmayacağı, aksine Basel II’ye makul bir sürede geçmemenin ilave bir takım maliyetleri olabileceği ifade edilmektedir. Dolayısıyla, sürecin daha sağlıklı işlemesi ve daha olumlu sonuçlar elde edilmesine yönelik olarak, Basel II konusunda oluşan algının gelişmesi ve sürecin daha rasyonel bir biçimde ele alınması gerekmektedir. Geline aşamada, Basel II’nin tüm sektörler tarafından doğru bir biçimde algılandığını ve sürece yönelik gerekli hazırlıkların tam olarak yapıldığını söylemek pek mümkün değildir.

SONUÇ

Basel Komitesi tarafından yayımlanan ilk sermaye yeterliliği standardı olan Basel I, uluslararası bankaların sermaye yeterliliğine ilişkin uygulamalarını birbirine yakınlaştırmak amacı ile ortaya çıkmıştır. Standart ile bankaların uymaları gereken çalışma kriterleri belirlenmiş ve bulundurmaları gereken minimum sermaye miktarı tanımlanmıştır. Buna göre, bankaların yüzde 8 olan sermaye yeterlilik oranını sağlamaları gerekmektedir. Yüzde 0, 10, 20, 50 ve 100 olmak üzere beş adet risk ağırlığı dikkate alan Basel I’de, OECD üyesi olan veya olmayan ülkeler ayrımı da gözetilmekte ve OECD üyesi ülkelerin avantajına bir risk ayrımı yapılmaktadır. İlk haliyle sermaye yeterlilik rasyosunun belirlenmesine yalnızca kredi riskini dikkate alan Basel I, 1996 yılında piyasa riskini de kapsayacak şekilde değiştirilmiştir. İlkeleri yüzden fazla ülke tarafından kabul gören Uzlaş, zaman içinde mali piyasalarda yaşanan gelişmeler, risk yönetimi anlayışının değişmesi ve ortaya çıkan teknolojik yenilikler karşısında yetersiz kalmış ve çeşitli kesimler tarafından eleştirilmiştir. Bu doğrultuda, Komite tarafından yeni bir sermaye yeterliliği uzlaşına yönelik çalışmalara başlanmıştır.

Yayımlanan İstışare Metinleri ve yapılan Sayısal Etki Çalışmaları neticesinde Basel Komitesi, 2004 yılının Haziran ayında Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı Basel II’yi yayınlamıştır. Sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında, kredi ve piyasa riskinin yanında yeni bir bileşen olan operasyonel riski de dikkate alan Basel II, üç yapısal blok üzerine kurulu bir düzenlemedir. OECD üyelik avantajının kaldırıldığı Yeni Uzlaş’da, bağımsız kredi derecelendirme kuruluşları tarafından verilen rating notları ve bankaların içsel modelleri önem kazanmaktadır. Risk yönetimi anlayışına kazandırdığı yeni boyut ile daha etkin bir bankacılık sistemi yaratmak gibi önemli hedefleri olan Basel II, birtakım olumsuz etkileri nedeniyle çeşitli eleştirilere de maruz kalmaktadır. Basel II’nin etkilerini incelemek amacıyla gerçekleştirilen araştırmalar da göz önünde bulundurulduğunda, Yeni Uzlaş’ın; aslında ortadan kaldırmayı amaçladığı rekabet eşitsizliğini artıracığı, ekonominin devresel hareketlerini olumsuz yönde etkileyeceği ve finansal krizlerin meydana gelme olasılığını artıracığı sonucuna ulaşılmaktadır. Dolayısıyla Yeni Uzlaş’ın, Basel I’in neden olduğu olumsuz sonuçları ortadan kaldırmaya yönelik düzenlemeler içermediği söylenebilir.

Gelişmekte olan ülkelerin Basel II'ye geçiş süreçleri, doğal olarak gelişmiş ülkelerinkinden farklı olacaktır. Gerek bankacılık sistemlerinin yapıları, gerekse ekonomik durumları, gelişmekte olan ülkelerin bu süreci çok dikkatli bir şekilde ele almalarını gerektirmektedir. Daha çok standart yaklaşımı uygulamaları beklenen bu ülkelerin, risk duyarlılığı daha yüksek olan içsel modelleri uygulama konusunda bir takım zorluklarla karşılaşacakları düşünülmektedir. Basel II'nin gelişmekte olan ülkelere muhtemel etkilerini açıklamaya yönelik araştırmalardan elde edilen bilgilerler doğrultusunda, Basel II'nin gelişmekte olan ülkelerin finansal sistemlerinin güçlendirilmesinde önemli bir role sahip olacağı; bununla birlikte, bu ülkelere uluslararası bankalar tarafından verilen kredilerin miktarının azalacağı ve/veya maliyetinin artacağı; ayrıca kredi piyasalarının da olumsuz yönde etkileneceği sonucuna ulaşılmaktadır. Fakat Yeni Uzlaşım'ın hazırlanma aşamasında yapılan bu araştırmalardan sonra gerçekleştirilen daha güncel çalışmalar da dikkate alındığında, Basel II'nin gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etkisinin sınırlı olacağı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye de Basel II'den etkilenecektir. Yeni Uzlaşım'ın en önemli etkisi bankacılık sistemi üzerine olacaktır. Bankalar tarafından gerçekleştirilen çalışmalar ve BDDK'nın tutumu, konuya önem verildiğini göstermektedir. Ancak, 2008 yılından itibaren uygulanması planlanan Basel II'ye yönelik olarak daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Önerdiği ileri yaklaşımların teknik ve karmaşıklık düzeyi, bankaların önemli maliyetlere katlanmasını gerektirecektir. Yeni Uzlaşım ile kredi riski ve operasyonel risk için önerilen gelişmiş yöntemlerin kullanılmaması durumunda da bankaların bulundurması gereken sermaye miktarları artacaktır. Ülkemizde kurulu bankalar için de OECD kulüp kuralının kaldırılmasıyla beraber, risk ağırlıklarında uygulanacak olan seçeneğe göre bazı artışlar meydana gelecektir. Risk ağırlıklarındaki tüm bu artışlar direkt olarak maliyetlerde çok büyük değişimler oluşturmamaktadır. Ancak, zaman içerisinde buna paralel olarak bankaların portföy tercihlerinde meydana gelebilecek etkiler sonucu, daha büyük maliyet artışları meydana gelebileceği düşünülmektedir. TL cinsinden hazine kâğıtlarının risk ağırlığının yüzde 100 olarak dikkate alınması, bankaların sermaye yükümlülüklerini önemli oranlarda artırabilecektir.

Türkiye açısından Basel II'yi ele alırken göz önünde bulundurulması gereken bir takım önemli hususlar bulunmaktadır. Öncelikle, yükselen bir ekonomiye sahip olması nedeniyle Türkiye'nin gelişmiş ekonomilere göre kendine özgü farklı birçok özelliği bulunmaktadır. Diğer yandan, Türkiye risk düzenlemeleri konusunda köklü bir tarihe sahip değildir. Risk yönetimine ilişkin ilk ve tek düzenleme 2001 yılında yayımlanmıştır. Dolayısıyla, risk düzenlemeleri konusunda kat edilmesi gereken uzun bir mesafe bulunmaktadır. Basel II, uluslararası finans sisteminin önemli bir oyun kuralı olmasının yanında, AB içinde de tüm finansal kuruluşların tabi olacakları uluslararası bir düzenleme haline gelmiştir. Türkiye, bir AB üye adayı olarak da Basel II'nin AB mevzuatındaki yansımaları benimsemek ve uygulamak durumundadır. Ayrıca Basel II'ye geçiş, Türk bankacılık sektörünün uluslararası bankacılık sistemine entegrasyonu için değil, aynı zamanda uluslararası kuruluşlara verilen taahhütlerin yerine getirilmesi açısından da büyük önem taşımaktadır.

Türk firmalarının önemli bir kısmının kredi notu bulunmamaktadır. Dolayısıyla, bu firmalar yüksek bir risk ağırlığına sahip olacaklardır. Bu durum, bankaların sermayelerinin daha büyük kısmını bu firmalara kullandıracakları krediler için ayırmak durumunda kalmalarına neden olacaktır. Kredi derecelendirmesi nedeniyle Türk bankalarının uluslararası piyasalardan fonlama maliyeti de etkilenebilecektir. Türkiye'de bankalar tarafından standart yaklaşımın kullanılması halinde tüm firmalar yüzde 100 risk ağırlığına tabi olacaklardır; fakat yabancı bankalar tarafından İDD yaklaşımının kullanılmasıyla daha düşük risk ağırlıkları uygulanacaktır. Böylece, bu bankalar düşük riskli müşterilere yönelecekler ve yerel bankalara yüksek riskli müşteriler kalacaktır. Dolayısıyla bu durum, yerel bankaların dezavantajına olacak bir sonuç ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye'de mevcut yapı ile Basel II standartlarının uyumlaştırılması için uzun vadeye yayılan aşamalı bir geçiş süreci öngörülmektedir. Dolayısıyla, Basel II'nin kısa ve orta vadede tam olarak uygulanabilmesi pek mümkün görünmediğinden ve geçen sürede ekonomik altyapı daha sağlam hale geleceğinden, Basel II'nin yol açacağı olumsuz etkilerin sınırlı düzeyde kalacağı söylenebilir. Olumlu ve olumsuz etkileri birlikte değerlendirildiğinde Basel II, Türkiye açısından daha sağlam ve daha etkin bir bankacılık sistemi için sunulmuş bir fırsattır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, U., “Operasyonel Riskin Ölçümü”.
Erişim: <http://www.riskyonetimi.com/Operasyonel%20Risk-Ugur%20Akbas.doc>
- Akbaş, U., “Operasyonel Riskin Ölçümü: Türk Bankacılık Sistemi Sorunlarını Aşabilecek mi?”. Erişim: <http://www.riskyonetimi.com/sizden-005.asp>
- Aksoy, T. (2006): “Basel II Sermaye Yeterliliği Düzenlemesinin AB İpotekli Konut Finansman (Mortgage) Piyasalarına Etkisi: Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ocak, Sayı: 29, ss. 91–102.
- Altıntaş, M. A. (2006): *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Apak, S. (2002): *Türk Bankacılığı'nda E-Ticaret ve Risk Yönetimi*, Kocaeli Üniversitesi İ.İ.B.F İktisat ve İşletme Bölümleri I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, İzmit: Kocaeli Üniversitesi Yayınları
- Aras, G. (2005): “Basel II Uygulamasının KOBİ'lere Etkileri ve Geçiş Süreci”, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
Erişim: <http://www.sbe.yildiz.edu.tr/BASEL%20II.pdf>
- Artigas, C. T. (2004): “A Review of Credit Registers and Their Use of Basel II”, FSI Award 2004 Wining Paper, Financial Stability Institute, September.
Erişim: <http://www.bis.org/fsi/awp2004.pdf>
- Ateş, A. (2003): *Bankalarda Üstlenilen Riskler ve Türk Bankacılık Sisteminin Basel Kriterlerine Uyumu*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme A.B.D.
- Atiker, M. (2005): “Basel – I ve Basel – II”, Konya Ticaret Odası Etüd – Araştırma Servisi, Sayı: 2005 – 41/08, s. 1
Erişim: <http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/BASEL.pdf>

- Babuşcu, Ş. (2005): *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, Ankara: 4C Basım Hizmetleri.
- Bank for International Settlements, (2006): “History of Basel Committee and its Membership”, July. Erişim: <http://www.bis.org/bcbs/history.pdf>
- Basel Committee On Banking Supervision, (1988): “International Convergence Of Capital Measurement And Capital Standarts”, July.
Erişim: <http://www.bis.org/publ/bcbs04a.pdf>
- Basel Committee on Banking Supervision, (2001): “Overview of The New Basel Capital Accord”, Consultative Document, January.
Erişim: <http://www.bis.org/publ/bcbsca02.pdf>
- Basel Committee on Banking Supervision, (2001): “Operational Risk”, Supporting Document to the New Basel Capital Accord, January.
Erişim: <http://www.bis.org/publ/bcbsca07.pdf>
- Basel Committee on Banking Supervision (2003): “Basel II – Third Consultative Package, Pillar One”, April. Erişim: <http://www.bis.org/bcbs/cp3part2.pdf>
- Basel Committee on Banking Supervision, (2003): “Overview of The New Basel Capital Accord”, Consultative Document, July.
Erişim: <http://www.bis.org/bcbs/cp3ov.pdf>
- Basel Committee on Banking Supervision, (2006): “International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards”, A Revised Framework, Comprehensive Version, June. Erişim: <http://www.bis.org/publ/bcbs128.pdf>
- Demirbilek, M. (2005): “Basel II: Yeni Sermaye Yeterliliği Standardı”, *Sermaye Piyasasında Gündem Dergisi*, Sayı 31, ss. 6–20. Erişim: <http://www.tspakb.org.tr>
- Başçı, E. (2005): “Basel II’nin Etkileri”, Finansal İstikrar ve Basel II’nin Etkileri Konferansı, TCMB, İstanbul, Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr>

- BDDK, (2004): “Sermaye Ölçümünün ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı), Üçüncü Yapısal Blok – Piyasa Disiplini”.
- Erişim: <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Pillar3-TR.pdf>
- BDDK, (2004): “Basel II’ nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar”.
- Erişim: http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel_uygulama.pdf
- BDDK, (2004): “Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS–TR) Değerlendirme Raporu”.
- Erişim: <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/QIS-TR.pdf>
- BDDK, (2005): “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)”, Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri).
- Erişim: http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Basel%20II%20Cevirisi14102005-16_19.pdf
- BDDK, (2005): “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)”.
- Erişim: http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/10_Soruda_Basel-II.pdf
- BDDK, (2006): “Stratejik Plan (2006–2008)”, Strateji Geliştirme Dairesi.
- Erişim: <http://www.bddk.org.tr/turkce/kurumbilgileri/StratejikPlan/StratejikPlan.doc>
- BDDK, (2006): “Finansal Piyasalar Raporu”, Sayı 3.
- Erişim: http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/finansalpiyasalar/FPR_Eylul2006.pdf
- BDDK, (2006): “Bankacılık Sektörü Basel-II Gelişme Raporu”.
- Erişim: http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/baselilerleme_raporu_degerlendirmesi_19062006.pdf
- Beşinci, M. (2006): “Basel Sermaye Yeterliliği ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II’ye Uyum Süreci”.
- Erişim: http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=4141

- Boyacıoğlu, M. A. (2002): “Operasyonel Risk ve Yönetimi”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 43, ss. 59, Erişim: <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi43/Melek.doc>
- Calem, P. ve Follain, J. (2005): “Basel II Study Shows Competitive Inequality”, Independent Community Bankers of America (ICBA), Erişim: <http://www.icba.org/publications/NewsletterDetailWWR.cfm?ItemNumber=5965&sn.ItemNumber=13783#5>
- Caruana, J. (2005): “Monetary Policy and Basel II”, Speech at the 33rd Economics Conference, Vienna, Erişim: <http://www.bis.org/review/r050517b.pdf>
- Çağıl, G. (2006): *Sermaye Yeterliliği Açısından Operasyonel Risk ve Bankacılık Sektöründe Uygulanması*, Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Doktora Programı.
- Çanakçı, İ. (2005): “Basel II’nin Etkileri”, Finansal İstikrar ve Basel II’nin Etkileri Konferansı, TCMB, İstanbul. Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr>
- Çelik, P. (2004): *Bankaların Risk Derecelendirmesi*, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara: TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü. Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr>
- Danielsson, J., Embrechts, P., Goodhart, C., Keating, C., Muennich, F., Renault, O. ve H. S. Shin, H. S. (2001): “An Academic Response to Basel II”, Financial Markets Group, ESRC Research Centre, May, Special Papers Series, No. 130, ss. 13–14. Erişim: <http://www.math.ethz.ch/~baltes/ftp/Responsev3.pdf#search=%22Basel%20II%20pdf%22>
- Değirmenci, N. (2003): *Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamaların Değerlendirilmesi*, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara: TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü. Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/uzmanliktezin.pdf>

- Demir, S. (2005): *Effects Of Basel II On Turkish Banking System*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme A.B.D.
- DPT, (2006): Dokuzuncu Kalkınma Planı, Finansal Hizmetler, Özel İhtisas Komisyonu, Ocak.
Erişim: http://plan9.dpt.gov.tr/oik06_finansalhizmetler/finanshi-9p-oik.pdf
- Egan, B. (2003): “Basel II”. Erişim: http://www.apra.gov.au/Speeches/03_15.cfm
- Eken, Mehmet H. (2007): “Basel II Kriterleri KOBİ’leri Gerçekten Etkileyecek Mi?”, *KOBİ Sektör Dergisi*, Sayı: 14, ss. 1–3.
Erişim: <http://www.finanskulup.org.tr/assets/pdf/makale/M.Hasan.Eken.Basel.II.Kriterleri.pdf>
- Emmons, William R., Lskavyan, V. ve Yeager, Timothy J. (2005): “Basel II Will Trickle Down to Community Bankers, Consumers”, Federal Reserve Bank of St. Louis, Erişim: <http://www.stlouisfed.org/publications/re/2005/b/pages/basel2.html>
- Giese, G. (2002): “Basel II Uzlaşısı’na İlişkin Eleştiriler ve İyileştirme Önerileri”, Çev. Melek Acar Boyacıoğlu, *Bankacılar Dergisi*, Haziran, Sayı 41, ss. 71–79.
Erişim: <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/pdf/41.pdf>
- Goodhart, C. (2005): “Basel II ve Finansal İstikrar Üzerindeki Etkilerine Genel Bir Bakış”, Finansal İstikrar ve Basel II’nin Etkileri Konferansı, TCMB, İstanbul.
Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr>
- Institute of International Finance, Inc., Steering Committee on Regulatory Capital, “The Implementation of Basel II”.
Erişim: <http://www.iif.com/regulatory/basel/src/>
- İmişiker, S. (2005): “Basel II ve Piyasalarımıza Olası Etkileri”, Yeterlilik Etüdü, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Dairesi.
Erişim: http://www.spk.gov.tr/yayinlar/kye/2005_SerkanImisiker.pdf

- Jones, Stephany G. ve Spratt, S. (2001): "Will the Proposed New Basel Capital Accord Have a Negative Effect on Developing Countries?", Institute of Development Studies, University of Sussex.
Erişim: <http://www.ids.ac.uk/ids/global/pdfs/basel.pdf>
- Jones, Stephany G. (2003): "How to Prevent the New Basel Capital Accord Harming Developing Countries", Institute of Development Studies, University of Sussex.
Erişim: http://www.wadmo.net/Basel2_GriffithJones.pdf
- Karabıyık, L. ve Anbar, A. (2006): "Basel II'nin Gelişmekte Olan Ülkelere Olası Etkileri", *MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ekim, Sayı:32, ss. 39–49
- Katırcıoğlu, H. (2006): "*Basel II Standartlarına Göre Ticari Bankalarda Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi ve Bir Uygulama*" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme A.B.D.
- Küçüközmen, C. (2006): "Bilgilendirme Yoluyla Şeffaflığın Artırılması ve Piyasa Disiplininin Sağlanması".
Erişim: http://www.finanskulup.org.tr/html/makale/coskun_kucukozmen_2.html
- Leelahdar, V. (2005): "Basel II Accord and its Implications", Reserve Bank of India Bulletin, April. Erişim: <http://rbidocs.rbi.org.in/sec2/62205.pdf>
- Majnoni, G., Miller, M. ve Powell, A. (2004): "Bank Capital and Loan Loss Reserves under Basel II: Implications for Emerging Countries", World Bank Policy Research Working Paper 3437, October.
Erişim: http://www1.worldbank.org/finance/assets/images/39677_wps3437.pdf
- Marshall, E. (2005): "Basel II'nin Etkileri", Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri Konferansı, TCMB, İstanbul, Mayıs. Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr>
- Mercan, Devrim İ. (2006): "*Basel II Kriterleri Çerçevesinde Türk Bankacılık Sektöründeki Sermaye Yeterliliği Sorununun İncelenmesi*", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık A.B.D.

- Metzger, M. (2004): “Basel II – Benefits for Developing Countries?”, BIF Working Papers on Financial Markets, No. 2/2004.
Erişim: http://www.attac.de/finanztest/texte_abc/m/metzger_bif_workingpaper.pdf
- Meyer, Laurence H. (2001): “The New Basel Capital Proposal”, Remarks At Annual Washington Conference of the Institute of International Bankers, Washington, D.C., March.
Erişim: <http://www.federalreserve.gov/BoardDocs/speeches/2001/20010305/default.htm>
- Musch, Frederik C. (2005): “Basel II’nin Etkileri”, Finansal İstikrar ve Basel II’nin Etkileri Konferansı, TCMB, İstanbul. Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr>
- Özince, E. (2005): “Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkileri”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 53, ss. 20.
Erişim: <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi53/Finansalistikrar.pdf>
- Powell, A. (2001): “A Capital Accord for Emerging Economies?”, Universidad Torcuato Di Tella and Visiting Research Fellow, World Bank (Financial Sector Strategy and Policy – FSP), September.
Erişim: http://www.utdt.edu/Upload/CIF_wp/wpcif-082001.pdf
- Powell, A. (2004): “Basel II and Developing Countries: Sailing through the Sea of Standards”, Universidad Torcuato Di Tella and The World Bank, April.
Erişim: http://www.utdt.edu/Upload/CIF_wp/wpcif-062004.pdf
- Powell, A. (2005): “On the Real Dangers of Basel II for Emerging Economies”, Universidad Torcuato Di Tella, Buenos Aires, June.
Erişim: http://siteresources.worldbank.org/INTMACRO/Resources/Powell_TheRealDangers-rev0605.pdf
- Rodriguez, Jacobo L. (2002): “International Banking Regulation, Where’s the Market Discipline in Basel II?”, *Policy Analysis*, October 15, No. 455, ss. 16.
Erişim: <http://www.cato.org/pubs/pas/pa455.pdf>

- Rutledge, William L. (2005): “Basel I’in Sınırları ve Mevcut Gözetim Yaklaşımı”, Finansal İstikrar ve Basel II’nin Etkileri Konferansı, TCMB, İstanbul.
Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr>
- Ryan, K. (2002): “İstenen Sermaye Düzeyi ile Risk Yönetiminin Uyumu”, *Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi*, Ekim, ss. 3–4. Erişim: <http://www.makalem.com>
- Saidenberg, M. ve Schuermann, T. (2003): “The New Basel Capital Accord and Questions for Research”, The Wharton Financial Institutions Center, May.
Erişim: <http://fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/03/0314.pdf>
- Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi, Türkiye Bankalar Birliği (TBB).
Erişim: <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/bis.doc>
- Sezgin, C. (2004): “Basel II’den Kaçış Yok”, *ARME Soruyor Dergisi*, No. 1, 2004, ss. 1–9, Erişim: <http://www.makalem.com>
- Şirin, A. (2005a): “Denetim Otoritesi Perspektifinden Basel II ve Finansal İstikrar”, Finansal İstikrar ve Basel II’nin Etkileri Konferansı, TCMB, İstanbul.
Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr>
- Şirin, A. (2005b): “Basel II’nin Etkileri”, Finansal İstikrar ve Basel II’nin Etkileri Konferansı, TCMB, İstanbul. Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr>
- Taşpınar, G. (2007): “Basel II Sürecinin Türk Bankacılık Sistemine Yansımaları”.
Erişim: http://www2.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=297336&dept_id=1041
- TBB (2002): “Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi”, Özet Sunum, Ekim.
Erişim: [http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Basel%20Komite%20Yeni%20Sermaye%20Yeterlili%20D%FCzenlemesi\(Ekim%202002\).doc](http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Basel%20Komite%20Yeni%20Sermaye%20Yeterlili%20D%FCzenlemesi(Ekim%202002).doc)

TBB, (2004): *Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri, Konferans KOBİ Kitapçığı*, Yayın No. 228.

TBB Bankacılık ve Araştırma Grubu, (2005): “Türkiye’de Yabancı Bankalar”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 52, ss. 3–9.

Erişim: <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/pdf/52.pdf>

Teker, S., Evren, K. ve Akçay, M. B. (2005): “Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması”, Uluslararası Piyasalarda Finansal Entegrasyon, Geleneksel Finans Sempozyumu, Yayın No: 178, Cilt:1, Ankara: SPK Yayınları.

Turner, P. (2006): “The Banking System in Emerging Economies: How Much Progress Has Been Made?”, BIS Papers No. 28, August.

Erişim: <http://www.bis.org/publ/bppdf/bispap28a.pdf>

Ünlü, Nuri B., “Bankacılıkta Modern Risk Yönetimi”.

Erişim: http://www.ba.metu.edu.tr/~manclub/yayinlar/glokal/para_banka/parabanka.html

Yayla, M. ve Kaya, Yasemin T. (2005): “Basel-II, Ekonomik Yansımaları Ve Geçiş Süreci”, Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu, ARD Çalışma Raporları, No: 2005/3.

Erişim: http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/calismaraporu_2005_3.pdf

Yeh, A., Twaddle, J. ve Frith, M. (2005): “Basel II: A New Capital Framework”, Financial Stability Department, Reserve Bank of New Zealand: Bulletin, Vol. 68, No.3, s. 5.

Erişim: http://www.rbnz.govt.nz/research/bulletin/2002_2006/2005sep68_3yeh-twaddle-frith.pdf

Yeni Bir Sermaye Yeterliliği Çerçevesi, Basel Bankacılık Denetim Komitesi Tarafından Hazırlanmış İstişari Rapor, Haziran 1999.

Erişim: <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/capital%20accord.doc>

Yetim S. ve Balcı, A. (2005): “Basel II Ulusal İnisiyatif Alanlarının Anlaşılmasına Yönelik Açıklayıcı Rehber”, ARD Çalışma Raporları 2005/8, BDDK Araştırma Dairesi.

Erişim: <http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/12622005-8.pdf>

Yücel, A. (2003): *Bankacılık Sektöründe Risk Ölçümü ve Yönetimi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Endüstri Mühendisliği A.B.D.

www.aksam.com.tr/haber.asp?a=50746,6&tarih=22.08.2006

www.bankaciyiz.biz/modules.php?name=Makale&op=print&id=262

www.evrimdergi.com.tr/yazi.php?icerik_no=1211

www.hurriyet.com.tr/ekonomi/5949715.asp

www.kobi-efor.com.tr/haber_detay.asp?id=2128

www.kobifinans.com.tr/bilgi_merkezi/0202/9361/8

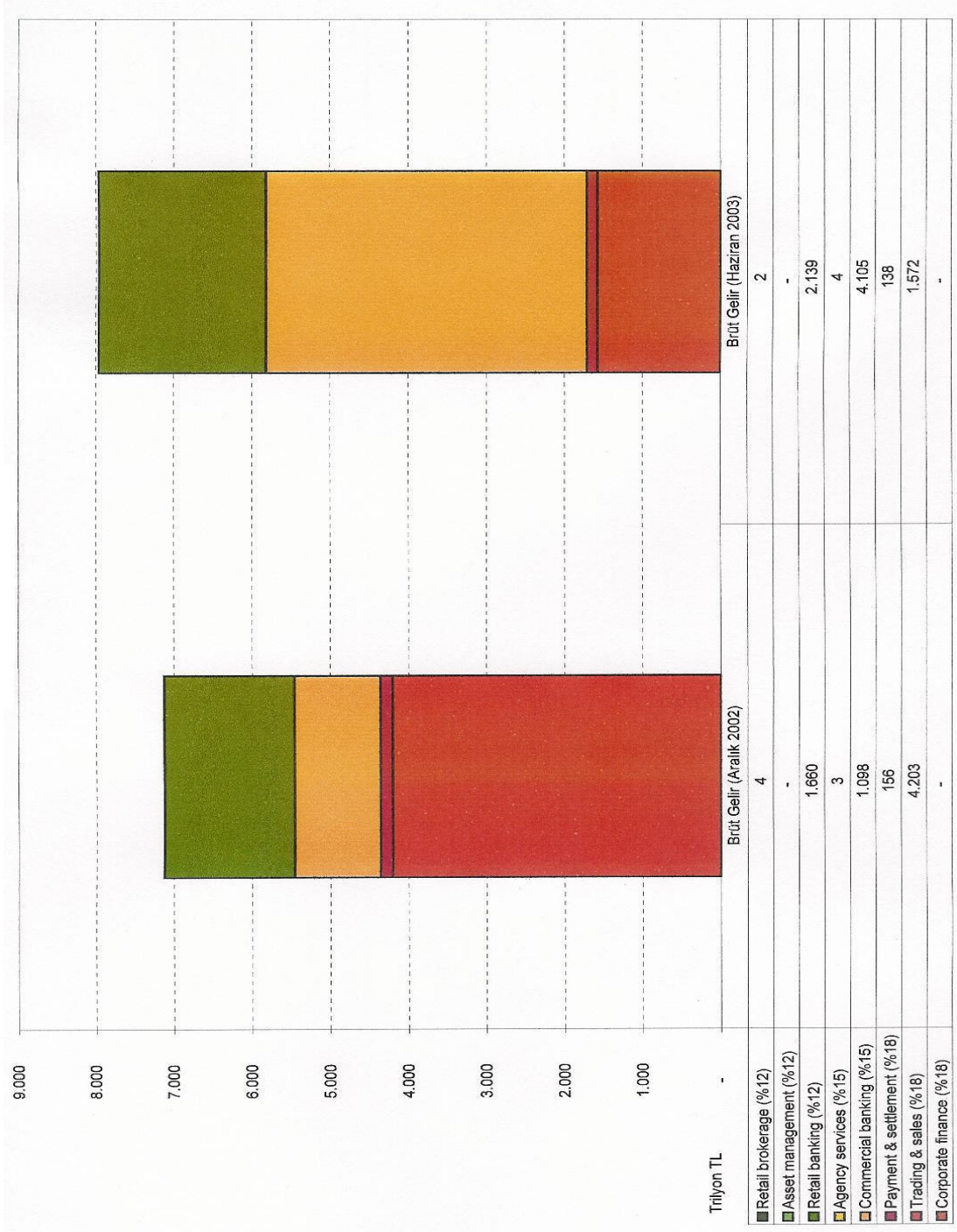
www.milliyet.com.tr/2007/03/15/ekonomi/axeko01.html

www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=16012&HTP_KOD=8&ForArsiv=1

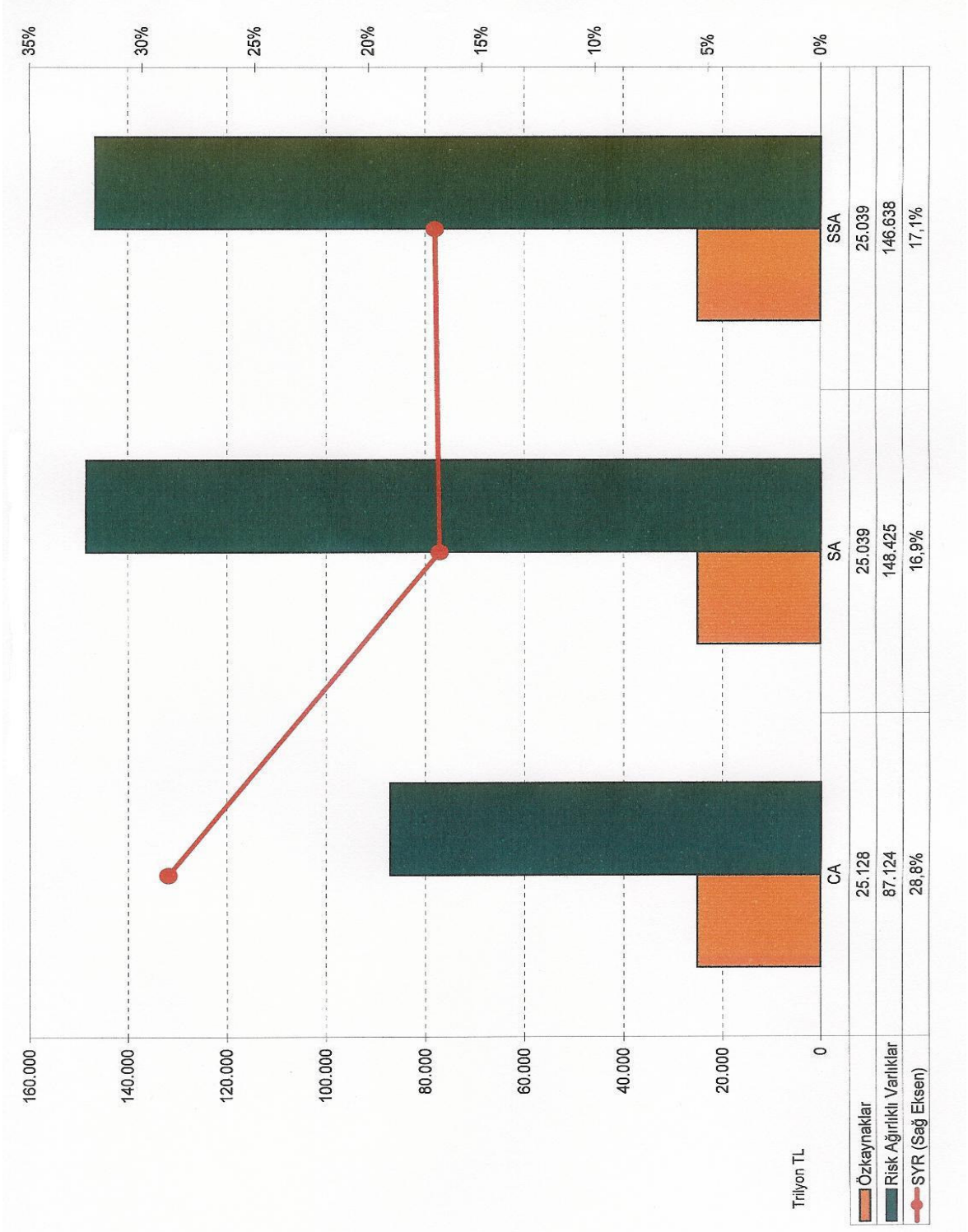
www.setav.org/index.php?option=com_content&task=view&id=120&Itemid=68

www.zbmd.org/index.php?p=112&l=1

EKLER

EK 1
BRÜT GELİR DAĞILIMI (2002–2003)

EK 2
SERMAYE YETERLİLİĞİ BÜYÜKLÜKLERİ (2003)

EK 3

BDDK BASEL II'YE GEÇİŞ YOL HARİTASI TASLAĞI – ÖNEMLİ TARİHLER

TARİH	YAPISAL BLOK -1			YAPISAL BLOK -2	YAPISAL BLOK -3
	KREDİ RİSKİ	PIYASA RİSKİ	OPERASYONEL RİSK		
Mart 06	<ul style="list-style-type: none"> • IRB* yaklaşımını kullanması beklenen bankalara ilişkin kriterlerin belirlenmesi • Kredi riskine ilişkin düzenlemenin Kurum dışı görüşe açılması • Kredi riskine ilişkin bankalararası veri paylaşım esaslarının belirlenmesi • Ülkemiz için LGD* ve EAD; * oranlarının kalibrasyonu çalışmalarına başlanması 	<ul style="list-style-type: none"> • VaR modelleri kullanması beklenen bankalara ilişkin kriterlerin belirlenmesi • Piyasa riskine ilişkin düzenlemenin Kurum dışı görüşe açılması 	<ul style="list-style-type: none"> • AMA* yaklaşımını kullanması beklenen bankalara ilişkin kriterlerin belirlenmesi • Operasyonel riske ilişkin düzenlemenin Kurum dışı görüşe açılması • Operasyonel riske ilişkin bankalararası veri paylaşım esaslarının belirlenmesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Faiz oranı riskine ilişkin düzenlemenin yayımlanması • Likidite riskine ilişkin düzenlemenin yayımlanması 	
Haziran 06	<ul style="list-style-type: none"> • Basel-II kapsamında dikkate alınacak derecelendirme kuruluşlarına ilişkin düzenlemenin yayımlanması 				
Temmuz 06	<ul style="list-style-type: none"> • Basel-II kapsamında dikkate alınacak derecelendirme kuruluşlarına izin verilme sürecinin başlatılması 				
Ağustos 06	<ul style="list-style-type: none"> • Kredi riskine ilişkin düzenlemenin yayımlanması • Karşılık mevzuatı değişikliklerinin Kurum dışı görüşe açılması 	<ul style="list-style-type: none"> • Piyasa riskine ilişkin düzenlemenin yayımlanması 	<ul style="list-style-type: none"> • Operasyonel riske ilişkin düzenlemenin yayımlanması 		

EK 3: DEVAM

	<ul style="list-style-type: none"> Basel-II'nin Kurum dışı görüşe açılması Basel-II kapsamında diğer ülke denetim otoriteleri ile yürütülecek ilişkilere ilişkin alt düzenleme taslağının Kurum dışı görüşe açılması Muhasebe Uygulama Yönetmeliği değişikliklerinin Kurum dışı görüşe açılması 				
Mart 07	<ul style="list-style-type: none"> Karşılık mevzuatı değişikliklerinin yayımlanması Basel-II'nin sermaye yeterliliği düzenlemesi olarak yayımlanması Muhasebe Uygulama Yönetmeliğinin ilgili kısımlarının Basel-II çerçevesinde revize edilerek yayımlanması (Yapısal Blok 3) Basel-II kapsamında diğer ülke denetim otoriteleri ile yürütülecek ilişkilere ilişkin alt düzenlemenin yayımlanması 				
Haziran 07	<ul style="list-style-type: none"> Revize edilmiş raporlama setlerinin duyurulması 				
Ağustos 07	<ul style="list-style-type: none"> Basel-I yanında Basel-II hesaplamalarının da yapılmaya başlanması (paralel uygulama) 				
Ekim 07	<ul style="list-style-type: none"> IRB yaklaşımlarına ilişkin düzenlemelerin Kurum dışı görüşe açılması (ileri yaklaşımlara ilişkin ulusal uygulama tercihleri dahil) 		<ul style="list-style-type: none"> AMA* yaklaşımlarına ilişkin düzenlemelerin Kurum dışı görüşe açılması 		
Ocak 08	<ul style="list-style-type: none"> Basel-II hükümlerinin yürürlüğe girmesi Belirlenecek kriterler dahilinde bazı bankaların yasal sermaye yükümlülüğü hesaplamasında piyasa riski modeli kullanımının zorunlu hale gelmesi 				
Nisan 08	<ul style="list-style-type: none"> IRB* yaklaşımlarına ilişkin düzenlemelerin yayımlanması 		<ul style="list-style-type: none"> AMA* yaklaşımlarına ilişkin düzenlemelerin yayımlanması 		
Ocak 09	<ul style="list-style-type: none"> IRB* yaklaşımlarına izin verilme sürecinin başlatılması 		<ul style="list-style-type: none"> AMA* yaklaşımlarına izin verilme sürecinin başlatılması 		
<p>*IRB: Internal Rated Based Approaches (İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar); LGD: Loss Given Default (Temerrüt Halinde Kayıp); EAD: Exposure at Default (Temerrüt Anındaki Risk); AMA: Advanced Measurement Approaches (İleri Ölçüm Yaklaşımları)</p>					

EK 4

BASEL I (1988)'E GÖRE SERMAYE YETERLİLİK RASYOSU (SYR) HESABI

TABLO 13: X BANKASI ÖRNEK BİLÂNCOSU

AKTİF		PASİF	
Kasa	100	Mevduat	1000
Hazine Bonosu	400	Karşılıklar	150
Krediler	900	Sermaye	250
İpotek Kredisi	100	Ödenmiş Sermaye	200
Kısa Vadeli Krediler	800	Kar	50
Toplam	1400	Toplam	1400

Yukarıdaki tablo, sermaye yeterlilik rasyosu (SYR) hesaplaması için basit bir banka bilânçosu örneği sunmaktadır.

Buna göre;

$$\begin{aligned}
 \text{Toplam Sermaye} &= \text{Ana Sermaye} + \text{Katkı Sermaye} \\
 &= (\text{Ödenmiş Sermaye} + \text{Kar}) + \text{Karşılıklar} \\
 &= (200 + 50) + 150 \\
 &= 400
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \text{Risk Ağırlıklı Varlıklar} &= (\text{Kasa} \times \% 0) + (\text{HB} \times \% 0) + (\text{İpotekli Kredi} \times \% 50) + \\
 \text{(Kredi Riski)} &\quad (\text{Krediler} \times \% 100) \\
 &= (100 \times 0) + (400 \times 0) + (100 \times 0,5) + (800 \times 1) \\
 &= 850
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \text{Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR)} &= \text{Toplam Sermaye} / \text{Kredi Riski} \\
 &= 400 / 850 \\
 &= 0,47
 \end{aligned}$$

Bankanın sermaye yeterlilik rasyosu % 47 olarak hesaplanır.

EK 5

BASEL I (1997)'E GÖRE SERMAYE YETERLİLİK RASYOSU (SYR) HESABI

Örnek bankanın sermaye yapısı şu şekildedir:

- Ana Sermaye (1. kuşak) = 700
- Katkı Sermaye (2. kuşak) = 100
- Üçüncü Kuşak Sermaye = 600
- Kredi Riski Ağırlıklı Varlıklar = 7.500
- Piyasa Riski Sermaye Yeterliliği = 350 ya da Piyasa Riski = 4375

TABLO 14: SYR HESAPLAMASINA DÂHİL EDİLECEK RAKAMLAR

Riskli Varlıklar	Asgari Sermaye Yükümlülüğü	Mevcut Sermaye	Sermaye Yükümlülüğünü Karşılamanın Asgari Sermaye	Sermaye Yeterliliği Hesaplamasında Kullanılan Sermaye
Kredi Riski: 7500	600	1. kuşak: 700 2. kuşak: 100	1. kuşak: 500 2. kuşak: 100	1. kuşak: 700 2. kuşak: 100
Piyasa Riski: 4375	350	3. kuşak: 600	1. kuşak: 100 3. kuşak: 250	3. kuşak: 250
Toplam Risk: 11875				Toplam Sermaye: 1050

Kredi riski için 7500 birimin %8'ini ifade eden 600 birimlik sermaye gerekmektedir. Bu sermayenin 500 birimi ana sermaye (1. kuşak), 100 birimi katkı sermayeden (2. kuşak) karşılanmaktadır. Piyasa riski için gerekli olan sermaye 350 birimdir. Bu sermayenin 100 birimi ana sermaye (1. kuşak) tarafından karşılanırsa, %250'lik limit dâhilinde 250 birimlik bölümü 3. kuşak sermaye tarafından karşılanabilecektir. Bir başka ifade ile, sermaye yeterlilik hesabında kabul edilen 3. kuşak sermaye tutarı 250'dir. 600 birimlik 3. kuşak sermayenin kullanılmayan 350 birimlik kısmı ise sermaye yeterliliği hesaplamasında dikkate alınmaz. Netice itibariyle, sermaye

yeterlilik oranı hesaplamasında kabul edilen toplam sermaye 1050 (= 700+100+250) birimdir. Risk ağırlıklı varlıkların toplamı ise 11875 (= 7500+4375) birimdir.

$$\begin{aligned}\text{Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR)} &= \text{Toplam Sermaye} / \text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} \\ &= 1050 / 11875 \\ &= 0,88\end{aligned}$$

Bu şekilde, bankanın sermaye yeterlilik rasyosu % 8,8 olarak hesaplanır.

EK 6

BASEL II'YE GÖRE SERMAYE YETERLİLİK RASYOSU (SYR) HESABI

A Bankası'nın 2005 yılı raporlanmış özkaynak miktarının 450 milyon YTL olduğu varsayılınsın. Bankanın 2005 yılında kredi ve piyasa riskleri için hesapladığı sermaye miktarı ve sermaye yeterlilik rasyosuna yansıtılacak toplam risk miktarları Tablo 15'deki gibidir.

TABLO 15: A BANKASININ KREDİ VE PİYASA RİSKLERİ İÇİN SYR ORANINA YANSITILACAK TOPLAM RİSK MİKTARLARI

Risk Türü	Sermaye Gereksinimi (SG) (YTL)	Zarar Miktarı (SG x 12,5) (YTL)
Kredi Riski	120.000.000	1.500.000.000
Piyasa Riski	76.000.000	950.000.000

Aşağıdaki tablo ise, A Bankası'nın Temel Gösterge Yaklaşımı, Standart Yaklaşım ve İçsel Ölçüm Yaklaşımı kullanıldığında, sermaye yeterlilik rasyosunun paydasında operasyonel riskleri için kaydetmesi gereken miktarları göstermektedir.

TABLO 16: SYR ORANINA YANSITILACAK RİSK MİKTARI

Uygulanan Yaklaşım	Sermaye Gereksinimi (SG) (YTL)	Zarar Miktarı (SG x 12,5) (YTL)
Temel Gösterge Yakl.	50.266.550	628.331.875
Standart Yaklaşım	49.034.305	612.928.812
İçsel Ölçüm Yaklaşımı	16.538.549	206.731.862

Bu verilere dayanarak, A Bankası'nın sermaye yeterlilik rasyosu, operasyonel risk için gerekli sermaye miktarı hesaplamasında kullanılan her üç yaklaşıma göre hesaplanmıştır.

Temel Gösterge Yaklaşımı kullanıldığında;

$$\begin{aligned} \text{SYR} &= 450.000.000 / (1.500.000.000 + 950.000.000 + 628.331.000) \\ &= 14,6 \% \end{aligned}$$

Standart Yaklaşım kullanıldığında;

$$\begin{aligned} \text{SYR} &= 450.000.000 / (1.500.000.000 + 950.000.000 + 612.928.000) \\ &= 14,7 \% \end{aligned}$$

İçsel Ölçüm Yaklaşımı kullanıldığında;

$$\begin{aligned} \text{SYR} &= 450.000.000 / (1.500.000.000 + 950.000.000 + 206.731.000) \\ &= 17 \% \end{aligned}$$

olarak hesaplanmaktadır.

Operasyonel riskler için sermaye gereksinimi hesaplamalarında gelişmiş yaklaşımların kullanılması, bankaların sermaye yeterlilik rasyolarını artırarak, maruz kaldıkları gerçek operasyonel risk kadar sermaye ayırmalarına imkân vermektedir.